

పద్యావళి

Dr. ఉమర్ అలీషా కవి

D.Litt (A.I.A) M.L.A. Central.

ప ద్మా వ తి.

వి శ్వా న వి ద్వా నీ కా థి వ తి

ఉ మ ర్ అ రి షా న వి శ్వా త స ం హి త

వాల్మీకి సంపు 1000 పద్యములు.

శ్రీ విద్యనాథమనోరంజనీ ముద్రాక్షరశాల
వి శా క్ష ర ము.

1945.

శ్రీ కవిగారి జీవిత సంగ్రహము.

పేరి రామకృష్ణుడు అరవీళ్ళు వాటికి సంస్కృతాభివృద్ధియందు
అధ్యాత్మిక పరివర్తనకాద్యములు, అధ్యాత్మికవిద్యలును, కవిత్వము
ను ప్రార్థనలనుండిను భాషావాడకమునకు, అధ్యాత్మికవిద్యావేష
మునకు ప్రభుత్వముగావించి, శ్రీరామకృష్ణునితో సంస్కృతాభివృద్ధి
యందు సహజముగా సంభవించిరి. తనువలె అరవీళ్ళు, వారికి అంగీకరించు
నవ్వరి. వీరు అర్జునులలో వాక్యములు మూర్ఖములు యెఱుగుదురు
గాని అర్జునవిద్యకావ్యములందు ప్రతిభావైష్ణవము పేరికి విశేషముగను
నది. సమాజప్రభులు. వీరి 18వ వయసున తమగు వానాశమునకు సం
క్రమము జచ్చిరి. వీరి 18వ యేట 'మనీమాల' యను నాటకముకాగ్రే
అభివృద్ధియించిరి. వీరి షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకమువలె ముగియ
అప్పటివఱకును కొనియూడినది. వీరి కనకచోట్ల ఉత్సాహము వీరివలె
రని అభ్యాసమునకు వాటి కంగీకరించక భాషాసేవ చేసినవలె జేయవలె
గణపదవితమును గావించిరి. ఏడు 1984 వ సంవత్సరము జీవించరునెలకా
అఖిలభారతకావనసభకు సభ్యులైరి. అవధి వీరిమరణము వచ్చు
నందెను.

వీరికి International Academy of America వారు 1936 సంవత్సరమున Doctor of Literature బిరుదు మొనంగిరి. శ్రీకవిగారు సంశపారంపర్యముగా వచ్చుచున్న అధ్యాత్మికవిద్యాపీఠమునకు ఆచార్యులై పదహారువేల జనమును శిష్యులుగా నొనర్చిరి.

వీరి యాగిక్ష్మానమునకు కొనియాడుచు వీరిశిష్యులు వీరికి బ్రహ్మర్షి బిరుదు మొనంగిరి.

వీరి పతిమణి అగ్బర్ బీబీగారు వీరితో పుట్టినగర్భిణి 1945.4.35 లేదని దివిసలంకరించిరి. ఆదినం పుట్టిశానననభ మూయబడకు. వీరు గణించినప్పుడు వీరికి అయిదుగురు కుమారులు యింపురు కుమార్తెలు పెక్కుపాత్రపాత్రిక లుండిరి.

శ్రీకవిగారి జీవితచరిత్ర వీరిశిష్యులగు ఆచార్య శ్రీనాథరాజు నత్యనారాయణశాస్త్రిగారు వ్రాయుచున్నారు. ఇదిగదించిన సూచి వేదాంతగ్రంథమందు వీరిజీవితము సంగ్రహముగా విష్ణువ్రాసిరి.

— స్వీ య ము —

క. ఆమెహియద్దీన్ బాద్షా

నామమహాయోగి కగ్రినందనుడను నా

నామహితాగమ హిత వి

ద్యామతి "ఉద్రూరిషా" మహాకవి నేను.

సీ. రచియించినాడ విభ్రాజితదివ్యప్ర

బంధముల్ పదికావ్యబంధములుగ

వ్రాసినాడను కల్పనాసక్తమతిపది

నాటకంబులను కర్నాటకదర్శి

కూర్చినాడను కళాకోవిదుల్ కొనియాడ

సమలయపది నవ నవల లగంగ

తెలిగించినాడ సుద్ధిపితామహుడవా

కృష్ణమూర్తి కవీరులలర

త.గీ. రహస్యపంపార నవధానక్రమములందు

అటపులయందు పాటలయందు కవిత

చెప్పినాడ నుపన్యాస సీమలెక్కి

యచని "ఉమ్రులిషాకవి" యనఁగ నేను.

ఉ. రాజులఁ జూచితినో నురవిరాజుల నోర్చితఁ జేడుమ్రోయ రా
జులఁగొంగంజుల విరాడిత పండిత సత్కవీంద్ర వి
క్రాంత మౌలీవిశుప పట్టములంబితి యూనివర్సిటీన్
జేతముమల సభ్యుఁడయితినో మనదోధకుఁడైతిఁ గృష్ణమూన్.

ఉ. వ్యాసమునిగో విమర్శనలు భావకవిత్వర సైకచారువి
న్యాసములగో మరాఠరిమహాపరివర్తన తత్త్వరూపకో
పాసనముల్ పురాణముల వ్రాసతి భారతభూమి నే నుప
న్యాసములిచ్చుచున్ తుంగినాఁడను "ఉమ్రులిషా" కవీంద్రుఁడన్.

తె. వేలు రచించి విద్యులనుదెట్టి గడించిత పారిగోషిరా
ద్యానిని వేలునాటపడియొడ్లను సింహతలాటముల్ మహా
భీరునర్కణమునఁ బ్రశుతముల్ ఆయభేరిమ్రోయ హిం
తాలపసనబిమ్మకవి లంకములేమిటి తెక్క మాకడన్,
సాధించితినో మోగ నాధునిములుహిమా

గమమెక్కిమతిని చక్కాడియాడి;

తోడించితినొచ్చిన సాధనద్రుమములు

చెవినిల్లుగాఁ జేసి చెప్పిచెప్పి;

సవరించితిని పెద్దిసారస్వతంబును

శబ్దశాస్త్రంబులు జదివించదివి;

మాపించితిని రాజ్యలోపంబు లాంగ్లప్ర

భుత్వంబు ముంగరమోపమోపి

త.గీ. ఇప్పుడప్పుడె నలువదియేండ్లనైన

దాఁటిపోయెను వయసు నీనాటికైన

**కొంతి గణగడు నీ కళార్యంకమందు
కవితముతెన్ను సుడిబోపు నావబోయి.**

మ. నను నీ జ్ఞానమహానభానదులు నానందాననర్థించి ఆ
దిన మిహూర్యపితామహుల్ గురువురై దివ్యత్వమేపారంగా
మనవిజ్ఞానకళాప్రవృత్తి ప్రగర్భాత్కాంతారముల్ నింపిరా
మని మీరాకృతి బోధనేయదెగు సుమాలీప' భాషాగితిన్.

మ. అని నెయ్యంబునఁ గోరఁగబిలి మహాహర్షంబు సందర్శి నా
నని యీజ్ఞానమహానభాకలిన మర్మంతంబు కష్టంబుమే
దిన సంసారనిమగ్నమోనసులు స్వంతంబు సామ్యంబుగా
దనియున్నంతియెఱుంగనేనునని నేనానందమున్ జేసితిన్.

ఉ. భారతదేశ కాలననిరా సలికన్యవనియఁ బేర నేఁ
గోరఁగ జ్ఞానపత్ములు నలుంతకలడికి జంబు మెచ్చగా
భూరితపస్సమోది తమ బుద్ధిని నిర్మి జమియఁ బెచ్చినా
రారయ జ్ఞానశక్తికి నజాండము కలపిలుచుదు జూచితే.

చ. కవితనెఱుంగనట్టి పృథుకాళము ప్రాసితప్రకటలు లా
కవితసేజింగి వ్రాయుటకు గంటముదామ ముసన్యసిండునా
దివముల విద్యతోఁ గలసి చృప్తిపడించెను వాని నిష్కబో
లవము ముసన్యసిండుటకు లజ్జపడించెను నేమిచెన్నుదురే.

ళ. డిల్లీభారతకాసనై కనిధ రూఢిన్ వ్రాసినట్లంబు నం
ధిల్లన్ జేరి మహత్తరోజ్జ్వలరకాభివ్యంబు బాబల్ల పి
ద్వ్యగ్లోకంబున రాజకీయకలనాగ్నాపారనానిగతం
బెల్లన్ వేల్కును నిర్వహించుచును నేని గృహమున్ వ్రాసితిన్

ఉ. ఏను హిమాలయంబువయి తెల్లె భగవ్యులచూచి వారి వి
న్నాటములన్ గ్రహించి విజనంబగుచోట రచించినాడనా
నానవకావ్యమార్గములనంజముగా హృదయాంతరంగ వి
జ్ఞానము విశ్వరూపముగఁ గన్నదునట్లు దృశంబుమాడ్చుచున్.

౧. నాలోనున్నవీ నేనుజూచినదీ విన్నాణంబులై లోకమేరి
 ధాకింపఁగరాని యీ యమరవిద్యాతత్త్వమర్థంబులం
 నేలోటున్ జనియింపదీశ్వర రహస్యేతైకమీమార్గమే
 మేలా దాచెదమంచు చెప్పితిమి మీరిద్దాత్ముడై తేరఁగన్.

క. మా తాతయు మా తండ్రీయు
 భ్యాతని అత్తలరీ మహాగురువర వి
 ద్యాతత్త్వము నేర్పిరి త
 ద్రితుల వివరింతు యోగరీతులు తెలియన్.

—•— గు ర్త ర్త ర్త —•—

౧. అ ధీర్జీనగరాంగ్లభాసనసభాధ్యక్షత్వ ముర్ధింపుఁ డం
 బాదన్ నేను ప్రితాత్మఁడై జనిన నాడై పచ్చి ప్రాణంబులున్
 వీచెన్ నానతి అగ్గురాంబిక చలత్ విద్యులంబిన్బోలె యీ
 నాడే నక్షత్రము 'గోరి'పై విజయము న్నర్పించు నిర్జీవిడై

౨. ఏను రచించినట్టి కృతు చెన్నిటిసో వినె తల్లి; తండ్రి నా
 నానిపనాటకప్రకరణంబులు నాడఁగ జూచివారు ధి
 ల్లీనగరాంగ్లభారతమహాభవభాసనసభ్య సత్పదం
 బానఁగఁగాంచి 'అగ్గురీమరాలయమేగె' వెలుంగుచుక్కయై.

౩. ఎన్నోబాధలుబొందుచుండు మని న స్త్రీభూమివర్జించి యా
 పున్నెంపుంగని అగ్గురేగె దివికిన్ బూర్జేందుబిందంబు వా
 ర్తి నిందింపఁగఁబోయిన జ్జీత మహాంభీభూతమాలిన్యసం
 చన్నాస్మన్వినిషిర్దఱివిత మదావం చెన్నినాళ్లుండినన్.

సీ. ఏమాట చెప్పిన నెదురాడఁగా లేదు
 పరమసాక్షీత్వంబు వరలుకతన
 ప్రాణాం నర్పించి పరివర్యలను జేసె
 పరమహర్షంబు ముందరను నిలువ

కలిమిలేములను నొక్కటిగాగఁ గణియించె
 విత్వకల్యాణంబు నెలకొనంగ
 ఏవురు కొడుకుల నిద్దరు కూతుల
 ననిశంబు దీవించు నాత్మశాంతి

తే. గీ. వ్రతిదినంబును చదువు ఖరాన్నమాజు
 శాచశీలాన నలువది వత్సరములు
 ధరణి జీవించి స్వస్థాన కరిగె అగ్గు
 రాంబ దివిజులు నీరాజనంబులిడఁగ.

చం. పరమపవిత్ర యీవెలచి పండితురాలు నితాంతసత్యసం
 భరితరసాత్మకప్రవృత్తిపండికిదారెడప్రేమమూర్తి సుం
 దరసముపాసితం బయిన ధర్మపదంబును సంతరించి నీ
 శ్వరునెడ నగ్గురాంబకడు ప్రార్థననేయుచు నెల్లచేళలన్.

శా. పల్లెన్బుట్టిన ఢిల్లీలో బిగ్గిటిసుసామ్రాజ్యంబు పాలించువా
 రెల్లన్ పచ్చి సమాధిజేసిరి భవన్మృత్యున్ విచారించి యో
 పుల్లజ్జానన 'అగ్గురాంబిక' భవత్పుణ్యంబు దేశారరా
 జిల్లున్ విచ్చినకుండఁబోలె వెన నే జీరాడుచున్నానిటన్.

చ. హృదయముముక్కులొనటుల నేడ్చుచుఁ గన్నులనీరు కార్వలై
 చెదరఁగ విమ్మలోకములఁ జేరుటకంటె సమాధితొంటి నీ
 సదనము జెరుమార్గము విచారణఁజేయుటలెస్స యైహికా
 స్పదవిభవానుషంగభవబంధమువాసిన నిన్నుచూడఁగన్.

శ్రీకవిగారు యిస్లాం మతస్థులు. వీరిమాతృభాష ఉర్దూ. అంధ్ర
 భాషమాతృభాషగా కాని వారు తెనుగున సరసశిక్ష్యము చెప్పినవారు
 ఈకవిగా రొక్కరే. వీరురచించిన మహాభారత కారవరంగమును నాట
 కమున

‘నాటకము’ ప్రబంధము లనంతముగా రచించి వాణికా

వ్యాటవిభావసంఘల విహార మొనర్ప జయధ్వజంబు

వాగ్విటిని నిల్వనట్టి జనవిశ్రుతు ఉమర్ అలీమాకవిండుడన్..

అని వ్రాసిరి.

పేరు రచించిన పుస్తకములు 50 వరకు ఉన్నవి. అందుకొన్ని అచ్చువడ్డవి, కొన్ని అచ్చుకానివి. ఈమావద్దగ్రంథములు కాగితములు ప్రత్యేకానుమతి లేకుండ కొనుటకు లభ్యమైనప్పుడు అచ్చువేసి అంధ ప్రపంచమున కొనగలడును. ఈ ‘నెద్దావతి’ నవలను మదరాసు యూనివర్సిటీవారు పాఠకగ్రంథముగా పెట్టినందున వారికి మావంద నంబులు.

ఇట్లు.

శ్రీకవిగారి శిష్యుడుగుడు.

హుస్సేన్ షా,

అధ్యాత్మికవిద్యావికాసాధ్య.

తా.పురము.

-8-45

}

UMAR ALY SHAH, POET, M.L.A. (CENTRAL)

పద్మావతి

—

మొదటి ప్రకరణము.

దండయాత్ర

క్రీస్తుశకము 1143 వ సంవత్సరము వేసవికాలపు బ్రాహ్మణ
 దినములు, ఒక పెద్ద విశాలమగు నెవారి వలెదోచు వచ్చిబయలు.
 అందొక మహావాణీసీవారము గుత్తములనెక్కి వేసేగముగా నుత్తరాభి
 ముఖమై పోవుచున్నది. ఆమహాబలియందలి న్యాయములే నిర్దిష్టమైన ప్రజే
 మునుండి యెంతవఱకుఁ బోవుచున్నవియో తెలియును. అందు భిల్లు
 లిగిన సహితులై బాణకూణీరములతోఁ దలుచు తిరుగుబాటము
 లిగిపోవుచుచుండెను. ఈ సేన యా సకారణ్యమధ్యనైమిషం దేదనరికి
 సూర్యుఁడుదమూచల మలంకరించెను. లృగ్గ్రమలంకరించుచు
 పక్షుల దుష్పరిపాలనా మహావృక్షుల దుఃఖమును ధరింబొప్పుములు
 రాల్యుచున్నదో యన్నట్లు పొడంగట్టుచుండెను. కొంతసేపటి కాదిందు
 యున్నతములైన పర్వతపండ్తలయందుఁ బ్రవేశించెను. అచ్చట దట్ట
 ముగాఁ బెరిగిన మహావృక్షములకుఁ బెసవేసికొనియున్న లతావినర
 ములు వారికి నేత్రప్రభము నేయుచుండెను. ఈమనుషులు విడిసించు
 చున్నవి. తేటి మొత్తింబులు మధురరసాస్వాదులు నేయుచు బంధ
 మగీతంబులు పాడుచున్నవి. అది పహాగకూటితముల కనువైన సమ
 యము. అక్కడక్కడఁ గొన్నిశకంతములు తమతమ స్వభావసిద్ధము
 లగు నుపగీతములు పాడుచు లేచుచున్నవి. అదుర్భేద్యమైన యశ
 విని పర్వతసానువులయం దొకింతమోసి యెత్తుగా జలీసియున్న పెద్ద

అద్దపాపాన నముదయంబులు నల్లని నిగ్గులుదేలుచుఁ దవన్మహాధిని నచలమవన్మయులైన రాక్షససమూహముల వలె భయకమై పొడకట్టు చుండెను. ఆ నలుడెసఁ నిరంతరాయముగా నెగురుఱుఱినహితము వానినిఁ గలుషితము నే నులేకపోవుచుండెను. ఆ నీలనీరద ప్రభావిభావ మైన శిలాసంచయములచే నావనినర ప్రదేశమునం దంతయుఁ జిమ్మచీకటి వంటి నలుపు వచ్చియుండెను. తలపై యాకాసముమాత్రము చెన్ను మాయక మిక్కిలి తేజఃపరిపూరితమై ప్రకాశించుచున్నది. సూర్యుని లేయెండలింకను నిలాసము లొప్పాడుచు రాగమాలికలు దిద్దుచునే యున్నవి కొంతసేపటి కామహామహీధరములు నాదరీద్యారములు నిలిచిపోయినవి. ముససైనికులట్లే పోవుచున్నాడు. వారికొక పెద్దనిశాలమైన నడుప్రదేశ మెదురైనది. భయంకరమైన యడవులు నదులు సెలయే శృచే లోతుగా గాడివడిన కొండచఱియలు గల చిక్కుతోవలు వదలి పోయినవి.

వెనుకకుఁ దిరిగిచూచు వానికవి లోకమున కడ్డుగానెత్తిన గోడల వలెఁ గాన్పించుచున్నవి.

ఆవీరుల యవనాశ్వములు రింభాఘట్టనము సేయుచుఁ దమవా హ్నినికి వాహినీనామము సార్థకము సేయుచున్నవి. ప్రభాతకాలపు లేమొడలు బల్లెముల చివరలయందుఁ బ్రతిబింబితములై విమృద్ధీవములవలెఁ బ్రకాశించుచున్నవి. అవి శత్రుహృదయాంతరాళమునఁ జొచ్చి వారియజ్ఞానానంధకారమురు దూవఱఁజేయు దివ్యటీటలు, టిప్పు టిప్పున వీచుగాలిచే శిరోవేష్టమునందలి కుచ్చు లెగుడుచుండుటవలన జాతీయములైన ధ్వజములో యనునల్లు పొడకట్టుచుండెను. అందఱును నొక్కటే తీరున నలంకరించుకొని యుండిరి. వారియలంకారములు బు గారుతోడను ముసులతోడను చెక్కబడినవికావు అవి యయోమయ

నిర్మితములు వజ్రనిర్మలములై భయావహములైనవి. అట్టి
 బడిన యిసువకవచమునకుఁ దాకి ఘట్టగట్టన మోగిండుండెను.
 వృత్తిమోతయందును వీరలక్ష్మీ సాక్షాత్కరించుచున్నది.

సేవకుముండుతీ భాగమున నొకసుందర నవవయస్కుడగు
 వీక్షించు నడుచుచుండెను. వానిముఖము తేజమున దృశ్యమాత్రమున
 మండలము వలెనున్నను సంశోషముచే వికసించి సొంపాచుచున్నది.
 అది శత్రులోకమునకు మహానలజ్వాలవలె దోచవచ్చును. అది ప్రకృ
 తియందలి లోపము, మనస్సునందలి జడత్వము. ఈర్ష్య. అసూయ మెల్ల
 కంటికిఁ బెల్లవలెఁ జగవలయుండును. వారు పోవుమార్గమున నన్ని
 యెఱ్ఱ జనపదంబు లెమరయ్యెను. అవి పూర్వోన్నత్యములు దక్కి శిథి
 ల్ములై యున్నవి. మనుష్యులకాడ లేమియుఁ గాన్పించుట లేదు. ఆవరి
 నరమున సనేక సేలు విడిసిన యానవాళ్ళు పెక్కులు గాన్పించుచున్నవి.
 పాపదౌర్జన్యములకుఁ దాళబాలక యచ్చటి వృజలు లేవిపోయియుండు
 రనే యూహించుటచున్నది.

కొండలదూరమున మఱికొన్ని పర్వతపరంపరలు గానవచ్చెను.
 అక్కడ మిన్నలు వ్రాలినట్లును నీలమేఘములు నుడిచిరుగుచున్నట్లును
 బోచుచుండెను. అచ్చట నొకమహాపట్టణము నందలి దుర్గశిఖరములు
 జయస్థంభములు నెత్తుగాఁ జెరిగి యాకాశముతో మాటలాడుచుండెను
 ఈసేన యానగరము సమీపించుటకే పోవుచున్నది.

శతఘ్నులు పేలుచున్నట్లును జ్వాలాదంబులు మంటలుమా
 మోముచున్నట్లును, హయ హేషలు మత్తికిరీద్ర ఫీ కారములు
 పెక్కులు పిక్కిటిల్లినట్లును వాయువునందుఁ గలిసి వినవచ్చుచుండెను.
 అవి ముంపర నడచుచున్న నవవీరుడు విని సాగరా ! అని పిలిచెను.

సాగరుడు—ఎదురుగవచ్చి దేవా! యేమి సెలవు? అనియెను.

నవ—“పరిశ్రమకాల మేఘాచ్ఛటములఁ బోలిన ఆ మహాధాన్యములేమి!”

సాగ—అదే దుర్మార్గులైన చోళునినైనికలు కల్యాణపురము నుఁ గొల్లఁగొట్టచున్న కలకలము.

నవ—రోదనీకహరినిచ్చేదకమైన అరణభేరియేమి?

సాగ—చోళుడు దిగ్విజయము నేయుటకై దండనవపుచున్నట్లు మనవాస్తావారు లెఱింగించికాదా?

నవ—సరే. ఆ వల్లెలుఁగూడవారి లేపధ్వనినమఁ జేసియుండుదు.

సాగ—అగును. చోళులకుఁ బిజాపీడనము పరిపాటియైపోయినది.

నవ—కూర్మలొనినెడి వన్ని దారుణములే కావా?

సాగ—ఈ చోళమరాత్తులు కరామండల మేకచ్ఛత్రముగ్గాఁ బాఁడవలయునని గాఁ వునాడలు పోయిచున్నారు.

నవ—దరాత్తుల మనోరథము చెప్పవలెను సగళీకృతముగ్గులు కావు. వాఁడొక్కఁడు లక్ష్మీయఁ భిక్షునబోవును.

సాగ—ఎట్టిని విధాయదయార్థ చోళుడు మనకన్న భనము నందును కైకొను నందును సిద్ధిచెల్లఁ గున్నాఁడుగదా?

నవ—ఉండనియ్య అందుకొరకు వివాహి నవలసిన సులిలేదు. దుర్మయమును వారించుటకై మనము కరమేళనోపేక్షిస్తామి. మిందుల్లట మైన కార్యమునకు నడుముగట్టుకొని పోవుచున్నారము. అనాథులను రక్షింపుమనిగదా ఆర్తులై కల్యాణపురవాసులు మనయొద్దకు సందేశ పత్రములొక్కొకటి పాలిని రక్షించుట మనకై తయు విధియై యున్నది.

సాగ—జయోపజయము లెవరెరుంగుదురు!

నవ—ధర్మమునందు జయమున్నదని యెఱుంగవా? కూర్మ
మృగములు సైతము తమవని యక్కమ మైనదని యెల్లడనంచరింప
వోడుచుండును. చీమలు తిరుగునట్లు తేళ్ళు తిరుగనోవవు. నల్లిశుట్టి పాటి
పోవుచున్నది. ఎవరి యధర్మమువారినే రూపఱుజేయును. అధర్మవర్తను
నకు మోటుసాహసమే కాని పౌరుషముండదు. పౌరుషశాలికి గాని
జయలక్ష్మి యలవడదు. అని వదించెను.

ఆనవవీరునిచూటలు సైనికులెల్లరకు గంభీరములై యుత్సాహ
దాయకములై శ్రేవణశ్రావ్యములై యుండెను.

వానివయస్సు కరువది రెండేండ్లకు పైబడియుండదు. మూస .
గుఁమీనముల మూస వాళ్ళు మునోహరముగాఁ జిత్రంపఁబడి నున్నవి.
ప్రకృతి వాని మనస్సనానాన్యలావణ్యముఁ బాశ్చాత్యులకువలెఁ జప్పున
తెల్లరంగున ముంచియుండలేదు. జపావ్రీసూనారుణవ్రతబింబిత శృటిక
శీలావిగ్రహమువలె స్నిగ్ధము జ్యోత్స్నాపరిపూరితమై విద్యుద్భాంతికా
శ్రేయమై నర్పితేదము ననుకరించుచున్నది. వానినిఁ జూచిననెల్లవారును
దమ సౌందర్యగర్వమును వీడుకొనుచున్నారు.

ఆ యపురూపకాంక్ష సమన్వితమైన నోయగమునందలి వైఖరి
కేదీయును నెననచ్చులేదు. పున్న మచ్చుదునివంటి గోళమనిగాని కేళలు
విడిచిన రిక్తోత్పలముని గాని చెప్పటనరిమైన యుదాహరణములు గావు.
వానిగొంచిన భరితన్న పుహసౌందర్యమున కితఁడు సూర్యవ్రతమానుఁ
డని చెప్పవచ్చును. విశాలమున నన్నియరును. ఎల్లసనాసికయును రక్త
రేఖానముజ్యోములై కేళలగొలిచెడు నాకర్షణతి విశాలనిల్వోనంబు
లును, మృదువున పిదవులును, నిర్మల ముద్దులనూటంగల్లు తేఱ
చెక్కిళ్ళులును నల్లని తలపొందుకొలుచు వానినోయగము మాటోమఱికిని
దిద్దిపెట్టచున్నది. అది చూచెమిహా మానసముల నెంతభాగ్యము గాని
గించుచుండునోగాని యెఱుఁగినేటికిని సేసిగినటు కనుపించెను.

వానిదీర్ఘమగు బలిష్ఠకాయమును, అజానులంబితబాహుయుగ్మంబును, ఎరాక్రమముచే శోభితమైన జాలును, వానిశౌందర్యము ననేక రెట్లు లినుమడించుచున్నది. అది మూర్తిభవించిన సౌందర్యమని గాని లేక సౌందర్యావతార మనిగాని చెప్పనొప్పును. ప్రతిసౌందర్యాభిలాషకుఁడును బ్రత్యేకించి యా సుందరసుఖాధవశకిరణమునం దొక లేళము నయినఁ దన్ననునరించుటకు సాధ్యమగునేని తప్పక యుపాసింపక పోవఁడు అలావణ్య ముట్టిది. అతఁడు కేవల సుకుమారసౌందర్య సుఖావారాశిచేతనే జగద్విభ్రాజమానుఁడు కాలేను. వాని యాకృతియు నవకృతికృష్ణకళాకోవిదస్ఫూర్తిని బ్రకటించుచున్నది.

లోహశలాకానీకనిర్మల మైనకుళ్ళాయి యందముగాఁ దలపైఁ గ్రాలుచున్నది. దానిపై దెల్లని శిరోవేష్టము చుట్టఁబడి యున్నది. దానికిఁ గొంగబాలు వెండుకలచేతను నాణిముత్యములచేతను గట్టఁబడి పొడనైన తురాయియొకటి యమర్పబడియున్నది. అది చూచెడు వారల కీవీరయోధుఁ డొకమహారాజనిశ్కోచక మానడు. దేహమంతయు నినువకవచముచేఁ గప్పఁబడియున్నది. దానిపైఁ దళతళ మెఱయు సంగీ యొకటి గ్రాలుచున్నది. సడుమున కొక మృదులమైనపటకా రత్నవైహార్యములచేఁ జిత్రంపఁబడిబిగించియున్నది. దక్షిణభుజముపైనుండి యేటవాలుగా నెడమనె య నడుముక్కిందివఱకు జలాశోభుప్రసరించే నగిషీ చేసిన మణిమొకటయి నేలామచున్నది. వీరివఱకు ధనుర్బాణములును బ్రకాశించుచుండెను. కికాబు వానితలకుఁబెనాటుగై నడుకులయెత్తుగా నున్న బళ్ళెమును గాలించే నల్లలాడు ద్విజుటమును వానియా న్నత్యమును మఱితగాఁ బ్రకటించుచున్నది.

అతఁడప్పుడే నల్లమబ్బలలోఁ గనుపించి ఘరమును సేవతో సమీపించెను. అనగరిమొక యెడైనగానిరోడచేఁ జుట్టఁబడి సారుమీరు చున్నది. అది నామాన్యతైత్త్రునిశ్శృంగులను నిప్పుడన్నో చోటుల నిలగూచేయఁగాడి మూర్తిమూర్తిగఁ జేయుచున్నది. సౌరంధ్రము, మహానో

లాహలమై ధూమ్రావృతమై నగతుభితమై దుర్నిరీక్ష్యముగా నుండెను. అనేకవ్రదేశములు రుధిరనమాసిక్తులై తెగిపోయిన వీరము దీర్ఘనిద్రా ముద్రితులై పడియుండ మహాభీభత్సమును శాంతమును బ్రబోధించు చున్నవి.

అదిచూచి మన నవవీరుఁ డొకటిరెండు కన్నీళ్ళను రాల్చెను. వాని మానసమునకు జగత్పరిణామ మిట్టిదేయని తోచియుండవచ్చును.

గొండ తాగోడచరియలనుండి చెల్లెచెదలై పాటిపోవుచుండిరి. వారి వెన్నాడి లేడివెంటబడు మృగములవలె గొండకాయుధహస్తులు పరువిడుచున్నారు. వారు భన్నఖంఠముతో నేమేమో చెప్పుచు వగచు చుండిరి. అవి యస్పష్టములగుటచే సంతగా వినిపించుటలేదు. అందొక వృద్ధుఁడు వడివడిగా గొండ కుడికి రావలెనని ప్రయత్నించుచుండెను; గాని మధ్యమధ్య నెన్నియో తాళుచే దాకఁబడి పడుచులేచుచు నెట్టి కేటకు నవవీరుని కాళ్ళపై వచ్చి పడియెను. వాఁడు మిగులదుఃఖితుఁడని గ్రహించి లేవనెత్తి యిట్లనియెను.

నవ—ఓ వృద్ధవయస్కుఁడా ! ఏల నీ విల్లు నిలుపోవక దురపిల్లు చున్నావు ?

వృద్ధు—దేవా ! నే నొక వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడను. నాపేరు ఛరం దరభట్టారకుఁడు. ఈవయస్సు హిమవత్సర పరిసరారణ్యములయందు, బరమేశ్వరార్చితబుద్ధిని దపంబు జేయుటకు బదులుగా దుర్మార్గులైన చోరులతో జోరాడుటకై చెల్లిపోయినది. ఎన్నినాళ్ళని యీ కడగిండ్లు సహింపవలయును? ఇప్పుడు నాకాపాదించిన విషమ ముష్కలోకమునఁ కెన్నటికిని రాకుండుచు గాక ! నావలె బద్రభ్రష్టులెవ్వరును గాకుండురు గాక ! అని యార్తుఁడై విలపించుచుండెను. వాని గాంచినకొలదిని నవవీరుని హృదయము నీ రై పోవు చున్నది. అప్పుడు,

నవ—మహాశయా ! నీ యదంత మేమో చెప్పుము.

వృద్ధు—ఉదయాదిత్యచోళుని సైనికులు నాచాయాసుని గు

నంహరించి యాస్తి నంతయు దోచుకొని యింటికి నిప్పంటించివేసిరి. ఇంక నా నిరర్థకమైన జీవనము భూభారమునకే కాని మఱి యెందుల కక్కఱకు వచ్చును ?

నవ—ఈఘోర మెందు జరిగినది ?

స్వప్న—ఈ కళ్యాణపురమునందే.

నవ—ఎప్పుడు ?

స్వప్న—ఎప్పుడో కాదు. ఆశేవములు దహనసంస్కారములైన తొక వాకిటిలోఁ దెరిలాడునున్నవి. నాదిన్నినిసుండు నింకను నాకన్నుల యెదుట జలించియున్నవలె యున్నారు. నా యథ్వాగ్ని..... అని మూర్ఛి పడిపోయెను. వారిని త్రోవచారములు చేసి లేవనెత్తిరి.

నవ—నీ పోకిరితనపు ముఖమాపుకొని జరిగిన పర్యవసానముఁ జెప్పుము.

స్వప్న—నిన్న మధ్యాహ్నమువఱకు నే మే మా దళి మానందముగాఁ గాలక్షేపము చేయుచుంటిమి. భోజనముఁ కలవలెఁ జోస్తెని రిలు చుక్కముపైఁ గొంతెనేపు మాతోఁ గోరాడి పుర హాకరిమించి నిర్దోషులైన ప్రజలనెల్ల బాలురనక వృద్ధులనక నిర్దయులై పురిదేవతకుఁ గఱకుగరవాలములఁ జిల్చి బలి యొసంగిరి. ఎవ్వరును మృదులము. నానాటి వృద్ధజంబుకము లొదలున్న వేరుకార్యము ? బలవయోపితులైన నవయస్కు లందఱును మడిసిపోయిరి. ప్రాచీనపుస్తక భాండాగారము లెన్నియో తగులఁబెట్టఁబడినవి. అందెన్ని మంత్రశాస్త్రములు, ఎన్నినిక్షిధర్మశాస్త్రములు, ఎన్ని శిల్పశాస్త్రములు, ఎన్నికృష్ణ వాణిజ్యచరిత్రాధిభిక్షములైన నుండవచ్చును. అవియన్నియు నగ్నిహోత్రున కాహుతియైపోయినవి. అదేకట్టడుటఁ గనఁబడుచున్నధూమ్రరాశి. దానిప్రతీకారము నీవుఁదక్క నొరులెవ్వరును నేయలేదు.

అనిన నవవీరునకుఁ బుస్తకభాండాగారములు తగులవడినందున

శేరియు దుఃఖమువచ్చినది. దానికిఁదో డనదల హింసించినదియుఁ దల పోసి యొకటిరెం డశుక్రణములను రాలెను. మఱియు వృద్ధునితో,
నవ—నీ జాయాసుతులను దెచ్చి నే నొనంగఁ జాలను. వాహు హాలు చొరరాని నిర్వాణవదమున కప్పుడే ప్రయాణము చేసిరి.

అని కత్తినిఁదీసి ఓభూసురవర్యా! సేకేకాదు దేశమునకును జాఁకినిచిర కాలమునుండి మహావృద్ధుడాయగు నాచో భాధములను వేనవేల కే నీనిశిత ఖిన్ధారకు బలియైన నీ చూపడఁగించెను. నీవు నీవంటివారు మఱివొ రైననున్నచో వారినిఁ దోడుచేసికొని మిగిలినవృద్ధములను గాహుము. నీ దారపుష్పములపై వగవకుము. కారులు నీవును నిప్పుకొన నశం పవలసిన వారలే కాని పుష్పము లట్టివిగావు. మన భారతదేశమునకు నీటు. పని ధనము. ఎందఱు పరరాజులు దేశము కొల్లఁగొట్టి భక్షించి నను మనము పుక్తకములమూలమున నకవులను దేశమునుఁ జరిపాలిం చుచున్నవారమే యగుదుము. మనయార్యులకేర్తిగానము లవి యెప్పు డునుఁ బొడుచుండును. అదే మనకు గావలసిన మహాభాగ్యము.

వృద్ధు—ఇంక నేను నావిచారమునుఁ బరిత్యజించితిని. నీయాదేశమువొప్పున ద్భావశేషములైన గ్రంథములను జేర్చి దేశభ్రమలతోఁ బ్రభువైన నీనేవకు సంస్థుడనై యుండెనను. ఇందుకొరకు నాకుఁ గొంతవ్యవధి కావలసియున్నది. తాపత్పర్యంత మోపికపట్టి దండయాత్రను నిలిపి వెనుకకు మరలుట ముంచిదని తోచుచున్నది.

వీరునికన్ను లెఱ్ఱవడియెను. కోపముచే వానివదనమండలము తప్తమైనది. 'నేనేల వెనుకకుఁ దిరిగిపోలయును?' అని కఠినముగా నిష్కలురాలున ట్లడిగెను.

వృద్ధు—నా యుద్దేశ మదికాదు. నీ వీ స్వల్పస్వస్థముతోఁ బరివంధి రాజమండలమును దాఁకుట కడుమర్లభము. నీ కివజయము వచ్చినయెడల ని న్నొకనావఁ జేసికొని వివదల్చిని దాఁట నున్న మము జోం టైకతేగని దుఃఖ ములపాలు గావలసియుండును.

నవ—ఎంతవఱకుఁ గాకతీయాంధ్రులమేనఁ బ్రాణము లల్లాడు
డుచుండునో, అంతవఱకు శత్రురాజులకు జయ మనంభవమని నమ్ము
ము. వోభునిసైన్య మింతగాదు మఱివేయింత లుండినను నేల యీని
నల్లు లోక మావరించి దుర్భేద్యమైనను మాకు లెక్కలేదు.

నృష్ణు—నరే ! దుష్టవృత్తునకు సర్వదా హానియే సంధిల్లును.
శ్రీరాముని యల్పమైనబాణమునఁ గామనంచారులైన దానవులుభస్మీ
భూతు లై పోయిరి. రాముని బాణమునం దేమిశక్తియున్నదో సామరు
లెఱిగిపొందరరు. మేముచు నీశక్తి తెలిసికొనఁజాలము. జయము మహా
రాజు జయము.

రెం ప వ న క రణ ము.

యొద్దము.

శయంబవశ్యచేఁ గాలపరిమాణము పెరుగుచున్నదియో తఱుఁ
గుచు న్నిదియో జేలి నగు. నిజము గడిచినకొలదిని కాలమునకు ము
దిపఁ గొల్పిము రాజీగు. కాలమునకు దినములునిమిత్తమో దినములకుఁ
గాలమునిత్తమో చంద్రచంద్రికలవలెఁబి యెడి జేగక చుంపుచున్నవి.
కాలము జగల్మృష్టిని జ్ఞానినిమేషముచు దనతోఁ బాటు చూర్చివేయు
చున్నదని కొందఱమతము.

మెఱుఁగుచుఁ బురుషులవలె మినుకుమినుకు మనుచుక్కలు మింటి
యం దెన్నినాళ్ళును నట్లేవ్రేలాడుచున్నవి. సముద్రమునందుఁ దరంగ
ములు సుడిపడి యెప్పుడును వచ్చి తలమోడుకొనుట మానలేదు. నేఁ
డువర వృతము తేపొన్నత్యమునకు లోటవడినదనుట కంతకన్న లనువ

పడదు. కొన్నిటియందు మాత్రము గొన్నిటియందు స్థిరత్వమును నైజ విలసనమే కాని కాలమున కుత్తరవాదిత్యములేదు.

ఉచ్చాస్యవాయువువలె సనఃకల్పముగా నుదయించిన సూర్యుడు నేడఁగిపోయినయెడలఁ గాలముగాని దినములుగాని లెక్కింపఁబడవు; కావునఁ జంద్రసూర్యులు కాలాద్యులని చెప్పవచ్చును. అంతఃకర్మ యోషధీనాథుఁడు, రెండవవాఁడు కర్మనాథి. వీరిమూలముననే జగత్సృష్టిగాముములు గోచరించుచున్నవి.

యౌవనము పగిలినకుండలోని జలమువలె, దఱగిపోవుదున్నది. పండినఫలమునకంటె బలసము దుర్నివార్యమైనట్లు మరణమువచ్చుచున్నది. కమలములపై మంచువలె ముని ప్రవేశించుటకు కున్దుఖమగుచున్నది. కరతలమునుండి జలము కాఁబోవునట్లు వాయువులు పోవును. ప్లేబుసువునందు సారతఃగవలె నాశ పెరుగుచున్నది. స్వేదమునుండి ప్రవహించునదివలె శరీరపాలనము దిగజాటుచున్నది. వింటినుండి పిండి భోజనము వలె సుఖములు పరుపులైత్రుచున్నవి. అరటిచెట్టులోని భాగమువలెవిన్నారములైన వ్యవహారములు విరక్తిని గలిగించుచున్నవి. దేనిచే నీమఖముల మరల నాపాదిల్లవో అట్టిసుఖకరముగు వస్తువు ఈసంసారమునందు లేదు. లేదని యెవ్వరైన నూహించుచున్నారా? లేదు.

కల్యాణపురియను శోభనిపైనిగా వున్నకొన్ని పాతశివాలయములు చుచుగ్నారు తల్లుల యెదులందలి పిల్లల నఱికివేసిరి నగలుచేతలముల యాశ్రయనరవముచే దిశలు మాటుమ్రోచుచునవి. కల్యాణపురియను నీరవరాధుల మని అనాధులమని సంహరింపవచ్చువారిని ఒకయోగము న్నారు. కాని వారు నొక్కొక్కత్రుటిలో రెండుగా ముండము నుండి తలలు వేటునేరులచుచున్నారు. వధానంగిధామము త్రనముగా నుండుచుండెను. అది మూడవదినము.

ఒక కొంతసైన్యము కర్మరదికముండి పరిగెరిముగా పుట్టుచున్నట్లు

దృగ్గోచకమైనది. వధలు మానివేసి చోళసైనికులు నమరసన్నా హస్తై శస్త్రములను దూసి పూర్వహితముగా నిలువబడిరి. ఆవాహినీమధ్యమున నొకధ్వజము పాతియున్నది. రణమందుభివాక్కులు కోలాహముగా మ్రోయుచు నారంభించిరి. సైనికు లావేశభరితులై హుళిరించుచుసంహవాదములు నేయుచుండిరి. అదియొక పెద్దనిహ్వలదృశ్యము.

ఈసైన్యము సింఘుడను వండనాయకునిచే బరిరక్షింప బడుచున్నది. వాడుకవచముచే గప్పబడి దారుణాస్త్రశస్త్రబాణతూటిరములచే నలంకరింపబడి భయంకరముగాఁ జూపట్టచు డెను. వానిశిరోవేష్టమునందలికఱబడిన మణియందు సూర్యుని కెంజాయలు ప్రతిబింబితములగుచున్నవి. వాడు సేనమధ్య నిలువబడి వారిని సంబోధించి “ఈ కల్యాణనగరవాసులు విద్యాగిర్యముచే రాజకీయము లన్నియు మానుఁదెలియును. మే ముదయాఝనకుఁ బన్ను లియ్యమని మనచక్కచర్చిని నిరసించినందులకుఁ దగినంత ననుభవించిరి. వారిపక్షమున నెవ్వరో మనపై కెత్తి వచ్చుచున్నారు. వారికిఁ దోడుగా వీరినిఁగూడ మావడఁగించి యమనదనమున కంపివేయవలయును.” అని యుపన్యసించు చుండెను.

దూరముగాఁ గనుపించిన రిపుసేన సమీపించినది. అందలి వారప్పడే కోటగోడదాటి వచ్చుచున్నారు. వారికేసునట్లయును బిడ్డయును కలిసి యారణ్యశిక్షప్రసవై నొప్పుచున్నది. ఆవలముగను వసంతునివలె మన నవవీరుఁ డెదురయ్యెను. వానికిఁ గాంచుటకోవకే సిగ్గునిగుండె లనంకల్పముగా వీరుడిడిచి పోయెను. అవవీరుఁడుసెనతో సమీపించి తన సైన్యమున కెఱంగెత్తి “ఈ ప్రాధానాధికారులు గూఢాంగులు మందు మీ రప్పడవలయు గాక్షమలగము. బాహుల్యసేయు సేనుమందు శూన్యులు వీరే. ఈ దురదృష్టము మన మీవేళసూర్యుఁడు ప్రంకకముందే హతమార్చి వీరి కొన్నిన్నట్టుటితుండు మన మాయుధములు గడుగవలయును” అని పరాకృమము శేక్తెస్తునల్లు సుగంధిరవముల

వలుకుచుండెను. అప్పుడు భయనేనామధ్యమున నిలచిన యాతడు సా
ర్థునికయి గీతలువశ్యసించు శ్రీకృష్ణునివలె దోచెను. అంత నిడవాడ
సేనయుఁ గలియఁబడెను.

యుద్ధము ఘోరముగాఁ గాసాగనారంభించెను. వేనవేలు తలలు
తెగి రాట్టపై బంతులవలెఁ దూలుచున్నవి. ముండము లవ్యక్తనాట్య
ములు సేయుచుండెను. రక్తమువ్రవాహమువలె బర్వతమునుండి నేలకుఁ
బ్రవహించి గడ్డుకట్టి పోవుచున్నది. శస్త్రాస్త్రములురాపాడిన భయములు
మిన్నులు ముట్టుచుండెను. వీరయోధులకాయములు పూచినమోడుగ
వృక్షములవలె రక్త సిక్తములు యున్నవి. వరుణాద్రినలంకరించిన భానుఁ
డును రక్త రేఖలచే జగత్తును ముంచివేసెను. ఎక్కడఁబడిన నరుణకాం
తిచ్చూపహమైధూమ్రనాకితమహాకోలాహలము యూర్ధనాదములచే
భయంకరమైయున్నది. చోళసైన్యాలు చాలవజ్రకు ష్టిణించిపోయి. దు
ర్గద్రావరమునమాత్రము దబ్బముగాఁ జేరుకొనియుండిరి. నవవీరుఁడు సం
పూర్ణపరాక్రమమున విజృంభించి యెదిరిసైన్యమును వొంతరవొంతగలు
గాఁ దునుమాడుచుండెను. ఒకింతసేపటికావ్యూహమును భేదించి స్పృశి
నమీరించెను. వృష్ణుఁడచ మాస్థినిఁ జాత్రువుఁడైనను వీరయోధుని
సాహసాదార్యములకు మిగుల నచ్చెరువడియెను. వాని సౌందర్యరూప
కోలాహలములు సవిమర్శముగా నా గదముట్టమును గిరివనాయక
చూచుచుండెను. నవవీరుఁడు వానినిభక్తిమీరిగా నెరిగి తలవడిచాల
మున రెండుతునియలగుట్టుగా నుండెను. శివఁడు చాపప్రేమ నమ్ము
తముగఁ దనడాలునఁ దప్పించుకొని యశోచితిముగా నిలువఁబడియెను.
వాని యప్రమత్తధిషణ విశేషమును నవవీరుఁడు మిగులఁగొనియాడెను.
సిద్ధుఁడు మందస్మితవదనమున నిల్చునియెను.

సిద్ధు—మోహంతి మహావీరులతోఁ గలి రుఁబడుటకు సామాసిం
వకము. నీకంతటికౌశలము లేదు.

నవ—(కోపఘూర్ణితవదనుడై) నారక్షణములయందుఁ గాక

లేయరాజవీరుల వీరరక్తము స్వచ్ఛమై గంగానలినమువలెఁ బ్రవహించుట లేదనుకొంటివా? మీ చోరధముల కకాలమృత్యువో యనఁదగు కల వాలము నాకరమునఁ గ్రాలుచుండుట లేదనుకొంటివా? పౌరుషము మొక్కవోయినట్లు పలికెదవేటికి? అని మఱియొక దెబ్బకొట్టెను.

అది తలపైఁ దగిలినది. కవచ ముండుటవలన నఱుకులోనికి దిగలేదు. సిద్ధుఁడొగ్గహముచే మండిపోయెను. ఇరువురును గలియఁబడి ఘోరముగాఁ జోరాడుచుండిరి. సిద్ధునిగుఱ్ఱము గాయములచే నేలఁగూలవలసివచ్చినది. దానితోఁజాలు సిద్ధుఁడును బడిపోయెను. ఉంకించిలేవ నుచును గాని అదివానికి సాధ్యముగాలేదు. వానికీతువు తునియ్యతైపోయినది. పశ్చిమకాలసన్నిభమైన యావోకాటమున సిద్ధుని దురవస్థను సెనికు లెందరో సాహసించి తోడ్పడఁబోయిరి కాని నిష్ఫలమైపోయినది. అప్పటి కప్పుడే సంజవడినది.

సూర్యుఁడు తన్ను చోరుచుకొని పొవుపేరులకు స్వర్గమార్గమును జూపించుటకుఁ జడిచెనేమో యనునట్లు లంఠరిందిపోయెను. ఆనాటివిచరించుదుగ్గిఁడు నవచంద్రహాసమువలె నభోవిధి నలంకరించెను.

నవవీరుఁడు గుఱ్ఱము దిగి గదాదండము బాహుదండమునఁ దిరిప్పుచు సిద్ధునితోఁమ్ముపైమృత్యుదేవతవలెఁ గూర్చుండెను. సిద్ధుఁడత్యంత నన్నిహితమైన మృత్యువున కనివార్యమని తలపోసి యీర్ష్యతో నవవీరునుపలక్షించి కన్నులు మూసికొనియెను. ఇంకను జీవించవలయు నను నైహికవాంఛాకల్లోలినీ వీడికలు అంతరంగ సామభూతిపై కృధముగాఁ గొట్టుచుండుటను వాఁడుగ్రహించి చిరకాలాశ్రయమైన శివశ్రమివ్వుడు తనప్రాణరక్షణమునకుఁ దగదని వసర్జించి యెట్టిమోమామోసాయమున నవవీరుని గెలువవలయునని సంకల్పించుకొని కన్నులనుండి నీటి విడువ నారంభించెను.

నవ—సిద్ధునికత్తిని దూరముగఁ దనగదతోఁ దోగిస్తైచి యా

తనిఁ గాంచి “యేల నీవట్లు దుఃఖించుచున్నావు ? ఇంతనేవటినుండియుఁ బలికిన యుత్తరకుమారప్రజలు మంటఁగలిసినవా? ఇప్పుడు నీకుబ్రతుకు పై నానప్పట్టుకొన్నది కాఁబోలును. అయినేమి? అనికత్తిదూసినిన్నుఁ బట్టికొన్న నాకృపాణము నెట్లువిడిపించుకొనఁజాలుదువు ? అనివార్యమైన యీకాలనర్థము నీయనువులు వీల్పుటకు వి్యభులూరుచున్నది. నీశిరః ఛేదనముతో గాని దీనికిఁ దృప్తి తీరదు ఇదే నటికివేయుచున్నాను. సిద్ధముగా నుండుము. ఇ. తటితో నీపాపచారిశ్రము ముగియనున్నది.” అని కత్తి నెత్తెను.

సిద్ధు—ఓవీరుఁడా ! ఆఁగుమాఁగుము. నేను నాకుదితమైన వీరశయన మలంకరించుటకు సిద్ధము గా నున్నాను. నేను నాయాశలన్నియు వదలి ప్రాక్రయోపవిష్టుఁడనై యున్నాను. నేను మృత్యుకొరిలనందున నగము నొక్కఁబడి యున్నాను. నాజీవితాశలన్నియు నన్నుఁ బాసి యామడ దూరము పోయినవి. నాకు కాలము వహించినది. నేను నాజీవితకాలమున నాచరించినపాపములకొఱకు దైన్యముతో వగచుచున్నాను. అందుకొఱకుఁగూడ నిప్పుడు నాకుఁ జింతలేదు. ఒక్కదాని కొఱకు —

నవ—అది యేమి ?

సిద్ధు—పాపి పుణ్యాత్ముడైన మహాచుభావునిచేతఁ జచ్చినయెడల వానికి స్వర్గలోకసంప్రాప్తి యగునని ధర్మవిమలైన పెద్దలచే విని యున్నాను. పరకాంతాలోలుఁడైనరావణుఁడు రామచంద్రునిచే శఢింపఁబడి పుణ్యలోకవాసి యయ్యెను. శిశుపాలుకువిష్ణుచక్రనిహతుడై పరమేశ్వరునందు లీనమయ్యెను. ఇట్లెందఱో కలదు.

నవ—ఇప్పుడు నీ కావ్రీనకియెందులకు ?

సిద్ధు—నేనును నొకపుణ్యాత్ము.....

నవ—నీ కున్ననంశయ మెట్టిది ?

సిద్ధు—వాచఱచిన వాని వధింప రని—

వాని మనోభీష్టము నవవీరుడు గ్రహించి వానితోమ్మునుండి లేచుటకుఁ బ్రయత్నించెను.

అప్పుడొకస్త్రీ వ్యక్తి ప్రసన్నమై “రాజా! వలకు! వలకు! చేతఁ జిక్కినవైరిని విడువవలకు.” అని కేకలువేసెను. అప్పటికి నవవీరుడు వానిని విడిచి లేదనిలువంబడియెను. ఆవయత్నము నిష్ఫలమైనందులకు నిరుత్తరురాలై గోడమీఁద వ్రాసినచిత్తరువువలె నిశ్చేష్టయైలిదిపోయెను. తోడనేస్థిరముఁడవరిత్యఁబడిన కత్తినిముఱల స్వీకరించియాస్త్రమూర్తితలపైఁబెట్టెను. ఆరిపరీతపరివ్రానము నవవీరుడు గ్రహించి “ఓరీ! డూకాబ్బా! ఆఁగు మాఁగుము” అని సంవిధానముచేసెను. అదివాఁడు లక్ష్మ్యమునేయున్నట్లుగాఁ దోచలేదు. తోడనే నమీపించి వానిభక్తహస్తము నుబ్బట్టుకొని “ఏల నీయబలను వధింప నుంకించుచున్నావు ?

సిద్ధు—ఏల యనెదవా ? నామృత్యువునకు నీమె పురికొల్పుచు న్నుదికాదా ?

నవ—నేను నిన్నుగ్రహించి విడిచితిని మఱి నీదారిని నీవు నెడలిపొమ్ము. ఈయవలి జొలికేలఁ జోయెదవు ?

సిద్ధు—నే నీమెను విడుచువాడను గాను.

నవ—స్త్రీవధిము, ధర్మపిరుద్ధమని యెఱుంగవా? వలకు. వెడలి పొమ్ము.

సిద్ధు—అందఱును నీవంటి వెట్టిబాగు లుండరు. అట్లు నేనుసామాన్యముగా వదలిపోవుటకు రాలేదు. ఇక్కడ నాయంతిమో దీనియంతిమో కావలయును. నాచెయ్యి వదలుము. నే నిప్పుడిమరాత్మురాలిని రెండు తునకలుగాఁ జేయనిదే యిందుండి కదలువాడనుగాను.” అని అని చెయ్యి వదల్చుకొనఁ జోయెను.

నవ—ఆశ్చర్యమగుమానసుడై ‘దురాత్మా! నాచేతులనుంట్ల తప్పిపోయితివనుకొంటివా? అనితనవాడితలవారిని శిరమురెండుగానఱికిబల్లమునకుగుద్ది పైకిలేవనలెను.

నేనానిశిరము వీక్షించినతోడనే హఠశేషమైన చోళసైన్యము పంచబంగాళమై పోయినది యుద్ధమాఁగి పోయినది. రణదుండుభులు మోగలేదు.

చూడ వ ప్రకరణము.

శుభశుభ

సూతనయువతి

ఆ యువతి యట్లే నిలువఁబడి యున్నది. ఆమెదృష్టి నవేపరుని వంకనుండి మరలలేదు. నవవీరునివంకనుండి మరలలేదు. నవవీర దామె ను నచ్చెరువుతోనవనోకించి „కాంతా! నీవెవ్వోదానవు” అనియడిగను

„నే నివ్వదు నీ దాననే.”

„అనఁగా నేమి?”

„హంతకుని నుండి నాప్రాణములను రక్షించితివిగావున నీకు నే నాత్మీయముగా ఋణపడియున్నాను. కావున నేను నీదానను.”

„నీవు మిగుల సాధుస్వభావము గలదానివలె నున్నావు. నీవంటి యువతు లుండుటచే దేశమునకుగూడఁ గీర్తిరాఁగలదు. నీ నుండి నాకె ద్దియుఁ బ్రతీకార మవసరములేదు. నీవుపోయి నీ నికేతనమున సుఖముం దుము. నీకు శుభమగును గాక.” అని వెతుకకుఁ దిరిగిపోఁబోవుచున్నాఁ దు. ఆయువతి వానిని వందనపురస్కరముగ వారించి,

„దేవా! నేనెవరివలనఁ బ్రాణములను గాపాడుకొనఁ గలిగితి నో వారి శుభనామాక్షరములైన స్మరించుకొన వలదా? అదియైనఁ బ్రసాదించి పోవలయును.”

„నాపేరు కాకతీయ ప్రతాపుఁడు.”

„అట్లైన నేను భ్రాంతిపడి యుండలేదు.”

“ఇదివఱకు నీవు నన్నెఱుంగుదువా ?”

“తమ్ముడూ మెఱుంగనివా దన్నచో నీపేరు వినినవారు గలుగవచ్చును. రేయుంబనప్పును, విధియు, ధర్మదేవతయు నీశ్వరసృష్టియందు వి యాస్తికము లయ్యెనేని నీవంటి యార్తక్షకుఁ యొక డుండునని మే మెఱుంగుదుము.”

“అల్పజ్ఞులైన మనుష్యు లేదేని రక్షణ మొనరించిన నది యీశ్వరోద్దేశమును నెఱవేర్చుటయే కాని యం దెవ్వరిఘనతయును లేదు. నమస్తమును విధిచెయ్యము.

“హతశేషులైన యీశభ్యాణపురవాసులకు గాపాడితివి. కాని దుష్టులైన యుదయూర్కుని దురుమాడకున్న దేశమెల్లు శాంతినిఁ బడయఁగలదు ? ”

“నా భావిప్రియత్న మదే.”

“మహారాజునకు జయమగుగాక ! నే నంతటిమాట వినఁగలును నువా ?” యని నోచుకొని యుంటిని. “ఇందులో నీదాసి యాలోచనమును నొకింత వినవలయును. ఉదయాదిత్యచోభుఁడు మాల్యవంతపురాధీశుఁడైన తైలవదేవుని యూతఁచేసికొని యున్నాఁడు. వానిని బంధించి వచో నితని నిరాయాసముగా నిర్ద్వివచ్చుచు.”

“మధ్యదారి నుదయాదిత్యుఁ డెఱుగినదా ?”

“అట్లు రాకుండునట్లు నేను బ్రయత్నించెదను.”

అందుల కాశ్చర్యపడి “నీవు ఉదయాదిత్యున కేమైనఁ జుట్టమవయ్యెదవా ?”

“కాను.”

“ప్రీత్యరూపిణివైన నీ వెవ్వతెవో నా కెల్లు తెలియుచు ?”

“నాపేరు వకుళ యని కూల్యము జ్ఞాపకమునం దుంచుటకు పేరుచున్నాను. నేను వెళ్ళిపోవుచున్నాను.”

“మాల్యవంశమున కేమార్గ ముదితమో చెప్పులవా ?”

ఉత్తరపుదిక్కుగ నేగు డని వ్రేలితోఁ జూపుచు “ఇది యుత్త మమైనదారి. ఎచ్చట నైచు బాట నీ చెవిం బడనేని యచ్చటికొక గారి విచ్చేసి మఱివెళ్ళుము.”

నాల్గవ ప్రకరణము

—•••—

రాకతీయ చరిత్రము.

ఈ కాకతీయ వీరప్రతాపరుద్రదేవ మహారాజును గూర్చి మా చదువరు లెవరియి, నీతఁ డిదివఱ కనామధేయఁడై బెండవోలు గాం డ్రీను సమకూర్చి దేశములు కొల్లఁగొలుచుఁ గొండకనుచుబనుభ్య దొం గరాజ్యము స్థాపించి తిరుగాడు సామాన్యదేవో యసియుఁ దిలపోయు దురేమో ! సామాన్యముగా నార్యాచక్రమునఁ గాని మఱి యేముతక దేశములందుగాని పెద్ద పెద్దమహారాజులని కీర్తిగాంచి నిరంకుశాధికార ము చేసినవారందఁ టించుమించుగఁ దొలుత దోఁపుచువృత్తి నుండి పైకి లేచినవారే. ఈప్రతాపుఁడు మాత్ర మట్టివాఁడు గాఁడు; గాని నీవిపూ ర్వము త్రిలింగదేశమున నేకచ్ఛత్రముగా బరిపాలించిన చాళుక్యవంశ వర్ధులకు సామంతు మండలాధికారులుగా నుండి ఘోరపరాక్రమము చే వరిక్రిమించి ఒహుదేశములు జయించి కళింగమునఁ దక్రచక్రము నోర్చి చిరి. చారిత్రాధికారమునఁ బోఁద్రోచి త్తొలింగమున నున్నవాఁడు పరా వన్నయు నాని యు గాఁదినీ. ఏలో ముదఁ జేసినవాఁడెఱుఁగ న వ్వించిన ముదటి ప్రౌలరాజునకుఁ గొడుక్కన త్రిపుట నున్న బెత్తరాజు తం ధ్రదేశమునం దొకచిన్న భాగమున నిధివతియు యు కేలకలఁ గూడఁగొన్నది “నమస్సు భవనాశ్రయ శ్రీపద్మనాభవర్ధమహారాజాధిరాజ ముదయ్యవర

మధట్టాశక బిరుదము" తాను ధరించి నబ్బిసాయిరా మండలమును బరిపాలించుచు హనుమకొండ రాజధానిగా జేసికొని 'కాకతి' యను జైన దేవత నారాధించి తన వంశనామముగాఁ జేసెను.

తరువాత సీతనిపుత్రుడు కాకతి ప్రోలరాజు రాజ్యతంత్ర్యమున మహాయోధుడు. చాళుక్యచూడామణియైన జైలవదేవునితో యుద్ధము జేసి క్రీస్తుశకము 1126, 27 సంవత్సరప్రాంతమున, గొండవల్లిసీమకుఁ బరిపాలకుఁడుగా నుండి వెంగీపురమును దగ్గముజేసెను. గొంకరాజును గోవిందదండేశ్వరుని నిర్బించి ఈడప్పను బంధించి విడచివైచెను. ఇట్లనేక పరిపాధి రాజమండలమును హతమార్చి విస్తీర్ణమైన మహారాజ్య మాంధ్రధేశమున సంపాదించి సర్వతంత్ర స్వతంత్రుడై త్రిలింగ సామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకై పునాదు లేర్పఱిచెను. అప్పుడు నలువంకల విరోధాన్ని రగుల్కొనినది. జగతి కేసరి యని బిరుదుగాంచిన యాబిరుదు ప్రోలరాజు అకస్మాత్తుగాఁ బరలోక గతుండయ్యెను.

అతనికొడుకు వీరప్రతాపరుద్రదేవుడు క్రీ.శ. 1140వ సంవత్సరమునఁబట్టాభిషిక్తుడయ్యెను. ఈతఁడే ముగళధానాయకుఁ డగు ప్రతాపుడు. తండ్రిని సైతము పరాక్రమమున మించినవాఁడై యాతండ్లేర్పఱచిన పునాదులపై ద్రిలింగసామ్రాజ్యభవన నిర్మాణమును గావించి సుస్థిరమైన యశమును సంపాదించెను.

ఏనిమిదవ శతాబ్దములో రేనాటని బరిపాలించిన ప్రాచీన నాంధ్ర చోళులు వర్ధమానపురమును రాజధానిగాఁ జేసుకొని ప్రజాపాలనము సేయుచుండిరి. దీనినిబట్టి పదునొకండవ శతాబ్దమునందుఁ గరికాల చోళానవయుండును గాత్యవగోత్రుఁడును నైన భీమచోళనృపాలుఁడు పరిపాలనము సేయుచుండెను. ఈతని కొడుకు గోకర్ణుఁడు హని మనుమఁడై యుదయాదిత్యచోళుఁడు. ఇతఁడుకొన్ని సూతనచట్టముల నిర్మాణముచేసి ప్రజలనుబీడించు సుంకముల సన్నిధిలో యతికిదేశమును నిర్మింప

రిపాలనకు లోబడినను. కల్యాణపురవాసు లందుల కతిక్రమించుటచే వారి నెల్లదినప్రధానదండనాయకులను బంపి చంపించెను. ఆదాగుణవధ నాపి దేశముద్ధరింపవలయునని ప్రతాపుఁ డకస్మాత్తుగాఁ జనకుఁ జెలిసిన వార్త ననునరించి పోలవాసమునుండి పరిమితపరివారముతో నశ్వసూ ఘండ్లై బయలుదేరినను, అది వెనుక ప్రకరణములందుఁ జదువఁదలకుఁగో చరమైన యంశమే.

స ప వ చ్చ క రణ ము.

—❦—

ప రా థ వ ము

ఆ కల్యాణపురమునుండి ప్రారంభమైన పర్యవేక్షణ లుత్తరముగా బహు దూరము న్యాపించి వింధ్యపర్వతశిఖరములతో దాదాపు నమా వేశములగుచున్నది. తత్ప్రసరినరప్రదేశములు కొన్ని రమణీయములైవింత విన్నాణములను గూర్చుచు వనలక్ష్మికి నిలయములై మహానందదాయక ముగా నుండెను.

ఆదినములు నిరంతర కలహసముత్పాతంబులచే దేశమున నరా జకము మొండై తిగిన పరిపాలనావిధాన మంతయు రాజక పోపుటచే జో రనిశాచదులకు జనవదంబుగా ఘంటావంధంబులై పోయినవి. నేరవాధయ ముచేరి నీ వనప్రదేశములు మనుష్యసంచారము లేక నిశ్శిశ్మములై సంతోషితములై దిరులును గలిగించుచున్నవి. ఎవరికి నానామజ్యుల మ హామహాధిర విహారనా మాజ్యము సమకూడనేని యాయదృష్టవంతు లు సృష్టినైదిత్యములు, నిశ్చిగిణిమవిలాసభాసమాసగిబులు. అరణ్యక నానామఖనల్కసంచార సమాదములు కుప్పతిప్పలుకాజూడఁగలభా గ్యమునకుఁ బోయియుండుదు. ఈ పర్యవేక్షణముల యందొక దుర్గ

మమైన లోయయొకటి యున్నది. అది కల్యాణపురమునకుఁ బోవువారి కి నులభమైనతొవ. దానికివలితట్టున నొక పెద్దనమప్రదేశము తీవ్రము గాఁ బాటు సెలయేళ్ళచేఁ బ్రకాశమగుచు నెంతయు నేత్రోత్సవము సేయుచుండెను.

ఆ నలువంకల గిరిదరీముఖములనుండి నిర్గమింపగాములు దిగి వచ్చుచుండెను. వచ్చి యొక పెద్దనదియందుఁ బడి తత్సార్వభౌమని నీమలయందుఁ దుపారకణంబుల జల్లుచు కలివళభస్మములు సేయుచు మనోహరములై విలాసము లీనుచు పడివడిగాఁ బాటుచుండెను.

విహగకదంబులు పర్వతశిఖరములపై కెగసి కుహూకలస్వనంబులు సేయుచు గంధర్వగానములను స్ఫురణమునకుఁ దెచ్చుచున్నవి. కొన్ని మధ్యమధ్య నుత్సాహముతో నాకనమువంక లేచిపోవుచునొకటి రెండు వలయములు తిరిగి చేలకుటికి నదీతటంబునఁగూర్చుండి తెక్కల నప్పశింపుచు నెంతయు మోదము నొడఁగూర్చుచున్నవి.

ఇప్పుడు మాసాతకమహాశయలే 'స్వభావసుందర' వినూతనవనమునందు మానసాక్షులనుఁ బ్రయాణము చేయుచుచున్నారో యావనమునేడు మిక్కిలి యానందమునకు నిలయమైయున్నది.

ఒకమేఘపుండునుక యప్పుడే యాప్రదేశమునఁ గల్గింపి జల్లినట్లు వర్షించి యాకాశరంగమునుండి నిర్గమించినది. ధూళిధూసరపరిత్యక్తియైన యాకాశపు నీలిరంగులు ప్రకృతములై నవి. ఇప్పుడువర్షించెడు మేఘములులేవు. తెల్లని నిగ్గులుఁదేలు మబ్బులు గగనవిధి సలమునొవి జాడలు దీర్చియున్నవి. తీవ్రముగా వీచునాయుప్రహారములచే నవి బ్రతినిమేషమును నూతన పరివర్తనములను బడయుచున్నవి.

వచ్చికప్పు రేకెత్తి మృదులమై యున్నది, పూచిన పద్మని ఫలవృక్షములు నానందవారాశిని ముంచి యెత్తుచున్నవి. మనుష్యసంచారము బొత్తిగాఁ గానరాలేదు. మృగములు విచ్చలవిడిగఁదిరుగాడుచున్నవి. లేళ్ళకుడులు చెంగుచెంగున దాటుచు వచ్చి నదీజలము లానియాని

వరువిడుచున్నవి.

దక్షిణదిశనుండి ఘోరిభాంకృతులు మ్రోతలు భయంకరములై వివవచ్చినవి. ఆధ్వనికే పక్షులన్నియు నెగిరిపోయినవి. హరిణకుణకంబు పలాయనములై పోయినవి. గానము లన్నియును మాటుమణిగినవి.

ఇప్పు డేజంతువును గానరాలేదు. ఆవల మొక్కముఝూర్తమా శ్రమున మతియొక కొత్త సింగారము కైకొన్నది. ఒక పెద్దసైన్య మీ వరంగబ్రదేశీ మలంకరించినది. వారెన్నియో సింగులంబు బూరించుచు దుందుభుల మ్రోయించుచు నొకయున్న తస్థలమునఁగ్నజమునుఁ జూతెరి. ఆ స్రవంతీతటంబున సరునగా గుఱారములను నిర్మించి యు దండఱును విడియు చుండిరి. కొంతసేపటి కక్కడకొక మహానగర మేర్పడియెను.

వినకనుండి కందువల్లులు దానీజనవరివేష్టతములై వచ్చినవి. అందుండి యివ్వలుస్త్రీలు దిగి దీవిరముఱోనికిఁ బోయిరి. ఆ గుఱార మన్నిటికంటె రమణీయముగా నున్నది. దానియెదుట నొక మేజాబల్లయు నుఁ గుర్చియునువేసి వానిపై నమూల్యమైన రత్నములచేతను నాణిము త్యములచేతను స్థగితమైన గలేవులను బటిదిరి. ఆకుర్చిపై వడిదిరిగినమీ నములను జెనవేయుచు నొకనీర్ణ కాయుఁడు వచ్చి కూర్చుండెను. వాని తలపైఁ దురాయిచేఁ జెన్నాడుచున్న నుళ్ళాయి యమర్వబడి యున్నది వాని యెదుటఁ జేతులు జోడించుకొని కొందఱు నిలువంబడియుండిరి. ఆతఁడు భయంకరమైన తన వదనమండలమును బైకెత్తి “బాహుకా!” అని నీలిచెను.

బాహుకుఁ డెదుటకువచ్చి “ఏమి సెలవు?” అని యడిగెను.

“కాల్యాణపురము మనచేతినుండి మరల వదలి పోయినదా?”

“చాదు లగ్నే వదించుచున్నారు”

“రాజద్రోహు లంజలు వధింపఁ బడినారు గదా!”

“కాకతీయులకు వట్టి బూడిదమాత్రము మిగిలినది.”

“నునసై నిగుల యుద్దేశము మరల దండెత్తవనయునని యున్న
చా ! లేక మరలుటకు నిశ్చయించిరా ?”

“అది నే నెట్లు చెప్పగలను ?”

“వారందఱిని నాయెదుటకు రావింపుము.”

బాహుకుడు సై న్యమంతయు వచ్చుటకు సోడ్డా పని మెత్తెను.
వారందఱు నిమిషమాత్రమున నాయుధాలంకృతులై వచ్చినిలు
వంబడి “మహారాజా ! జయము జయము !” అని యఱిదిరి.

ఈతనినిఁ జదువరులు “ఉదయార్కచోభ” డని గ్రహింతురనిగాక.

రాజశిబిరమునుండి మెఱుఱుదీగవలె నొకకన్య యీవలకు వచ్చి
యుదయార్కుని పార్శ్వమున నిలువం బడియెను. ఆమె కప్పుడే యశావన
మంకురించుచున్నది. సంపూర్ణపూర్ణిమా చంద్రరేఖవలె శోభిల్లుముఖ
మండలము పై కెత్తి యెడమచేతఁ గత్తిని గీలించి తీవిమెఱయ మూర్తి
భవించిన వలక్ష్మీనా నొప్పారుచుండెను.

ఉద—హైనికులారా ! కల్యాణపురముపై మరల దాడివెడలుట
యందు మీయభిప్రాయ మేమి ?

సైని—ప్రభువునాజ్ఞప్రకార మాచరించుటయే మా యభిప్రాయము.

సుందరి—ముందునకు వచ్చి “ఓ చమూనమూహములారా !
కల్యాణపురమాక్రమించిన పరివంధిరాజమండలమును దఱిమివేయుట
మన కవశ్యకరవ్యము. అట్లుచేయక తిరిగి వెళ్ళిపోయినచో మన కవనిం
దరాకపోదు. ఏచోళవీరులు రణప్రాంగణమున రక్తము పాటించి రివుల
హతమార్చి జయలక్ష్మీతోబాటు రాజ్యలక్ష్మిని స్వీకరించి యశఃకా
ములై దివి నలంకరిందిరో వారి యంశములను విడిచివెళ్ళిరి. అవి మన
మండలము నై యున్నాము. కావున మనము వారివలె వీర్యశౌర్యములు
వెచ్చించి వారికీర్తిని నిలువఁ బెట్టుదుమనివారియాత్మలు దివినుండి చూ
చుచుండును. వారియుత్సాహరక్తము మనరక్తనాళములయందు బీజువో

వక బ్రహ్మహింతులను యెడల మీరు మీవురుపాల్గములను సార్థకపఱుచుకొనఁ దలంచునెడల మీ తల్లులను వీరసూతలుగను మీ యవతులను వీరవత్సులుతను మీదేశమును వీర్యవంతులుగను జేయఁ దలంచుకొందురేని మీవాఁడి ఖడ్గములను దూయుదు; వైరికంఠలుంతున నముత్సాహులై రణవసుంధర నలంకరింపుఁడు.” అని పై నికుల కాసుందరి యావేశము పుట్టించుచుండెను. వారందఱును జూపుటయందును జచ్చుటయందును సంసిద్ధులై యుండిరి. జయజయధ్వనులతోఁ దమ స్వాగత మెఱింగించిరి.

అప్పటి కొకింత కనుమీరితి పడవచ్చినది. ప్రాశస్త్యముండి యొకపై న్యము వచ్చుచున్నట్లు కానవచ్చెను. అది యేవైరిరాజమండలమో యెత్తివచ్చుచున్నదని తెలిసికొనిరి. గట్టుతెగిన వాఁగునీటివలె వారికుటిలవర్తనముఁ జూచి చోళసైనికులు రాజ్యానుగ్రహము వారిపై బాణవర్షములను గురిపించిరి. ఆ యెదిరిపై న్యము “హతోస్మి, హతోస్మి” అని శరణుచొచ్చెను. వారడుఱిని ఛేదించుగాఁబట్టుకొనిరి. వారెవ్వరు? కల్యాణపుత్రమున హతశేషమైన చోళసైన్యము.

ఆ అ వ ప్ర క ర ణ ము

—•••—

ప్రథమావలోకనము

మఱునాఁడు రాత్రి యంతరిక్షము నక్షత్రములచేఁ దుఱుముఁబడి కలకలలాడుచు ప్రకాశించుచున్నది. గుఱారములయందుదీపములును మిలుకుములుకుమని శోభిల్లుచుండెను. ఒకసారి దీపములవంకఁ జూచి తలలుపై కెత్తిననచో నక్షత్రముల గతులన్నియో తెఱంగుల మాటిచోవుచున్నవి. కాని చప్పుడేమియును వినుపించుట లేదు. గడచినరాత్రి క

ల్యాణపురమునుండి పరువిడివచ్చిన స్వస్థైర్యముతోఁ బోరాడిన యలబడి చే నేనయంతయు గాఢనిద్రాముద్రితమై స్వప్నము నుభయభయము పొవచమున నోలలాడుచుండును.

అప్రదేశము పెద్ద పెద్ద కొండలచేఁ జుట్టుకొనియున్నదని కదా చెప్పియుంటిమి. దానికిఁ బశ్చిమమున నజంతావర్తతములు గూడఁ గానించు చున్నవి. అవి చంద్రుని ధవళకిరణ ప్రసారమున దూరమునుండి చక్షరములవలె రూపించుచున్నవి. వానియందుఁ గూరమృగములు భ్రాతృములై నగోళ్ళను గోఱలను వెలికిఁదీసి సంచార గరిమచూపుచున్నవి. ఈగుఱములయందు భటులు విచ్చుకట్టులతోఁ గావలి కాముచున్నారు. కొంతసేపటికి నిద్రాదేవత వారిని గూడ సంపూర్ణముగా నిర్ద్రించినది. వాటి గుఱకలు గులకరాళ్ళపై జలజలలాడునదీప్రవాహమునకుఁ దోడగున్నవి. చంద్రుఁ డాకాశగోళమునం దొక భాగము ప్రయాణము చేసి యస్తాద్రిశ్శిఖరమున కున్ముఖుండై పోవుచుండఁగా నక్కడివర్సితము లష్టపడియెచు. అదినునోహరాకృతినిఁ దలయెత్తిచూచుచున్నయద్రీకన్య వలెఁ గాంతిని వెలార్చుచుండెచు. అనుభావళ కిరణములు కొండచతీయలనుండి దిగజాతీ యిసుకతిప్పలపైఁ బడుచున్నవి. ప్రతిసైకతకణమునందును జంద్రుని నపూర్ణప్రతిబింబ ముభివ్యక్తమగుచుండుటచే నాప్రదేశ మంతయు మణులచేఁ బ్రకాశిత మగు ఘరషు నహజముగాఁ బబిది స్ఫుల్లి న్నది. ఇప్పుడా కిరణాలములు ద్వారములనుండి గుడారములలోనికిఁ బ్రసరించుచున్నవి.

అకిరణము లెన్ని యోపటకుటీరములు దాటి నడిమిగుడారపుఁ బ్రాంగణమునకు వచ్చి నిలిచినవి. అక్కడొక తిరస్కృత దేవాంగనయ గు సుందరీమణి ముఖపద్మముతో నైశ్యమునొందినవి. ఆమె గాఢనిద్ర యందు నినుగ్నయై యున్నది. ఆనావస్థయందా కిరణములు, ఆమెసౌందర్యశకలములను విడఁదీసి క్షిపాకరునకరణ మొనంగి తచ్చుచుండినట్లు.

డను. ఆమె పవళించిన మంచముచుట్టు పన్నునితెరవేయఁబడి యున్నది. ఆచంద్రోకిరణములు దానినిజంపుకొని యాగాఢనిద్రామునితెరవలె రాజీ వాసనతో నెన్నియో చరలాలము లాడుచున్నవి. అప్పుడామె ముగ్ధమండలమునుండి యెన్నియో విలాసములు పొడముచున్నవి.

చంద్రుఁడేగాక మింటనున్న రిక్కలు తలము కన్నులు స్పృశింపి యానవమోహనాంగిని జూచి తనియు చున్నవి. ఆమె యాగాఢనిద్రాచేత శేఖరములు ముడినుండి పడి యలుముకొనినవి. ముంగురులు లలాట దేశమునను జెక్కిభుల్పైని జిందఱవందఱగాఁ బడియున్నవి. ఆ సీలాలక మ్ముః నందులనుండి వెల్లివిరియు పౌందర్యప్రభావలము ముగ్ధముక వింతసోయగమును దిద్ది పెట్టుచున్నది. అప్పుడు చిరములచేత గలుషిత మైనవదనముతోఁ జంద్రుఁడు పూర్తిగ విమృశించునఁ గాగెను.

మందమలయమారుతములు చల్లగా వీచుచున్నవి. ప్రియవారిపు లామె వక్కాలకములతో మంతనములు నేయుచు నలునిలు జరలాలారం భించినవి. తుదకు జంద్రుని కిరణములును గంధనూరి చల్లనిచేతులను నామెను నిద్రనుండి లేపివేసినవి. ఒక్కసారిగాఁ గన్నులు నిడిపోయెను. కట్టెదుటఁ జంద్రుఁడు దోషదృక్కులతో వీక్షించుచున్నాడని గ్రహించి యామె స్లిగ్ధవడియెను. పయ్యెడపటముచే మొగియు గప్పబోయెను. మ రల నిద్రగిరావలయునని కోరినప్పుడు మందమె గాని యెని నెంతయు గాఁ దీటిపోయినది. ఆనమీషమున నొకకన్య మేలుకొని యున్నది గాగె హించెను. అపేవిలోకనములు భయానూచములఁ జేయుచున్నవి.

సుందరి—“పశురా ! ఏమే అట్లుచుండును నట్లు?” అనియను పకు—మాటలాడలేదు.

సుందరి—ఏమే మాటలాడితి ? సీకేటిని దయ్యమునైనదామేయి పకు—గద్దదకంతముతో. అ...మ్మా నాకు బాలభయము నే యుచున్నది. అని వడవడ వణుచుచు చెప్పెను.

సుంద—నీకు భయమేటికి వేయచున్నది? అట్టిదానవు యుద్ధ
రంగ మెట్లుచూడఁ గలిగితివి?

వకు—కల్యాణపురయుద్ధముఁ జూడనేగి యావేళనే వచ్చినది.

వకు—ఇప్పుడా సంగతులు లేమియు స్ఫురణమునకుఁ దేకుము.

సుంద—సరే పడి నిప్పగోవరాదా?

వకు—నాకన్ను తొల చిట్టించుకొన్నను నిద్రారాలేదు, నాకెవ
రో దేవతలు పట్టుకొనినట్లున్నారు. నిద్రవట్టనివారలకు రాత్రిజాములు
గడియుట కష్టము. పాపమువియోగులిట్లే యగచ్ఛాల్లుఁ బడుచుందురు
గాఁబోలును? రే మెల్లను గూర్గమృగముల యార్పాటములవలన నా
చెవులు చిల్లులు పడిపోయినవి. కల్యాణపుర దుర్గమునందు జరిగిపోయినా
కన్నులలో మెలగుచున్నది. నాకనుకవులు ప్రమాదవశముచేతమూఁ
తపడియెనేని కాకతీయ ప్రతాపాదు సిద్ధుని గావించిన చిత్రపట దృష్టో
చరమై వాగుండెలు నీరు విడుచుచున్నవి. ఈప్రభాతముననే నేనిందుండి
లేచిపోయెదను. ఓ వరమేశ్వరుడా! శీఘ్రముగఁ దెల్లవానిమ్ము. నీకనే
క నహస్రసమస్కారములు. నేను బ్రతికి బాగుంటినని, ఓదుర్గా! నీ కొ
కటిగాదు రెండు దున్నప్పిలను బలిగా నిచ్చెదను.

సుంద—ఓసీ! తెల్లవాణి వనుక నక్కడకుఁ బోవుదువే?

వకు—మాంత్రికుని యొద్దకు.

సుంద—ఎందుకు?

వకు—ఈపాడుకలలు, ఈ పాడు కలవరింతలు గాకుండ రక్షఁ
గట్టించుకొనియెదను.

సుంద—అరే! పితౄచమునకుఁ గాని పులి కక్కఱకురాదుగదా!
నిన్నే పులియైనఁ గొట్టికొనిపోయినచో నప్పు డేమి చేయుదువు?

వకు—అయ్యో! ఇంక నే నేమిమిచేయును? బ్రతికియుండఁగ నే
నన్ను బులిసోటిలోనికిఁ ద్రోసివేయు చున్నావు!

సుంద—నీ బ్రతికియున్నచో దుర్గాదేవి! రెండుదున్నపాతుల

బలియెచ్చెద నన్నావే యా నోరులేని జంతువులు రెండుపోవుటకన్న
నీ దొక్కపాణము పోయిన జగత్తునకుఁ గొఱతరాదు.

వకు—నేను దిక్కుమాలినదాన నయియే నీయొద్దకు వచ్చితిని.
ఇంక నేనింటికిఁ బ్రాణములతో వెల్లెద ననునమ్మకము నాకులేదు. ఆమా
టలకు సుంతరి పక్కుననవ్వెను.

ఎటనుండియో భోరీనాదము వినవచ్చినది. అదినుందరి చెవియొగ్గి
విని “ఎకుళా! ఆధ్వనియేమి ? ” అని యడిగెను.

వకు— దేని! సింహము గర్జించుచున్నది.

సుంద—ఓసీ! బేల! సింహగర్జనము గాదు. అదిభోరీధ్వని.

వకు—అయ్యో! శత్రురాజులు గారుకదా! ఇంక నాకెయ్య
ది శరణ్యము.” అని కంపించుచుండెను.

సుంద—శాత్రువులన్న మధ్యను నీకు భయమెందులకు ?

వకు—ఎందుల కనియెదవా? చోళరాజ్య ముండుటచేతనే మా

వంటివడపుఁజెలులఁ కింతకూడు దొటకుచున్నది. అదివల కెన్నఁజైన రా
జాంతఃపురములయందు బుణ్యస్థ్రీలకుఁ బ్రవేశము గలిగినదా? దేవాల
యములలోనికి భోగకాంత లెన్నఁజైన రాగలిగిరా? గోపురముల
యందు బంధనపత్రిమ లెన్నఁజైన జిత్రింపఁ బడినవా? శ్రీకృష్ణుని జార
శిఖామణి యని యెవ్వరైన వాఁనఁ గలిగిరా? చూడాటి శృంగారకరన
భావములన్నియుఁ బూర్వపుఁ జోళచక్రవర్తులు ఒలవలతముగా దేశమం
తయు జయించి సూతననీతిని యధాశాస్త్రముగా నెలకొల్పిరి. అదే
నేటికిని వచ్చును. ఇంకఁ గాకఁగియురాజులే మనదేశమునను వచ్చినయె
డల మాయాట లేనియు సాగిరావు. కావున మాచోళులకే జయము
నమకూడవలయునని నిధిని వేడుచున్నాను.

సుంద—ఎకుళా! రాజు దుర్మతిని నెలకొల్పెనని సంతసించుచు
న్నావు. నీవు కులటవని నాకుఁ దెలియదు. ఇదివలకె యట్లుజింగియుం

టినేని నీచేతి విడియమైన నేనంటకపోయి యుండును.

వకు—అమ్మా ! ఇది యేమిచిత్రిము. మీ ప్రపితామహులనుండి యీయాచార మనుశ్శ్రుతముగా వచ్చుచున్నది కదా ! నీవుకాదన్న మాత్రమునఁ బోవునా ? రాజమందిరములనుండు దానీజనము కులటలై యుండవలయునని శాస్త్రములు శాసించుచున్నవి.

లుండ—చాలు నిక నీయువన్యాసము కష్టపెట్టుము. స్త్రీజనసామాన్యమైన స్వీయనీతిని సత్పరిపాలనాభూయిష్టమైన రాజనీతినిఁ బోషించువాడే రాజు. వానినే రాజ్యలక్ష్మి వరించును.

వకు—నీవో ?

నుండ—ఆనంగతి యిప్పుడెందులకు ? నీవు నీవగ్రవర్తనము సరిచేసికొనుము. అని యామె కెన్నియో నీతులు చెప్పవారంభించెను. అందు నీయనతీచరితము, సావిత్రీపావిత్ర్యము, మున్నగువురాణగాధ : క్కొకటిగ నేకరువుపెట్టెను.

వకుళ కవి రుచించుటలేదు. ఏమనిన నామె తనవిలువైన నయావన మంతయుఁ బైకిఁ బడవువృత్తియందే గ్రగడవుచున్నట్లున్నది. ఆయిచ్చ యామె కేమాత్రమును దగ్గలేదు. ఇప్పటికిని నామెసౌందర్య మొకింతయుఁ జెడలేదు. లేజోవంతమైన యామెఫాలప్రదేశము నిర్గులు దేలుచు నే యున్నది. నాసికము తిలపుస్సమువలెను, గర్లముల శ్రీకారములవలెను, చెక్కిళ్లు లద్దములవలెను, గురులు నీలమేఘమువలెను. భాసమామలై యున్నవి. ఆమెతలను దువ్వుకొని కొప్పురంబుప్పులు తుటిచి చీతను నవరించుకొని నిలువంబడిన నిరుచురెండు వత్సరముల తరుణియని చెప్పనివా రుండరు.

ఆ నవమోహరాంగిఁ ముప్పు దేడ్లపైఁ బడినను గాలనాథుండు నవమోహితుండై మఱచియుండవచ్చును. లేకున్న నిగనిగలాడు పనికి కాంతిసలె జగిమీఱిన యామెనిపాటవ మొకింతయేని సడలకయుండునా? అట్లుకా లేదు. ఆమెకు శృంగారములగు గానములన్నియో వచ్చును.

ఇప్పుడు పాడుటకుఁగాని పాడుమనుటకుఁగాని సందర్భము రాలేదు.

మరల భేరినాదము వినవచ్చినది.

సుంద—వకుళా! అది యేమిభ్యనియోకాని మరల వినవచ్చి నది. అది శత్రుసైన్యమే యైనయెడల నేను జోరాడి నిర్జింపవలయునని యున్నది. నీవిచ్చు నుండుము. నే నావర్వతముమీఁదకు నాయుధసహాయనై పోయి పరికించి వచ్చెదను. అనితరవారిని బట్టుకొని సుందరి నిలువఁబడియెను.

వకు—భర్తృదారికా! ఇప్పుడు నీవు నిజముగా వీరపత్నివలె నున్నావు.

సుంద—నీ కీ యస్మత్ పరిసంగమేల?

వకు—పోనిమ్ము. మానివేసెదను. నీవును నీప్రియాణముమాని వేయుము. రాత్రియింకను బూర్తిగాఁ గడవలేదు. నీ వీయరణ్యదుర్గములు భేదించుకొని కొండశిఖరమునకుఁ బోవుట దుర్లభము. ఎటునుండి యేమివచ్చినను మహారాజు మాఁపైఁగినియును.

సుంద—నీవు న న్నిప్రియాణమునుండి వారింపవలదు. తెల్లవాఁకముందే నేనిచ్చటకు వచ్చివేయుదును. నా వెడలిబాడయొరులెవ్వరికిఁ దెలియకుండఁ జేయము.

వకు—చేయను నీ వెంట ఛాయవలె వచ్చెదను.

సుంద—సరే! అని యిరువురును శిబిరములు విడిచి అత్యంత సమీపమైన యయ్యడవిదారి పట్టి వడివడిగా నడుచుచుండిరి. ఒకమార్గము కొండశిఖరమునకుఁ దిన్నగాఁబోయి చేరుకొనుచున్నది. దానిగుండఁ బైకి వెళ్లిపోయిరి.

అప్పటికింకను జీఁకటియున్నది. అభీకరత్వముమాత్రములేదు. ఏది మాత్రమునర్హదా జగితగ్గక నిలిచియుండును? నదీనీరము పాటిపాత వడి తగ్గిపోవుచున్నది. చప్పుముదిరినకొలది పుల్లవిరిగిపోవును. ఉదయాదిని లేచినచంద్రుడు అస్తాదిశివచ్చి వెలవెలఁబోవుచుఁ గాంతిఁ దఱిగియు

న్నాడు. పక్షులు గూండ్లనుండి లేచియువకాలగీతములు పాడుచుకొని
 వణకొకటమొనఁగూర్చుచున్నవి. పద్మములువికసించినవి. భృంగములు
 మనోహరముగ పాటలఁబాడుచున్నవి. శాంతిప్రతిపాదకమైన యానమ
 య మనభ్యాసకుఁకు సైతము యమయోగం బలవడఁజేయుచున్నది.

భేరినాద మెచ్చటనుండి వచ్చినదోయని సుందరి దృగంచలములు
 వలువంకలసారించుచుఁ జూచుచుండెను. సంగీతవినిోదలాలనయైన వకుళ
 కెటుచూచినను నానందచిహ్నములే కానవచ్చుచున్నవి. అచ్చోట సా
 కనల్లని శిలావేదిక యున్నది. దానిపై నల్లబిల్లిగా నల్లుకొనిన పువ్వుఁడీ
 గలనుండి రాలినవిరులక్కడక్కడఁ బడియున్నది. అందుపై వకుళ గూ
 ర్చుండి కంతమెత్తి యిట్లని పాడ నారంభించెను.

గీ త ము లు.

“ గాలిచే మింటమేఘముల్ , కలిసికొనిన

మెఱ పడేటికి రావలె , మొఱగరాదు ;

యువక యువతీసమాగమం , పొడవెనేని

విరహమేటికి వచ్చునో , మొఱగరాదు.”

“మండుదీపపుకళి కను , మాయకాని

జేరి శలభంబువలె సంత , సింపు చుంటి ;

వకట ! సీనామయాపవ , ర్ణాని నల్ల

రూపడఁచునో ! యిడునో ! నవ్వు , రూపమహిమ.”

ఆగానమాధురీరస మాయరణ్యమంతయు నలముకొనియెను. అది
 తిర్యగ్గుతునంతతులకు సైతము మనోహరముగ గూర్చుచున్నదోయను
 యనునట్లంతలనద్దఱిఁగియుండెను. ఆనమీషమునుండి యొకవీరపురుషుఁడు
 వచ్చివారియెదుటనిలువఁబడియెను. సుందరి యాశ్చర్యపడి యవనతవదన
 యై తాతివెనుకకుఁబోయి దాఁగొనియెను. వకుళగానముగట్టి పెట్టిశిలావేది
 కనుండిలేచియొకటిరెండునిమిషములునిర్విజ్ఞయై నిలిచిపోయెను. ఆవెనుక
 స్మృతిఁ దెచ్చుకొని యిట్లనియెను.

వకు—మహాశయా ! తామెవ్వరో యెఱింగించి మమ్ముగృతా

రులను జేయఁగలరా ?

వీర—నే నవరినైననేమి ? నీపాటను నీవుపాడుము. నీమనోహర మైనపాట వినుటకుఁ గుతూహలిన్ నేనిందు వచ్చితిని.

వకు—మఱినేను బాడలేను. నామాననము సంశయాకులమై కలఁగిపోయిరి. ఒకవేళ బలవంతముగా బాడినను సాగనుగానుండదు.

వీర—అయిన నేనిటకువచ్చి చాలయవచాము చేసితిని.

వకు—లేదు. లేదు. మమ్ము గృతార్థులను జేసితిరి.

వీర—మీయుత్సాహమునకు భంగముఁ గలిగించితిని చాలవా?

వకు—మీదర్శన సముత్సాహము మాకులభించిన దంతేచాలును.

వీర—మీఁటరిగా నీభయంకర పర్వతారణ్యమర్హముల కేలవచ్చితిరి ? మీరలెవరు ?

వకు—మేము స్త్రీము. మీమెదుటఁ బడుటయే సిగ్గులచేటు.

అదిగాక నామవర్ణాశ్రమములు చెప్పి స్వచ్ఛమైన చోళరాజవంశమునకు మచ్చఁ దెచ్చుటకన్న హైన్య మింకేముందును ?

అని వకుళచెప్పిన నూచనముచేత వీరపురుషుఁడు వారలెవ్వరో సంపూర్ణముగా గ్రహించెను. ఆశిలచాటున దాఁగియున్న కన్యనాకథారి చూడవలయునని యాతనికిఁ భిలాష ముదయించినది. అప్పటికే దూర్పు తెల్లవాలుచుండెను. సుందరి వీరపురుషుని సౌందర్యము శిలచాటునుండి చూచి తానును నొకశిలయైపోయినది. ఆమెచేతినుండి ఖడ్గముజాతి క్రిందకుఁ బడిపోయెను. అది యొడుచుచుకుగానున్న శిలలపైఁబడి ఘుణిల్లున మ్రోఁగెను. వీరపురుషుఁడదివిని చకితుఁడై వకుళను “అదియేమి?” అని యడగెను.

వకు—అది మారాకుమారి చేతినుండ జాతినఖడ్గము.

వీర—అది యెవరిని సంహరించుటకుఁ గొనితేఁబడినది ?

వీర—కాకడీయాఘ్రిలకు రాజైన వీరప్రతాపుని సంహరించుటకుఁ దెచ్చినది.

వీర—ఏమేమి? మీరాకుమారి యంతశౌరసవంతురాలా!

కాకతీయవీరప్రతాపుఁ డనమానపరాక్రమవంతుఁడని యెఱుంగదు గాఁబోలును.

వకు—ఎఱుంగకేమి? కల్యాణనగరమున వానిశౌర్యమందఱకుఁ దేటపడినదిగదా?

వీర—జగద్విఖ్యాతకీర్తి వహించిన యొక శూరశిఖామణి పెనొంటరిగాఁ గత్తిపట్టి వన్నిన వనితాలలము నిడముగాఁ గాకతీయప్రతాపుని జయింపకన్నను జయించినట్లే ఈయవతీమణి సాహసమునకు వీరలోక మంతయు మెచ్చవలసియున్నది ఇట్టిశౌర్యైశ్వర్య సమన్వితలైన వీరనాథి మతల్లిక లున్న సింధారతవర్ష పుణ్యభూమి పశ్చిమోద్ధరాఖిల దేశసంస్థాయమానమానితమై శోభిల్లకపోవునా?

కాపున నోగాయినీమణీ! నీయేలిక యేవీరపురుషుని ఏకాకతీయ ప్రతాపుని సంహరించి కీర్తిఁ గాంచఁదలంచినదో యీ వీరప్రతాపుఁడను తేఁడు నేనే.

అనుటతోడనే వకుళ తాను లిలువఁబడిననీల జాతిపోయినట్లుతలఁచెను. ఆమెకుఁ గంప ముదయించినది.

వీర—న న్నాకరవాలమున రెండుడునియలుగాఁ జేసి తన తండ్రియొద్దకుఁగొనిపోయివానివై రిని శ్లేషతకువంతసింపవలసినదని చెప్పుము

ఈవీరప్రతాపుఁ డింత దవ్వెటుల వచ్చెనని మోచడువరు లడుగ నచ్చును. ఈంఘటినము వకుళయే చేసినది. నాఁడు కల్యాణపురమునఁ బ్రతాపుఁడు కవచధారియై యుండుటచేత నిప్పుడు పోల్పలేక పోయినది. ప్రతాపుఁడు తనంతటఁ దానెఱింగించుకొనినతరువాతఁ దనయవరాధము నకై మిక్కిలి నొచ్చుకొని యమింపుడని వేఁడుకొనియెను. ప్రతాపుఁడా మె నూరార్చి హితములు పలికెను. సుందరి దిగ్గనలేచి మఱియొకచెట్టు చాటినకుఁ బోయి నిలిచినది. ప్రతాపుఁడామెను రెండవసారిదర్శించియీ యపురూపపు సౌందర్యమున కచ్చెరువడియెను. వక్రచరిత్రనిభంబైననా

ని మానవము కరిగి నీరైపోయినది. సౌందర్యమున నల్లది.

వకుళ సుందరి సమీపించి మరలివచ్చి ప్రతాపునితో “మాడే వి మీసాదనరోజములకు నమస్కరించుచున్నది,, అని చెప్పెను మరల మందుభిమోత్ర వివ వచ్చినది. అది యేమిటమునుండి వచ్చుచున్నదో యని సుందరి నలుడెనల విలోకించెను.

అనతిదూరమున నొక్కప్పుడు పోవుట గానెను ఆనాటిని ప్రతాపుని గాంచి యాఁగిపోయినది. అప్పుడతడు ప్రతాపునిదే యని సుందరి గ్రహించెను.

వకుళ—దేవా! ఆసేన నీకొంత ప్రతీక్షించుచున్నదిగా. బోలును.

ప్రతా—అగును.

ఈరెండవదంకమాత్ర మేదేశమున నుండును.

ప్రతా—మధ్యమాణములను జనుచుబోవుచున్నాము.

వకు—మాకుఁ బుష్కర్యన మెప్పుడగును.

ప్రతా—అది దైవమునము గాని నేను తెల్పుదును.

వకు—ఇట్లు మరల సమావేశమగుటకు వర మొసంగుము.

ప్రతా—ఈవద్దావతి...

వకు—“ఆగుమాఁగుము ఈసుందరి వద్దావతి యని నొకప్పుడె లియును.”

ప్రతా—ఈరికిసితనరోజున వద్దాలయముబోలి యుండుచేఁ “బద్దావతి!” అని సఁబోధించితిని

వకు—సరేకాని యిది ప్రస్తుతమున నాయభిప్రాయము.

ప్రతా—కావచ్చును. మీదేనిగారితో “ఈనీప్రతాపుఁడను నీ కొఱకుఁ బ్రాణములైనను వర్షింపఁగలఁడని మననమును” అనిచెప్పెను పద్దావతి ప్రతాపునితో మాటలాడలేదు. ఆనాటి ప్రతివాక్యమును నామె మానవముఁ గరఁగించి నీరునేయుచున్నది. ఆశ్రువులు వెల్లువలై కాలుచుండెను. అప్రతాపుని సౌందర్య మామె హృత్ఫలకమున

వీర—ఏమేమి? మీరాకుమారి యంతకౌరవవంతురాలా!

కాకతీయవీరప్రతాపుఁ డనమానపరాక్రమవంతుఁడని యెఱుంగదుగాఁబోలును.

వకు—ఎఱుంగకేమి? కల్యాణనగరమున వానికౌర్యమందఱకుఁ దేటపడినదిగదా?

వీర—జగద్విఖ్యాతకీర్తి వహించిన యొక శూరశిఖామణిపెనొంటరిగాఁ గత్తిపట్టి వన్నిన వనితాలలము నిజముగాఁ గాకతీయప్రతాపుని జయింపకున్నను జయించినట్లే ఈయవలీమణి సాహసమునకు వీరలోకమంతయు మెచ్చుచలసియున్నది ఇట్టికౌర్యస్థైర్య సమన్వితలైన వీరనాథిమతల్లిక లున్న సీభారతవృత్తు ఘృణ్యభూమి పశ్చిమోర్ధ్వరాఖిల దేశసంస్తూయమానమానితమై శోభిల్లకపోవునా?

కావున నోగాయినీమణి! నీయేలిక యేవీరపురుషుని ఏకాకతీయ ప్రతాపుని సంహరించి కీర్తిఁ గాంచఁదలంచినదో యా వీరప్రతాపుఁడను తేఁడు నేనే.

అనుటతోడనే వకుళ తాను లిలువఃబడిననీల జాతిపోయినట్లుతిలఁచెను. ఆమెకుఁ గంప ముదయించినది.

వీర—న న్నాకరవాలమున రెండుడునియలుగాఁ జేసి తన తండ్రియొద్దకుఁగొనిపోయివానివై రిని శ్లేషతకునంతసింపవలసినదని చెప్పుము

ఈవీరప్రతాపుఁ డింత దవ్వెట్లుల వచ్చెనని నొచుకువరు లడుగ నచ్చును. ఈంఘటినము వకుళయే చేసినది. నాఁడు కల్యాణపురమునఁ బ్రతాపుఁడు కవచధారియై యుండుటచేత నిప్పుడు పోల్చలేక పోయినది. ప్రతాపుఁడు తనంతటఁ దానెఱింగించుకొనినతరువాతఁ దనయవరాధమునకై మిక్కిలి నొచ్చుకొని క్షమింపుడని వేడుకొనియెను. ప్రతాపుఁడా మె నూరార్చి హితములు పలికెను. సుందరి దిగ్గనలేచి మఱియొకచెట్టు చాటునకుఁ బోయి నిలిచినది. ప్రతాపుఁడామెను రెండవసారిదర్శించియాయపుమావపు సౌందర్యమున కచ్చెరువడియెను. వక్రశంజరనిభంబై ననా

ని మానవము కరిగి నీరైపోయినది. సౌందర్యమున న్నడి.

వకుళ నుండని సమీపించి మరలినచ్చి ప్రతాపునితో „మాదే
వి మీపాదసరోజములకు నమస్కరించుచున్నది,, అని చెప్పెను మరల
దండుభిమ్మోత విర వచ్చినది. అది యేమియునుండి వచ్చుచు
న్నదో యని నుండరి నలుదెసల నిలోకించెను.

అనతిదూరమున నొక్కొక్కము పోవుట గాంచెను అదియిది
ప్రతాపుని గాంచి యాగిపోయినది. అత్యము ప్రతాపునిదే యని
నుండరి గ్రహించెను.

వకుళ—దేవా! ఆనేన నీకొంత ప్రతీక్షించుచున్నది గానోయి.

ప్రతా—అగును.

ఈరెండవదశమాత్రము దేవతలు పుట్టెను.

ప్రతా—మధ్యమాగాణములను జూచుచుబోవును.

వకు—మాకు బుద్ధిర్వన మెప్పుడును?

ప్రతా—అది పై వస్తునము గాని నేను చెప్పెను.

వకు—ఇట్లే మరల సమావేశమగుటకు వర మొసంగుము.

ప్రతా—ఈపద్మావతి...

వకు—„ఆగుమాగుము ఈనుండరి పద్మావతి యని నిక్కెల్లు తె
లియును.”

ప్రతా—ఈది సితసరోజస్య పద్మాలయమనబోలియు చుటచే
„బాన్దావతి!” అని సంతోషించితిని

వకు—సలేకాని యిది పై వస్తునముని నాయభిప్రాయము.

ప్రతా—కావచ్చును. మీదేనిగానితో ‘ఈనీప్రతాపుడం నీ
కొఱకుఁ బ్రాణములైనను నిర్వింపఁగలఁడని మనవి నీయును’ అని చెప్పెను
పద్మావతి ప్రతాపునితో మాటలాడలేదు. ఆని ప్రతివాక్యము
ను నామె మానవముఁ గరఁగించి నీరునేయుచున్నది. ఆస్రవులు వెల్లు
వలై కాలుచుండెను. ఆప్రతాపుని సౌందర్య మామె హృస్ఫులకమున

ముద్రింపఁబడియెను. మోహభరమాయితప్రరుసరినమానముగాఁజంచుకొనుచుండిరి. ఎవరెవని గామించిరో వారిరువురకు సంశయము విడలేదు. ఒకరికొకరలభ్యులని భావించుకొనుచుండిరి. కామదేవుని మహామహిమంబును, వకుళ్ళాన్నాభ్యుంబును వారలింకను నెఱుంగరు.

ప్రతాపుఁడు వెడలిపోయెను. వాఁడు కొండదిగునంతలో నెన్నియోసారులు పద్మావతీముఖమును దిరిగి దిరిగి విలోకించుచుచుండెను. వాని బాష్పవారి వారిదృష్టిని నిరోధించినకొలఁది నామోహినినిగ్రహము దూరము కాఁచెను. దారి మలుపుదిరుగుటచేఁ జంద్రుడై మించిన నభమువలె వానికంతయు సంఘకారమయ మైపోయినది. పద్మాప్రియిష్టుఁడు కాన్పించుటలేదు.

ప డ వ స్త క రణ ము

—•••—

కొం డ దె ప తి

వకుళయును బద్మావతియును మరల శివరములగువచ్చి ప్రవేశించిరి.

పద్మావతి పర్యంకముపైఁ గూర్చుండి యేమేమో విచారించుచున్నది. ఆమె మానస మిక్కడలేదు. పరధ్యానము యున్నదంటిమా యదియునులేదు. వకుళచేయు కేళులన్నియు నుపలక్షించుచునే యున్నది.

వకుళ కేఁడు సింగఁడంచుకొనినదా ? లేదు. ఆమెతన యపురూపమైన సౌందర్యమునకు వన్నెఁజెచ్చు కుదులకు మెఱుంగుచున్నదా ? అదియునులేదు. మఱియేమిచేయుచున్నది ? తలవిరియఁబోసికొని మోకాళ్ళపై వదనమూని యటుసీటుచూర కే జోగుదున్నది. వాపము కేయెల్లయు నికలేమిచేఁ గునుకచున్న కేమోయని పద్మావతితలపోసెను. వకుళయంతకంత కాజోగుఁడైచి తల గిరగిరఁద్రిప్పనారభించెను. తలవెండుకలీఁతతువ్వవలెరలువ శలవెల్లనిరిసిధిధానుముగులిగించెను. కాటుక మొగమంతయునలుముకొనిబొల్లపొడిచిన దృష్టిపిడుకవలె నికారద్యోతకము

గుడ్లగూబను దిరవ్కురించు చుండెను. ఆయద్యుతపరివర్తనమును జూచి పద్మావతికి సప్రసన్ను నాశ్చర్యమును నొక్కసారిగా జపించెను.

పద్మ—వకుళా! ఇదియేమి నేషము? అని రెండు మొట్టుకాలు మొట్టినది.

వకు—మాలు పలుకలేదు. యథోచితముగఁ దలనాడించుచు నేయున్నది.

పద్మ—నీ కేదేని శివశక్తి ప్రానినదా? ఇవిగంగ వెంటలా! లేక నీకు బిచ్చియెత్తినదా? అని లెక్కించి యడిగెను. తలవట్టి నునాపెను.

వకుళ—కూనిరాగము నీయును నేనీ—యవ్యక్త రాగమాటాపింపఁ బ్రార్థించెను. అది వినివలుపును మూలగిరి. ఈవంగిని రాజవకుల తెలిసి సతీద్వితీయులైన రాజబాల్మికాపరముఁ బ్రవేశించివకుళను నిశ్చించెను. ఆమె యేమేమియో మూలమును కూనిరాగములుం దీయుచుండెను. అందులోఁగూడ నొకవిధమైన మార్పిడియు వెలువడెను. అది కాస్తా దనమున నుదయాదిత్యులకు లెలఁచుచుండెను. గాన కళావేశారదు లేడ్చినను బాగుగనే యుంచునను మాటనిజము.

అప్పుడు పట్టమహిషి పద్మావతితో వ్వినియెను.

పట్ట—పుట్టి! ఈ వకుళ యిట్లుమి చెయుచున్నది?

పద్మా—దీనికేమో వట్టి పట్టనది.

పట్ట—నీ వికోదాగ నూవేషము వేసెను. వకుళదా?

పద్మా—ఎప్పుడును మనోహరమున నీ సమీపముఁజెప్పి నద్యించుట గలదు గాని యిట్టి విచిత్రము నెన్నడునుం దీని వెలుగుగదు.

పట్ట—ఈమె కేవల శివశక్తి ప్రానినదా? అని కంచుకేసి బిలిచి సాంభాగ్యశీఁజెప్పి చి ఘోషమువేయుచును. ఇది కేవలవకుళ మతియని గంగ వెల్లులువయ్యించినది. అందులో నెల్లువలు నాశంపించెను, 'నేను గొడవదేశము' అని య గండుకి,

‘నీ వెందుకొకటి వచ్చితివి?’

“నాకు బహుకాలమునుండి యాహారము లేదు. నిలుచుట కాలములేదు. ఇవి రెండును నా కెవరు నమకూర్చెనరో వారికిలువేల్పునై నమస్తకార్యములను నఫలముజేసిపెట్టెనను. కోర్కెలీడేర్చును. జయముకలిగించెదను.” అని పెద్దకేకలు రోదనము నానాభిభత్సము నేసి చిందులు తొక్కినారంభించినది.

“కాకతీయులను హతమార్చి రాగలవా ?”

“అది యెంతసేపు !”

“ఇప్పుడు వారెక్కడనున్నారు?,”

“ఈ సమీపమునందే యున్నారు.”

అక్కడ నున్న వారందఱాశ్చర్యనిమగ్నులై “ఇది నిజమేనా ?”

అని యడిగిరి. అవకుళ ప్రతివాక్యవసానమునందును బైవద్దీర్ఘము తీయుచు గడవట నొకటిరెండు సంగీతపు సంగతులు వేయుచుండెను. అక్కడనున్నవారి కెల్లనవి శ్రావ్యముగాఁ బోచుచుండెను.

రాజు “కాకతీయ సైన్య మీప్రాంతమునందుండినయెడల నిపు కోరినవెల్లయు నొసంగెదను. ఆయొక్క నిదర్శనము మాకు జూపినఁజాలును.” అనియెను.

“అట్లు చూపించగలవా ?” అనికంచుకి యడిగి మఱికొంతధూపమువేసెను.

“ఈక్షణము దక్షిణాది నున్న పర్వతము నెక్కి యావలినంత వీక్షించినయెడల వీరప్రతాపుఁడను దత్తైస్వమును దృష్టిగోచరమగును.”

రాజు సత్వరగామియైచి సైంధవము నెక్కి స్వయముగావెళ్ళివారిని జూచెను. ఎదురపై నావహించిన దేవతయందానిని కఖండభక్తి యుదయించినది. అదివలె కాకతీకి దేవతలని గాని శక్తులనిగాని యొకతెగ కలదన్న నమ్మకములేదు. నమ్మనివానికి నమ్మిగలగినినచో నాతనికుండు దృఢవిశ్వాసము మఱియొకని కుండదు. నిరీక్ష్యుడనకు నీక్ష్యరభ్రాంతి యుదయించినది యదియును నిట్టిదే.

ఉదయార్కుడు కొండదిగివచ్చి వకుళపై నున్నదేవతతో 'సీవా గతానాగతవేదీనై న యీశ్వరావతారమపుగా నేను విశ్వసించుచున్నాను. నీకేది కావలయునన్నను నొపంగెదను. నీవు చెప్పిన చొప్పున నడుచుటకు సంసిద్ధుడనై యున్నాను' అని యందుచేతులు జోడించి చెప్పెను.

‘నీ విప్పుడు రాజధానికి మజలి వెళ్లిపోవలయును. మార్గము నందుఁ బ్రతాపు నడ్డగించి యుద్ధముచేసినను జయము నీ పక్షమున రా నేరదు.’

‘నరే ! నేనా జోలికి వెళ్ళను. నీవిప్పుడేమి కోరెదవు ?’

‘నా కిచ్చుఁ నొకపెద్దదేవాలయము కట్టించుము. నీధనము సం ద్ధభాగముందుఁ బెట్టవేయుము. తరువాత నీశక్తికొలది నేతెట ధాన్య రాసులను బంపుచుచుము. అట్లుకాదంటివేని నిన్నును నీసంతతిని మిగ్గరివేయుదును.’ అని యెఱుంగెత్తి దీక్షముతీసెను. అదిపొలికేకవలెఁ గొం డలన్నియు మాటుమోగిరి. రాజులు చేయుటకు నమ్ముతించెను.

వకు — మజలి నే మేమో గొణుగుచుండెను. కంచుకిభూపము దట్టముగా వేసెను. అందఱును నిర్విఘ్నై నిలిచి చూచుచుండిరి.

రాజు — ‘ఇప్పుడు నీవెక్కడికిఁ బోయెదవు ?’

‘ఈవకుళా సహితముగా నన్నుఁ గాకతీయవ్రతాపునిసేనయందు విడిచి రావలయును.’

‘వకుళ నాపరివారములోని దని సంహరించి వేయరా ?’

‘నేనుండఁగ నట్టి యద్భుతాచరణ మెన్నఁటికిలి గలుగనేరదు.’

ఎ ని మ ద వ పృ క రణ ము.

అథితి

దుష్టరిపాలనము

అతినిస్తీర్ణమైన భూభాగమునకు నుదయార్కుచోఁకుడు వర్ణమా నపురము నిరంకుశాధికారము నేయుచుండెను. ప్రజాపీఠాకరమైన శాసన

ములఁ బెక్కింటినిఁ గల్పించి ధనాకర్షమే ప్రధానము చేసికొనిదేశమును, ఖోభాపెట్టుచుండెను. కృషికిని వాణిజ్యమునకును బంతులుకట్టఁ బడినవి. నుంకము లియ్యక యేమార్గములందును నడచుటకు వలను పడకుండెను. పూరినిట్లుకున్న తము పన్నులతకఁబడినవి. నీరములు ధనములేకుండ లభించుటలేదు. నీదిబాహ్యములైన సురాపానాది దుర్వాప్యపారములు నుంకము లిచ్చి నిరాధాతుముగా నలుప వచ్చును. ఎక్కడఁబొందినను నూద గాఁడును, కానినీవిషయ లంఘములును, సురాపానమస్తులును, తన్మయలునే కానంబడుచుండిరి. దేశవృష్టులపై ననాదరణములు గలుగుటచే నవి క్షమముగా నంతరించి పోయినవి. స్వల్పధనముతోఁ బ్రజలు జీవించుట నాధ్యము గాకుండెను. వారిని నిరంతరము జారచోరులు కిక్కిరించుచుండిరి. దానికిఁ దోడు యామము ప్రవేశించెను.

అదివఱకుఁ జరకాలమునుండి నల్వరిపాలనకు బోనైనదేశము వివిధసీదాభూయిష్టమే సంక్షోభమును బొందుచుండెను. అనదలమొచ్చినవారు గాని యార్తులఁ గాపాడువారుగాని లేకపోయిరి. న్యాయవాదులకును సభకారులకును వారు కోరినంతి ధన మివ్వవలయును. లేకున్న వారి హక్కు నదలుకొనుటకుగాని చెఱఁబడుటఁగాని శిరిణ్యముగా నుండెను.

రాజ్యమునందుఁగాని దేశమునందుఁగాని కల్పించు ప్రతినూతన సంస్కారమునుఁ బ్రజలద్రవ్య మేరితినైన నాకర్షించునట్టిదిగా నుండెను. అందువలనఁ బ్రజలరక్తమాంసములుగూడ హరించిపోయి శిల్పావశిష్టతైయుండిరి. వారి యస్థిపంజరములపైఁ గప్పఁబడిన తోలుఛాయాదూపమై యుండెను. సామాన్యులకుఁ గూడుదొరకుట కడుదుర్లభ మైపోయినది. దేశమునుండి లేచిపోవుటకు నాకాలమున నిప్పటి నిర్భీతమర్గములు గాని యిట్టికట్టుదిట్టముగల నల్వరిపాలనముగాని లేదు.

ఇట్లనేక విధములఁ బ్రీడించి సంపాదించిన ధనము ఉదయార్కునియొద్దఁ గొండలపాడవునఁ బడియుండెను. దానిచే విశేషసైన్యమును గూర్చి శిగ్రయము నేసి భారతవక్షాంతయుఁ గబళింపవలయు నని తల

పోయిచుండెను; గాని వానినేనయందుత్తము లెవ్వరును బ్రవేశించుకుండిరి.

కల్యాణపురవాసు లిట్టి శాసనము లనంగతము లనియు జేశాభివృద్ధిదాయకములైన మార్గములు ప్రజాక్షేమమును గోరి చేయుమనియు లేకున్న నీదుష్పరిచాలనమునకు లోబడి యుండమనియు సమ్మోహిత్వములు చెల్లించమానివేసిరి. వారువిద్యాధికులై రాజతంత్ర మెఱుంగుటచే నీ యరిష్టము వద్దినదని సిద్ధుండగు దండవాయకుని బంపి వారందఱిని నాటాలగోచాలము వధింపజేసెను. ఆదుండగము మనవీరప్రతాపుఁ డెల్లవారిం చెనో చదువరు లెఱింగియే యున్నారు.

ఈయుదయార్థునకుఁ గొండదేవతప్రభుత్వ కుదిరిను. ఆమె సహాయమునఁ దనవిరోధుల నందఱిని జయించ వచ్చునని నిశ్చయించుకొని యెను. ఆమెతో వాగ్ధత్తిము చేసివప్రకారం మా యరణ్యమధ్యమున నొక పెద్దదేవాలయమును గట్టించి తలధనమునకు సరిగాఁ జేసినగము భాగమందు వేయించెను. ప్రతిపత్నరమును వేనూలువేలవుల్ల ధాన్యము చ్చటకుఁ బంపునట్లర్పఱిచి, ఆయేడు ద్విగుణముగా దేవతకునమర్పించి యారాధించెను.

ఈవార్త దేశదేశములయందు వ్యాపించినది. మౌమవీడితమైన యాకాలమునఁ గడుపు మండినవా రెందఱో కూటికై మోమువాసి యక్కడకుఁ బోవుచుండిరి. అది „నన్యాసిగడము” అను పేరఁబిలువఁబడుచుండెను.

తో మ్మి ద వ ప్ర క ర ణ ము

—•••—

పాటి గ్రహణము

ఇన్నాదు పద్మావతి యెక్కడ నున్నది ?

వర్ధమానపురమున కుత్తరముగా నొకపెద్దవర్షితమును దానినను

సరించియొకనదియును బాటుచుండెను. ఆపరిసరపుడేశమునందున్నప్రీయ నుమాలిమికాదు తన రచనాకౌశలమును బ్రకటించుటకై పూగనారంగ పున్నాగంబులపై మల్లికావళ మాలతీతలకఁ బ్రాకించి యావ్రఫుల్లవ) నూనపారభంబుల నలువంకలఁ జిలికి యేడాకుల యనంటలురాల్చిన క ర్పూరరజముతో మేళముఁ జేసి వెలలేని యానందము నొడఁగూర్చు చుండెను.

అందొక సమపుడేశమునఁ బద్మావతీపాతశాల కేవలనుందరమం దిరముగా నిర్మింపఁబడియున్నది. దానినంటి యొకచిన్నకాలువ స్పటికశి లావరీవేష్టిత ప్రాంతమై యుప్పురుచుఁ జూచుటకెంతయు వినోదముగా నున్నది.

ఆ తటిసేతలుముల నొప్పుగాఁ బెట్టెగిన తీవహంపముల నుండి రా లిన పువ్వులను, బుట్టాడిని బ్రవాహవేగముత్వరపెట్టుచు నతిక్రిమింప జే యుచున్నది.

ఆసింగారము గవాక్షమార్గమునుండి యొకలేమ చూచుచు మం చముపైఁ బరుండియుండెను. కరపద్మములయం దామె వదనమండల మ మర్వంబడి యున్నది ఆమె చతులు కొంతసేపు నదీప్రవాహమువంకను, గొంతసేపు పర్వతసానవులవంకను బోవుచుండెను. అప్పుడెన్నియో నృ ప్తివై చిత్ర్యములతో నరణ్యము విశాలమై దీర్ఘమై మనోహరముగాఁ గన్పడుచుండెను.

పర్వతశిఖరములు, ఫలభారముచే వంగినవృక్షములు, పువ్వులచే నిండి తుమ్మెదదెందుచే నాఘ్రాణీతములైన లతానికుంజములు, వానకో యిల వారిదములకై రోదనీకుహరమధ్యంబున నేయుసంచారపరిభ్రమణ ములు శకుంతము లటునిటు నగురుచు లతావల్లవములపై వ్రాలి చేయు చుండు కుహ్లాకలస్వనము లామె నెంతయు నలరించి వినోదములఁ దేలిం చెను. చాలవేపటివఱ కీ స్వభావచైతన్య మహారంగమును తెప్పనాల్పక

చూచుచుండెను. ఆమె మానసమున నిలకొనియున్న యోగమాలిన్నియు, దరంగములవలె వెలికివచ్చినవి. కన్నులనుండి యశుశ్రుతియొక వారం భించెను. నాటివర్తనసంచారము, తనచేతియందు ఖశము, బ్యాండుము నందు స్పర్శల్యము, వకుళపాట, యిది కృమముగా నొకటి విరువాలె నొకటి స్ఫురణమునకు వచ్చెను. ప్రభావుని సందర్శనము, అంతలో నా మె యొకలు ఘటకరించెను. ఆమెహానియసాందర్శనభావనము. మె యొకలవెట్టిస బంగారుప్రతిమయఁ గోడికరించి నిగనిగలానా నేరికిరియ, వెన్నెలబోలు నగుమోమున, అన్నిటికి వన్నెలేద్యుచారి నాదర్శము ను నొక్కసారిగా గన్నులఁ గట్టినట్లెనది. అప్పుడామెకు నెఱుఁచుకొనిన బ్రతాపుడే కాన్పించుచుండెను. కాని దృష్టి సహాయమున మాత్రము బ్రమాదము వచ్చునని చూపులకు భంగిపాలు రాలిదున్నానని నాట మాటికిని వాని గుఱానువర్ణనయు నంతర్వర్తన మొనఁపించుకొనినది. నీరై యశుశ్రుతియొకవారు నెట్లువలె పరివహించినది. అప్పుడామెకు వేడినిట్టూర్పులు విడుచుచుండెను. అందెన్నియో యీలోకమున నొకటికొనివచ్చి కలచుచున్నది. అవియేమి? ఆమె యేనుని చూడఁగొనుచుండెను.

అయి మానసమా! నీయందు జలనముండునని నీ ననుకొనోదయం నీవాక సుందరకల్పభూదిహమును నాచియాసాందర్శనాదాశిని నుని గిపోయెదవని తలంపలేదు. నీవా నననీగని నాయభింప మన్ననల నొక కును మతివకన్నావు. నిన్ను మోపించెలయున్న నాకు నొక దర్శము కాకున్నది. వాని రూపలము నాదర్శనమునఁ గూరుకొనిపోయినది. ఎవనివనితినామము మాటిమాటికి స్ఫురించుచున్నదో యెవని నునో హరాకారము నాకన్నులఁగట్టినట్లు మెలఁగుచున్నదో యది యెవని? నే నాపేరెత్తను; ఎత్తను. ఎంతమాత్రమును నెత్తను. ఎవరైనదిన్న నీత సిగ్గులచేయి! ఎంతప్రమాదము! నా యమ్మ వివాహముందగా? నా వంటియువతి యిట్టియనంగతకార్యములనుఁ గడఁగిన మిగ నెవరికాయ

మన నేమి ? ”

“ ఓవరమేశ్వరుడా! ఆ సుందర రాకాసుధాకరుని పటము నా మానసము నుండి తీసివేయుము. నన్ను మణిపించివేయుము. లేనిచో నే నకారణముగా అవ్వపాలయ్యెదను. ఈప్రజలు నన్ను నిందింపకమానరు. నేను దేన్నిన సహించెదనుగాని యవస్థిని మాత్రము నహింపకోపము ఒక్కరేగంటిచూపుటో నామానస మాకర్షించుకొనిన మానసమోహ నునిశ్చి కనేక మస్కారములు. నేను వానిచరణములు నేవించుటకై నె దగుదునా? నాకవియలభ్యములుగదా! నేనంతటి పుణ్యమును తేసితినా? కొలుబామున నేనట్టి సుకృతములకుఁబోయి యుంటినా? నానోముబూర్జి తములగునా? న్యాయా! నాఁడవనిలోనన్యాయదేశమునఁగాక నన్నుఁబ్రేమ పూర్వకముగా సంబోధించి యేమంటివి? ప్రాణార్థములు నీ కొఱకు ధారవోసితినియో? ఓనకుఁగా! పద్మావతి ప్రతాపిని నలుకవచ్చినదని చెప్పితివి. నీ వెంతయుఁ బాపాత్మురాలవు. అయ్యో! నిన్నననేల! పాపాత్మురాలను నేను. నీగానమాధురీరవశ్రవణమానసే మత్పాణవల్లరుఁడు పగిలన్నుఁడైనది మొదట నేను వానినిఁ బరమశత్రువనిదాక భావించితిని “ఇప్పుడతఁడు నా ప్రేతేశ్వరుడా! పరమేశ్వరుడా! నీవల్లుగుఁగ్రహింపుము. ఓ వీరప్రతాపమహారాజా!” అని ప్రేమవశమున గట్టిగాఁబైకివచ్చి వేసినది. తోడనే యామె భయానిహ్వలయై మంచముపైనుండి లేచియె వ్వరైన చినిపోయిరేమో యని చకితదృగంచలములు నలుకవల సారింది సారింది చూచెను. అక్కడ నెవ్వరును లేరు. గదితలుఁజులు విడిచి. పద్మావతిగుండెలు గుల్లుచునియును. మఱి యెవ్వరునురాలేదు. వచ్చినది పక్షుల.

పద్మావతి యేమియు నెఱుంగనట్లు పగిలన్నుఁడై నిలిచెను.

వకు—“పద్మా! ఏమి చేయుచుంటివి?” అని యడిగెను.

“ఏమి చేయుచుంటిని? నీ వేటికి వచ్చితివి?”

“వేటికి వచ్చితినా? నీ గుల్లు బయలు చేయుటకు. నీ వింతనేవటి

నుండియు నేమిచేయుచుంటివి ? ”

„ఈ వనరామణీయకమును జూచుచుంటిని. ”

„ఈ వనము నేడు క్రొత్తదియా ? ”

„ఈశ్వరస్పర్శ కెన్నఁచైన బ్రాత్ర యని యుండునా ? ఇటు చూడుము. ఆవకశ - నీవు గాదు. ఆ లతామతల్లిక మల్లికామాలతీజా తులనో నిన్నటి పువ్వులను రాల్చినేడుమరల నూతనపుష్పముల నెల్లు తొడిగినదో ! ”

„అగునగును. నీయన్యపదేశము నేను గ్రహించితినిలే.”

„ఆ తరువండములయందుఁ గొన్ని యాకులు పండఁబాతినవి. కొన్ని చిగిరించుచున్నవి. వాఱుచున్న నీరు మరలవెనుకకు రాలేదు. చా తకిపట్టి ఇలములకై యట్ల తన్నుకొనుచున్నది; కాని సరస్వీరములకుఁ దిగలేదు.”

„అగు నది నీ మఱిదే”

„నే నంతటి యదృష్టవంతురాలను గాను. దానినిన్న సేచ్చలో నా కావంతయులేదు. ఇప్పు డది కష్టపడుచున్నను నెప్పటికైన వర్షబిం దువులు లభింపఁగలవని దానిమనస్సు నిబ్బరముగా నున్నది.”

„అగును. పృథ్విపురికొఱకు నీ మనస్సు చలించుచున్నది.”

„ఓసీ ! దౌర్భాగ్యురాలా ! నన్న కారణముగా నిందలపాలు నే యుచున్నావు. ఇంక నోరు మూయుము. ”

„నిన్ను నింటించుట కిక్క డెవరున్నాడు ? ”

వద్యావతి బాష్పములను జేతమాలుచే దుడుచుకొనుచుండెను ఆమె శ్రీమో పెద్దదుఃఖము వచ్చినది.

“బిడ్డా ! నీ కాశీరప్రతాపునియం దంత యచరాగ మున్నచో నీహృదయుము నా కెఱింగింప లేకపోయితివా ? నీ యదృష్టమునకు నేను దోడ్పడ కుందునా ? ”

„అరితఁడు నా కెన్ని సమమాధును ? ”

“నమకూడనిమాట వాస్తవమైనదే. ప్రతాపుడు సీతండ్రికి బ్రతివవతుడు. అతని పేరెత్తిన నాతడు మండిపోవును అతనిసంహరించుట కొరకే యిప్పుడు కొండదేవత మహాసింహుచున్నాడు. బొక్కనమునండున్న ధనమంతయు నందుక్రింద వ్యయమైపోవుచున్నది. ధాన్యాధికము లన్నియు నక్కడికే పోవుచున్నవి. ఏది యాదేవాలయమున నుంచినను దెల్లవాలునరి కొక పినరంతయు మిగులదు. ప్రస్తుత మది యొక గొప్ప మహత్తుగా నున్నది.”

“ఈమాయ యంతయు నీలోనున్నది.”

“ఇప్పు డాసంగతి యెత్తకుము. ప్రతాపు డిప్పుడు మీతండ్రి పైదండెత్తి వచ్చుటకు సంసిద్ధుడై యున్నాడట! ఆసంగతి వేగులవలనఁ దెలిసినది.”

“అయ్యో ! మరల సమరాన్ని రిగులుకొనునా ?”

“దానిని నీవు సురాయాసముగాఁ బరిష్కరింపఁ గలవు.”

“ఎట్లు ?”

“వీరప్రతాపుడు నాడు నీవడిగివఁ బ్రాణములనైన నిచ్చివేసెదనని చెప్పెను. అతఁ డాడినమాట దప్పువాడు గాడు.”

“మహానుభావుల గుణము లట్టివియే.”

“వానియొద్దకు సందేశముంపుము. నీమాటను శిరసావహించి వచ్చుక. విరోధిచేతఁ జిక్కినప్పుడు చేయవలసినదేమో యది చేయవచ్చును.”

అనుటతోడనే పద్మావతికిఁ గోప ముప్పొంగెను.

“సాసాత్మురాలా ! ఇంబితోపరికతైనై యెందఱునువదించితిని” అని యడిగెను.

“అమాత్రము సాహాయ్యము నీరంధికి నీవునేడువలదా ! అతఁడు నిన్నుగడుపారఁ గాఁజనేలేదా ? వాని రాచ్యదాహము చల్లార్చుటకై యింతపాటి మాయపన్నిన ఘోరిగిపోవు నదేమున్నది ? నీవతనిఁగా

కున్న ముఠియొకని వరించవచ్చును.”

‘పాపాత్మురాలన్నబోయిన దేమున్నది ?’

పద్మావతి బామలు ముడిచి నేత్రములతో నిప్పులు గ్రొక్కుచు
 “ఓసీ! వకుళా! నీవు మానిసితిండివై జన్మింపక యిట్లేలమచువ్యరూప
 ము ధరించితివి? ఇప్పుడైతే నీకారూపము వచ్చునట్లు నిన్ను రెండుతురు
 కలుచేసి వేయుదునాఁగుము” అని గోడకు వ్రేలాడవైచిన ఖడ్గమును దీ
 సెను. వకుళ యేమియును భయపడలేదు. అట్లే పాతినగుంజవలె నిలువం
 బడియున్నది. మొగమున నొకింత మందస్మితముగూడ నంకురించి విలాస
 మొప్పుచుండెను. అది యాగ్రహాలనయైని పద్మావతినిఁ బరిహసించి
 న్నట్లండెను. ఆమె యొకచుండి కత్తిని దూసి వకుళను నటుకటకుఁ జేయి
 పెకెత్తెను. ఒకనిమేషముతో వకుళ రెండుగా లెక్కింపఁబడుచు.

“ఓ వీరవ్రతావ మహారాజా! పాహిమాం, పాహిమాం” అని
 వకుళ మెల్లగా నఱచెను.

“ఓ బానిసా! పనిత్రమైన నానాధుని పేరెత్తెదవేల ?”

గదితలుపులు గభీలున రెండుగా విడిపోయినవి. ఒక మహాపురు
 షుఁడు వచ్చి పద్మావతి యెత్తిన ఖడ్గహస్తమును నత్తినట్లుగనే బాహున
 ల్లరిచేఁ బట్టుకొని “దేవీ! ఆఁగుమాఁగుము. త్వరపడ వలదు.” అనియెను

వకుళ యీవలకు వచ్చి “చలీ! పాణిగ్రహణమైనదిలే” అనిచే
 తులుతట్టి గదికిగొల్లెముపెట్టి వెళ్ళిపోయినది. అందున్న వాడు పద్మావతి
 గాక యారెండవవాఁడు ప్రతాపుఁడే.

ప ది య వ వ య క రణ ము

అ దృశ్య ము

రాత్రిజాములన్నియుఁ గడదిపోయినవి. ఉషాకాలము వచ్చినది

లేకుండా క్క చుక్కలతో బాటు జ్ఞానభారతయవనికాభ్యంతరమునఁ దాఁ
గొనియెను. విహంగకదంబములు మేఘకొలుపులు పాడుచుఁ దుఱంగ
లించుచున్నవి. పరిశుభ్రమైన యభ్రమున నభ్రాంకషములు కలుషితము
జేసినను, అదియొక విధ యగునందమునే తెచ్చినది. కోయిల రసాల
తరుకాఖలపైఁ గూర్చుండి తన పంచమస్వరమును విప్పి హాయిగాఁ బా
డుచున్నది. కోటబురుజులపై నెత్తి నల్లనిజాడా నంచలితమగుచుండెను
మనుష్యుల సుఖదుఃఖముల నిందేయియ ననునరింపవు. ఎన్నినాళ్ళకును
నవి యిట్లేయుండును. ఆనమీవావనములనుండినవవికసితకుసుమసుగంధము
లు వచ్చిరణనిహతులైన యోధులమేనుల కిర్భ్యము లొసంగుచున్నవి.
రేయెల్ల గురిసినమంచువిడుపులు తృణాగ్రములయందు ముత్యములవలె
వేలాడుచు శూర్యనివన్నలకు గీటుతాలవలె రూపించుచున్నవి. పా
గ్గిశు నవరునగా వ్యాపించిన పర్వతశిఖరములనుఁ దాఁకి సూర్యుని సువర్ణ
కిరణములు చీలికలుగావచ్చి యావ్రదేశ మాకృమించుకొనుచున్నవి.
ఆకాశకాళములు కాకతీయుల బల్లములవలెఁ బొడవుగా నున్నవి. ఆకు
పచ్చని చిగురుగొమ్మలకు బంగారు గిట్టరింగులఁ బూసినవి.

కొండఁగి పాణివాాయువు లింకను బూర్ణముగాఁ బోలేదు. వారి
చర్మభస్మలినంతి గళములందు ధ్వనిని జేయుచున్నవి. కరిచరణాద్యవ
యవములు తెగిన మొండెములు దాహము దాహ మని మొఱ్ఱలెత్తుచు
న్నవి. కొండఱుకముల గాడినవాఁడి బాణములు పెకలించుకొని వేదన
కొర్వలేక గొల్లనిగోల పెట్టుతున్నారు. ఇట్లు కదనరంగము నానా ముఖ
ముల భయోత్పాతముగా నుండెను. పలలఖండములకై గద్దలుమూఁగి
యారైనాదములకు భీతిల్లి పైపై నెగురుచు దడిఁ గట్టినట్లున్నవి.

అందు సైనికులు కొండఱు మృతకళేబరములు దొక్కికొని పో
వుచుండిరి. వారు ప్రతికవమును నవిమర్శముగా నెత్తియెత్తిచూదిరి. త
మకుఁ గావలసినవాఁడు దొరకకపోవుటఁ గాఁబోలును వ్యసనకలుషిత
మైకదారి ముఖమండలము లాదిరిపోఁగిన యద్దములవలెఁ గాంతిఁ దఱిగి

పోయినవి. అట్లు కణ్డరంగమంతయు వెదకివెదకి నేసారిరి, కాని తమనా
యకుండు గాన్నిచేతేదు. అందొకఁడు నిట్లుగార్చునిడిచి,

“ఓ వీరప్రతాపమహారాజా ! నీకేదేబరమైన గాన్నిచనంత నూ
త్తముగాఁ గత్తిరివఁ బడితివా ?” అని యొక చోటఁ జదికిలఁబడియెను.

రెండవవాఁడు “మన తేడించు సంహరింపఁ బడలేదు.”

• “మఱి యేమే యుండును?”

“ఎంతైనఁ బోయి యుండును.”

“ఓంటరిగా నెందుఁ బోవును?”

“ఆయుధ్విత్తియుఁ డొంటరియా?”

“అగును గాని, మాతఁడట్లెప్పుడు నెవ్వరెఱుంగుండఁబోవువాఁ
డు కాదు. అతని నెవ్వరైన బుధించికొని పోవుట యటండఁగాఁగన్నె
త్తియైనఁ జూడలేదు. వానిచేతిలోఁ గత్తియున్నది.”

చాళుక్యసైన్యపాలుండైన “తైలపదేవుని” బరిమార్చి మాల్య
వంతమును స్వాధీనము చేసికొని, యీగోటబురుజుపై నిన్న సంధ్యాకా
లమునందు మన వీరప్రతాపమహారాజే కదా ధ్వజము నాటినది? శత్రు
విజయానంతర మీతఁ డెందేగియుండును? మనము ఒడలు మఱచినిడిం
చుటచే వచ్చిన యరిష్టమిది.”

అని చర్చించు చున్నంతలో దండనాయకులు యుద్ధాంగమంత్రు
లు పూహనాయకులు వచ్చి మూఁగిరి. ఎవ్వరికిని నేదియును, బాడక
ట్టలేదు. అండలును రాజశిబిరమునకు వచ్చి చూచిరి. అం దంతటను ది
స్సబోయి యున్నది. అందొకఁడు,

“రాజా సంహరింపఁబడియే యుండవచ్చును.” అని కన్నులనీడు
పెట్టుకొనియెను.

“అట్లీలము లాడకుము. అతఁ డేమార్తరక్షణమునకై వెళ్ళియు
న్నాడో! ఒకింతసేపులోరాఁగలఁడు. మనమిక్కడనేవ్రతీక్షింపుచుండుము.”

అని యండలు సభగాఁ దీర్చివూర్చుండిరి. ఆ రాజశిబిరమునకుఁ

దీన్నగాఁ జికిత్సలయఁపుఁ బటకటిరము గాన్పించుచున్నది. అది గాయములు తగిలిం నేనానాయకులకొఱకై యేర్పడియున్నది. అంబోకశయ్యపై నొక వీరయోధుఁడు శయనించి యున్నాఁడు. వానిని దీర్ఘదర్శిగా నెఱింగి యందఱును వానియొద్దకు వెళ్ళిరి. వానియరమున నన్నియోశి లీముఖములు నాటుకొని యున్నవి. వాఁడంపశయ్యపై నిద్రించు భీష్మునివలె వెలుంగుచుండెను. వానివేరును సాగరభీష్మవర్ణనుఁడు.

వైద్యుడు వానితోమ్మును నూరువులను గోసిగోసి యూసలు లీసివెయుచుండెను. వాఁడు నమాధినిషాగరిఘంజైన యోగివలె నిర్లక్ష్యముగాఁ జూచుచుండెను. మధ్యమధ్యకు జుట్టకాలుచు వ్రేళ్ళనందుననొక్కపెట్టియుంచెను. వాఁడొకింతయు వ్యసనపడుచున్నట్లు తోచబడలేదు. అతఁడు వచ్చినవారిని జూచి „మీరు చక్కవరికొఱకై వెదకుచు వచ్చినారా?” అని యడిగెను.

„అగుచు నీవేమైన నెఱుంగుదువా?”

„కొంతవఱ కెఱుంగుదును. నన్నకయుటకై రాత్రి రెండుజాములై నవెనుక వచ్చి నావామభాగమునఁ దగిలిన బలీయమైనగాయమునకుఁదా నే యీపట్టిని వేసి విగియించెను. మహారాజచే నే నంత గౌరవింపఁ బడినందుకు నాకు జనియించిన యానందమునే నిప్పుడు చెప్పఁజాలను. నాకుతములబాధ యొక్కసారిగా నువశమిందినది. నే నదివఱకుఁ జావుబ్రతుకుల మధ్యఁ చెరలాఁతుచు మాగఁన్న వేయుచుంటిని. నాకది నిద్రావస్థయును గాదు మెలకువయును గాదు. నిమిలితాక్షుఁడనై యేదో యొక దుఃఖ మయలోకమునఁ బ్రయాణము చేయుచుంటిని. అది తెల్లని తేజమునుగా దునల్లనినలుపునుగాదు. అది యొక వ్యంధావస్థలోని రంగమునందు వ్రణకిణాంకములతో నాట్యము చేయుచుంటిని. అది యంతయుముహూర్తమాత్రమునఁ బటాపంచితై నది. నే నప్పు డానందసముద్రములో నోలలాడుచుంటిని. నాయెదుట దీపము హీరణ్మయమండలమువలెఁ దేజోవంతమై

వెలుగుచున్నది. పులుగులు గూండ్లనుండి యీవలకు వచ్చి వికారము గాఁ గూయుచుండెను. వెన్నెలవెలుతు రింకనుబాగుగా వచ్చియుండలేదు నక్షత్రము లంతరిక్షమున నెన్నియో రాలుచుండెను. తారామండలము పట్టుతప్పి నేలఁ గురియుచున్న దన్నను గాదను వారుండను మహాభ్రురుషులు జన్మకు వచ్చుచున్నారను నార్యసూక్తే నాకు స్ఫురించుచున్న వచ్చి యావై చిత్రమును తెప్పవల్పక చూచుచుంటిని.

దక్షిణదిశనుండి యొక యశస్వీరూఢుఁడు వచ్చు చున్నట్లు తెలికల చప్పుడు వినిపించినది. ఒకింతసేపులో నా యశస్వీరఁడు రాజశిఖరమున మీరించెను. వాని నెవ్వరును నడ్డుకొని యుండలేదు కానలి మారందఱు నిద్రించుచుండిరి. వారికిఁ జేరిజే యున్నదిచెప్పు. పాపము నెందఱు వధువ ర్యంతియు రణనిహతులకొఱకును గాయములచే నపాయమును నొందినవారికొఱకును శ్రవణమొందుడిరి. ఆయశస్వీరఁడు మహారాజు చూచి నమ్మాట టఁ బలికె వెళ్ళిపోయెను. వారిరువురేమేమి మాటలాడిరో గాని చక్కవరి యు నొక యశస్వీమధిరోహించి వానితో నిర్గమించెను. అప్పటికిఁ వెన్నెల యొకింత స్ఫుటపడఁ జొచ్చెను. అవచ్చిన యశస్వీరఁడు పురుషునివలె లేఁ డు. అది యొక స్త్రీమూర్తియని తలఁచెదను.

ప దు నొ క ం డ వ ప్ర స ర ణ ము

మ థు నా ను రా గ ము

మహావి కాశిదాసు రఘువంశాది మహాకావ్యములనుఁ దెలుపు భ వభూతి మాలతీమాధవోత్తరరామ చరితముందును శ్రీహర్షుఁడు నైషధ మునుందును వాల్మీకిరామాయణమునుందును సంతరంగభావప్రసంగమును దాచక వెల్లడించుటచేతనే వారు జగద్గురువులైరి. ఆ యుక్తమహావ్యము లు వాగ్దేవికిఁ దొడవులై ప్రకాశించినవి. అభావములు చిత్రలేఖనమున

కరించి చిత్రఫలకము నేకపైరించిరి. పురాణదంపతుల ప్రకృతి విలసములు సృష్టి మనుష్యులలోఁ గలిగించిన మార్పులునిప్పుడు మనము విష్ణువ్రతముగాఁ జూడఁ గలుగుచున్నారము. ఆయుర్వేదము కృపణులు లోభభిరతులై నశింపఁజేసిరి. హేమవిద్య యిట్లే పోయినది. దీవమునుమూసి పెట్టినచో నాటిపోవును. రాజరహస్యము తప్ప ప్రతినంగతియుయోగ్యమైనంతవఱకు వెల్లడించుటయే మాయభిలాషము.

సూర్యుడు దృశ్యమానపదార్థములయందే తన వేడివెలుతురును బ్రకాశింపఁ జేయుచున్నాఁడు ముకుళితాక్షులయందును ఘూకములయందును నాతఁడభావమును బొందుచున్నాఁడు మూర్తివడిన ఘనకమునందుఁ బ్రతివత్రిమునుఁ జీకటియందే యున్నది. ఇక సూర్యుడు చొటరాని వెన్నెలేవు? కవియొక్కభావ మన్నిటిలోఁ జూచుకొని పోవుచున్నది. మెఘదూతను వ్రాసినకవి కేది యనాధ్యయ?

కవియొక్క వాక్కు సృష్టిహస్యమును పెత్తెచు విష్ణుభావమునవత్రిదని మీరచ్చుకొనినయెడల మానసికశక్తి విద్యుచ్ఛక్తికన్న వేయిరెట్లు ధిక్కుమైనదని మీరెఱింగియున్న యెడల మేమివేళ వసుళ పెట్టి వెల్లెగగది గొల్చెమట్లే యుంచి అందున్న యువక యువతీజనమనోహర చేష్టావిలసనమాలు చదువరుల కన్నులయెదుటఁ బెత్తెదము. అని మీకిష్టము లేని యెడల ననవ్యాదృష్టులలో మాత్రము పరికింపకుండుటకే ప్రార్థనలు.

పద్మావతి వసుళను నలుకఁబోవుచున్న ఖడ్గవాన్మును సార్వరక్షణమునకై వీరివ్రతాపుడు వద్ది హ్నుకొనియెను. పద్మావతిస్త్రీజనన్యభావమై న సిగ్గునఁ దలంచినవేసింది. హత్తుకొని వద్దిన తమనోహరుని జూచి యామె తనకన్నులను నమ్మకొనలేక పోయెను.

నిజముగా నామె కది న్నప్పు మువలెఁ గన్పింతుమను. లేనిన్ని నామె పురాపయైన—ఆ లభ్యమైన స్వర్గతేజము తలఁపుకొనే ప్రసన్నమగుట వలన గలిగిన యాశ్చర్యములతోఁగములు ప్రాణవాయువులను బుష్ప

పరిమళమువలెనాగరఁగొట్టి నేసియుండును. అప్పుడు వచ్చావతికిఁ గంపముదయిందినది. చేతితోనున్న ఖడ్గము నేలఁబడి కంఠను మోగెను. ఆ ధ్వని ప్రతాపునకుఁ బునఃస్మరణఁ జెచ్చెను. „దేవీ! ఈ కత్తి నాఁడనిపించి కేఁ దెచ్చినదేనా? అప్పుడును. నిద్రి విడిచితిని జ్ఞాపకమున్నదా? అనినది. మి యుద్ధవదునట్లు పలికెను. పద్మావతి కాయుత్పవమం కము పూర్వము నచ్చినది. చేయి పిదపించుకొని గోడదాపునకువెళ్ళి తలవంచి జూచుచు నున్నది. అది నేలవ్రాయుచుఁ బడవి పళ్ళనందునఁ గఱచిపెట్టి కంఠములు పొరిసిడినవి కేఁగఁగంటఁ బ్రతాపుని పిఁకొనుచుండెను.

అప్పుడామనోహరవిగ్రహము గూఁతఁబోయిదుర్భవమునకుఁ బోయిన పకలాంగ సార్థవమునఁ దలి బావస్సము, అజానఁ బితమునకుఁ బోయి రదశ్యానులము పైని కేకజాలములు, కాపుతో జెరలాలము బూదల నుండు గురుల నకగిలిలా నులు, నీలవయోధరములచే నున్నట్లు విడిచి పోయియును నెన్నడుమును గొలిచి పడేయు పుడినుండురావఁ బొంగునకుఁ గొలిచి శరీరముపై ధరించిన చందావిభీర నలిగి కలిగియు దున్నెదనునని నెఱిగి తేదీర్చియున్నవను బ్రతాపుని నాకర్షింపక మానురా?

పద్మావతిని బ్రతాపుఁడొకింత నిమిషించి వంచియున్నది. అయి నుఖపంకజము విలోకించెను. చంద్రగింపందర్శనంబునఁ జంద్రకాంతపుబాహు ప్రవించినటులామె కరఁగి నీరై పోవుచుండెను.

ప్రతా—దేవీ! నీ క్షీల రిక్కున న దిండువారినా?

„ఒక్కఁది ధైర్యముఁ దెచ్చుకొని పోయి నీకుఁ దోడ్పడుచోట్లఁ ముడిది నాచేరు „దేవీ” గాను. పద్మావతి.” అనిపలికెను.

ప్రతా—నవ్వుకొని „నరే! పద్మావతి—

పద్మావతి కప్పటి కన్న భయముకే తియుఁ దీవోహించెను. ఆమె మోమున రేణువప్రస్థ వెన్నెలలు ప్రకీర్తయింపునను వందితులన్న మోమునోరగాఁ దెట్టి ప్రతాపునివంకఁజూచి „నేను రిక్కుని యున్నాఁడ నను దేశ శుంపలేదు.”

ఈ క్షణ తన మంతయు వకుళదేవా?"

“అదియును నాకుఁ దెలియదు.”

“నరే తనప్రాణ సంవరక్షణార్థమై నన్నుఁ విలిదిగొని వచ్చియుం
డడచ్చును. నేను బారవడి వచ్చినందుకు క్షమించుము. నీవిప్పుడే కెల్చి
పోయెదను.”

“వకుళ యవతలనుండి యీ గదికి గొలుసు పెట్టి వెళ్ళిపోయిన
ది. దీనికి మఱియొక మాత్రములేదు.”

“తలుపునుగాని గోడనుగాని నావడఘాతమునఁ బ్రద్దలుగొట్టి
వెళ్ళిపోవుదును.”

“రణపూహములు చీల్చి చెండాడిన మీఁదియొక లెక్కగాక
ని నేనెఱుంగుదును.” అని కన్నీళ్ళుజొటజొట కార్చెను. స్త్రీలకుఁ బు
రుషులకన్న వేగముగా నేడ్చువచ్చుచు, వద్యావతి యట్టిదనితిలంపవలదు.

“ఎట్టికల్లు పీచశుభ్రుల విడుచుచున్నావు?”

వకుళ యింతదనుక నాతోఁజేసిన మంతనములనుబట్టియాయెము
ద్దేశము నుంచి నె మున్నట్లు నోచదు. నాజనకుఁడు మీవరివంధి రాజ
వర్గమౌను. మున్న నాఁడు. మీరు కల్యాణపురము జయించినప్పటి నుం
డియుఁదోఁడొక్క న సామువలె నుడివడుచున్నాడు ఈమధ్య మీ
కు మధ్యమాగాఁగల మూల్యవంశము మున్నగునని స్వాధీనమైకట్టులు
వ్వవి. అది యంతయు నతనికిఁ గనుమ్రుగా నున్నది. అట్టి యాతనితో
పెళ్ళి మీరే యధ్యంతర ముడిగమున నున్నట్లు చెప్పును. దానివలన ని
రువురకు హాని సంభవించును.”

“వకుళయ దు నాకేమియు నుపమానము లేకు ఇంతదనుకనీతో
నాడిన మంతనము లూరకే పరిహాసముననుగ్రహించి నీకముగాదు. ఆమె
కట్టి చుకొద్దేశమున్నదో, వందర్శనము నా కెల్ల లభించును! ఇంతమా
త్రము నీవు యోచింపవలదా!” అని యనియెను.

అది యోచాంతప్రదేశము. ఇరువురును సౌందర్యముచే బంధుక

మైన బంగారు పత్రిమలవలె నున్నారు. అదియుగాక యన్యోన్యానురాగ వల్లతలచే బంధింపబడి యవిసియున్నారు. కొన్నియుడుగుల యెడము వారికివలె నుధ్యనభేద్యమైన పరివ్రతమువలె నున్నది. మాటలుబదుగుచునే యున్నది. అందులో వారొకరికొకరు నిలుబోవలేక లోలోపల నువ్విభులౌచుచుండిరి. కామదేవుడు తన చెఱు విల్లెక్కుపెట్టి పుష్ప బాణములు పరిసమానముగా నాల వేయుచుండెను. „అదినిజమా?“ యని కొందఱడుగవచ్చును. పై వారికీ దంపతులెట్లదృశ్యులో మోహమున నేమో యెఱుంగని వారికిఁ గాఢప్రేమాన బాణము లట్లే యెఱుంగఁబడవు.

ఏకప్రతాపుడు పట్టరాని మోహభరంబున వినశ్శుడై పద్మావతి సౌందర్యమునందుఁ బ్రేమియంగకముచు భావన నేయుచు దాని యద్వితీయావ్రూప ప్రభావముచు దృష్టి మరల్చక చూచుచుండెను.

పద్మావతి సౌందర్యవచున నూతనముగా వికసించిన పువ్వు రాజము. ఈమెవ్రూపప్రేమానుభవమున క్త తిరుగు రాజభ్యుదయాల భరిత వర్షము నందెల్లెడలఁ గన్పడుచుండెను. ఆమె భాషభివృద్ధియగుచుండెను. గుఱుచుండుటచే నా సౌందర్య యశోకాశము దగ్గరకును నుండుననిపించింది. ఆ సుందరమును చంద్రవశము సూర్య ము పువ్వులఁ బ్రేమించును జంకుచుండిరి. అందు పువ్వుగార్కుడును గోరెరాదిదానులకొకటి లేదు. పత్రివారి సతఁడు తిరస్కరించుచుండెను. ఇదివూద మోయరూయకుఁ దోడ్పడి నది. పద్మావతినిగూర్చి ప్రతాపుఁడును సప్తకష్టము వేడుక చెలికాఁడు చెప్పఁగా వినుచుండెను. గాని యిందియలోలత్వి మనసేమో యెఱుంగని ప్రతాపున కంతలక్ష్యముకలుగలేదు.

సౌందర్యగర్వముచే మిట్టిపడు వారిగర్వము భంగమునేయు నా సౌందర్యసూధానిధికి సౌందర్యమున నేమో తెలియదు. దానియం దెంత విలువయోగ్నుతో అది తనపరోక్షమున నల్లుగాఁ బరిగణింపఁ బడుచున్నదో సౌందర్యమునకును మానసాక్షులకును నట్టి సంబంధమున్నదో, నుది

యను దెలియదు. ఆమె కన్నులు ఖడవలై నిమ్మపట్టనూచకములై
 తఱుకుఁజెఱుకులతో నిండి విలాసముపాడుదుఁ జూచిన వారి హృదయ
 ము లాకర్షించుచుండెను. ఆమె ధరించిన దుస్తులును సామూఢ్యములైన
 విగాఢు. ఆయోర్యారమునఁ దగినపాఠములు నేర్చుచున్నవి. వక్త్రాల
 కమ్మలు వదన పద్మముపై వ్రాలి మిలమిల లాడుచున్నవి. తాంబూ
 లరాముచే నధరమును లత్తుకతో నింపిన చరయుగళమును నివియన్ని
 యుఁ గలిసి ప్రతాపుని హృదయమునఁ గామాగ్ని నెట్లు రగిలించుచున్న
 వో వద్యావతి యెఱుంగదు. సాంవర్యమాధురీ పగ్రహమును దానినఁ బ్రి
 యవలభు లేరీతికరఁగుదురో తెలియదు. తనకే ఆచుహాళయనిఁ గాంచిన
 వ్యోమ డియు వికహాజ్యాలలు ప్రజ్వలితమైవని తనలో దానయకొని సి
 గ్గునఁ గ్రుంగిపోవుచుండును. ప్రతాపుఁడు మోమోటచేఁ గాఁగిలిందిగొ
 యామె సంశయనివారణము నేయలేక పోయెను. అదే వారితపురిమధ్య
 నున్న కాండవటము.

ప్రతా—“తలి! ఏమి విచారించుచున్నావు?” అని మిషపెట్టి
 యడిగెను.

“ఎవరూ, ఒక యవరిదితమైన కన్యకొఱకు బాండులు హా
 వోనవనని చెప్పెనో వానికొఱకు విచారించుచున్నాను.”

“అదానుఁడిరఁదే.”

“వద్యావతి మనస్సు కరిగిపోయి యశ్రువులు కన్నులలో గిరగి
 రిరిగినవి. ప్రతాపుని రెండుచేతులతోఁ గాఁగిలిందిగొనోచెట్టిలిముట్టా
 డెను. ఏదో చప్పటిలు గొట్టిపట్లు పెద్దచప్పుడు విసవచ్చినది. అందుండి
 “ప్రతా! ధర్మవిచిత్రము రాసియకుము.” అని యొకరీరవాణి గంభీరము
 గాఁ బలికిపట్లయ్యెను. ప్రతాపుఁడు తాను బాతాళమునకు దించుకొనిపో
 యిట్లు తలంచెను. వద్యావతి దూరముగవెళ్ళి నిలువఁబడియెను. ప్రతా
 పుఁడట్లే కన్నులు పైకెత్తి చూచుచుండెను.

ఈశ్వరశిఖామణి తా మెన్నఁడైన నిట్టి విపరీతమైన మార్పును బొంది యిట్టి విభ్రమావస్థను బహుల్కొందునని యనుకొనియెనా? లేదు. జీవయాత్రగడదిన కొలఁదిని వయస్సు వచ్చినకొలఁదిని నేమేమి విచిత్రములు గలుగునో యెవరు చెప్పగలరు? ఎవరు నర్వజ్ఞులు?

అదినఱకుఁ బద్మావతి రాజకీయవిషయనిన్యాసములతో శౌర్యా దివీరలక్షణ సమన్వితయై విద్యావ్యాసంగములయందును నాటసాటలయందును మెలఁగుచుండెను, గాని, యెన్నఁడైన మోహపాశమువల్లించినదా? ఏదేని విషయవాంఛావాసన మాననవీధిని జనియింపనిచ్చినదా? ఆమె నిరంకిరము స్వచ్ఛమైన గంగాసలilమువలె నిర్మలిన హృదయయు సంతతహాసస్మృఖివిలాసలాలనయు నై యుండెను.

అప్రభావము, కల్యాణనగరప్రాంతాటనిని సుదయార్థునితోఁ బ్రయాణమై వచ్చినప్పుడు చదువరు లామె సాహసాదార్యములు చూచియేయున్నారట. నేడవి పలాయన మైనవా? లేదు.

వేదపాఠకుని గానమువలెను, పటబద్ధమైన ఘంటవలెను, శై వాల జాల సమాచ్ఛాధితమైన కాసారమువలెను, స్తబ్ధములై యున్నవి. ఏమి నీకు నీకు వచ్చినకొలఁదినిఁ గ్రొత్తకొత్త మార్పులు వచ్చుచుండును. ఆకురాలుకాలములో గ్రీష్మకాలము నీకు సేయరాదు.

ఆతరుగారుగవల్లనములు, నాచల్లనినాయువులు, రసాలకీనలయభూ ద్రియైన కోకిలగాన మాధుర్యము, షట్పదముల మృదుమధుర సంగీతము కీరకారికలకుహూకల స్వనములు సెంతయానంద మెడఁగూర్చుకుండుచు? దానితోరెండవముతువును బోల్పవచ్చునా; రాదు. కొండతేముతువున కాముతువే యానందమని చెప్పుదురు. అది నిజమేని వద్యావతి పృథావుని యెఱుట నానందమునే పడయుచున్నది.

కొంతసేపటివఱకును బ్రీతావుఁడు పృథిక్లిం చెను; గాని గదిరలుపులు తీసికొని యెవ్వరును రాలేదు. ఆరఁడు తనలో నిట్లునుకొనియెను.

నా పెంట నిరంతరము కామరూపులైన దేవత లంటియేమున్నాడు. నా ప్రతివాక్యమును వినుచు ధర్మాధర్మ విచక్షణ జేయుచు న న్నధర్మము నుండి తరింపఁ జేయుటకు వారీగగనరాణిని నాతో మాటలాడుచుండిరి. వారేలేకున్న నీ నీకల్యాణనగరము గాని మధ్యమాగాణములు గాని జయింపఁ గలుగుదువా? మానవుల ప్రీతికార్యమును నవాగ్మాననగోచరులైన దేవతలే యాచరించుచున్నారు. ఎవరిదేవతలు బలీయముగా నుండురో వారు జయించుచుండురు. వారి నే జ్యోతిషులు గ్రహములని చెప్పుదురు. స్వభావవాదులు బుద్ధియని వాచుదురు. శక్తి స్వరూపమైన యీశ్వరకాముమే జడయాపమైన ప్రపంచమునకు మూలాధారమని యొప్పుకొనక తప్పదు. అజగచ్చైతన్యమే నన్నీ విపత్తునుండితప్పించునుగాక!”

పద్మావతి తలుపుచొద్దకుఁ బోయి “వశతా! వశతా!” అని పిలిచెను. ఎవ్వరును బలుకలేదు. ప్రతాపముతో,

“నాథా! మనయానందమునకు స్పృహ ము గల్పించినది యెవరు?”

“ఎవరని చెప్పఁగలము? అదృశ్యులైన దేవతలు వివాహముకాని దే ని న్నంటవలదని నాకు ధర్మోపదేశము నేయుచున్నారు.”

పద్మావతి కాలాటినమ్మకములు లేవు. “నరే!” యనితలయూఁచి మాత్ర మూరకొనెను.

ఎవరో ద్యౌరమునొద్ద గునగునలాడు డ్వని విని వచ్చినది. వరుల తమగుట్ట బయలుపఱచి తన సిద్ధాంతము చేసినొనిరి. గతితలుపులు, విడిపోయెను. మహర్షి యొకఁడు వారిరువురును బ్రసన్నుడయ్యెను. వానినిఁ బ్రతాపుఁడు సాక్షాచ్ఛంకరుడని తలపోసెను. పద్మావతీ ప్రతాపు లిరువురు నజ్ఞునిందిరి.

ఋషి—వారికిరములపై నకుతలు చల్లుచు “వత్సలారా! మీరు సార్వభౌమకేంద్రులవలె నన్యోన్యాయరాగంబున వర్ధిల్లుదురుగాక! మీరెప్పుడు నాచేతుఁగాక స్త్రీయముగా వివాహితులైరి. మీకుల మీక ని

మ్మలువమై పోలుపారును. మీదంపతులిరువురకుఁ బరమేశ్వరుఁడనుభవింపునుగాక!" అని యా శిష్యునిచి మెడ మెల్లు దిగి యోగి తిరోహితుఁ డయ్యెను.

వ దు ర ం డ వ శ్ర క రణ ము

— ❦ —

వి యో గ ము

ఆ ముఖనాఁడు దయాఁక్యుని పరివార మత్యంత నైభతముతో వచ్చి మందిరావరణమునందుఁ బ్రవేశించుచుండెను. గవాక్షమునుండి వద్దావతి యావిష్కృతమైనది భీతిల్లి తన కన్నియు సరిష్టములే కూడుచున్నవని నిందించుకొని మానసమును బట్టలేక మోమునఁ బటాగ్రమానియెలుగత్తి యేడ్చెను.

ప్రతాపుఁడు నిశ్చేష్టుడై వర్ణంకము విగి „దేవీ! ఏలయేడ్చెనవు?" అని యక్కునఁ జేర్చి యడిగెను.

„ఆప్పుడు తనకు రానున్న విపత్తును, తన తండ్రి సైన్యముతో వచ్చుచుండుటయును వేర్లితోఁ జూపి చెప్పినది."

„అందుకొఱకా నీవు భయపడుచుంటివి? నాచేతియం బాయుధమున్నదిగదా? ఈ సైన్యమున నెం ? పాలాక్షుం బెత్తినవచ్చినను భయములేదు." అని భాగమున కిటులు విచారించి కట్టచే పట్టించుకొనియుండువలెఁ బ్రకాశించెను.

„నాథా! కేరళ రాజు నీకు గుఱుకాదు. కేరళకు ప్రతివని నంటి యె. నానామము దిగిన నీ రాజు ప్రముఖుడైనదా? నేనన్న మీకు విశ్వాసమేనా? నావంటి వంటి మీ యొక్క రాకష్టించుకొనఁగలదా? మీకు నేను బాష్ట్యమున నెఱుఁపుటకు యోగ్యుర లనియెప్పుడనా? నామోక్షమున నేను మీస్మరణమునకు వశ్యుడనా? నన్నెప్పుడైన మీరుదిత్తురవుల

జూచిరవ్వును తలంచుకొనియెడరా? మీరుద్వ్యానవనముగోనికీ బెల్లిచచ్చుదు కాసారమునం దెప్పుడైన బంకజము మీకన్నులమెదుట బడవేయివ్వుడు దానిని మీరే మని పిలిచెదరు?"

..వద్దావతి!—ఇంక నేదో చెప్పఁబోవు చుండెను.

నాకదే కావలసినది "

..చెరీ! అట్లేల నన్నిన్ని ప్రశ్నలపైఁ బ్రశ్నలు నైచి యడుగుచున్నావు? నీవు నామానమును బరీక్షించుట కిప్పుడేమంత యవసరము వచ్చినది?"

..ఏది రావలయునో యదే వచ్చినది."

..ఈప్రస్థముఁ జూచి నీవుభయపడుచున్నట్లున్నది. మన కేహనియు రానేరదు. మహానుభావుఁడైన సంయమిశ్వరుఁ డాశీర్వదించి వెళ్ళునగదా! వారిదీవెన లమోఘములు."

..కావచ్చును."

..ఇంక నేమి?"

..మీకు నేను ధర్మపత్నినైతిని. మీరీ టిపులను సంహరించి జయమును బ్రకటింతురు. వద్దావతి వరపురు—కటాకటా!" అనిచెవులు మూసికొని, ఇంటఁ బెట్టుకొనినదని జగతిజనులు వన్న అవ్వసేయక పోరు. అది మాత్రము నేనీప్రాణముతో నుండఁగఱరించలేను."

అన విని ప్రతాపుఁడు నిలచి యొక స్త్రీమూర్ఖునిదీ చెను.

వాని కేదీయుఁ గర్తవ్యము అనేవలెను. యుద్ధముచేసిననుఁ జేయకున్నను ప్రమాదమే వచ్చుచున్నది. మధ్యనకారిణముగాఁ బద్మావతి యపకీర్తి పాలగుచున్నది మిండటిఃమునకై వచ్చిగాఁడని జనులు ప్రతాపునిమాత్రము నిందింప కుండురా?

..ప్రాణశ్వురా! నే నీసాధనమునుండి వదిలొని కుడికి ప్రాణములను విడిచెను. అవల మీరీ టిపులను నిర్దించితివేని నాయుత్తరక్రితము నానాచరింపుడు.

అమాటలు వినగనే ప్రతాపునకు గన్నీళ్లు పాటబాటరాలెను.

“దేవీ! అప్పుడుమాత్రం మనకిర్తి తప్పునా? కీర్త్యవకీర్తులకు మనుష్యుల చావుబ్రతుకులతో నిమిత్తములేదు. సీతావరీక్షయు బ్రతికినప్పుడేకాదు, నేటికిని పూతమై యశోగీతములందు వచ్చుచు వినిపించుచునే యున్నది.”

సీతామహాదేవి పాదరజోలేశమే నా కాశ్రయమగుగాక. నేను బ్రతికియుండగా నీయోలుమాట నాచేవిం బడకున్నజాలును. ఎప్పుడైతే నీ సీతాగము పోవలసినదేకదా? అది యిప్పుడే పోనిండు. ఎవరుమాత్రము నిరంతరాయముగా జీవింపగలదు?”

“నేను బ్రహ్మచర్యమున జన్మించినందులకు, ఎవని పాండర్యమునకు సూర్యచంద్రులు సిగ్గుపడి దిగిండునువలె బడుచున్నారో, ఎవనిమనోహరంగములు జయంత వసంతులను దిరస్కరింపుచున్నవో, ఎవని కౌర్యవ్రతాపములకు నీ రేడుకోకము లల్లాడుచున్నవో, ఎవనికీర్తిదిగంత విశ్రాంతమైరిపుల గుండెలు నీవు చేయుచున్నవో, అట్టి మహారాజునకు భార్యకై తిని. నానాటివారలలో నాకీడువచ్చునా? దృఢమైతి. నేనింత కన్నఁ గోరికొనవలసినదిగాని పాండవలసినదిగాని లేదు. నాయునుపు లాలానందపూర్వకముగా విడిచెదను. న న్నెంతమాత్రమును నాకింపవలదు. ఇదేమీపా ద్విసరోజములకుఁ గడసారి నడుస్కొనుము.” అని చేయుచున్నది.

“ప్రతాపుఁడొకింత నే పాలోచించి దేవీ! నీవు భ్రాంతత పడవలదు. నాకొక యాలోచనము తోచుచున్నది. దానిచే నేను సులువుగాఁదప్పించుకొనఁగలను.”

“అది యేమి?”

ఈనది యెంతవలపుఁబ్రవహించుచున్నది?”

“ఇట్టి శాస్త్రముగా మహామూలము గడుమన్యములలోనికిఁజొచ్చు

చుకొని పాతీపాటి యొక యెలైనవర్షతమునుండి క్రిందకుఁబడి గొరమీ
నదియందుఁ గలియుచున్నది.”

“ఇంక నేమి! ఈగంగాపుత్రిక మ నవరుపులకు గాపాడెదనని నా
కళ్ళయ నుచ్చుచున్నట్లు ప్రవాహవేగముచేఁ గలిగినధ్వనులు నన్ను
భ్రాంతునిఁ జేయుచున్నవి. నేనీగవాక్షమార్గము నుండి యిందులో దిగి
తప్పించుకొని వెళ్ళిపోయెదను.”

అనిపద్మావతీపదనము ముద్దాడిప్రతాపుఁడు గంగలోనికఱికినిర్గమించెను.

ప దు మూ ఁ డ ప వ్ర క రణ ము

—•••—

చా్రిం తి

ఉదయాత్ముని పరివారము పద్మావతీమందిరావరణము నందుఁ
గా ప్రవేశించుచున్నదని చెప్పియుంటిమి. వారు భేరీతూర్వములు ఘెల్లు
గా తిక్తటములుకంపించునట్లు మోయింప నారంభించిరి. అనినదంబులకు
గజ్జయలు గట్టిన పెంపుడులేడ్డు ఛెంగు ఛెంగున దాఁటుచు విల్లువిడిచి
న బాణములవలె వనమునుండి వెడలి పోయినవి. అక్కడక్కడ వానర
ములు తరుణిఖరములపై కెక్కి కూర్చుండియున్నవి. కంధారి దట్టము
గా నగురుచుఁ బచ్చని యాకులపై నెత్తిరంగు పూయుచున్నది. పొగ్గిడ్డు
వారిలుటచేఁ బ్రతీతపుఁగ్రాహిణులు దీర్ఘములై మేఘావరణములవలెఁ జూ
పట్టుచు నాప్రదేశమంతయుఁ గప్పివేసినవి. చల్లని పల్లగాలి యధోచ్చము
గాఁ జగురుకొమ్మలతో నయ్యూటలాడుచు విహరించుచున్నది. ఒక గొ
జఁగిపువ్వు విడిచించుచున్నది. రెండవది తేకులను రాలిప్పేయుచున్నది.
దానిని మందారము తలవంచి వల్లెమొగ్గ జగత్పరిణామము వ్రేలుపెట్టి
నూపించుచున్నట్లు లావంక నూటిగా నలరారుచున్నది.

అనమీవమూన నొక కాసారము దానిచుట్టు నాలుగువేదికలు, వే
వేదికలచుట్టు ఓపపు స్తంభములు, స్తంభములచుట్టుఁ బూలమొక్కలచే
నలంకరింపఁబడిన సోపానములు నివి యన్నియు జలయంత్రములచేఁబ
బరిపుత్రమై సహజ సౌందర్యవిలాసములకు నెలవై మనస్సుల నాకర్షించు
చున్నవి. అక్కడొక నెమిలి పింఛమువిప్పి మైమఱచి చక్కగానాడుతు
న్నది. దానివంక తెప్పవల్పుక పద్మావతి సౌధమునుండి చూచుచున్న
ది అదియు నాటమాని చెల్లపై కిగిరిపోయెను. లతావినయములపై వ్రా
లియున్న తుమ్మెదదిండు రేగి సంభ్రమించుచుండెను.

అమెకుఁ గడపటి ముద్దిడిపోయిన ప్రతాపుఁడు స్ఫురించెను. “నా
ధా! వైరులు వైరులు.” అని కేకలు వేసెను.

“అమ్మా! ఇందువైరులెవ్వరును లేరు. ఇది మహారాజుగారు
పంపిన పరిజనము.” అని చెప్పుచు నొక చేతిక వ్రేవేళించెను.

“ఏటికిఁ బంపియున్నాడు?”

“అస్థానకవి యగుబద్దెని “ఉదయాదిత్యాలంకార” మను కావ్య
ము మహారాజున కంకితముఁజేసి రచించింది యున్నాడు. దానిని జేపు
వేయలగొబునఁ జదువుటకు నిశ్చయింపఁ బడినది. అంతుకొఱకు నిన్నుఁదో
డ్కిని బొవుటకుఁ బరివారసహితముగాఁ బల్యంకికను బంపియున్నాడు.”

“నరే!” యని లోనికి వెళ్ళెను. గవాక్షమును సమీపించి కది
వంక నెంతయు ననూయాదృష్టిని విలోకించుచుండెను. ఇప్పు డెక్కడను
బ్రాతాపుఁడు గానరాలేడు. “మిథ్యాసమానముచేతఁ బ్రాణవల్లభుని
బోఁగొట్టుకొన్న పాపాత్మురాలెందైనఁ గలదా?” యని నిందించుకొనియె
ను. అగదియంతయు నిప్పుడు కాంతి తఱిగి బావుటమనుచుండెను. మ
ఱియు బువ్వులన్నియు రాలిపోయి మోటికలు నిలిచిన పొదరింటివలెఁ
జెన్నుమాసి భయము గొఱుపుచున్నది. పద్మావతి నిలుపుబద్దము నొ
ద్దకుఁబోయి బ్రాతాపుని వెదకెను. అద్దమునందు రూపమును నెడలఁబడ్డా

వతి కప్పుడు ప్రతాప్రుడు గన్పించి యుండును. అందుఁ దన్నే విడిచినది.

“ఏమీ! ఇంకను బద్ధావతి బ్రతికియున్నదా! మేఘమాలతో మెఱుపు పోలేదా? చంద్ర చంద్రికలకును, బింబ ప్రతిబింబములకును వేర్వేరు రూపగమనములున్నవా?” అని తలపోయుచు మెట్లుదిగి వెళ్ళిపోయెను.

పదునాల్గవ ప్రకరణము

అపరాధిని

పునర్జీవితము

అత్యుత్తరేశ్వరమున నడుగు పెట్టినప్పటినుండియుఁ బ్రాచీనసంస్కారములందు సన్యాసము ముఖ్యమైనది. ఈపరివార్తాశబ్దము కొందఱు వానప్రస్థులుగను గొందఱు దేశ సంచారులుగను నేర్పడుచుండురు.

వీరు సంసారసంబంధమైన దారపుత్రాదీకచే నేర్పడి తమజీవమూర్తి మత, సాంఘిక, సమ్యక్ప్రచారమందు వ్యయముచేయుచు, జలేంద్రియాలై వైకాగ్యముచే దృఢమైన స్థితి ప్రజ్ఞాసమన్వితములై స్వచ్ఛముగు బ్రహ్మజేదముతోఁ బ్రవేశించుచుండురు.

ఏడు కేవలముష్మికవిషయములే కాక ప్రాచీనచిక రాజకీయ ధర్మములను లెప్పుగ నెఱుంగుచును. ధర్మమీమాంస తర్కవ్యాకరణాది వివిధశాస్త్రము లీయోగిజనముచేతనే యేర్పడినవి. నిష్కాములైనవాడు తమ యాత్మీయమైన యోగశక్తిలోకోపకారమునకై ధారవోసి పూత చరిత్రులగుచుండురు.

అఋషి సంప్రదాయ మనేకమాక్షులను వడసిననునేటికిని బాతనైనగడ్డనము, కాసాయధోవశులు, శండక మండలాద్యలంకారములు మాయలేదు.

ఏరాజరహస్యమైనను బ్రయత్నించి తెలిసికొనవచ్చునుగాని, యీ శాటిగట్టిన వారిగుట్టు తెలిసికొనుటకు సాధ్యముగాదు. వీరువలసినదో, బుట్లకొలది బంగారము మూలికా ప్రభావమునఁ జేయుదురు. అదిమన మెన్నిగనులు త్రోవ్విననుఁ బడయనేరము.

ఇప్పుడు వారు శస్త్రములను ధరించి తిరుగఁబడినచో లోకమంతయు ననాయాసముగాజయింపఁగలరు. కాని జగముశాశ్వత మను వేదాంత సూత్రము వారిని గేవలవికత్తులను జేసి విడచినది. రెండవది యహింస. యజ్ఞరక్తకుండైవ రాజానందు వారి కమిత విశ్వాసము. అరణ్యకసమాచారములు వారికిఁ దెలియనివి యుండవు.

వర్ధమానపురస్థాంత మహారణ్యములయం దొకచోట కొన్నిశిశిలమందిరములు వాని యానువాభ్యు గానఁబడుచున్నవి. అందొక దుర్గాలయము మనకథాకాలమునఁ జెక్కుచెదరక పూర్వోన్నత్యమును దెలుపుచు దేశీవ్యమానమైయుండెను. దానిచుట్టును బదరీప్రత్యములు ఫలభరితములైవంగియున్నవి. దానిప్రక్కనొక పెద్దనది నిర్మల సలిలపూరమై కొండవాగులనంటి వేగముగాఁ బ్రవహించుచున్నది. ఇతఁ పద్మావతీ సౌధసమీపమునుండి వచ్చిన నది.

అదుర్గాలయమున నొకయోగి కొన్నాళ్ళనుండి కాపురము నేయుచుండెను. వానియొద్ద నిరుత్తరుశిష్యులు వ్యాకరణము నేర్చుకొనుచుండిరి. వారలకుఁ బాఠములు చెప్పుచు నదీతీరమున కేగి యోగిసంధ్య వార్చుచుండెను. ఒకఁడు ప్రవాహవేగమునఁ గొట్టుకొని వచ్చుచున్నట్లు చూచి శిష్యులఁ బిలిచి వానినిఁ దీయుట కాజ్ఞాపించెను. వాఁడునుఁగూడఁ దేలుచు వచ్చుచున్నకట్టను యొడ్డునకుఁ జేత్తునరికి సూర్యుఁడగు పూర్ణముగా నస్తమించెను. వానిలో వెలుతు రంతయుఁ జోయినది. చెట్లచే మూయఁబడిన యాప్రదేశము యామిసీ రమణికిఁ గొప్పవలె నుండెను. అందు బువ్వుల వలె మెఱుగుదుఁబుద్బలు ప్రకాశించుచుండెను.

వృషా యశని జీబు ధునును ఈలపురువులధ్వనిచే సంక్షుభితముగానుండెను.

యోగి యాలయములోనికి వెళ్ళి దీపమును దెచ్చెను. ఆ వెలుతురును సహాయము చేసికొని కొట్టుకొని వచ్చిన కళేబరమును గుడియెదుట నుంచిరి. వాడువిశేషముగా నీరు త్రాగుటచే గతువు బిట్టబిగిసియున్నది. మొలను దరవారియు, వీపున ధనుర్మాణములు నొప్పారు చున్నవి. దానినిబట్టి యాతఁ యొక వీరయోధుఁడని గ్రహింపగలిగిరి.

యోగి నాడిని బరీక్షించెను. ఒక్కొంతయుఁ గానరాలేదు. ఎల్లసత్యవన్నర్కనమునకు న్నానముచేయవలయునని యుచుకొని తలవెంక్రొకలు పట్టిపట్టి చూచుచుండెను. ప్రాణమింక నున్నట్లు గ్రహించి కడుపు నొక్కి నీళ్ళు తిసివేసెను. మంట వేసి యొడ లాసాదమస్తకము కాచిరి కొంతసేపటికాతఁడు అనునియ కదలి జీవితాశయ గలిగించెను. తెల్లవాలు వలుకును గడియ గడియకు మందులు పోయుచు వాని క్షేమమారయుచుండిరి.

ప్రాతఃకాలమైనది. చల్లనివననములు వినరుచుండెను. సూర్యుఁడు తూర్పుకొండపై పాదము మోపుటకుఁ దలనెత్తెను. రేయెల్ల రాలినబడరీ ఫలములు పండుటాకులలోఁ గలిసి కనుపింపఁజొచ్చెను. వీర పురుషునకు శంఖూర్జప్రాతకము వచ్చి రెండవ సూర్యునివలె లేచి నలువంబడియెను. “మునీంద్రా! నమస్కారము” అని యోగి కాళ్ళకరఁగఁడు.

“పుత్రా! నీకుఁ బశ్చాతతితో వివాహ మాచరించితినిగదా! ఇట్లు నదినిబడి కొట్టుకొని పోవుచున్నాడవు? అట్టి దుశవస్థ నీళ్లు తటస్థించినది?”

ప్రతాపుఁడు తనయశంతమంతయు మాని కెఱింగింపెను.

“నాయాశ్రమమునఁ గొన్నినాళ్లు తాదబుగములునీడి తాజము పివలె వసించుము.” అనిచెప్పి.

“శిష్యులారా! మహారాజున కర్ష్యపాద్యము లొసంగి యర్హవ
కాకరములఁ బూజింపుడు. నేను నన్యాసిగడమునకుఁ బోయి వచ్చెద
ను.” అని వెడలిపోయెను.

న దు నే న వ ప్ర క ర ణ ము

శ్రీమద్భగవద్గీతా

మోహము

ఋష్యాశ్రమమునకుఁ జేరినదుర్గాలయ పాశ్చింత బడసనమున నొ
కలోయయందు మాధవీలత పాశ్చింత పొగడచెట్టు గాలిచేగడలుచుండు
టచే రాలినపువ్వులు అక్కడి చుద్రకాంత శిల్పి సెజ్జవలెఁ బలువఁబడ్డ
యొన్నవి. అందుఁగొన్ని యాకులును గిలసియున్నవి; గాని, కర్పూరరది
ముచేఁ బొదుగఁబడి యవియు మనోహరత్వమున కిడుదీయలేదు. ఆవేది
కపైఁబ్రతాపుఁడు విశ్రమించియుండెను. అక్కడికాతఁడువచ్చి కొన్ని
రేయింబవళ్ళు గడిచినవి. వానిమానసమున కెన్నియో యాలోచనము
లాశనమున మేఘజాలములు పెరఁగొనినట్లు లల్లుకొని పోవుచుండెను. అం
దుఁ బ్రతిదానియందును బద్మావతి మూర్త్యవించుచున్నది. ఆయనువ
మాన సాందర్య రూపరేఖావిలాసము లొక్కొక్కటిగా శృంగార ముట్టి
పడునట్లు లెన్నియో యతిశయోక్తులు గ్రుచ్చిగుచ్చి యొకకవి లెఱు
గున హాయిగా నభివర్ణించి కొంత నేసానందమును, విహారముచేఁ దప్త
మైన హృదయమున నామెదలఁచితలదినొంతనే పుదుఃఖమును నెండవానల
వలెఁబడయఁజొచ్చెను. ప్రియురాలి విరహమెట్టిదయో యామెనమాగమ
వాంఛయేరీతునఁ బరిణమించునో యాతఁడు గ్రహించెను. పచ్చికబయ
ళ్ళవిశ్రమించి మోరలెత్తి యేమేమో మాటలాడుకొను కురంగదంపతు
లను, దుప్పిజంటలను జూచితూచి “నాకట్టిభాగ్యము లభించునా? నాయు
వతితో నే నట్లాట లాడుదు నననంచారమునుజేయు పుణ్యమునకుఁబో

యియుండునా?” యనియువ్విభా లూడుచుండెను.

కీరకారికాకదంబములు చంచుపుటములు చంచుపుటంబులు గలిపి కీచకీచలాడుచు దుతములు నేయుచున్నవి. కపోతదంపతులు పూవుతీరము లఁ గూడ్చిండి నల్లవనంబు లాడుచున్నట్లు లూఁగుచున్నవి. అవి వీక్షించినకొలదిని ప్రకృతాపున కానందబాష్పములు కురియుచుండెను. ఆతఁడి పూ డేలోకమునో నంచరించుచున్నాఁడు. వానినోటినుండి యాగీతము లు శ్రావ్యములై నిసవచ్చుచుండెను.

గీ త ము లు

“అకట! విరహాగ్ని యెన్ని నాఁశ్శావనలయు

దగ్ధ మగుచున్న దీమెనుఁదాఁగియుఁట

అశ్రుధారలు బాణంబులబ్బులురము

నాటి వ్రయ్యలు నేసె యీఁనాఁటి కబల.

“కాఁగిలింతలు ప్రేమానుఁరాగవచన

వై భవంబులు జ్ఞప్తికివచ్చినపుడు.

అనువులా పోవు బ్రతుకానఁయెనఁగఁబోదు

నీవు రాలేవుచున్న రాఁనీయ వబల.

“వలదు మానసమా! చెలిఁదలఁప వలదు

అస్థిలిని నాఁగి పొమ్ము; రాఁజ్యంగకముల

కవులకలములు మొక్కవోగడచినట్లు

పొరలు వాఁగునీటికి గ్రుచ్చిపోసినట్లు.

“అతివపై నీకు నిజవిరహానలంబు,

దగిలియుండిన లోలోన • దగ్ధమగుము

గాని యాలేమ కపకీర్తి • గలుగునట్లు

వెలువరింపకు మినుమరత • విరహాధింత.

అశలన్నియు వందిరి యట్టులమరె

నీవనెదు తీగదానిపై . నక్క తుదకు

జేర్లమైపోవునో వయ . శ్రీవహించి

కారితని వెలార్చునో సుమా . కాంతమనుచు.

ఎదుర్గుగా నొక నాలవృక్షముపై నొక కోకిల వ్రాలి గానమునే యుచుండె. దానిని జూచి, అట్ల కడుపునిండినదానా! పిరవలలపాలిట నీవు శత్రువునిగదా పేర్లవడసితివి. నీ గానము నాముందెందుకొకటఁజేయుచుంటివి? విఘ్నముచే మరగుచున్న నాహృదయము మఱింత యడికిందుటకా ననుకట్టితిని? ఓ వచ్చునుమము లారా! మీరు వికసించుచుంటిరి. నాహృదయము ముకుళించి పోవుచున్నది."

నాయువ్యముగానున్న పర్యతముపై బాదుగునుండి పాలుకార్చు కొనుచు పరుచుచున్న తేలిగి జంపుటకుఁ బులియొకటి పొంది యుండెను. దాని కొక భూజ్జ పత్రియు కదులుచు పటకంకచు గలిగించి నిరోధించెను. పత్రిత్వాడవి గాఁచి ధనుర్పాణములఁ గైకొని పోయి దాని నుక్కడించెను.

ఈప్రదేశ్కి పోయినపర్యతముల కావలివీక్షణ జడ లట్లుకొనిపోయి నల్లనేక పర్యతపక్షులు బహుమూలమున వ్యాపించి యున్నవి. ఆవ్రజేశమున ముచున్నపుడారము బొల్లిగాఁ గానరాలేదు పూర్వము రాక్షసులవలనకు నారణ్యజాతులు మోర్రోనుక్కడక్కడ నన్నిసానువులయందు గోచరించుచుండిరి. అంతవఱకు వెల్లివవ్వ మరల ప్రాణములతో రాలేపోవుచుండిరి. అట్లవచ్చినఁ బశురాక్షునివలె వచ్చిన ప్రకృత్యంగమునందలి మహాద్యుత ప్రహరణము జూచి చరితార్థులైన మహా నీయులగుచున్నారు. అట్టి మహానీయు దివ్యప్రదేశములయందుఁబ్రతివారిని జొలవీయకుంకఁ బరమేశ్వరుఁ డినుమువాతులనుఁ గూర్గవృగనంచయించును గాఁచియుండును. నారిపైఁ బుడమి తోడుల పరిపాలనాభటముగాని శివోన్మత్తిగాని పనికిరాదు.

సంసారముచే విసిగి యేవగించుకొని లేదిపోయినవారి నుండి
 ట కచ్చట ననేకవిధ వికసిత ప్రసూన తల్పమండములు, ప్రవహించుని
 ర్హరీసముదయంబులు గాననగుచున్నవి. ఎవరిని జగచ్చైతన్యము దెన్య
 ముచే సంసారమునందు విరక్తి గలిగించి జనపదంబుల నుండి వేటుజేసెనో
 యట్టివారందు మెలఁగఁచునట్లు దూరమునుండి ప్రకాశించు గ్రహించి
 వారిని సమీపించఁ జోయెను. కొంతదూరమునుండి యొక యెత్తెన ప్రదే
 శమున నిలిచి వారి వై ఖరులఁ బ్రతీక్షించెను చాకాఁగ్గకప్పు మోటుజా
 తులలోఁ జేరిన వారివలె లేయ. నవ్యానులవలెనే యుండిరి. తలలపైఁజ
 టాజాటములు కిరీటములవలె నొప్పారుచున్నవి. తెల్లని బూడిదచేర్చిలిస్త
 మైన వారి సర్వాంగములు కళనీకప్రితేసింది. మొగము కాఘ్ర చేతులు
 మూత్రము చెక్కిన సుద్ధవిగ్రహములవలె తేజోవంతములై యున్నవి.
 ఒకరిని మఱపించి మఱియొకరు కాంతిమంతులై యుండిరి. ఇప్పటి(యూ
 నీసారము) అప్పుడు సన్యాసులం దుండెను. వారై దాజుగురికన్న మించి
 యుండరు. సామాన్యముగా ఋష్యాశ్రమములు చిన్న చిన్న పూఁదోట
 లచేఁ జట్టఁబడి వారికి వలయుపూజాద్రవ్యము లందుంచును. జఱులు
 నివ్వరిధాన్యములు గొనివచ్చుటకుఁ బెద్ద పెద్ద తొట్టలుగల వృక్షములు,
 వేదస్వరము నేర్పిన కీరవారములు, పెద్దద్రుణికలు మున్నగు తపోవల
 క్షణము లందేవియుఁ గాన్పించుటలేదు. ఒక పర్ణకుటీరము మాత్రము
 కొండబలము నంటియున్నది. అది చూచుటకు రమణీయముగా మాత్ర
 ము లేక పోలేదు. దానికిఁ దోఁజావనరంగమును సత్యంతశోభాయమాన
 ముగాఁ బ్రదీపించుచుండెను. అం దొక బాలయోగి వృద్ధయోగితో,

“గురువర్యా! ఇక్కడ మన మానందముగాఁ బాడుకొన్నచో నా
 క్షేపణమేమున్నది?” అని యడిగెను.

“ఉన్నది”

“ఏమి! అరణ్యములయందును మన స్వాతంత్ర్యము చెల్లదా? నా

టకుఁ గూడఁ బన్నియ్య వలయునా? లేక యిదియును రాజదోహమయగునా?”

“ఏది కాఁన్నను, కర్మబాహ్యులమైన మనకీ పాటలతో నేమిపని? నీ గానరవ మకస్మాత్తుగా నెవ్వర్నిచ్చ నాకొందును.”

“అక్కంచుచుగాక. ఎవరియీచంద మెవ్వ మానుకొనియెదయ్య?”

“మనవ్రయత్నిమునకు హానివచ్చు నేమో?”

అది యెవరికిఁ దెలియును?”

ఇక్కడ గూఢచారు లుండరా?”

“వాఁనిగూడ మనము స్వీకృతవలయును.”

“దేని చేతను?”

“గానముచేత?”

“నరే! పాడుము.”

గీ త ము.

“భానులీబంబు చెడిమస్య • ర్భానువలన

చంద్రుఁడుదుగఁడు నీరదా • చ్ఛాదనమున;

అహము లాగఁపు గళియార • మాగియున్న;

భన్మమలఁదిన నుఁటిపై • వ్రాత పోదు.”

అని తనవిరళమైన మనోహర గాత్రముతో రాగ మాలాపించుచు ననేక సంగతులు వేయుచుండెను. ఆ సుధామధురని నాదము మందమలయమాడుతమునాడు లీనమైనది. అక్కడి గుహలయందు, శిలావేదికలయందు, గిరిశిఖరములయందు నానాదము తాఁకి ప్రతిధ్వనితమై యాకాశనవదేశమంతయు నావరించినది.

దేనిని వేదాంతు లానందోబ్రహ్మమని ప్రాపంచిక క్రిడాసమారంభములు పరిత్యజించి బ్రహ్మనుసంధానులై పడయుదురోయాన్వఙ్ఘానవర్గమైన యానందతేజమం దుదయించినది.

నిష్కలుషహృదయమును సదాచారసమన్వితమునునగు నిజనతి

వదనారవింద సందర్శనము ప్రియమ కెట్టియనురాగలతాంకుర ముదయిం
వఁజేయునో నీలాకాశప్రతిబింబితమైన స్మృతగంగాతరంగ జోలికాసముద
యములు వీక్షించి నప్పు డేయారందమున హృదయమోలలాడునోయూ
మాధుర్యమూగాతామృతరసమునం దైక్యమైనది

అతడు కొన్నిగీతములు గీర్వాణభాషను బాడెను.

భరతవర్షమేభాషచే నముద్భవించినదో, ఆర్యవరు లేభాషచేరి
నాధ్యాత్మిక యోగబలము గడించి దిగంతములు కలువంగలిగిరో, ఏభా
షచేరి వేదశాస్త్రములు నింప బడి సాంఘికతత్వనారస్వతములుచృస్టితికిఁ
గొనిపోతేబడినదో అట్టిసంస్కృతిభాష నిష్పదవర్ణముల దలపెట్టెడివార
లేలేరు. ఈనాటయింకెట్లుచుగును? అది చాప్పుడెవ్వరయిన గ్రహించి
నచోఁ బ్రతినాశ్యమునందును, నాయోగ్యకమరోహర నిరాసములతోఁ
బోల్చిన బరమేశ్వరవలిపాదకమైన యశోదాన మొక్కొక్కచూతన భా
వముతోఁ గూడి మానన నిట్లుట్లు బూడివేసియుంచును. అది వృద్ధయో
గి తెలిసికొనియెను. ఆయానందమున వానికి మూర్ఛవచ్చినది వ్యతీజడ
మును బ్రచలితయగుచున్నది.

ఆపక్ష్మగుహనుండి మఱియొకఁ డక్కడను నచ్చుచుండెను. వా
డును ఏకలవల విభూతికాషానుష్కరింపుచుండఁ జెంతక యాశస్య
రునివలె నన్నాడు వానియొకమానందు బ్రహ్మజ్ఞేయము పొలుపాదుచు
న్నది. ఎట్టివారికి వానిని గన్పెత్తిచూచుటకు వెఱుపుగాచుండెను. వాని
వైఖరిమాత్ర మితఁడొక సూతనకుహనాద్యోగి యనిచెప్పక చెప్పుచు
న్నది. వాడు పాదుచున్నవానియెదుగుగా నొక వింతపాటకుతో మెడ
యు నడుమును యోగిలదెట్టి వానిపైఁ గటాక్షవీక్షణములుబఱపుచు
నిలువంబడెను. బాలయోగి రాగాంతమానఁ బాటమానినేసి వృద్ధయో
గిని లేపెను. వృద్ధుఁడు సూతనయోగి కన్పానన మొనంగి,

“స్వామీ! మీరెందుండివచ్చుచున్నావ?” అని యడిగెను.

“ఈయదశలలోఁ బడి వచ్చుచున్నాను.”

“ఈసీలేబ్రాయ మేల బూడిదపాలు నేయడవు? ఈయడవనీ
కు భయము గలిగించ లేదా? నీవారు నిన్నెట్లు విడువ గలిగితి?”

“ఏమి! నేను సన్యాసము స్వీకరింపదగనా?”

తగుదువు. నీచేత యోగిలోకము శేజోవంతమును. శిరీషకును
మకోమల్మైన నీశరీరము శుద్ధాంతసుందరికాంతాజన | పరివేష్టితమైయా
సందమునఁ దేలియాడ వలసినది. ఈవివినభూములయందుశుభ్రోపవాస
రీతలఁ బోగడచుట నేమి ప్రయోజనము?”

“ప్రయోజన ముద్దతిందితినేని నేను సన్యాసిగా నుండనని యె
ఱుంగుదును.”

“నరే! ఇట్లక్కడకు బోవుచున్నావు?”

“మాల్యవంతమునకు.”

“అక్కడ నీ కేమివని?”

“నామత మందున్నది.”

“ఈనంగతి యెవరితోనైనఁజెప్పితివా?”

“లేదు.”

“ఇట్లుపైఁ జెప్పవలదు. మాల్యవంత మంతయుఁ బ్రతాపుఁడు
జంబించి వర్ణమానపురమునకు నుదయార్కునిపై నత్తివచ్చునని ప్రతీతి
యుదయించినది.”

“ప్రతాపుఁడతిస్వల్పపరివారము గలవాఁడు గదా! అంతసాహ
స మెఱుఁచేయగలడు?,,

“అతనికిఁ బరివారముతోఁ బనిలేదు. ఆయుధమున్నచో లోక
మంతయు జయించిరాగలడు.,,

“మఱి యెఱు ? ”

“ఉదయార్కుని దుష్పరిపాలనకు విసిగినవారువానికి సాహాయ్య
ము చేయుదురట. ఆనంగతియుదయార్కునకుఁదెలిసి మాల్యవంతమున
కేగుప్రతివారిని రాజద్రోహులుగాఁబట్టుకొనుట కాజ్ఞయొసంగెను.”

“నా కాభయములేదు. రావలసినవివత్తు లెక్కడున్నవి భాక
లేటవు. అడవిమాత్రా మెండటిని దాచగలదు?”

“అప్పుడేవ్రతుండె నెనీకు భయములేదుగాని అందఱువారల
గుదురా?”

“అర్జభారత వీరయోధులఁ దలంచుకొనవలయును. వారిచరిత్ర
ములు మనము చేసికొని విలోకించిచో నాపరిశుద్ధరక్త వాహిని ప్రవ
హించుచున్నట్లు స్పష్టమగు అట్టివారి కేక భయమెక్కడిని?”

సన్యాసులు వాని నానకి శోఁ జూచుచుండిరి. వాని ప్రతివాక్య
మును వీరికింకో యాలేశమును బుట్టించునట్లు డెను. వాడు రెండువా
క్యములతో వారి మానసములను రంజింపజేసెను. వృద్ధయోగి లేచి
“మే మందుకొఱకే లేచియున్నాము” అని యాచెను.

“ఈమాంధ్యదేశమున మఱియొకసారి రక్తముచేతఁ దడుపఁబ
డును గాబోలును.”

“ముమ్మాటికి యధర్మరక్తము నేలపైఁ జిందవలయును. ఉద
యాత్ముఁడు నాశనము కావలయును. కల్యాణనగరమున నాతఁడతార
ణముగాఁ బొరులను జంపిన ప్రతికారము సమభవింప వలయును.” అని
యెత్తి యెత్తి పలికెను. అందుఁ బిడుగులు గురిసివచ్చి వానివాక్యములా
పశ్యతలోయలయందు ప్రతిధ్వనించినవి.

“నేను మీతో రాజకీయములు ప్రసంగించుటకు రాలేదు. మీ
శిష్యునిపాట వినుటకై వచ్చితిని. మీకిష్టమయ్యెనేని యొకింతసేపు పా
డుట కనుజ్ఞ నొసంగుదు. లేకా వెళ్ళిపోయెదను.”

“నీవు పోవలదు. నీయిష్టమువచ్చినంతపాటవినవచ్చును.” అని
శిష్యునివంకఁ దిరిగి పాడుట కానరిచ్చెను.

బాలయోగి “అభ్యాగతిని సత్కరించుట నాకును సంతోషమే.
యని గలగలలాడు తనమృదుమధురగాత్రముతోఁ “గల్యాణి” యను

రాగమందముగాఁ బాడెను. ఈ సారి మఱింత క్రింద గానున్నది. ఆ గాన మాధుర్యము లేజముఁ గూర్చఁ బడి, శరత్కాలమునందుఁ దెల్లవెన్నెల బయళ్ళను నేయు బ్రయానహిత విహారమునందలి యానందముతోఁ దులదూఁగెను. ఆనవాళ్ళను లండఱు మైకము నచ్చినది.

అహ ! గానమునం దెంత మహత్వమున్నది? రాగమును ద్యజించి జితేంద్రియులై యడవిని న్నాగువులవలె నున్న యోగులను సైతము రాగమునందుఁ బరవశులను నేయుచున్నది కావున శ్రీకృష్ణుడు చురలీగానమునకుఁ జొరకముగ న్నిట్టిని మోహించఁజేసెను. అదిచిచ్చ వెదురు గొట్టము. ఊడినవాఁడు గౌరవ్యుఁడు పిచ్చిని పశువులు, నూగులైనవల్లవీడనములు. నాగగిరుల మెప్పుంచుచునుగాని పశువుల నేమనువ్యమాతుఁగిలె మెప్పుప సమర్థులగుదురు.

సకీర్తరాగములయందును, నీరాశాచులయందును, లక్ష్మణచంచుపుటంబులయందును, కోయిలకంఠమునందును, బియ్యరాని మాటలయందును గానమను మాధుర్యము సహజముగాఁ జేపెత్తఁగఁగలుగుటచేత నవి స్పృష్టినలంకరించి మోహించఁజేయుచున్నవి. ఆభ్యాగతియైన యోగి యీ గానము వినుచున్నకొలదిని నాతనితీరు నదియొకతీరున మాఱిపోయెను. వానికేమి స్ఫురించెనో, యేది చరించఁజేసెనో గాని వాని కన్నులశ్రువూరితములై సంతకధారగాఁ బ్రవహించుచుండెను. సకీర్తకళావిశారదుడైన గాలయోగి వింతవింతలగు సంగతులు వేయుచు రాగమావందమున విశ్రమించేసి హాయిగాఁ బాడుచుండి సుఖించిలుకుచుండెను. అప్పుడు మోఘునిగిర్చినవో తాలు కరింగినవోగాని యభ్యాగతియొక వేడినిట్టూర్పు విడిచి లేచిపోయెను స్వచ్ఛాఁడు వానిని వెంటఁబెంచెను ; గాని యేలోయలోనికోపోయి యారఁగంతర్హితమందాయెను.

గాలయోగి పాటను మానివేసి వృద్ధునితో నిల్లచియెను.

“నాపాట యంత కలుపుగా నున్నదా ? ”

“లేదు చాల మాధుర్యముగా నున్నది.”

“అ యభ్యాగతి యేల ననవ్యాపడి వెళ్ళిపోయెను?”

“ఈతఁడెవ్వరో సంసారమునుండి విసిగి గృహచారదుర్మలుఁగి గాలికెగిరి వచ్చిన రావియాకువలె యడవులకువచ్చి తిరుగుచున్నట్లుటా శాంపఁబడుచున్నాఁడు.”

“ఫలకాంక్ష లేనివై రాగ్య మంతలేలికగా లభించునా ?

“మిథ్యాన్యరూపమైన ప్రపంచతత్వ మెఱిగిన విద్యానినుచు నై రాగ్యమును బ్రపంచభావమును గలుగుటక వింతగాదు.”

“ప్రపంచము మిథ్యయని యెవరు వాదించగలరు? ఉన్నతమునైన యాకాశమున కంటుచున్న యీ పర్యతము లెప్పటికైనఁదఱిగిపోవునా? ప్రవాహవేగముచే జలజలలాడు నీ నదీనీరములం దెప్పటికైన మాధ్యమ్యము తగ్గునా? చెట్లు చిగుర్చుచునే యున్నవి. ఉదయాస్తమయములకు వినుగుటలేదు. సతత్రీమ లెన్నినాళ్ళకును మిలుకు మిలుకును నభివీధిని నల్లమబ్బు తెరలచాటననుండి యవనికాభ్యంతర యుపతీజని విలోకనంబులవలె వీక్షించుచునే యున్నవి. ఇవియన్నియు మిథ్యయగునా? ఇంక నేది సత్యము? ఆసత్యప్రతిపాదక మైనదే మిథ్యయని మిథ్యయను నీజగత్తును సత్య వనవలదా?,,

“ఈప్రపంచ మెప్పటికిని సత్యము గాదు. దేహము జలబువ్వు దమువలెఁ బ్రీతిక్షణమును జన్మాంతరమును బొందుచున్నది. వైభవములు స్వప్నానుభవములు. నీవెన్నఁడైన సద్దమును జూచితివా? నిర్మలమైన గంగ నిశ్చలత్వమును బొందినప్పుడు అందు నీ ప్రతిబింబమును వీక్షించి యుంటివా? అందు నీవే కనఁబడుచుంటివి గదా? కాదని నీవుగాని మఱియొకరుగాని వాదించఁగలరా? లేదు. అందుండి నీవు తొలఁగినచో నీప్రతిచ్ఛాయ యంటియుండునా; అంటదు. ఇంక నది మిథ్యయైనదా లేదా? కావున బింబ ప్రతిబింబాధ్యానమున కొకదానియందు సర్వత్వమును ండవదానియందు మిథ్యాత్వమును నాపాదించఁ బడక తీఱదు. జగత్తును నీవు వాస్తవమైనదనిన యెడల నీశ్వరుఁ డభావమునుబొందుచు

న్నాడు. అస్తి కుని కన్నులతో జూచిన నీకేసంశయములువదలిపోవును.”

“అస్తి కుని కన్నులు మిడిగుడ్డుకావుగదా?”

ఆ మాట కంఠమున నవ్వించిచ్చింది. ఆనవ్వులతో సన్యాసివచ్చి నిలువం బడియెడు. ఈజే యిక్కడనుండి వెళ్లిపోయిన యభ్యాగతి.

“నామీ! ఇంతవఱకు మీ రెండగిరితిరి?”

అందఱును నాశ్చర్యమునఁ జూచుచున్నారు.

“మీయొద్ద నేడేని చంద్రహాస మున్నదా?”

“ఎందుకని మే మడుగ వచ్చునా?”

“నన్ను బంధించుటకు నుదయాత్ముని సైన్యము వచ్చుచున్నది. వారి నిర్జించుటకు నాయాయుధము లామెదురుగా నున్న వర్షతము పై నుండిపోయినది.”

“ఏమి! నీవురాజపురుషుడవా?”

“అగుదును.”

“ఆయుధము లేల విడిధి వచ్చితివి?”

“సాధువులైన మునిసత్తములయొద్ద కాయుధములతో రాఁగూడదని.”

బాలయోగి—“నేనిప్పుడు నిన్ను వీరవ్రాతాపదుహురాజువని గృహించితిని.”

వృద్ధ—“ఈనాడు వివాహా!” అని యాశ్చర్యపడియెను.

కొండలు భటులు వచ్చెను. వచ్చెను వివరించుచు. బాలవతిదూరమున నున్నట్లు వృద్ధునివచ్చింది. బాలయోగి వ్రాతాపుని కుమారో నేమో చెప్పెను. వృద్ధుఁడు వ్రాతాపుని చేయి స్పృశించి వృద్ధిశాలలోనికి వెడలి పోయెను. గూఢచారులు దట్టి పైసన్న సన్యాసులను ముట్టడించిరి.

బాలయోగి—“అయ్యో! మీకెవరు?”

భటు—“మే మునయార్కచోళ చక్రవర్తి భటులము.”

“ఇంకను మీ వంటివారు కొందఱున్నారా?”

“ఎందుకు?”

“సావము లాచరించుటకు.”

“తల యమ్ముకొన్నప్పు డేదిస్సొనను జేయకతీతను.”

“మీరెందులకు వచ్చిరి?”

“ఇప్పుడిటు వచ్చిన బాలనన్యాసి యెచ్చటకేగెను?”

“మే మందఱము వృష్ణనన్యాసులమా?”

“మీరు గాదు; అతఁడు వేఱు. వానియందు మూఁడునుమానము న్నది.”

“ఏమియనుమానము?”

“రాజరాహస్యములు నే నెల్ల వెల్లడిపఁగలను? ఈవర్ణశాల యం దాతఁడు దాఁగొనలేదా?”

“మాయాచార్యపరివ్రాజకు లిందున్నారు.”

“అతనిని వెలికి రమ్మయము.”

“గురునియెడల మేమట్టి యవిధేయులము గాము.”

“అటులైనచో మేమాలని బలవంతముగా నీవలకు లాఁగి కొని వచ్చెదము.”

“నీవు గురుస్వామిమహిమ నెఱుంగవు ఒక్కరుడుగా వర్ణకుటీ రమున నుంచితివేని భష్మమైపోవునువు. నీకుటకుల లిక్కడ సాగిరానే రవు. అటుబిడ్డల కాశించితివేని యట్టిసాహసములకుఁ బోకుము మఱి పొమ్ము.”

“నీలాటిదెదిరింపులకు భయపడు వాఁడను గాను. నే నెవరినో దెలియునా? మొదటిరకము తాఁతర జాతివాఁడను మమ్ముఁజూచి మీ నాపికార్ దేవతలు, గురువులు హడలిపోవు చుందురు. మావంగడము లోని వారే చంగేజిభానుని వంశము ముసల్మారులు కాక పూర్వము వారందరు మాపేరువిన్న గోరిలలోని శత్రుశత్రుములు గూడ కంపించు ను. చూడు నీ గురువును బతుటకు రమ్మనియెడవా లేక నేనీ తలుపు

బృద్ధులుగొట్టి లోనికిఁబోయి యీడ్చుకొని రావలయునా?” అని పొంకముగాఁ బలికెను.

ఈఘర్షణ మగుచుండగా నృహసన్యాసి యివతలకు వచ్చెను.

నాయనా! నాధువులైన సన్యాసులపై నీ పౌరుషమేల చూపింప వచ్చితివి?”

“మారాజుగారియాజ్ఞ యెవని గావున వచ్చితిని. ఇచ్చటకు వచ్చిన బాలసన్యాసిని గనుజటిచినచో వెళ్ళిపోవుదుము.”

“వారందఱిని జూచుచుండుటకు మమ్మివ్వరైన నిచ్చట కావుంచినారా? నీయిష్టమువచ్చినచోట వెదకింపదు. మాకుఁ దెలియదు.”

“ఈపర్వకుటీరమున నున్నాఁడు. నేను జూచితిని.” అని లోనికిఁ బోవుచుండెను. బాలయోగి యాతని గడ్డగాఁగొగ్గించుకొనియెను. వాఁడు వెనుకకు మఱలి “నామొడిలు పులికొనుచున్న దేమి? నీవాఁడు దానవా?” అని యడిగెను.

“అగును. నే నొకమాట చెప్పెద నిలుచిమ్ము.” అని పర్వశాలనుండి యివతలకు లాగెను. వాఁడీమె స్త్రీయని తెలియుటకొడినే మునిము వలె కరఁగిపోయి నూలుచూటాడక వచ్చివేసెను. వారిశోయోగిని

“అం దెవ్వరును లేరు. అది దేవతాగృహము. నీవు వెళ్ళినచో మైలవడిపోవును. నీకుఁ గావలసినది నామొవ్వలన్నచ్చి.” అని మొగముపై నలదినబూడిదను బటాంచలమునఁ దుడిచివేసెను. కాంతిచేఁ బ్రకాశితమగుచున్న యాసుందరవదనము రొడవ చూడగలింబమువలెఁ బ్రసించెను. భటుఁ డదిచూచి నుందరీ! నీవు సన్యాసిని వేల యైతివి?” అని యడిగెను.

“నేను దవసి కన్యకను.”

“నీపే రేమి?”

“వసుళ”

“నీవు రాజకుమారియైన వచ్చావతి నత్తి పెంచినదానవుగానా?
..అగును”

“తపసికన్యక! నంటివేల?”

“అంకాడునది బొంకనేర్వదా?”

“నామాట యేమి చెప్పెదవు?”

“నుమ్మలను విడిచి వెళ్ళిపోమ్ము. నేను పురము ప్రవేశించి
నీయొద్దకు వచ్చెదను.” అని మందస్మితముఁ జేసింది.

“నేనొక్కడనే వచ్చియుంటినేని యిది సాధ్యమైనదే.”

“పోనిమ్ము సన్నైన విడిచివేయుము.”

“నగరము ప్రవేశించిన వరుక నిన్నొకతెను మూత్రము తప్పిం
చుటకుఁ బ్రయత్నించెదను.”

“నిజమేనా? నాచేతిలోఁ జేయివేయుము,, అని చాచెను.

“వాఁడు ప్రమాణముచేసి యిది చాల రహస్యము నుమా?”
అనియెను.

“ఇందులో నా షేమమే యున్నదిగదా..”

“నేనుత్తరము వ్రాయఁగిన నీవు రావలయును. లేకున్న నీగు
ట్టు బయలు పేట్టక పోను..”

“నీవన్ని యానువాళ్ళను స్పష్టముగా వ్రాసిపంపుము. నేనట్లే
వచ్చెదను.” అని మరల మొగముపై బూడిద మెత్తికొనియెను.

భటుఁడు తనవెంట వచ్చిన పరివారమునొద్దకు వరుక నీడ్చికొని
పోయి, “వర్ణశాలయం దెవ్వరును లేరు..” అని చెప్పెను.

సన్యాసులందరిని కృంభలా నిబద్ధులఁజేసి వర్ణమానపురమునకు
మరిల వెళ్ళిపోయిరి.

ప గు నా జ వ స్ర క ర గ ము

శ్రీ

స న్ద్య సి గ డ ము.

ఇప్పు డబాండము నంతయు జిమ్మచీకటి జయించినది. కాలవ ధూటి ప్రపంచరూటకరంగమున నల్లు తేరచాలును పిర్గమించి యేమి మా డ్యులను గలిగించుచున్నదో తెలియజేసింది. కత్తెముల లేతవెలుతు రు గూడ మేఘమండలము కిరీఢించినది. భూనభూతిరాశిమునఁ గా టుక పట్టిన్నది. ఒక్కొక్కసారి తెల్లవారుజాము ముచ్చట పేణకా లముండి యంధకారి మైచోవుచు మూరుని మూసనమునలెడ చుంకర మై తోచుచుండెను. పక్ష్యాపుడు వృశాలమండి యివలెలకు వచ్చెను. ఆ చీకటియందుఁ గన్నులు తెరిచినను మాసికల భేదము గాన్పించుట లేదు. వానికొక పెద్దతాయి దొరికినది. అందుని బాట్టాడి యిట్లా లోచించు చుండెను.

“ఓపరమేశ్వరా! ఈవిశాకన్య కెంతమహత్వ మొనగితివి! త నతమోహస్తముల మాటున జగమంతయు నిజికించి రూపు మాపివేసిన ది. ఇవి పర్వతములు, ఇవి యడవులు, ఇవి నదీప్రవాహములు, అను భేదమును నడలించి యిది యంతయు నొక్కటియే సమప్రదేశమువలెఁ దోపించుచున్నది ఎటు చూచినను మార్గముగాన రాలేదు. తెల్లవాటి నచో నేను వైరులబారికిఁ జిక్కిపోవుదును. ఆహా! వకుళ యెంతబుద్ధి మంతురాలు, ఆమె యోగివేష మేలధరించినదో? వెంటనున్న వారునుకు చానానన్యానులేయై యుందురు. వాప్రము! నిష్కారణముగా నామూల మున నివత్తులపాతై పోయిరి. వారిని నేనెట్లు తప్పించగలను?”

“నేడు వకుళ యెంతమధురముగాఁ బాడినది? బధిరునియెదుట శంఖమువలె విరహాతుఁడైన నాకది యేమిరుచించును? తొలుత నీ వకుళపాట నామనోవాంఛాఫలసిద్ధిని గావించి యలరించినది. నేడు వి

హదమన ముంచివేసినది. అగును, ఏల దుఃఖంవఁజేయ కుండును? నాఁ డన్నియు జయనూచకములు. నాయదృష్టమగు భానునకది యుదయకా లము. వకళ యువఃగానము చేసినది. పద్మిని వికసించినది. అది నామ నోహరియేకదా! ఈకనుగొలుకులనుండికారువేడిసిరామతెచ్చిపెట్టినదే. ,

„నేఁడో ఆభానున కస్తమయనమయము. వకళ పాడినవి సం ధ్యాగీతములు. పద్మిని ముకుళించినది. నాయవధ దానికి: గలిగినదే?

„బద్ధావతి నాకొఱకంత యేలదుఃఖఃపవలయును? నేను గవా డముల తిలుపులు తీయనప్పుడామె హృత్పుటములు వ్రయ్యలై యుం డవచ్చును. నేనునదియందు దుమికినప్పుడామె దుఃఖంబుధిమునిగిపో యెను నాయీతి చప్పుడుతో నామె యేడ్పుకలిసి రాగమునకు శ్రు తివేసిన్లు నాకు బహుమానము వినవచ్చుచుండెను. నేనెన్నఁడైన మర ల పద్మావతిని గలిసి కొనఁగలరా? కలను. ఎప్పుడు? నృపక్షునాన డైన.....నేనెంతవఱకు జీవింపఁగలనా? గూఢచారులకైన నేను జిక్క వలసినది.నన్ను దయాఁర్కసి చెఱసాలయందుబంధించియుంచియుండుదు.”

అక్కడ కేమిషచ్చేనైన నాప్రియురాలు వచ్చి దర్శనమిచ్చియుం డునేమో? అప్పుడిదిరహస్యలక్ష్యాలలు సమసి, ఏనూతనానందముచేత వి కసించిన సరోజాన్యమును దర్శించుబాగ్యమునకు బోయి యుందునో, అ ది యాయరణ్యమునఁబడి యామినీ ముఖదర్శనముతోఁ జెల్లిపోయెను ఇట్లు సంతపుండ్రనై విలపించు నావంటి యదృష్టహీనుడెవ్వడును గలుగక పోవునుగాక.”

అని తలపోయుచు నాచిమ్మచీకటి నటునిటు గలయఁజూచుచుం డెను. అతఁడింకను నందెక్కడైనఁ బద్మావతిముఖదర్శన మగునేమో యని యపేక్షించుచుండెను. అతని కాభ్రాంతి యుండియుండి మెఱయు చుండు సౌదామిని గలిగించి యుండును. ఒకదీప్తము కొండశిఖరమునుగ డి నేలకు వచ్చుచుండెను. అది యాశ్రమము సమీపించినది. వ్రతాత్ము డు వర్ణకాలలోనికిఁ బోయి దాఁగొనియెను.

“రాజేంద్రా! తలుపు తీయుము” అను ధ్వని విసవచ్చినది. శన్నె వ్వనో వట్టుకొనుటకు నచ్చిరని రక్షణోపాయ మూహించుచుండెను.

“నీవాయుధము లేదని చింతింప సగత్యము లేదు. ఇవశిలకుగ ముద్దు.” అని మరల వినిపించినది. ప్రత్యాఘాతము వెలికివచ్చెను. ఇంద్రాణి దూరముగాఁ గాన్పించిన దీపమే యిదియని గ్రహించెను. ఆకాశిని కన్ను బిలిచినవారిని విశోకించి “స్వామీ! సమస్తాశయములని పాగిలెను.

ఈతఁడే ప్రత్యాఘాత నిధినుండి తీసినయోగి.

యోగి—రాజా! ఇందు నీవేను చేయుచున్నవి

“నక్షత్రము సన్యాసులను గూర్చి చింతించుచున్నాను”

“ఇదివఱకేక్కడ జరిగిన వృత్తులన్నియును విగ్రహములు యాద్యుఁడు పాడితప్పి యాచరించుచున్న మహాభూతములు వీక్షించుచుంటివికదా!”

“అగు నిదియెంతయు శోచనీయముగా నున్నది”

“నిర్దోషులైన పృథ్వీ సర్పకాంతుచేతఁ దిక్కించుచు వెల్లిమేరిను సోపావముల నలువుచున్నాఁడు. వానివగానసమున కేమియుజాలియైనఁ గలుగలేదు. వాఁడార్యమర్యాద సతిక్రమించి యశశ్శమములను వెనుదీయక యాచరించుచున్నాఁడు. అట్టి దాసవాశచంభూతుని లోకమున నాశనము నేరుకున్న ధర్మము నిలువదు. వేదశాస్త్రములంతరించి పోవును. ఏదేశము పుణ్యక్షేత్రములకును, సకలవంశములకును, యోగింద్రులకును నిలయుమై భారతాత్మాయమునకుఁ బుట్టినిల్లో చుట్టి పరమ పవిత్రమైన దేశమునందు పాపము పెరిగిపోవుచున్నది. పాపమునకున్న వేటువివాశనకరమున యగ్ని లేదు. ఒకపాపమును దాచుకొని కనక పాపముల నాచరింపవలసియుండును. అట్టి పాపపరివర్తనముడు రాజుద్ధుఁడు గానేకఁడు.”

“చాని దుష్కృత్యమే వారిని ద్వరలో రూపణిజేయును.”

“నేవు భ్రాతృదేశమునందు శాంతిని బ్రతిపాదించుటకు సమకట్టి

నీ బాహువీర్యమును వెచ్చింప నలయును.

ప్రతాపుఁ డవనతవదనుఁడై యూఱకొనియెను.

“నీవు నీకాంతకై విచారించుచున్నావు కాఁబోలును, ఆ చింత సంపూర్ణముగాఁ బరిత్యజింపుము. ఆ మె యిప్పుడు నీకు సులభముగా లభించదు.

ప్రతాపుఁడవి మమోఘనాక్యములని తలపోసి

“నేను మీయూజ్ఞానుసారముప్రవర్తించెదను” అనియంగీకరించెను.

“నీవు సైన్యమును గుఱించిగాని ధనమును గూర్చిగాని శ్రేయోపనలసిన పనిలేదు.

“నాకు సంశయ మెన్నడును లేదు.

“నరే. నావెంట రమ్మ.” అని యాయుధరాజుని మిలుకుమిలుకు మనుడివపుఁ గాంతిని దోచుచేసికొని యావిష్టనసంకుచిత మార్గమునల బడి యాయుధపురు కొంతదవ్వు నడచిరి, అక్కడొక శిలామయనిర్మిత మై భయంకరమైన దుర్గద్వారమువలె నొక గుహద్వార మెదురవచ్చెను. దానిని విప్పుకొని లోనికి నిరాఘాటముగా వెళ్ళిపోయిరి. అక్కడొక పెద్దమైదానము దృఢోచర మైనది. అందెన్నియో సాధములున్నదియు లై విరాజిల్లుచున్నది. ప్రతిభవనమునందును దీపములు వేసవేలు వెలిగింపఁబడి మనోహరముగా నుండెను. ఇదియే సాతాశలోకమయి యందునని ప్రతాపుఁడాశ్చర్యమునఁ దిలకించుచుండెను. సన్యాసి అది ‘మే’ యైనదియుఁ జెప్పలేదు. ప్రతిభవనద్వారము నందును

“జననీ జన్మభూమి” న్నగ్నాదపి గరియనీ. అనియు

జ్ఞానీ. పరిత్యాగయ సాధనానాం వినాయక దుష్కృతామ్

ధర్మసంసాపనానాం సత్యవామి యుగే యుగే.

అనుగీతాల్లోకిమును వ్రాయఁబడి యున్నది.

యోగి యువొక విశాలమైన భవనమునకుఁ బ్రతాపునిఁ గొని పోయెను. అది గాఢకప్పలయందు వెలిగించిన దీపములతోడను.

బల్లలును కర్పీలును, మఱికొన్ని వరుసగాఁ బేర్చిన యానసంబులతోడ ను, మధ్య నత్తుగా నమర్పఁబడిన యువన్యాసవీరముతోడను మిక్కిలిక ర్పనీయముగా నున్నది. స్నిగ్ధశళాంకశిలానిర్మితములైన యావెల్లగోడల యందు భారతయోధులు మనోహరముగాఁ జిత్రింపఁబడి యున్నారు. యోగియును బ్రతాపుఁడు సువన్యాసవీరములపై కేగి మఱియొక కుర్చి పైని గూడుచుండిరి. యోగివ్రతీహరి కేదో పాఞ్చ జేసెను. వాఁడిక్క డ నుండి యెవరెవరిని యేమని పిలిచెనో గాని మాటలోపలనే యెంద రో యోధవీరులు వచ్చియున్న తాసములపైఁ గూర్చుండిరి. వారం దతాజానుబాహువులును, పఃత్రమచే బలిసెరయయోమయసన్నిభమై నకాయము గలవారునై వీరిశౌర్యలక్షణలక్షితమైన తెజముతోఁబాలు పారుచుండిరి. యోగి వారి నుద్దేశించి,

ఓవీరులారా! ఈమహనీయుఁడే వీరప్రతాపుఁడు. అని కంఠమె త్తి చెప్పెను.

సభ్యులందఱు లేచి “మహారాజాజను మేము స్వాగత మొనం గుచున్నారము” అని కూర్చుండిరి.

“యోగి ప్రతాపుని వంక నభిముఖుడై మహారాజా!వీరందఱుడ యార్కునిచేఁ బ్రీతింపఁబడిన మహాజనులు. వీరిసంఖ్య యిప్పుటికినేఁబడినే లవఱకుఁ గూడియున్నది. వీరు తొలుత విద్యచేతను, బ్రతాపముచేతను నభిమానాధితక మయిన ద్రైశ్వర్యముచేతను వర్ణింపఁగల మహనీయులు, సరికాలనాశాద్యముచేతఁ దమజీవితం నర్విప్రజులు. బోఁగొల్పకొనిజేత దియ్యగుతై గుణవిశేషములను ముట్టిపాడైతే పంపాకోశుడనడివడినకి,తు దకుజీవనము ముఖభోజ్యముగా నెఱిగి తమ్ముడు దను మనవత్వము చేపత కష్టపెట్టుచున్నదని తెలిసికొని యగ్నిటికేఁ జేరించి నత్పరిచాలనమునుబ్ర తిప్తంపవలయు ననుగాఁకుతోఁ గుహవాసనానన్యానత్వమును స్వీకరించిరి.

మంచికొఱకుఁ గాని చెడ్డకొఱకుఁ గాని యొరులకుఁ గీవాడనియ వాదముందు తాము శిష్యులయును. అది యెట్లుచిన, అట్టివి దలచా

ల్పిగాని దివ్యశలభములను మాడ్చివేయఁజాలదు కొమ్మ విరిగిగానియె
క్కినవానిని బడఁజొరయనేరదు. ఇట్టి పరిక్ష్పానివర్వత సమవర్తనముగ
లడై యున్నది.

ఈవీరులు పుణ్యపదీతీకనందర్శన మిషయ బాగునలె యాత్మాప్త
మైవెడలి యేమూల నేమి జరుగుచు దేవో శెలిసికొని నెన్నఁగఁగమున
దుండఁగలిగినవానినిగొని వచ్చి నా గాఢి నన్య మలి వృత్తిగొనిన
చ్చుచున్నారు. ఇదివఱకు ధరవంశు కై న కృష్ణులును వశిష్టాదుల గో
చితెచ్చిన ద్రవ్యముచే గాలపైపము నేయునుడు, కాని పు యొక్క
బుద్ధివై భవమున గల్గించిన కొ శదేవతపేరున నవఁగూర్చుని చరా
రములు ధాన్యరాసులు చిక్కుటచే నూకెప్పుకేనాడక యుచులేదు చా
స్సైన్య ముచ్చస్థితియందుండి బలపడుచున్నది. వరాసు నీభుతప్ప మతియే
కొఱుతియునులేదు. నిపు పునెచ్చుఁజెల్లఁచో నుదయాగ్రుని నొక్కతృ
టికొ దూప్యమాచివేయఁగలము. పరఁజూచు నుకొనిలుకాదు; వీరికిరణ
సీతియొ దనమాత పాండితిగలను. ఎరసంఖ్య యీయేబదివేలకంటెసధి
కముగా పెరుగఁజున్నది.

“యొక్కే న నాకేళికనామము గలదా?”

కలగు. నీలికే సన్యాసికను” మఁమెదగు.

సృజాప్రవాక్యైశ్వర్యముకొని ఇది నే రా సన్యాసికను?”మిమ్ము
లెరుఁగుటచి నేరొనఱు. నిని యున్నాడు. మీప్రసక్తియు లన్నియును
నీ వి రాజ్యపరాశన గోచాదపదర్శయి. నే కున్నది. వాడల్లుచే
నీ వి. వాడే మిమ్ముల చాతఁడు రాజుతో. లలనితల ముచ్చుడు
గాఁజోలును. హాడల దేవతోకొ కావలయును. లల్యాణపుర వాసులకేల
సన్యాసముగా బలపింపవలయును? ఆశోమవాస్తుకై సన్యాసుల నేల
శృంగిలానిబద్ధంజేసి బాధింపవలయును? ఇది యంతయు కోవనీయము
కాదా!”

ఇదివఱకు రాజదొంగవాళాననము కల్యాణపురముకొఱకే యుండెను. ఇప్పుడంతట నది యాచరణములోనికి వచ్చినది. అడవులయందునాగు మృగములతో దిరుగునన్యాసుల నెండటితో చెఱఁబట్టుదున్నారు. ఇదిమఱియొక నూతనవిషమము."

“అనన్యాసులెవరు? వశిష్ఠవారితో నేలప్రయాణమునేయుచున్నది.

“వారందఱు మానవమునకనుసరించివారలే. నిన్న నేర్పించుట కబయలుదేరితిరి. వారు రాజభటులచేఁ జక్కినను న్యంనములేదు. నీవు కాపాడఁబడుటయే మాకు గావలసిన భాగ్యము.”

“మీస్వామిత్వాగమునకై నేను పర్వతా కృతిఁజడనగుచున్నాను. నేను జయించిన దేశము వారల నెదురొక్కఁడు స్వాధీశులు చుకొన నూహించుచున్నాడట! నేనాతనికి మణులుటను వ్యభూతప్రకృతి దండెత్తివచ్చెను. అప్పుడు మీరు నాకు సహాయములుకావచ్చును. దేశక్షేమముకొఱకే నీనిగ్రామముంధరగుఱాలు మోపుదురన్న నానాకిందేమియు ఫలకాఁపలేదు. ‘మీరొకవివర్జిత ము’ నుట్టలుట్టటం ప్రయత్నములయందు న చరిత్రము. ‘మీ యొకటి’ నైన యుపన్యాసము చేసి కూర్చుండెను.

సభ్యులు కరతాడులులు చేసి “జనాదయ” ధ్వనిలు గావించిరి. సభను బసినమార్చి జేసి యోగి ప్రతాపుని నుచితముగా భవనమునకుఁ దోడ్కొనిపోయెను. అదియును శిష్యులతో దేవప్రమాద మగుచుండెను. అందెన్నియో యీయితిమిలు, ఫలప్రభు, బాణములు, శూశీరములు, మున్నగు యద్ధోపకరణము లైతియు. గాఢమంతమునై బీరువాలయం దమర్చబడి యున్నవి. అవి యయోమయము లైనను దుష్టులట్టలేదు. నిరంతర ముచి తోమి చికిలీ చేయబడు చుండవచ్చును. ఆహార్యము నందెల్లడ

“శ్లో. వాతోవా ప్రాప్స్యసి స్వర్గం జత్వావా భోక్తృనే మహానామ్

“యద్భుచ్చయా చోపవన్నం స్వర్గద్వార మపావృతం

సుఖనః క్షత్రియాః పార్థ! లభంతే యుద్ధ మీదృశం.”
భగవద్గీత.

అని వ్రాయఁబడి యున్నది. ప్రతాపుఁడది ఘోరముగా చూచి యానందమున నుప్పొంగుచుండెను. యోగి తెల్లవాఱువర్ణంతము సాముగరి డీలు, భాన్యఁబుగోటారులు, ధనాగారములు మున్నగునవి కొన్ని చూపి గమ్యమాత్మమున మధ్యమాగాణములకుఁ బంపివేసెను.

ప ద్మా వ తి

—•••—

రెండవ భాగము

—•••—

మొదటి ప్రకరణము

—•••—

శిక్ష

నేడు వజ్రులను విచారింపవలసిన దినము. రాజభవనము పరివారముచే నిండియున్నది. నానామణిగణభిరతమై కాంచనమయంబైనసింహాసనమున నుదయార్కుఁడు వచ్చి కూర్చుండెను. సామంతరాజులుకానుకలర్పించి వారును గూర్చుండిరి. వచ్చావతి సింహాసనమున నంటినిలువంబడియెను. వందిమాగధులు జయజయ ధ్వనములు గావించుచుండిరి. కైవారములు ముగిసినతోడనే కొలు వత్సంతనిశ్శబ్దముగా నుండెను. సూదిజాతి నేలబడినను ధ్వని వినవచ్చుచుండెను. అప్పుడు సిద్ధ ధ్వజఁడను తనమంత్రితో రాజ

„వశుశను వోడ్కొని వచ్చినారా!” అని యడిగెను.

„దేవా! వచ్చుచున్నారు.” అని ప్రతిహరితో సౌజ్ఞఁజేసెను.

మూటలలోపలనే కొలువునందు వకుళను దీసికొనివచ్చి నిలువజెట్టిరి. ఆ మెకిరుపార్వములయందును నిద్దలు రాజభటులు విచ్చుకత్తులతో నున్నారు. ఆమె రెండు పర్వతముల మధ్యబాటు గంగాతరంగిణివలె నొప్పుచుండెను. చేతులకు గొలుసులు కట్టబడి యున్నవి. ఆరాపడిచేర క్షముచిమ్మి గోరింటపెట్టుకొనినట్లు లూర్జితకాంత సముద్యలిత మగుచుండెను. కర్ణాలు కలయ్యదశ్రువు లిప్పుడు రాలలేదు. శ్రీమముమాత్ర మభయింపుచుండెను. నొగిలిన దేహమునందు గ్రమ్మిన స్వేదజలముచే మలినమైన యానాదమనకమును మూర్త భవించి శోక దేవతగా బ్రతీసేయవచ్చును. ఆమెగురవస్థ చూచి పద్మావతి కెంతయుజాలినేసినది చిన్నవాటి చెల్లి కారమంతయు నొలుకబోసిన కలశిజలమువలె మోలుచాట నారంభించెను. ఆమె మృదుమధుర గాత్రముచే జూచుచు తన్నుకేకాదులుండువలె జేసినయానంద మందులకుఁ దోడయ్యెను. సుందరశోభనముగల భరితయైన వకుళ నేడు జొటజొట కన్నీడు కాట్టును బాదిగాబట్టుకొనినబడి నందులకు మిగుల దుఃఖించెను. వకుళయన్న దన్నుజూచుచున్న పద్మావతిని గాంచనే బడబాగ్నిచే నంతుభిత్తమైన సముద్రోదకముపొంగిపారలునట్లు వ్యసనసమాసిక్తమైన హృదయము కరగి నీరై కన్నులనుండి ప్రవహించుచుఁ దనస్వాగత మెఱింగించెను. ఆమర్యాదయాయుభయుల కేయరమైనది. చిటుత కూకటి నాటినుండియు వారిద్దఱు బద్ధానురగులు. ఆయనురాగలతలు దూరమైన కొలదిని బెరుగుచునేయుండును. ఒకనాటి కొకనాడిండు తేలు వచ్చుచునే యుండును. దీనికి విచ్చిన్నతయనునది లేదు. చంద్రసందర్శనముచేత సముద్రముప్పొంగి తరంగములు కొట్టుచు స్వాగత మెఱింగించుచున్నది. దానినేప్రేమయని పిలిచెదరు. దీనియం దెంతమహత్తు గలదో ప్రేమాస్పదులకే తెలియును. ప్రేమదోషముల లెక్కింపనియ్యదు.

పద్మావతి—ఉదయార్కునితో,

..నాయనగారు! ఈవకళ యిట్లెల శృంఖలానిబద్ధయై విలపించుచు
న్నది?

ఉద—ఈమె చేసిన నేరమున,

పద్మా—అది యేమి నేరము?

ఉద—ప్రీతాపుడు మనదేశమున ప్రచ్యున్న వేషధారియైతిరుగు
చున్నాడని తెలిసి వాని నిర్బంధించుటకు నేనెడత్రినో గూఢచారులనే
ర్పించితిని. మన సన్యాసిగృహలయ సమీపమున నడవ్రలయం దాతెడు
దిరుగుచుండ నీ వజీరఖానుడు తన సహచరులైన గూఢచారులతోవా
నిని బంధించిపోవగా నక్కడనున్న కొండలు సన్యాసుల సాత్రాదు శర
ణుతోచ్చలలు. అందీవకళయు నొకసన్యాసివలె నుండి ప్రీతాపుని దా
చియిగూఢచారులను బెడరించెను. దీని బట్టి సన్యాసులెడలు రాజ
ద్రోహులని తెలియుచున్నది. తుదకు ప్రీతాపుడుమాకుఁ జిక్కలేదు.

పద్మా—ఇది యవంభవమైన చోరిమవలె దోచుచున్నది,
యని స్పష్టముగాఁ జెప్పిని. ముక్రిసిద్ధుడందులకు లేది, రాజమారి
నవలక్షించి,

..ఇది యెంతమాత్రమునంభవము గాదు. గూఢచారు లట్లబద్ధ
మాడరు ఈవజీరఖానుడు మనకెంతయు హితముగూర్చెడు వాడు
దేశమునం దరాజకులు ప్రబలియున్నారు. మనరాజుయ సన్సార్ములు
వారలకు బాత్రిగా నిష్ఠములేడు. ప్రీతివానికి స్వాతంత్ర్యాభిలాష ముద
యించియున్నది. పన్నులతకఁబడినవలయు ఇది కేవలము దేశద్రోహమని
యు, నింతకన్న జనవీడాకరమైన పరిపాలనము మఱియొకటిలేదనియుసభా
ముఖముల వాడ ప్రీతివాదములు జరుగుచున్నవి. అందుపై మన బద్దైన
కవివాసిన „నీతిశాస్త్రముకావళి“ రాజవత్సపాతముగ నున్నదనియునం
దుగల నీతి పెరుగుతోఁబరకూరకంటిదనియు నధిష్టించుచు, కరవతీ
ముమువంచి శిట్టబడుచున్నవి. అలరినాయకులు బంబోలులై బయ

అడేలుచున్నారు. వారికిఁగూర్చును లభ్యంపగుభాగములను పట్టుచుకొట్టు
వేరువురుగులవలెనున్నవి. వీరలెప్పుడో రాజ్యమునుదొంగిలించుకొనఁగలరు
వఁజేయుదురు. చలిసీమలును బలవంతమున నర్పమును పోలియుండును.
సిలయేప్పు గూడి నర్పితములగు ముంచివేయును. కావునకాపులమను
గును, భిక్షులమనును వర్తకులమనును ఉపద్రావములమందును,
మరిపచారములయందు రాజుగోపాలు పరిభ్రమింపవచ్చుననియుములతో
దిగుగుచు రాజ్యవివాదమును గొడచున్నట్లు. వారి కలకలమునొంది
వారిసర్వస్వమును పలిమినిగ్రహించి యునానందము నెఱుంగుటకాని
లేక చెఱవిడుటకాని యొనరింపవలయును. లేనా కలకలముగనాముల
వలె పధించివేయవలయును.

పద్మా—దేశమునందు శాంతిని స్థాపించుట కోసం కరుణయుగాని రాజద్రోహశాసనమును నిషేధిస్తూ సమాధులను నిర్మించుట రాజనాశకాదు. ఏదిదేశాస్థవాయుః స్థితియుఁ బ్రధానమునందున్నదనియె. అది గణించబడుచున్నదో దానిని నిర్వహించుటయే రాజ్యప్రసాదాన బలు దేశికులు దేశికులు. మహాశాసనములే చేయ నగర్హము పట్టును.

సిద్ధ—అట్టిసాధుపథములకే మనము పోయియున్నచో నుదకు
రాజ్యమునకే నీర్పునదలుకొనవలసి వచ్చును; ఈ ప్రజలకు సర్వేవా శక్తిని
జూపియే పరిపాలించవలయును; గాని కేజ్రులైన నామగిరి విః నది
యెంతమాత్రమును సమంజసముగాదు.

పద్యా—పాదజ్యోతి నధించి యెవరిని జాలించెను.

సిద్ధ — ఉన్నవారే చాలును.

ఉదయార్కృతు శ్రుతి కను వాచించి ప్రేమపూర్వముగా

“నీ కీవిషయ మింకను బెలియకు ముచ్చెచ్చి న నతోనన్నియు ననుగుణ్యమైనవియే కావున బాటింపవలసియే ముందు. ఆచార్య మధికారమైన లేకున్న నింక భూషపుణున్న గోడేమున్నది.

సిద్ధ—రాజెప్పదును చండకాననుడే కావలయును. లేకున్న

నాకయెట్టిని యేగానియైన రాజ్యమునుండి లభించనేరదు.

పద్మా—అట్లార్జించినధన మంతయుఁ గొండదేవత కర్పించుటకే కాదా ?

ఉద—ప్రతికా ! నీకాదేవతయందు నమ్మకము లేదుగాఁబోలును.

పద్మా—లేదు.

ఉద—నీవు పసిపిల్లవు గావున దేవతామహత్తును గ్రహింపలేకున్నావు. మనశత్రువులనెల్ల నామెయే హతమార్చినేయును.

పద్మా—అట్లైన దోహతాననము తీసివేయరాదా !

ఉద—రాజ్యయోజకుఁ డని ప్రజలు తలంచెదరు.

సిద్ధ—పద్మావలికిఁ దనచెలికత్తెయగు వకళను విడిపించుగొనవలయు ననుతలఁపున్న దేమో ?

పద్మా—ఎంతమాత్రమును లేదు.

ఉద—వకుళా ! నీవు ప్రతిభావుని ఋష్యాశ్రమంబున నేలఁదాదెలిసి

వకు—దేవరవా రెల్లనమ్ముచున్నారు ?

ఉద—అట్లు గూఢచారి సాక్ష్యమిచ్చుచున్నాడు.

వకు—అతఁడెవరు ?

ఉద—బందల్ ఖానుడు.

వకళ—“ఈతఁడేవా?” అని వజీరుఖానుని ప్రేలితోఁజూపి ముదస్మితమునేసింది. అది పథ్యులందఱి కన్నినిధములైన యాలోచనములను గలిగించినది. ఖానుని గుండెలు పగిలినవి.

ఉద—వకళా ! ఇందుల కేమనియెదవు ?

వకు—నేనాప్రతాపుని చ్ఛాదిన స్త్రీతన కెవ్వరైన సాక్షులున్నారా

ఉద—ఖానుఁడా ! నీనాదమును నీవు బలపెట్టుకొనుము.

ఖాను—“ఈమె చచ్చుచు నన్యాసివలె నున్నది. ఆకింకను నేను మాత్రమే గ్రహించితిని.” అనిచెప్పెను; కాని వానికి నుంచురాబోవు ప్రమాదమును తలఁపుచుఁ బాఱి కంపింపజేసినవి, అప్పుడే భిన్నపద

నము దానియందు శోకచిహ్నములు చిత్రించబడచున్నవి.

వకుళ—ఈభానుడు నాయందువైరముచేతఁ గల్పించిన కైతనము గాని యిందావంతయు వాస్తవములేదు.

అమాటలు భానుని గుండెలు గొండుగాఁ జీలికలు చేసినవి.

ఉద—అది నీ వెట్లు స్థాపించుకొనఁగలవు ?

వకుళ—నానంకెట్లు విప్పించినయెడల కేవలకే దేవరవారియెదుట నానిగ్దోషత్వమునుఁ బ్రకటించుకొనియెదను.

నేవకుడు వచ్చి విప్పివేసెను.

భానునితల తెగి నేల రాలిఁ గ్లుతైనది. ఏమనఁగా నేరము మోపఁబడినది (స్త్రీ) బొంకచేసిన (స్త్రీ). అదిగా నేరమునకు మాట శారి తనగుట్టు తెలిసిన యీలాటి నెఱవాణపై నే కిట్లుచేయెత్తనది తలపోయుచుండెను.

వకుళ—ఒడిలో దాచుకొనివచ్చిన యుత్తరము నీ నీ పీఠముపైఁ బెట్టెను.

ఉద—అది చదివి భాన్! ఈయత్తరిము నీవేదావాసినిగి? అని చూపెను.

భాన్—నిర్విణ్ణుడై తనకింకఁ జావునచ్చదని నన్నుఁ బరచుకొని „దేవా! నేనేదాసినిగి” అని యొప్పుకొనియెను

ఉద—వకుళా! ఈయత్తరిమునకు నీవేయి న సాక్ష్యాలు వున్నవిగి?

వకు—రాజనన్నిధి దైవనన్నిధియే నావు నావాఁడనుకొనము నంగ్రహింపవలయు నగ్రమాణపూర్వముగా విన్నవించి నానాను. ఇందేమాత్రే ముపత్యమున్నను నాకింకఁ బుష్కలము నున్నవేపుగాక. నాతల్లి వట్టమహిషి యగు సగోజుదేవి పుష్కలము నున్న నానాము నేయును నామెవెంట నగ్రాణువచ్చెను. ఆమె మిక్కిలికొంక వనియె గుటచేత నాస్థానపురోహితుఁ డును ను త్తరమునకును తొట్టుచున్న మహిషి నడిగి యామెను స్వేకరించెను అట్లు కొన్నికాపు గాఁ దిగావె

నుక భట్టారకుడు రాజకావనోల్లంఘనము చేసిననేరమునకునూరునుండి వెడలఁగొట్టఁబడి కల్యాణనగరము బ్రేవేశించెను. అప్పటికి మాయమ్మ గర్భవతి నన్నిచ్చటనే కని పొడగింటి పరిచారిక కిచ్చివేసి తాను భర్త వానమునకుఁ జోయెను. ఈనంగతి తెలిసి పట్టమహిషివన్ననివిధముల నరక్షణము సేయుచుండెను. నాకవా వచ్చినతోడనే మరలరివాణము నపరిచారికగాఁ బ్రేవేశించిరి. యావనప్రారంభమున నన్ను*రాజరాజవరించెను. చోళసైన్యమును నడిపించుకొని దక్షిణదిగ్విజయయాత్రకు దండనాయకుఁడుగా వెడలి విజయయానంతరము జ్వరపీడితుఁడై యా తఁడు దివికరిగెను. అప్పటినుండియు నాదురదృష్టమునక వగచుచు పట్టమహిషి యొద్దనే కనిపెట్టుకొని యుంటిని. ఆమెకు కొన్నినాళ్ళ పదాభివృద్ధి వరిజన్మించెను. ఈమె నెత్తిపైచినది నేనే.

ఇంతవఱకు నేనాటపాటలచే నీమెను మెప్పించుచుఁ గాలమును గారవముగాఁ గడుపుచుంటినేకాని నాయందు దుర్గణములులేవు. నన్ను దుర్వ్యాపారములకై కాంక్షించి యెండతో ప్రయత్నించి యుత్తరములు వ్రాసివ్రాసి విసిగిపోయిరి. అందులో నీశానుజ్ఞాకఁడు. వీరున న్నొంటిగాఁజూచి బలవంతపెట్టెను. ఇది యయుక్తప్రదేశమని వివక్షపెట్టి తప్పుచుకొని వచ్చితిని. ఆమెకుఁగఱియుత్తరము వ్రాసిపంపి యున్నాడు. అందులకు నేనియ్యకొనకుండుటచేత నన్నీప్రమాదమునఁ జిక్కించెను.

ఉద— ఖాన్ నీవిందు కేమనియెడవు?

ఖాన్— మామునల్గారుడు ప్రాణము పోయినను నబద్ధమాడఁడు. నేను జావునకు భయపడలేదు. నీసీమె మాయలోబడి చెడిపోయితిని. లేకున్నఁ బ్రతాపుఁడు నాచేతికిఁ జిక్కు వలసినది.

పద్మా— నీవు కామాంధుఁడవై దొరికినవగవానిని విడిచి ప్రోహమాచరించితివి. ఇట్టి యయోగ్యులు గూఢచారిత్వమున కెంతమాత్రము తగియుండదు.

ఉద—అగునది వాస్తవమే ఖాన్! నీవు నేరము నొప్పుకొంటిని నీవుచేసినవి రెండుతప్పులు. ఒకటినులభముగా లభించిన వైరిరాజును విడిచివేయుట. రెండుఅంతఃపురదాసియైన యీవకళపైఁ గన్నువేయుట. కావున ఈనేరములకు నీ యావశ్యవము చెఱసాలనుగడపివేయవలసియుండును. వకుళా! నీవు ప్రతాపుని యాంతరంగికురాలవని తెలియవచ్చుచున్నది. కావున ఈనేరము నీపై మోవకతప్పదు.

వకు—అది యెఱుఁగి?

ఉద—నీతండ్రియగు భట్టారకుఁడు మాచేసూరినుండి తఱిమివేయఁబడినాడు. నీప్రియుఁడు చూకుశ్వాలకుఁడైనను వానిని మేముదంపించితి మనుప్రతీతిగలదు. ఈరెండునిరోధములు నీయందు బనిచేయుచుండరచ్చును.

వకు—దేవర నారి చిత్తమేవత మరల్పఁగలరు? నే నాఁడుదాననని చెప్పినన్న నేమైనఁ బ్రయోజన మున్నదా?

ఉద—నిజము తెలియపర్యంత మీమెరు గూడ బండిగమున నుంపుడు.

రెండవ ప్రకరణము

మోసము

వకుళ బుద్ధిపూర్వకముగాఁ గల్పించిన కొండదేవతపై నుదయాత్మక కథిశానిశ్వాసముదయించినది. మూర్ఖుల మనస్సులు పిశాచముల యందును నమ్మకముతోఁ జనిచేయుచుండును.

కొండదేవత కాగతానాగతములు తెలియుననియు దానిని గర్హి పిశాదిగాఁ జేసికొనవలయుననియు నది యఖండమైన భక్తిచేఁ గలుగుననియు నాతనియద్వేషము. దేవత యనుజ్ఞ లేనిదే తానేపనియుఁ జేయఁ

గూడ దనియు, జేసినను జయము చేకూరదనియు గృతనిశ్చయముండె యుండెను.

ప్రతాపా దొకనాటి శోతనాడు సరిహద్దులు దాటి దాటి దేశ మాక్రమించుచు నెదిరించివారిని హతమార్చి ముందుముందున కుఁ గాలునాగింపుచు వచ్చుచుండెను. నానాటికి రాజ్యము క్షీణింప నారంభించినది.

టాని దండించినప్పుడిందు యు గూఢచారులు సరియైనవార్త లు చెప్పట మానుకొనిరి. సైన్యవ్యవస్థ మందిస్థితియందుఁ బెట్టుటకు సమర్థులెవ్వరు లేరు. కల్యాణాచారమున సిద్ధుఁడు ప్రతాపునిచే నం హరించబడియును, సిద్ధద్వైజాఁడు కఠినముగాఁ బన్నులనువనూలుచేయు చుఁ బ్రజలను దివదీనము వీడింపుచుండెను. దేశమందరాజకము నలువం పించుటకుఁ గుఱులు లేమయిచ్చవచ్చిన లెఱుగుల ననవలను గికురింపు కల వ్యాచుఁ డెలఁగి తిరుగుచుంసిరి.

ఈచేఱ బద్మావతి తండ్రియొక్క బలవంశమున ధనమును ధా న్యమును నిశేషముగాబండ్లయందు బెట్టించి కొంతవరివారము వెంటఁ దీసికొని కొండదేవుని స్పించుటకుఁ శివ్యాసిగడమునకుఁ బోవుచుండెను. ఆమె సల్లహస్య మున్నది. జనపదములు దాటియడవియందుఁ గొంత దపునడచి కొండలోయలయందుఁ బ్రయాణము చేయుచుండిరి. అందం దుఁ గల పులిందవివాసములు గూడఁ గడచిరి. సంధ్యాకాలము సమీ పించుటకుఁ గాలపురుషుఁడు సమకూర్చిన పరికరములు సాక్ష్యముగాను న్నది. ఆపరివారము సంచోకఁడు వారందఱనుఁజూటకు సంజ్ఞఁజేసెను. ఆహూని గట్టుపోసిన వాహినివలె నాఁగిపోయినది. సవారీనిబోయ లాఁ గకుండఁ గునిపోవుచున్నాడు, పద్మావతి యందేమి చేయుచున్నదో మ నకుఁ డెలియదు. ఆమె నిదురించి యుండవచ్చునని యనుకొనవలయును లేకున్న బండ్లకొద్దకుఁ గట్టియున్నగంటలు, పదాతులగమనశ్రీంకార ములు, విసరానందున కామెయనుమానపడియుండును. అట్లుబడుగలేదు.

పశ్యంతీకము రెండుమూడుకొండమలుపులు తిరుగువఱకును జూచి మఁదొకఁడు పరివారముతో నిట్లనియెను.

“భ్రాతృస్సై నికులారా ! ఈయశేషమైన ధనములు ధాన్యమును మర మౌళికాలమువఱకు గడింపఁగలము ? ఇది మన యదృచ్ఛవశమున దొఱకినది. అందఱమునమానముగాఁ బంచుకొనివెళ్ళిపోవుదమురండు” అని వారి నుద్ఘోషించెను.

రెండవవాఁడు “రాజు మనలను బట్టుకొని దాడింపఁదా?”

“తప్పించుకొనుట కనేకమార్గములు కలవు అట్టిప్రమాదము వచ్చినచో నేనుండి సమాధానము చెప్పి మిమ్ముందఱిని విడిపించెదను” అని చాటెను మఱియొక కొండపఱియలోనికి బండ్లన్నము మరలించి బోయిరి సవారీని గొండపొదేశమును దాటించి యొక పెద్దమైదానమునదించి ఆపరివారమును గలిసికొనుటకు నెరుకకు నెల్లినోయిరి. అప్పటికొకంత కన్నుచీకటి పడినది.

ఏకాకినియైన పద్మావతి సవారీయండిలేట నలుగడలవిలోకించెను. తనపరివారమును గానక వశ్చాత్రపయై తనయొద్ద నొకనేవకురాలైన లేగందుకు మిక్కిలి విచారించెను. ఆయరణ్యమందటునిటు కొంతవఱకుఁ బరువిడచి గాని యెవ్వఁడను గానరాలేదు. కృతఘ్నులైన పరిజనులను దూఱి ఇదితనకు దురదృష్టసూచక మని ఆయంధకారమునఁ బల్లకినాను కొని వకుళను దలపోయుచు నేడ్చుచుండెను. “ఓవకుళా ! నీవున్నచో నా కివివత్తు రాఁజొదునుమా” యని యొకవేడినిట్టూర్చు విడిచెను. అప్పుడు పద్మావతి హృదయ మెట్లున్నదో చదువదు లాలోచించుట నుకరము. అతిశయోక్తిదోషము పొరయనియెడలఁ బూర్వకవికృతవర్ణనమార్గము సమంజసమైనయెడల నేనొక్కటి చెప్పినిడుచుచున్నాను. హాలాహలముచే మండుచున్న సముద్రమువలె నుండెను.

ఆకాలకూటవిషమును మింగుటకు వచ్చిన శివమూర్తివలె నొక్కయోగి యాదారింబట్టి వడివడిగాఁదలవాలియొని పోవుచుండెను. పేద

పిన్నిధిరి గన్నట్లు పద్మావతి వానినిజూచి „స్వామీ! నేనొక దిక్కు
మాలిన యబలను. అర్థరక్షకుడైన నీవు సన్నుత గాపాడుము” అని
ప్రార్థించెను. వాడు వెనుకకు నిలిచిచూచి నవ్వింది „నీవు అబలన
నుచున్నావు. ఇంతదవ్వేరీతిని రాగలిగితివి.”

„నీవు దురిదృష్టము కొట్టికొని వచ్చినది.”

„దాని నవరు పోత్రావా పెట్టరి?”

„నా పరివారమే నన్నిట్లు మోసము చేసినది.”

„అగు వెలుగుదును. మోస మెప్పుడు నమ్మినవారలే చేయు
దుడు. నీయుతులము నవిస్తరముగాఁ జెప్పెము.” అని యడిగెను

పద్మావతి అన్నిమ జరిగినకథ నెంతయుఁ బూనగొట్టికొని చె
ప్పెను. అది విని యోగి వచ్చితి వుచివలె నటించి,

„అమ్మా! నీవు ఉదయార్క దేవుని పుత్రిక పద్మావతివా?”

„అగు ననుటకు సిగ్గుపడుచున్నాను.”

„అదియేమి? మాకాకడే ప్రభువు. మా యజ్ఞము లారెడదే
రక్షించువాడు. మాతపస్సులయల దాటవసాలు నాలనికే విడుచుచు
న్నాము. నీ వట్టమాయేలికనుఁ బుత్రివి గావున మాకుఁబూజ్యురాలవే
యగుదు” వని బుజ్జగించి, „ఈచేరువనున్న కొండపై నొక మఠమున్నది
అం దీరేయి విశ్రమింపుము. తేవు వర్థమానపురమున నిన్ను పిలికొని
పోయి విడిచెదవ, రమ్మ.” అని పిలుచుకొనిపోయెను. అపడకడ్డుపడిన
వాడు పరమాపురుగు గదా !

మూఁడవ ప్రకరణము

గానము

జటచల్లడుగ్గమును స్వాధీనము చేసికొని ప్రకాశుడందుఁడననెన
తో విడిసి మూడు దినములైనది. వైరు లెవ్వఱును మరల దండెత్తిరా

లేదు. సైనికులారావేళఁ దొలిజాముననే పడి నిద్రపోయి. వృతాపుణ్య
కగుడారమున శయనించి యుండెను. వానిపై శిరసుగూర్చుడుకనకర
ణజాలములు ప్రసరింపఁజేసి పంకిరింపఁజేయుచుండెను.

అన్యచ్ఛమైన విన్నెలను విలాసపరిపూర్ణమైనచంద్రబింబమును
జూచుట తోడనే తనమనోహరాంగిని యగుపద్మావతివదనముచూచునామె
నవ్వును స్ఫురణమునకు వచ్చినవి. ఆమె హావభావములు, ఆమె మార
సాందర్యవిలాసములు, ఆభాగ్యకీవులనదగు ఆమె కనుదయులు, తాను
నది యందుఱుకునప్పుడు తెలికన్నుల నిందినయశుక్రణములు, నొక్క
సారిగాఁ దలఁపునకు బాత్రు అందు కారకు నిలుపొవలేక వియోగ
దండహ్యమాన మావనమును బ్రజ్వలించిజేసి తనప్రియురాలి సౌంద
ర్యానంతలేజమునందుఁ దన్నయల్పమును జేసెను. ఆయేకత్వసందాయి
చిన మాధుర్యము తన్నానందసముద్రముననోలలాకించుచున్నలాలో
నించుకొను చుండెను. అయ్యో! లేనిపోనివి కల్పించుకొనిస్థితిగములు
పడు కవివంటి వెట్టివాఁడేకదా కాదు.

అన్యచ్ఛాక మనోహరమైన గీతము వానిచేవికే పోకుచుండెను
ఆది తనపైని కులం దెవ్వరో పాదుచున్నారని గ్రహించెను. అదియెంత
యు సుధామధురముగా నుండెను. ఎంతసేపు వినినను తనిగితీరలేదు వృ
తాపున కదితట కొకటి రెండు గాథలు వినిన పాటవలెనుమానముతట్టి
నది. వెంటనే లేచి పాడెడువానియొద్దకుఁ బోయి వానివైఖరి సంతయు
నిలోకించెను. ఆతఁడొక గంగరావిచ్చెట్టికిందఁ గూర్చుండి చిత్రాయూ
లుచుఁ బాడుచుండెను.

ఆగాయకఁడు చెప్పి కీర్తనడచేఁ బ్రతాపుని బోల్పునేరక పులిల
లోనొకఁడని తెలింది. “నాయనా! కూర్చుండుము” అనిపలికెను.

వృతా—“అట్లేకూర్చుండెదను. దయచేసిపాటచూపు” అనిమా
నక కొంతసేపు పాడి వన్నానందింపఁజేయుము.” అనిపొగించెను.

పాటకుడు—పాటకన్న మాకేమిపని యున్నది మారేయుంబు
 వల్లీతంత్రినినాడమునంజేగడది గడచిపోవుచున్నది. ఇదియే మాకుజీవనము.
 ఇదియే మాకురాగము. ప్రతిరాగమునందును రాగముచేతనే మాధుర్య
 ము వచ్చినది. రాగము జగమును మోహింపజేయుతుంలేము రాగము
 రోగభోగముల నువశాంతి నేయునంకల్పము. రాగముచేతనేపశువున్నర
 యని తెగడదగినభృంగము పశువులవలె రసాలకింపలయంబులమేయి
 యిల ప్రసిద్ధిక్తి ని బడసినవి. నాదదాదిముషిగణంబు లీరాగములోపలనే
 పరమేశ్వరుని దర్శించిరి. నేనును రాగము నాశ్రయించియేతిరుగుచున్నా
 ను. రాగమునందలి తేజ మరసికులకు గుడ్డివానియెదుట చంద్రునివంటి
 ది. నీవు గానాద్యుతమాధురీరస మెఱుంగుదువు. కావుననే యిక్కడకు
 వచ్చితివి. నాగానము నీయెదుట వినిపించ వలయునని నామానసముత్ప్ర
 రపెట్టుచున్నది. ఇది నాకు మిక్కిలి సుదినము. వీరప్రతాపునకును సుది
 నమే. వానికేతుపటమో వెన్నలవెలుతురు నందెంతచక్కగా నీబురుజు
 పై నెగురుచున్నది! అది వానియశ విరుదెసలను వ్యాపింప జేయుచు
 ఘట్టు గాలిచే నీవ్రక్క కాప్రక్కకుఁ బోయిచూపుచున్నది. ఆపాటయే
 నేనిప్పుడు పాడుచున్నది” అని సితారుపై వ్రేల్చుని మీటుచు గాన
 ముచేసెను. అగాసరసాస్వాదనమునఁ బ్రతాపునకుఁ బూర్వమువలెనే ము
 కము వచ్చినది. వానికిఁ దనప్రియురాలి చరిత్రములన్నియు జ్ఞప్తికిఁ బా
 తివని. మరలఁ బద్ధనిట్లుబాధించిచెను. అదిచూచి అగాసమునేయువా
 డాతఁడు ప్రతాపుఁడని యాసువాలు పట్టెను. అంతటితో నాగీతముపి
 వేసిమఱియొక యభిప్రాయగర్భితమైన మాతనగీతమునుప్రతాపునిగూర్చి
 యిట్లుపాడెను.

గీ త ము

ధరణి యగచ్ఛా వడుటకై • ధరణిధరము

నక్కి పోవఁగ గరినాథుఁ • డెఱుంగఁడయ్యె;

గండములవ్రాలు శుమ్మద • దిందురేసి

పోతనే కాని సహచరిఁ బొక్కు వినఁడు.

అది వినినతోడనే ప్రతాపునకుఁ గన్నీళ్లులుకఁ జొచ్చెను.

„గాయకుఁడా ! ఈసారి యేఘభిప్రాయముతోఁ పాడుచుంటివి.” అని యడిగెను.

„నీచలి కొఱకు.”

„నాచలి యెవ్వరో నీకేమి తెలియును?”

„నే నెఱుంగుదును. నీకామెయెడలఁ జెలికారమున్నచో నిప్పుడే ప్రకటింపుము.”

„అమాట లానవాలు పట్టి నీవు వకుళపుగావా;” అనియడిగెను.

„అగును. నేనే దురదృష్టవంతురాల నైనవకుళను.”

ప్రతాపుఁ డాశ్చర్యమునఁ జూచి „వకుళా! పరమేశ్వరుఁడు నీ కేయశక్తి ప్రసాదించెనో కాని సూర్యునివలె నెక్కడఁ జూచిననీవే కాన్పించుచుండువు నీమాటయే వినిపించుచుండును. నీవిచ్చట కెల్లరాఁగలిగితివి? నిన్ను రాశభలులు బంధించి కొనిపోయిరిగదా ! అదియేమైనది?”

„నుమ్మండలను గారాగారమున బంధించిరి. నేను షరలివచ్చుటకుఁ గారాగృహధికారి నొప్పించి నీయొద్దకువచ్చితిని పద్మావతినేఁడు వివత్తులఁ డగులుకొననై యున్నది. నీవుపోయి కాపాడవలయును.

తండ్రినే సంరక్షింపఁబడు పద్మావతి కేమివివర్త ?

ఇంతవఱ కళ్లే. పద్మావతికిఁ గొండదేవతయందు నమ్మకము లేదనియు సందులే నాదేవత తనకుఁ గర్తవ్యశాచియై దూఁగతానాగతము లెఱింగింపఁజుకున్న దనియు నుడయార్కుఁడు బలవంతుఁడగుటగాఁ బద్మావతి నొడింబఱచి దాని నారాధించుటకు విశేషధనమును, కాయధాన్యములను నొనంగి సహ్యాసిగడమునకుఁ బంపెను. నేటికి మూఁడుదినములైనది. తేవటి సాయంకాలమునకుఁ గొండకనుచులు ప్రవేశింతురు. వెంట వెడలిన పరిజనమా ద్రవ్యముపహరించుటకు నుద్దేశించి యుండిరి. వారి రహస్యము నేనక్క డెవరితోఁ జెప్పినను నమ్మరు. నీవు వెడలి ప

ద్వావతిని గాపాడుకొనవలయును. "అని సంగతులన్నియుఁ జెప్పివేసెను. ఇప్పుడే పోవుచున్నాను. వకుళా! నీవును నావెంట రాఁగలవా? నే నెట్లు రాఁగలను? క్షాంతాగారమునకుఁ బోవలయును గదా? "అగును. నీవు వెళ్లుము." అని యశ్వశాలాలోనికి వెళ్ళి యొకగుట్టమును విప్పితనవయస్కున కీస్సంగతి గూఢముగా నుంచునట్లు చెప్పి కోటదాటి వెళ్ళిపోయెను.

నా ల వ వ ప్ర క ర ణ ము

పు న స్స మా వే శ ము

ఆమఱునాఁడు ప్రతాపుఁ డశ్వశూఢుఁడై యొక పెద్దమైదానము లోనికిఁ వచ్చినిలిచెను. అప్పటికి జామున్నర రాత్రిగడచినది. వెన్నెల సుధావర్షము గురియుచున్నట్లుఁ జెరిగి కాయుచున్నది. ఆపరిదేశమిను కలిన్నెలతో నిండి మిలమిలలాడుచుండెను. ఆదేసద్భావతిని బోయీలు విడిచివెళ్ళిన స్థలము. అందెక్కడను దారిగాన్పించుటలేదు. కొంతదూరమున నొకవర్జితము దృష్టిగోచరమగుచున్నది. దానికిసూటిగాఁ బ్రతాపుఁడు తనగుట్టయును బోనిచ్చెను. ఆయగ్గ నిశీఠమున నెడారియంతయు మాటుమఱిగియుండెను. ఏనై పుననుండియో యొకయార నాదము మందముగా గాలిలోఁ గలిసి వినవచ్చినది. అది యేమో వినవలయునని యవహితుఁడయ్యెనుగాని మరల చాలసేపటికఱ కేనాదమును నువ్వుతిల్లలేదు. మఱియొకగడియ కావర్జిత సమీపమునకు వెళ్ళెను. దాన్నిపైనుండియే యీశనస్వరము వచ్చుచున్నది. ప్రతాపుఁ డదివిని దట్టజిల్లియొక్కసారిగా నెగిరి యక్కడకు వెళ్ళివాలవలయునని తలపోసెను. కాని అది నునుభవ్యన క్లుప్తసాధ్యమగును?

సాధ్యమైనంతవఱకు గుట్టయును వడివడిగాఁ జూచినదిపించి తల

పైకెత్తి చూచెను. ఆశిఖరమున నొకపురాతనమందిర మున్నట్లు కనబడియెను. అక్కడనుండి గుట్టముమీటి వెళ్ళలేకపోయినది. తానినివిడిచియాయుధములు సవరించుకొని మార్గ మేమియు గనుపించకపోయినను అని శీధిని పెద్ద పెద్ద రాళ్ళు ముండ్లపొదలు దాటి పైకివెళ్ళిపోయెను. క్రిందకు దిరిగి చూచునరి కాలేదు బహుదూరము వచ్చినట్లు గ్రహించెను. ఆభవనము బొత్తుగానమీపి చిన్న కానబడినది. అదిచాలయెత్తె నల్లరాతిగోడలచే బిగివేయబడి కట్టబడినదిగా నున్నది. దానిపై జరకాలమునుండి యెండవాసలు ప్రభుత్వము చేయుచుండుటచేత నల్లగా చూడిపోయి దశశతాయువును స్వభావముగా బ్రకటించుచున్నది.

దాన్ని నుడయాడుకొని ధ్వజము కట్టబడియున్నది. అదిచూడగానే ప్రతాపనియొడ లొకింత పులకాంకితమైనది. అదియేమియును నాశ్చర్యముగాదు. కేవల మపరచిత్తమైన యమ్మహానరహారి శిఖరమున కొంటరిగా నా నడుమిని నడుచుచున్నట్లు తెంతటిశైల్యశాలి కెనను తడబాలు జనింపకపోదు. ఆ నిలిబాంధకారిము సహజముగా భయోత్పాతిముచే నచూక్కి మెనది. అది గాక అది రిపులకు గాఢాది విలువైన తమయత్తమనీవన మొక్కతొమ్మిది నున్నట్లు చెప్పుచేయక నిరాఘాటముగా నెవరైన దుర్మమప్రదేశముగను చొచ్చి గలరు ?

ప్రతాపము భయములేదు. చీకటియు వెలుగుదును కొక్క రీతిగాఁ దలపోయును శీతోష్ణసుఖదుఃఖములు తమంతట దామునచ్చి నవి యనియు సనచేతియందాయుధమున్న దన్న ప్రశ్నేమియు చేయునో పరనియు, ఉన్నతనదృఢనిశ్చయ మాతడెన్నడును మఱచువాఁడుకాదు. ఏమనిన నార్తత్రాణపరాయణుడై వచ్చుటలో నాతఁడీ యదుమల నేమియు లెక్కింపలేదు.

కాలిచప్పుడు కాకుండ మందిరమున కావలివొక్కను గొనిన చాటుచేసికొని నిలువబడియెను. మరల నార్తనాదము కడుదీనముగా వివచచ్చెను. అదియేమి ? అని చెవియొగ్గి వినియెను.

ఒక యవతి కంఠస్వరముతో.

“నన్నుఁ బరమేశ్వర ప్రీత్యర్థము విడిచినేయుము. నీకేమికావల
సిన నది యిచ్చెదను.

రెండవస్వరముపురుషునిది “నాకేమియు నవసరములేదు నీన్న
జంపుటయే కావలసినది.

“నన్ను నిర్దయుఁడవై సంహరించిన నీ కేమిలాభము?

“ఏమిలాభము కావలయును? నాపగ లేటుచున్నది చాలదా?”

“వగసాధించుటకు నిన్ను నే నేమి చేసితిని?”

“నన్ను మరచిపోయితివి గాఁజోలును. నాయెడల నీవేమిదో
హము చేసితివో విచారించుకొనము.”

“దుఃఖవివశమునైన నేను నిన్నుఁ బోల్చుటకు శాలకున్నాను.”

“పోనిమ్ము. నీవిరోధులయం దొకనిని బేర్కొనుము.”

“నాకెవ్వరును విరోధులు లేరు.”

“బండలభానుని మఱచితివా?”

“ఆతఁడే నీవని యెఱుంగను. నీయందును నాకు వైరములేదు.”

“నేను మీయిరువురను సంహరింపక విడువను. ఈకని తీర్పు
కొనుటకే నేనిందుఁ జెఱును దప్పించుకొని వచ్చికాచుకొనియున్నాను.”

మఱియొక వృద్ధుని స్వరము—నన్నేల బాధించెదవు? నీకు నే
నన్నుఁడైన నపకృతిఁజేసి యెఱుంగుదునా! ఈయంబల నన్ను రక్షింపఁ
గోరినది; గావున మేమిరాత్రి యందుఁ దలదాచికొనుటకు వచ్చితిని.
ఇందు నీవైరులను నీయిష్టమువద్దినట్లు సంహరించుకొనవచ్చును. మ
ధ్యమ నాప్రాణములనుఁ దీసిన నీకేమి నిండివచ్చును? బ్రాహ్మణహ
త్యకన్న మహాపాపమింకే మున్నది? నీకు బాపభీతి లేదా! పాపమున
కన్న సభావతనము నేయునది యింకొకటి లేదు. మనుజుని సంధునినేయు
టకదియే పెద్దభీతిముఖము.

“అయిన నగునుగాక. ఎప్పుడో వచ్చుచు వచ్చలమునకు వెళిచి చేతియందుఁ జిక్కిన నిరోధులను విడుచుమూర్ఖు లిక్కడెవ్వరును లేరు. నీవీ కన్యకకుఁ దోడ్పడితివి గావున నీమెదోషము నిన్నుఁ గూడ రూపముఁ జేయును.” అని వాఁడు కత్తియెత్తుటకు నవరించుచుండెను.

ప్రతాపున కంఠటితో శాంతము వదలిపోయినది. తోడనే లోనికిఁ జొలుచుకొనిపోయి వారియెడల నిలువఁబడియెను ఆకన్య వాని రెండుకాళ్లపైఁబడి “దేవా! రక్షింపుచు. రక్షింపుచు!” అని పార్థించెను.

ప్రతాపుఁ డామె యెవ్వరో యి.కను గ్రహింపలేదు. స్త్రీయని మాత్రమే గాత్రమువలనఁ దెలిసినది అచ్చటకుఁ జంద్రకరణము లొకిం తదూకమునం దున్నను వారిపైనున్ననీడ చీకటినే కలిగింపుచున్నది. కావున నంతవరిచయులైనను నొకరినొకరు పోయ్యుకొనుట కెఱిమాత్రము వీలువడలేదు.

ప్రతా—భయవడవలదు. ఎంతవఱకుఁ గాకతీయవీరుని చేతి యందాయుధముండువో అంతవఱ కెవ్వఁడును మిమ్ముఁ గన్నెత్తియైనఁ జూడఁజాలఁడు.

హంతకుఁడు—ఏమీ! శ్మశ్శుదేవ! మఱియొకని నీడ్చికొని వచ్చితిని.

ప్రతా—నిన్ను యమనదనమున కతిథినిసేయుటకు వచ్చితిని.

హంత—జివి యాయువుచెల్లిన మాటలవలె నున్నది.

ప్రతా—ఏమో చూడుము. ఆ వానిని గత్తితో రెండు తునుకలుగా నఱికివేసెను. తరువాత వారు మువ్వరు వెన్నెలలోనికి వచ్చిరి.

ప్రతాపునకుఁ పద్మావతి దివ్యమంగళవిగ్రహ మెదురయ్యెను.

వానిమానసమున నానందవార్ధివీచికలు గొట్టించు నుప్పొంగును. పద్మావతియు నప్పి డాస్థితియందే యున్నది. శ్మశ్శుముఖమునుండి

యీవలకుఁబడి పేనుక నదృశ్యుఁడైన మనోహరుని గాంచుచుఁ దపవరి
వరినమునకు నాశ్చర్యమోదములఁ దేలియాడుచుండెను.

ప్రతా—వద్దా! ఎంతవివత్తునందుఁ జిక్కితివి.' అని కొఁగిలిం
చుకొనియెను.

వద్దావతి—యోగి యచ్చిట నుండుటఁ జూచి యోరమోమిడి
సిగ్గున దలవంచి నే నిప్పుడే సనాధ సేనాను. నాభర్త నదినుండి జీవించి
వచ్చినాడు. అని యున్నకొనియెను.

యోగి—ఆయువక యువతీమణులయానందమున కభ్యంతరమై
సంపిల్లల వానిమనస్సుతో నేమచుకొనియెకో మనకుఁ దెలియదు.

ప్రతాపుడు పత్మావతిని గొఁగిలినుండి వెంటనే విడిచివచ్చెను.

యోగి—ఏరప్రతాపమహారాజా! నీవు వచ్చుట కొకయడు
గాలస్వమియుండినచో మేమిరువుర మకారణముగా నివాసాత్మునిచే
వధింపఁబడి యుందుము.

ప్రతా—యోగికి నమస్కరించి „ఇది యంతయు మీయా
శీర్వాదప్రభావము.' అని సన్నుతించెను.

యోగి—ఈయుదంతము నీకెల్లు తెలిసివచ్చితివో నాకైతయు
నాశ్చర్యముగానున్నది. ఇట్లారు తెవ్వరైన రాఁగలరా? నీకాకాశవాసీ
తోడ్పడియుండవచ్చును.

ప్రతా—నీజాగానకుం దవరవాణియైన వకుళ నాకీసమాచార
మెఱింగించినది. అని యావృత్తాంత మంతయు మొదటినుండి కడవఱకుఁ
జెప్పి మీయుదంత మేమని యడిగెను.

యోగి—తనకుఁ దెలిసినంతవఱకుఁ జెప్పెను.

ప్రతా—మనము „జటచర్లదుర్గము"నకుఁ బోవుదము రండు,
అని వారిరువురిని సంబోధించి చెప్పెను.

యోగి—వద్దావతి మొగమువంక జూచెను. అమోఘమున్నట్టా
హూదించుకుంటుంటే నూరకొనియెను.

ప్రతి—(వద్దావతి కభిముఖుడై) దేవీ! ఏమి యాలోచించుచున్నావు అని యడిగెను.

వద్దా—ఏమియుఁ బలుకలేదు.

యోగి—సౌందర్యముచేతను గులగారవములచేతను నిద్రితిద్రితి ధునీయని మీయిరువురిచేత నటుచోళవాళము నిలు కాకతీయాంధ్రవంశము శోభిల్లుచున్నది. నిండినజలముచేతను బద్ధములచేతను బద్ధాకర మట్లే శోభిల్లును. శరద్దాత్రులయందలి వెన్నెలయుఁ గోకిలాగనమును మీయనురాగమున కిప్పుడు తోడఁబడుచున్నది. మీరు మీయానందములఁ దేలియాడుదు; నేనటు పోయి నిద్రించెదను అని పోబోవును.

వద్దావతి వానిసంజ్ఞచే వారించి తాను దలచినది యట్లే నీలువఁబడెను. ఆమెలోపలియంద్రేక మేమో మైకిఁ దెప్పలేక పోవుచున్నది. జేనోవిరాజమానములైన కనుదమ్ము లుండిన నందరిన మొందుచుండెను. నల్లమబ్బు తెరవంటి సీమంతము, అర్థచంద్రాకృతివలె విలాస మొదపు లలాటప్రదేశము, అద్దములవలె నునుపైనచెక్కిలులు, ప్రతిభున కప్పుకొకనూతనామోదమును గలిగించెను. కామవికారము తెన్నియో వాని నలుముకొనియెను. మరల పూర్వమువలెనే,

“ఈసుకుమార సుందరకల్పభూరుహమేకదా నాయచంచలమైన మానసమును నాకర్షించుకొనినది. ఈవెలలేని పువ్వులతీవయే కదా నా హృదయమున నాటుకొని కలఁచుచున్నది. ఈనవ్వులబంగారుకదా నన్న నవరతినిరహాసల విదగ్ధమానమానసునిఁ జేసి విడుచుచున్నది.” అని తలపోసి (ప్రకాశముగా) “దేవీ! మనము వెళ్ళిపోవునము గమ్ము” అని మరలఁ బిలిచెను.

వద్దా—ప్రతిభంగము కలిగింపవలదని ప్రాణేశ్వరునిఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

ప్రతి—ఇంక నాడవనము వియోచాగ్నిని దహించిపోవలసిన

జేనా? ఇంక నామనోహరాంగి సగునిమ్మఁ గలిసికొన జాలనా? వ్యర్థమైన నామనోరథ లింక నన్నటికే ఫలప్రదము కాదా? నేను! ఎరింది నది నవగంధ కుసుమ మాలికయో లేక గగనకనుమమో నాల్గి తేలి యును? ప్రతాపుఁడను మృగము పద్మావతియును మరీదిక కయిబడలి పరువెట్టుచుండెను గాఁజూచును. ఓమాననమా! నీయాశనింతటితోఁ జాలించుకొనుము. ఈకాంత మాయాన్వన్నవధూటి యని తలపోయ లేక యేల లేయుంబగఱ్ఱ మాయించెదవు?" అని యనుచున్నప్పుడు వాని కన్నులయందు నీళ్లు గిరిగిరఁ దిరుగుచుండెను

అప్పుడు పద్మావతి గుండెలు చెక్కిలై పోయినవి. చేతులు మోడ్చి తలవంచి యెక్కుడుగా వచ్చి నిలువ బడియెను. ఆమె కన్నుల నుండి జొటజొట నశ్రువులు రాలుచుండెను. గడ్డదకంతమును నవరించి కొని యూర్పుగమి లోలోపల మ్రుంగుచు నిట్లయెను. "నాధా! నిన్నా యానపెట్టుచున్నందుకుఁ నాపైఁ గరుణించుము. నీవు సౌందర్యముకేతను నద్గుణములకేతను శోభించు మహారాజపు. నీయెదుట నేను సూర్యుని యెదుటఁ బరాగమును బోలియుండును. కళంకము గాడేని నీకు నేను ధర్మపత్ని నై నంతులకు నిజముగా గర్వించుచున్నాను. నన్ను నీవు జేసి! యని ప్రేమతో పిలుచుచున్నా వదియే నాకు మహాభాగ్యము. ఎప్పు ట్తీకైన నీయడుగుజాడలు వెదకికొని వచ్చి నీ నీడను నేను గాలము గడవవలసిన పరిచారికను, నన్నెంతమాత్రము పరోక్షముగాఁ జూడ కుము, నాహృదయము నీతేజముచే నింపఁబడియున్నది. దానిముందుఁ బరమేశ్వరుని తేజము ప్రకాశించినను నవేక్షింపదు." అని ప్రతాపుని పదములపై న్రాలుచున్నది. ప్రతాపుఁడు చాలసేపు విచారించి పద్మా వతిని లేవనెత్తి,

“చెలీ! నీమానసము నే నెఱుంగనా?” అని చెప్పి యూర కొనియెచు.

“నా కింకొకసర మియ్యవలయును.”

“అది యేమి ?”

“నీవు నన్ను గాఢస్వమున గాని, గాఢనమున గాని, వివాహ మైతివను ప్రీతి రావలదు. నీకు నాత్మద్రుతి కన్యాదాతయై పాణిగ్రహణము చేయవలయును.

“మరల నేమి వివాహము ?”

“రహస్యముగా ముసలజరిగిన వివాహమునిద్యుక్త కైన జనులది నమ్మరు దానిచే నాకు సరినాగలదు. దవమానము కాకమానదు. స్త్రీల బ్రతుకెంతయు నల్పమైనది వారి బ్రతుకనుచు తెల్లని తెరయందు అకృత్యమును కళంకము నవ్వించునట్లైన గాకింత రాజుడు. అది ప్రాణము పోయినను వదిలి పోవదు. జనాభయముగూ, గూఢము, రఘు వీరుని యిల్లాలగు సీతయగు లోబడి శుచియయ్యెను. దగుయెని చులీ మనవసనముతో నట్లే యుండెను. చారిత్రము లతనికవిత్రముల యి ప్రాతస్మృతిగీతములై కోఠిల్లుచున్నవి. అది మానవతులకు బాషణము తాదా! నేనల్పజ్ఞుడనైనను నాచరితమును గలుపదామియైన పంకిలము స్మృతిపరాధగి నాశిశ్చయము. ఈవ్రతాంకురము నీదోహదమున ఫలించవలయును.”

“నీత్మద్రుతి నాకు బరమశత్రువు గదా ! మనదాంవత్సమున కారతః డెట్లంగీకరించును,”

“అది నే నేమని చెప్పగలను ? పరమశత్రువును సంఘటింపజేయునని నాయంతరాన్ని పాశ్చ్య మిచ్చుచున్నది.”

ప్రతాప్తుః విడి యేదో అభిప్రాయగర్భితమైన శబ్దబాహుళి యూహించెను. అతడు అగతాగతత్వము మున్నది. అది విడిచి ను యోచింపడయే కాకలేదు. అది సుఖదానమునకు నల్పగర్భము అన్నది. అది త్వక్తము : వెఘములును పాశుర్యతభిరీ; కావున లిప్యగర్భమైన బాషమును సువినియోగమునకును లోబడితి మానవ్రతి జడస్వరూపునిగా బ్రకటించుచున్నది. కాదామవధము విడిచినదో. బహ్యవతి

శంతరాత్మ సాక్ష్యమిచ్చిన యంశమునందు నాకును నమ్మకము గలదు ' అని వితర్కించుకొనుచుండెను.

పద్మా—ప్రియా ! నామాటలు విశ్వసించుము. నీచలి నీశివు టికిని వేటుకాదు. అట్లెప్పుడునుఁ గలపోయకుము.

వ్రతా—పవిత్రమైన నీ యభిమతమునకు నే నిన్నుఁడును భిన్నముగాఁ బ్రవర్తించను. నేను నీకు నిజముగా దానుఁడను. నాకు నీకన్నఁ జూడఁదగిన బ్రహ్మపదార్థము లేదు. నిర్మలమైన నాయాత్మయందే ప్రేమలతాంకురములు జనించినచో యని యన్నియు నిశ్చయమైపోయెనని దుఁగుచున్నవి. నాచేతు లేస్వర్గశేషమును జూచుట కవిచ్ఛియించుచుండెనో, అనీదర్శనమునఁ దృప్తికిని బడసినవి. నాకు నీకన్నఁబడదు. గల వేటువాంఛలేదు. నీమ్రాల నారాజ్యలక్ష్మి తృణహ్నియైనుది. నీకొఱకు నాజీవితసర్వస్వమును ధావోయదును. నన్ను నీవు నీప్రేమద్వ్యభులతోఁ జూచుకొనుము. ఎప్పుటికిని మఱచిపోకుము. అని ఆమెపై మోహవలోకనంబులఁ బ్రసరింపఁజేయుచుఁ జూచుచుండెను. ఆతనిచూడ్కులామెనుండి మరలి రాకున్నవి. అప్పుటికిఁ జాల రాత్రిగడచిపోయినది. గాని ఆనధూవరుల కది క్షణకాలమువలె నైననున్నదో లేదో యింక నేమో మాటలాడుకొనుట కాలోదించుచున్నారు. అహ ! ప్రేమ ప్రసాది యనుపమానమైన పదార్థము గదా !

యోగి—రాజా ! తెల్లవారుటకు సమీపించుచున్నది. మీరిద్దరూ యిక్కడ చూచుట శోచనీయముగా నుండును. ఈసాటి కీసలమునకుఁ గది ముఁగియెడలఁచోటను వేటువేటుమాములఁ బోవుట నయుచును నుండును. అని ద్వివిధోక్తిచేసెను.

ముందు ప్రతాపుడును మధ్య పద్మావతియు వెనుక యోగియు బయలుదేరి కొండవిగుచు దిరి. వారిపదములకు నెండుటాకులు తగిలి బకబడయను ధ్వనులు నేయుచుండెను. ప్రక్కనున్న లోయయందెవ్వరో కొందఱు మనుష్యులు మాటాడుకొనుచున్నట్లు లలికిడి యయ్యెను. ప్రతాపుఁ డనుమానపడి నిలువంబడి శ్రుతినిభివయుఁడగు గాని యేమూలను డియు ధ్వనివచ్చివాడ పొడమలేదు. మరల నకచుట కద్యుక్తతైరి. రెండడుగులు వేయునది కొకబాణము ప్రతాపుని యరమును రాచుకొనిపోయినది. దాని కారణం దులికిపడి “మరాఠ్మ లిక్కడఁగూడఁ బొంచియున్నాఁడు.” అని తనఖై మొనిపడి యింక పద్మావతి సమీపించి “చలీ! నీవును యోగియును, ఏపొడఁ దెచ్చుననీగి దాఁగొనుఁడు. ఈమరాఠ్మలైన రిపునిశాచకులచు నిట్టచి నెచ్చుదను.” అని బాణము వచ్చివదెసకు దిన్నగా నెల్లిపోయెను. యోగి పద్మావతిని వెంటదీసికొనిపోయి యొక పెద్దరాతిని బాటుచేసికొని కూర్చుండెను.

ప్రతాపునకేమి యాపదవచ్చునో యని పద్మావతి సంతతధారగా నేడ్చుచుండెను. కొంతసేపటి కామె సొమ్మసిల్లి పడిపోయినది దానితో, జై తన్యము గూడ మగ్గిపోయినది.

యోగి తనమిధ్యామనోభాగ్గతినిఁ గూర్చి తలపోయుచుండెను. కాని ప్రతాపునిగూర్చి గాని పద్మావతిని గూర్చిగాని వానకీఁ జింతలేదు. వాఁ డొకరాతిపైఁ గూర్చుండి కునుకుచుండెను. తల్పపై కెవ్వరో కట్టతో మోదినట్లై నది. వెంటనే వాని నిద్రానమాభినుండి తిరిగి చూచెను. నల్లని కాటుమబ్బువంటి శరీరచ్ఛాయ గలయొకపురుషుఁడు

కొండను బగుల్చుకొనివచ్చిన లెజు గుర వచ్చి యెదురుగా నిలువంబడి యెను. వానిచేతిలో గాలనండోయివంటి నండమున్నది. అదే వాని తలపై నొకసారి వచ్చియోగించబడినది. యోగికి శరీరము గగుర్పొడి చెను. ధైర్యము జెచ్చుకొని, “వాఱుగా! నీవెవ్వడవు?” అని యడిగెను.

“నేనెవరైన నీకేమి? నీయొకడనేమి నాస్తియున్నదా?”

“ఉన్నది.”

“నీమేమి యున్నది?”

“సగ్గానుల కుండవలసిన కక్షవాళి, త్రిశూలము, కమండలు పు, గారకాయలు, రుద్రాక్షమాలికలు కావలసిన్నవి. వలసి నచో నీన్న నావలె మార్చినేయిగలను. తిరిపమిత్తుకొనుట కేదేశము పోయినను యామము నిన్ను బాధింపదు.”

“నీవెంట నెవరో ముఖేయొక కాంత యుండవలయును. ఆమె ను జూపెదవా? లేక యీకట్టప్రోటులో నీశిరము రెండుచక్కలుగాఁ గొట్టినేయునునియెదవా? చెప్పుము.” అని భీకరముగా నడిగెను.

“ఎక్కడను వెళ్ళినను మృత్యువు నావెంటవెంటనే వచ్చుచున్నది. ఒకగండము తిప్పినదన్న రెండవగండము సిగ్గుమొరది. లోకమునందెవరి మీఁదఁబడుటకు వచ్చినగండమును నన్నే వెదకికొని వచ్చుచున్నది. ప్రాణములు పోయినచో నెన్నిసారులు పోవును? ఈబెడలింపులకే నగ ముపాదము నమసిపోయినది. నే నీ దురదృష్టవంతురాలైన నద్మావతి నే బుగ్గొని రాకున్నచో నాకీపాట్లు రాకపోవును గాఁబోలును? ఈసంత నాకేమి కావలయును?”

దొంగ—ఈసోదె మాకేమియు నవసరములేదు. నే నడిగిన దాని! నమాధానము చెప్పుము. నద్మావతి యనిపేర్కొనుచున్నావు. ఆమె యెవరు?

యోగి—ఎవరైన నేమికార్యము? ఆమెయొద్ద నొకపైసాయైన

లేదు. దొంగిలించునెడల పేరుమాత్ర మున్నది.

దొంగ—అపేరు ఎంతవిలువనోయను ?

యోగి—అది యమాల్యప్తైనది. ఎన్నివేలిద్దినను రాదు.

దొంగ—అం దెన్నినీసెల బంగారముండును ?

యోగి—అది బంగారముగాదు బంగారమునకు వన్నెదెచ్చునది.

దొంగ—అలోహము పేరేమి ?

యోగి—అది లోహముగాదు “పద్మావతి” యని పేరు.

దొంగ—ఓరీ ! పరినిన నేటి సువర్ణమయ మగునది యని య నుకొంటిని.

యోగి—అది సువర్ణమయ మైనదే.

దొంగ—నీవు మాతో వేళాకోళిము లాడుచున్నావా ? ఇదే చూడుము. ఆకన్యను జూపించెదవా ? లేక సఱకినే గు మరియెదవా ? అని కత్తి పైకెత్తెను.

యోగి—దిగ్గనలేది నన్ను వృధాగా సఱకివేయనేల ? నేనామె ను జూపించెదను రమ్ము. అని చెప్పుచున్నంతలో మఱియిద్ద అచ్చటకు వచ్చిరి వారితో.

దొంగ—మనతోఁ బోరాడుచున్నవాఁ డేమయ్యెను ?

“భుజముపైఁ బెద్దగాయము తగులుటచే నేలఁ బడిపోయెను.”

దొంగ—అయిన వానిపని చెల్లినదన్న మాటయేనా ?

“లేదు. పాణిమునకు హాని రాలేదు.

యోగి—వారలమాటలు విని ప్రతాపున కేదో మహాప్రమాదము సంభవించినదనియుఁ దన ముందుప్రాయత్నమున కేవిధమైన ప్రత్య హాయము సంఘటించినదనియుఁ దలంచెను. గాని వానికేమియు జాలికలు గలేదు. పద్మావతి వడియున్నచోటుఁ జూపించి మెల్లగా జాతిపోవలయు నని ప్రయత్నించెను. అనంగతి గ్రహించి దొంగలలో నొకఁడు వాని తొక్కలు చెట్టునకు విడిచికట్టెను. కేకలు వేయకుండనోటిలో గుడ్డకుక్కి

నెత్తిపై నొకరాతినిఁ దాఁపునెట్టిరి. మఱియొకఁడు చావుదురాత్మా!
అని పలికెను. తరువాత వారందఱు మూర్ఛానిమగ్నయైన పద్మావతిని
నమిపించి వెన్నల వెలుతురునం దామెను విఠోకించిరి. నిమిళితవిశా
లవిఠోకనయుఁ గుంతల సమాచ్ఛాదిత పక్షిస్థలయు నశ్రుధారాకలుషిత
వదన రాకాసుధాకరబింబయు, సాదామిసీలతికానన్ని వేభాసురాంగియు
నగు నాయెలనాఁగను దమృతరకుఁజేతులతోఁ దాఁకుటకా మోటురక్క-
సులు గడగడ వణికిపోయిరి ఆమె మొదలుతెగిన కల్పభూరుహమున
లెను, పాతీకి పాతవేసిన పంకజమువలెను వివర్ణయై పడియుండెను.

అటులై నను నిందుసౌందర్యముతోఁ గూడిన యామె విన్నాఁ
మైన జీవకళలు కన్నెత్తి చూచుటకు భయమును గంపమును గలిగింపు
చుండెను.

అం దిరువు రెట్లు మాటలాడుకొనిరి.

“ఇదియేమి వెలుగులరాశి! ఇట్టిమందముగల కోమలాంగు
లీభూమండలముఁ గలరా? లేక యిది స్వర్గమునుండి పడిన దేవకన్య
కయో!”

“దేవకన్యకయో లేక మనుష్యకన్యకయో గాని “పద్మావతి”
యని అదొంగయోగి చెప్పెను.”

“నిజముగాఁ బద్మమువలెనే యున్నది. ఈదేవికాళ్ళకు ముగ్ధికిన
మనపాపములు పోయి మోక్షమువచ్చును. గుడిలో గారితల్లికన్న నంద
మునందును జందమునందును మించియున్నది. ఇట్టిరూపరేఖావిలాసము
లెన్నఁజైన మనకన్నులఁ జూచుభాగ్యము గలిగినదా? లేదు. నేఁడు
తలవనితలంపుగా నీయార్యామహాలక్ష్మినిఁ జూడఁగలిగితిమి. అని వాఁ
డు రెండుచేతులు మోడ్చి

“అమ్మా! తల్లీ! కాళికా! రక్షింపుము. రక్షింపుము.” అని
ముగ్ధిక్రమ. రెండవవాఁడు నట్లే చేసెను.

వరమడుక్కార్లులైన తన్నరుల మాననము లావద్యావతినిఁ గాంచుటతోడనే నివరీతమైన మార్పును బడసినవి ఇట్లే ప్రకృతివర్ణాభములు నిరంతరము మారుచుండును. సూర్యసందర్శనంబునఁ దమస్సును, గొలఁకులలోని శామరపువ్వులును విచ్చుచుండును. వనంబోదయమున మోల్లు చిగురించీకీరశారికలకు విడులుసేయును, పరసావేరిచే మృత్తిక సువర్ణమై కాంతిని వెల్లడుచున్నది. అట్లే స్వయంజ్యోతిమంతియైన మాననఫలకమునఁ బావపంకిలము దట్టముగాఁ బూయుబడియుండును. ఒకప్పుడది నెత్తెయలిచ్చి స్వచ్ఛమైన కేళము వెలుకరింపజేయును. మానవుడు కేవల పాపభూయిష్టుడై నను యుండఁడు, అప్పుడప్పుడు వాడు పుణ్యవంపర్కమునకుఁ గూడఁ జొచ్చుచుండును. అప్పుడావన పాపమును దుడిచివేయునదిగా నుండును. పాపజనితసుఖమరివచ్చునదిగా ననమాగాజకుప్పెలోని దీపమువలెఁ దేభరిల్లును. అట్లేయున్న మానవుని యీ దొంగలకుఁ గలిగియుండును. వద్యావతియందు మారల పిల్ల భక్తి కలది నది. ఆమె జోలికిఁ జొరఁగూడదని యక్కడ విడిచివ్రేతొప్పుని మోసపోని వెళ్ళిపోవుచుండిరి.

అప్పటికెంతో రాత్రిలేదు. చంద్రుడెత్తమింపఁ జోవుచున్నాఁడు. వేగుఁజక్క యమరవీధిని వెలువడినది. నిశాకన్య లోకాలోకములకు బోవుటకై ప్రయాణము నన్నాహము చేయుచుండెను. కాలగమనము ననునరించి పాటచ్చకలును గాలుసాగింపుచుండిరి. కాని మారి నంకేతస్థానమునకుఁ జేరక పూర్వమే తెల్లనాటిపోయినది. అప్పుడునుండె వ్యరో వచ్చుచున్నట్లు చన్ముడైనందును ప్రతాప్తిని నమ్మి అని తన్నరులు పాటిపోయిరి. కొంతసేపటికా ప్రతాప్తినిమ్ముని వెలుబులాగిరి. వారు నన్యానులు.

ఆ జ వ వ్ర క రణ ము

మ ర్క ము

దుఃఖవివశయైవ పద్మావతి స్మృతితప్పిగదా కొండపై బడిపోయినది. వ్రత్యతియం దేమిశక్తి కలదో గాని కొంతసేపటి కదియే నిద్రగాఁ బరిణమించినది. తరువాత నేమి జరిగినదో యామెకుఁ దెలియదు. తూర్పు తెల్లవాఱునడికి మెలకువ వచ్చినది. కన్నులు నలుముకొని చూచునరి కామె యొక నల్లరాతివలకపై నున్నట్లు గ్రహించెను.

ప్రభాతవారము చల్లగా వీవదొడంగెను. తేయెల్ల గురిసిన మంచు ఆకులపైనుండి చుక్కలవలె రాలుచుండెను. వానియందు సూర్యారుణిరణములు ప్రతిఫలించుటచే ముత్యములందుఁ గొప్ప లక్ష్మి నట్లు వింతసింగరమును గూర్చుచుండెను. అందందు శకుంతములు స్వోదర పోషణాన్వేషణమునకై జంగమువలఁ బాడుచుఁ గూండ్లనుండి పైకి వచ్చినవి.

పద్మావతికి రాత్రిజరిగినకథ యంతయుఁ గలవలఁ దోచుచుండెను. కొంతసేపటికవియన్నియు స్ఫురణమునకువచ్చెను. "ప్రాణేశ్వరా" అని పిలిచెను. అక్కడెవ్వరును లేరు. అదరిపడి లేచి నలుకెలంకులఁజూచెనుగాని ప్రతాపుఁడుగాని యోగిగాని గానరాలేదు. తన్నీయిరువురు విడిచి యెక్కడకు వెళ్ళియుందురు? అని వితర్కించుకొనియెను. రాత్రి దొంగలు తమ్ము నలుముకొనుటయు, ప్రతాపుఁడు వాఁతో బోరాడుటకు వెళ్ళుటయు జ్ఞాపకమువచ్చినది. తుద కావర్యవసాన మేతీరున చూడనో తెలియలేదు. అదొంగ లిరువురిని సంహరించి యుండరుగదా! అని మనస్సునకుఁ బొడమినది. ఆమాటతోఁ బాపమామెకు శరీరమంతయు నీరు విడిచిపోయినది. భూమ్యాకాశముల మధ్యజంటఁబాసిన చక్కరివాకివలె విలపించి నేలగులఁబడియెను. రెండుచెవులును జేతులతో

నూసిగొని „నరమేశ్వరుడా ! ఈసామంతెవుల కే దుర్గాదేవతలు నీకు నగునో? నాయదృష్ట మెటునుడి యెటుమాటునో! ” అని అడిగి సేపువాపోయెను. మరల ధైర్యము దెచ్చుకొని తేది పుడవలోనికి వెళ్ళి కించి చూచెను. అప్పక్క నొకచిన్న కోడలమొకటి కనిపించెను. అతడు చుట్టరికింతమేర వహ్లావతి నెడలి విలోకించెను. అక్కడొక చిన్న నకు యాగి భుజములు విరిచికట్టించి యుండెను. అతడేమిచేసినా యీ యిచ్చుచుండెను. అతనిముతో వానిని విప్పి నోటనున్న గుడ్డతీసి చూచి నిట్లనియెను.

„నిన్నీదురవస్థ పాలుచేసినది యెవరు?”

„ ఉండుము. ఒకింతేపు నేడఁ దీర్చికొని చెప్పెదను ” అని సెంగలు రాళ్ళు కలియఁజూసిన్లు. కొన్నివిజమాలు కొన్నిచిత్తములు సమకూర్చి చెప్పఁదలంచుకొని నయి క్లినియెను. „ నాదురదృష్టము తరుఁ గొనివచ్చినది. ”

„ అగును. నామూలమున నీవీమఃఖములకుఁ బాల్పవేది కా ప్రాణేశ్వరునిజాడ నీకేమైనఁ తెలిసినదా?”

„ అతని కేమి ?”

„ అతఁడు సురక్షితముగ నున్నాఁడుగదా ? అప్పుడే నాగుండె యంతనేపటికే గునుటబడచి. ” అని తమముఠా ముఖం చెప్పఁదలంచుకొంటి?”

„ ఏమున్నది ? నామనఃక్షోభము నీవు ప్రకాశింపఁజేసిన నంటివి. కావున మమ్మిన్నట దిగవిడిచి మఱియు వెళ్ళిపోవలెను. ” అని దొంగలు నడిపై మోచి యాచ్యేశ్వరుని నిజదిశన్ దే నిర్ముఠాభావమున కలమైన బాధలను తెల్లెరి. అని రిల తోచు నేను తెప్పరి చితిసి. తెల్లవాటుబు జూచి వారును వెళ్ళిపోయిరి.

నోటితో గుడ్డయుండుటచే సంగలార్చుటకుఁ గూడఁ జాలరాదు.

యతిని. మోచేతుల నలుపుచేతను దలపై దగిలిన గాయముచేతను గాతిరంతయు విలపించుచుంటిని.

కవ్వకాలమునందు రాత్రి కదలక నిలిచిపోవును. కాల మేమియు గడచుచున్నట్లు గానరాదు. నిద్రగాని ప్రకృతి యుద్రేకములు గాని కలవర మొనరింపవు. కాని అందు సుఖస్వరూపమైన యానందబ్రహ్మ ముదయింపదు. దుఃఖాభాసమేయందు, దృఢయత్నిము నొందును. స్ఫురిదమానిత్యాదిగుణములు శోభిల్లుటకుఁ దమప్రతిబంధకమభ్యంతరమై యుండును. అదిగాక యది తపస్సుగూడ నైయుండెను.

ఈశ్వరప్రకృతి కాశీశక్తిమై యజాండమావరించియున్న తమో నామకమైన చీకటి జీవచిచ్ఛక్తి తెగువణంగివేయును. కాని అది యభ్యాసమునఁగాని యలవడదు. అని యోగి యప్రస్తుతిమైన పెన్దవేదాంతకారీకమాత్రిములను బ్రబోధించుచుండెను.

పద్మావతి కాతర్పిణియనందు బొత్తిగాఁ బ్రవేశములేదు. ఆమె యిప్పుడు—ఈశ్వరజీవనివాదములందుఁ గాని నదనత్వద్వారావివక్షణ కలంకమునందు గాని లేదు ఆమె యెన్నడు ననీశ్వరుడు ఉన్నాఁడా? అని యని యెవరితోడను జచ్చించియుండలేదు. కేవలము జగత్స్థితిగానకారణమైనవృష్టి శక్తి సావప్యములను విమర్శించి విపాకరూపముగా సమభవింపఁ జేయుచుని మాత్రి మెఱుంగును. ఆనత్పథ వర్తితములను జనులు నిందించెదరను సంశయ మెవనిహృదయమున రాజ్యము చేయుచుండుచో యెవరి యంతరాత్మ రహస్యముగ నైన దుర్నితీయనిది ఒకనాఁ వాని కహికాముష్మికములందు శాశ్వతమైనది యుం గెత్తితా న్నవద్ధుని నదియు జరితార్థమైందియు అవనర్థానంద మైనదియు నగు నత్తదివ్యసుఖ పూరితినాశ్రయించుచుని పద్మావతీలేస్వగ నెఱుంగును. వివాదరూపక మైన చిత్రప్రబోధిత్వమైన అభిమానపరత్వమైన మూర్ఖవిశ్వాసజన్యమైన యతీంద్రియతత్వము లామెయెన్నడు నభ్యసించుచునునోనలేదు. యథార్థవాదిశ్వరునందు నేదృశ్యమానపద్ధానము

లభ్యమై యంతర్భాష్యములను నిర్మలినవృత్తి యనుతేజము వ్యాపింపఁ జేయుచు మానసికశారీరకస్థితు లత్యుచ్చస్థితికిఁ దేనేర్చునో అట్టి విజ్ఞాన ధన్యమైన సత్పుత్రమానమే పద్మావతి యెఱింగినది. యోగి నతహాకింది మరల నిట్లనియెను.

“ నీవు చెప్పిన వేదాంతరహస్యము మననము చేయునంతటివివేకము నాయందు లేదు. అది సామాన్యజన్మరవగాహ ప్తమనది. ”

యోగీ—పుట్టి ! లభ్యమైనతమము మహాశరీర యగ్రములేదు. అని యతఁడే మూలానానమున కి దుష్కర్మము మఱియొక వేదాంత ప్రసిద్ధిగ మారంభించుచున్నాడని నద్మావతి గ్రహించి అది పినుబు కిష్టములేక మఱియొక భోరణిలోనికి దిలపెను.

ఆమె మనస్సునం దేమేమో మరల గాఢోదవములు పుట్టవలె వృద్ధయందార్త మెల్లప్పు యొక్కతేతరుణుని యనవించినాన. ఆ భోగము నం బొకప్పుడు వ్యవరము, వ్యవసవంనా గ్రహులం దానందిమును గిట్టించుచుండును. ఉండియుండి యెకప్పుడు భోగము లన్నియు పుష్కలమునఁ దిరిగివచ్చును.

తనయవస్థ దలపోసి కాఠిన్యమున నిశ్చలమి యొక్కాకరించుకొని లయందు నీరు గిరిగిరఁ దిగిప్పును. అది పర్యాపి మూచి,

“ అది యేమి ఫేదనచుచున్నావు ? ” అని యడిగెను.

“ ఫేదము గాక నాని మోద మిష్కలము. దీ నచ్చును. ”

“ నీవొక మహారాజగూఢుర వనియు ఒకమహారాజు ముహూర్తవనియు నే నెఱుంగుచును. నీరాజనముపై నిప్పుడు నీబుద్ధి పోలేదుగదా ! అట్లు వలదు. నీకోరికేమో నాతోఁ జెప్పుము; నేను సమకూర్చెదను. ”

“ నీవు నాయెడలఁ గాఢివ్యములు వలుకవలదు. నా కేరాజనమును లేదు. కోరికయును లేదు. నే నింటి కలులు చేరఁగలనో యని విచారించుచున్నాను. ”

“ నేను వచ్చి దిగబెట్టెదనను నమ్మకము నీకు లేదా ?”

“ అట్లులేవ నేను సంపూర్ణధర్మరాల నగుచున్నాను.”

“ సరే నడువుము, వెళ్ళుదము అని లేచెను.”

గడదొంగరాత్రి నీవు నన్నొక విజయముండి తరింపజేసివందుకే నేను నీకా స్థాయముగా బుణసడి యున్నాను. నామూలమున నొకసారి విష్ణురణముగా హంతకులచేతలు కెడివనాలి దొంగలచేతను వధింప జేసియు దురు. అది జైవకముగా దప్పి నన్ను బాపమునుండి తరింప జేసింది. ఇంక నీవు నిరూపకే బ్రవేశింపుము. నావెంటనున్న నింక ఎవరివిటలు దొంగలచే యెటుంగరాదు. మేఘములు నర్దించుటయు నీకును బాగాది ముఠములు గాని యానాదించుటయు నెవ్వరును జెప్ప వలదు. నిప్పు నుగవరిత్యాగ్నిపై న మహాయోగిని నే ననుకొనుచున్నాను. అది నీవొకటికాత్మలూడి బ్రహ్మధురీణమై యుండనోవును. నీకు ధన భాగ్యములును దీవ్యజ్ఞానియును నా. ఛను లేక నీయాత్మ స్వచ్ఛమై స్వచ్ఛసన్నిధియు యుండును. యజ్ఞాదికమును నిమిత్తము చేసికొనియెద వే. ఇది వలసినంతధనము నీ కంటికి వెళ్ళి వంపెదను. అందుకొరకు నీవనుకొనల నామహద్వాక్యమును లడుగ వచ్చునా ?

యోగి—అడుగ కేవల ? హంతకుఁ డున్న జే నాయాశ్రమము. అది పూర్ణము మీడితామహులు కట్టిన గాజధవనము. ఇప్పు డది శిథిలావస్థఁ బడినది. నేను గొన్ని నాభ్యునుండి యిందు వసించుచున్నాను.

“ నీ నాచరించు యజ్ఞము లేక దవిష్ణుపరివమాప్తి నొందు చున్నవా ?”

“ నే నొక్కటి తక్కువగా నూత్నత్రుల నాచరించితిని ఆయోగియు నాచరించిన నింద్రవైభవము చూడఁగొందునని శతము ఖండి న న్న పరోధించుచున్నాఁడు. ఆపరితంధకము నీవల్లభుఁ డగు వీరప్రతాపునివలనఁ దీటునని నే నుద్దేశించితినిగాని యాతని విజయ యాత్ర పూర్తియగు పర్యంతము నేనాతనిఁ గోరుటకు వలనుపడకున్నది.

నేనాయజ్ఞమే చేయునెడల నీవు మంచిత్యజ్ఞధేనువు ధనము మొదలగు నని యొసంగి సాహాయ్యము చేయవచ్చును.”

“నా కాభాగ్యము త్వరలో లభించునుగాక !”

“నీసృయుడు యాగరక్షకుడై యుండ నీవు ధనరాను లొ సంగిన నింక నాక్రతువవిచ్చిన్నముగా సాగఁగలదు.”

“మాదాంవత్య మింకను నీవు వెల్లడిసేయవలదు.”

“ఇది యేమైన రహస్యమైనదా ?”

“అగును.”

“ఇంక యుచుకూడ నిశ్చయమురా ?”

“నావీరులచే బ్రకటింపఁ బడువాఁడ నిశ్చయమును.

“అట్లు కాకున్నయెడల.....”

ఈ జన్మమతయు సన్యాసముఁ గావించేయుచును ఆశ్వులాడు పురాతనకథార్థములు వాస్తవమైనచో బ్రకటింపఁబడున నానాధునిఁ తప్పక గలిసికొనియెడను. అని మాటలాడుచు కొండదిగి వెళ్ళిపోయిరి.

ఏ డ వ ప్ర క రణ ము

స మా ధా న ము,

చంద్రకాంతోపల భర్మనిర్మితమైన యొక పెద్దభవనము. అది వైశాల్యమునందును రామణీయకమునందును జగమునం దేమనోహర మందీరమునకును నీడుదీయక శోభిల్లుచున్నది. అందు శిల్పికళానైపుణ్య మగ్రస్థానము నలంకరించుచు నపారమైన సౌందర్యముఁ దెచ్చిపెట్టినది. దాని కనుకూలముగా రంగురంగులచేఁ జిత్రింపఁబడిన దెరలు వేలాడు చున్నవి. అం దొకగదియం దొకరత్న కుట్టిమంబునఁ బ్రతాపుఁడు నిద్రించుచున్నట్లు గ్రహించెను. వాని కప్పుడే తెలివినచ్చినది. యెదురుగా

వికసించిన యెఱ్ఱతామర పువ్వులచే సొంపారుచున్న కొలను దృష్టిగోచరమైనది. దానిమీఁదనుంచి చల్లగా వీచుచు సారభమువెడఁజల్లు గాలి వాని కానందముం గూర్చుచున్నది. ప్రక్కనొక తివాసీపై బంగారుపల్లెరమును దానిపైఁ బన్నీరుబుడ్డియు నుంచఁబడినది. చుట్టును దీపములు స్ఫుటముగా వెలుగుచున్నవి అక్కడొక సన్యాసి పతంజలి మోగనూత్రములు చెడుపుచు దలవంచుకొని కూర్చుండెను. అంతటనిశ్శబ్దముగా నున్నది. మొదట అది కలముని ప్రతాపం దుద్దేశించెను. వెంటనే రాత్రిదొంగలతోఁ దనకు జరిగినకలహము తనబాహువు తిగినేలవడిపోయిన విధమంతయు జ్ఞాపకమువచ్చినది. వెంటనే నొత్తగిలఁ బోయెను కాని గాయమునకు కట్టినకట్లు నిరోధించెను. అ చచ్చట కూర్చొనియుండిన సన్యాసితో.

“అయ్యో! ఇప్పుడు నేనెచ్చట ఉన్నాను?”

“సన్యాసిగడమునందు”

“ఇచ్చటకు నాయంతట నేను రాలేదుగదా!”

“నిన్ను దోషదుగాండు” కొందఱు గాయపడితి యీప్రాంత కాంతారమున బాటవేసిపోయిరి. మేము భద్రముగాఁ గొనివచ్చినిన్నుఁ గాపాడుచున్నాము.

“గురుస్వామి కిక్కడనుండియే నమస్కరించుచున్నాను”

ప్రతాపుని పూర్వము నదినుండి తీసిన సన్యాసి యీతఁడే.

“నీ కారోగ్యము త్వరలో రాఁగలదు!”

“నా కాచింతలేదు.”

“నీ కారోగ్యము మాస్వార్థముకొఱ కభిలషించుచుంటిమి.”

“మహర్షులగు మీకుఁ బ్రతాపుఁడు సేవకుఁడు గాదా!” అని తరువాత పద్మావతి యేమైనది? అని యడుగఁబోయెను గాని ఆమె సన్యాసినిఁ దోడుచేసికొని సురక్షితముగా గృహము ప్రవేశించి యంతఃకూచమున నిలుచుచును.

వైద్యుడు వచ్చి చేయచూచి, “ఇప్పుడు ప్రణాపుని మాటలాడింప వలదు; జ్వరము వచ్చువేళయైనది.” అని చెప్పి వెనకకు మరలిన రెండుగడియలకుఁ బ్రతాపునకు జ్వరము పరాకువచ్చినది. ఆయనస్మారమున నాతఁడు వదించునని యొకఁడు తాటాకుపై వ్రాయుచుండెను. అవి మనోరథమైన కథలుగ నుండెను. నూటరెండు డిగ్రీలజ్వరమునందు బుట్టిన యవస్థాస్మరమునందలి వాక్యములన్నియు నిజమయినవి వారెఱుంగుదురు.

ని ని ని ద వ ప్ర క ర ము

జానిసవిక్రయాపనము

సూర్యుఁ డస్తమించుటకుఁ బ్రార్థించుదిశాభిముఖుఁడై వశిష్ఠికిఁగాఁ జోవుచుండెను. వానిగమనవేగముచే నాకనము రెండుగాఁ జేయుకొనిపోయిన్నట్లు మేఘము లటునిటు లల్లాడుచుఁ ప్రకాశించుచున్నవి. మేఘం చలములు బంగారపు పూతపూముఁబడివీరిత సౌబకులీనుచుండెను. ఇల్లు రాగయుక్తమైన ఖగోళము భామినీచగరము నగటిపాటుచున్న మూసీనగ్ర వంతిలోఁ బడి ప్రకంపిత మగుచుండెను. ఆ సంతతప్రచాహ్లాదకమునఁ బ్రతిబింబితములైన సాధరాజములు గంధర్వాలయములను స్ఫురణము నకుఁ దెచ్చుచున్నవి: అందు మీనమిధుంబులు స్త్రోవిహారోత్సవవిలసనాబులును చూపుచు నటునిటు చెరలాడుచుండెను.

పురపురంధ్రీరత్నములు మంగళవానము లాచరించుచున్న వచ్చుచున్నారు. కొండలు కృతస్నాతకై కాంచనకలశములయందు నదీజలములు నింపి విన్యస్తమస్తకై వింతి రగుచీరలచెఱఁగుల కుచ్చిల్లి కాళ్ళపైఁ జీరాడ విహారనటనాపాటవంబునఁ జోవుచుండిరి. ద్విజప్రసరులు సంధ్యావందనముల నైయక్కడి శేవద్వి చేరుకొనుచున్నారు. ఆమ్నాము

వంటి యొక పెద్ద యంగడి యున్నది. అందెన్నిమో చిత్రవిచిత్రములగు వస్తుసామగ్రిలు విక్రయింపబడుచుండెను. విల్లునై నవట్టుదుకూలములు పువ్వులు సుగంధద్రవ్యములు కొనెడువారలే విశేషముగా నందువచ్చుచుఁ బోవుచుండిరి. అవి స్వయముగా ధరించుటకుఁగాని వారియిండ్లకుఁ గొనిపోవునటులుగాని లేదు. అక్కడనే యొకచోటఁ గన్యానికృయాపఠము గలదు. దానియం దనేకదేశకన్యారిశ్నములు బానిసలుగానమ్మబడుచుండిరి.

అది పశుప్రదర్శనశాలవలెఁ గట్టబడి గదులుగా భాగింపఁబడి యున్నది. విశేషపు బాడిగకు నొకగీము వచ్చుచుండెను. అందుసామర్థ్యముకొలది సంవాదించిన బానిసలను వేర్వేరుగా నుంచుచుండిరి. అందు వయస్సు చెల్లినవారు జవ్వనులు లేబ్రాయమున నల్లాడునిను గులుకలిసియుండిరి. వారినిఁ జూచినప్పుడు ప్రకృతినయన్నమకుంచితో రూపలావణ్యములం దేలాటిమాడ్పును గలిగించునో శారీరకవరిణామము లే యేటియన విడంబించునో యేదేశమునం దెట్టినాగరికత వ్యాపించి యేయే రీతి నలంకరించినదో వానినన్నిటిని వ్యక్తకరించు గీటుతాలవలె నిండఱో నుండరనారీమణి లందుఁ గ్రాలుచుండిరి. స్త్రీజాతుల నభివర్ణించు లాక్షణిక కవిసార్వభౌముల కది పాఠశాలయని నుడువవచ్చును. తాని గాని గుండెలు గలవాఁడు గాని పావభీతిగలవాఁడు గాని యక్కచొక్క గడి యయైన నడుపుమోపి నిలువనోపడు. ఏమనిన సంతకన్న యిసుకూపము ఊటియొకటి లేదు. అది యబలల యార్తనాదముచే భయంకరమై బానిసవర్తకుల హుంకారముచే నంతుభిత్తమై దుస్సహముగా నుండును పాపము కన్నులారఁ జూచుట కందఱకు సులభముగాదు గదా! పాపి తనభావరిణామమునం దలక్ష్యముగా నుండును; గాని యెప్పుడో యొకప్పుడాఫల మనుభవించకపోడు.

కొండటిబానిసలనుగొని తీసికొని పోవువన్నారు. ఆపూవులు పట్టినస్త్రీములు నీరలకొఱకే వ్యయముగు చున్నవి. ప్రపంచమునందుఁ

బ్రతి కానికార్యమును జరుగుచునే యున్నది. ఏకార్యముతప్పేమియు కన్పత్తిగా బరిణమించుచున్నది. అంతరాత్మయియ్యకొనిన వలదనువారెవ్వరు?

అం దొకమూల నొక సాలగలదు. అది పురుషబూజచేతను, ఎటుక పెంటికలచేతను, గబ్బిలముల దుర్భాసంచేతను నిండి దూరము నుండి చూచువారికి సైతమురోతః బుట్టించుచుండెను. ఆ దొకదివ్య తేజము ప్రకాశించుచున్నది అనిత వెలుతురునకు విడువలసలే పెందలో మూగుచున్నారు. మనయును అక్కడకు వెళ్ళి చూచివత్తము.

అది వెన్నలగాని మెఱపుదీగగాని కాదు. మఱుబరాశివలెను బువ్వులకుప్పలెను నున్నది. గాని యదియొక స్త్రీమూర్తి. ఆ లతాంగి మేనికాంతియే యీభాగ్గిరిని గలిగించిరది. ఆమెయొక చికివాడుపైఁ జరికిలఁబడియున్నది. ధూనిధూడరమిశ్రితమై కడుమూసియుండెను. అది వజ్రుఁ దన్ను నిర్బంధించి బలవంతముగా విక్రయించుటకై దెచ్చిన భీతిని నేలఁ బొరలాడి యుండవచ్చును. ఇంకను మొగిముడైఁ బబము కప్పఁబడి యున్నది. ఏడ్పుమానలేదు. అదివ్యతేజోవిగ్రహమున కొకింతదూరమునఁ గొంధఱుజనులు మూఁగి చూచున్నారు. వారియెదుట నొకపొడవైన గడ్డముగలనాఁడు నిలువఁబడి యుండెను. వానిమెడయందు రుద్రాక్షపూసలతావళము లున్నవి. చేతియందుడండముకటి గలదు నజఙ్గింపు కొట్టాచున్న చేలముకటి మొంతుకటి బులు. వెంటనే నొకటచేరికొనిన చిగురుకఘనీ యొకటి తొడఁగి బాగోగ్గియెదుట నక్కడ మూర్తి భవించినట్లుక బ్రహ్మరాక్షసుని యహంకారము వలె గల అనినన్నిలతో భయోత్పాలమును గలిగించుచుఁ బరికించెడు ప్రవృత్తితో నిలఁచీసిన గుండవలె నటునిటు పరికించుచుండెను. నాఁడే యీకార్యక నమ్మవచ్చిన బానిసవర్తకుఁడు.

వాఁడు చూడవచ్చిన ప్రాణ కళిమాలు డై యాట్లనియెను.

“పిమహాజనులారా! మీకొల్ల కావలసినయెడల దానినగా నిత్ర

యించెదను.” అని గోదేమాడవంటి కంఠస్వరముతో బ్రతుక నటించెను. అవికారాకృతిచే నంచలన మగుచున్నవాని స్వరమా యువతికి వినిపించి మఱిత వెక్కివెక్కి యేడ్చుచున్నట్లు ఆమె చైతన్యమువలన దెలిసినది. ఆమె నివ్వరును గొనుటకు బేరమాడలేదు. ఆసంగతియుఁ దలపెట్టలేదు. వచ్చినవా రెల్లరుక్మముగా నాస్థలము విడిచి చనుచుండిరి. అట్లువెళ్ళి పోవువారినిఁ జూచి,

„మీరీ యందకత్తె యవనరములేదా ? చాలఁజవక బేరమునకు నిచ్చివేయుదును. మీకెంతకుఁ గావలయునో అడుగుడు. అంతకే యిచ్చివేయుదును.” అని కేకవేసెను. కాని యెవ్వరును వినిపించుకొనలేదు. వాఁడిట్లు లీవేళనేకాదు. రెండుదినముల నుండి ప్రియత్నించుచుండెను. గాని వానినునోరధము ఫలించలేదు. ఆమె విక్రియింపఁబడు వాటమును గానరాలేదు. ఇంటియద్దెకును భోజనమునకును దగ్గఱనున్న సామ్మకూడఁ జాలవఱకుఁ జెల్లిపోయినది. అట్టి యవస్థయందు వాఁడు ఇట్లుప్రెదినము లెట్లుకడనును ? ఏదిన మద్దినియ్యకున్న నాదినమే యజమాని యంగడి నుండితఱిమివేయును. ఈకాలపురాజశాసనముల ననుసరించి వీధులందుఁ ద్రిప్పుచు బానిసలను విక్రియింపవలనువడడు గదా ! ఎంతతక్కువ వెల కైన నీవడఁతి నిచ్చివేయవలయునన్నఁ కొనుట కెవ్వరును ముందంజ వేయువారు లేకపోయిరి. „ఈమె యమ్ముడు కాకున్న నాదినములు బొత్తిగాఁ గడవవు” అనిబెంగ పెట్టకొనియెను. ఆతని కీయొక బెంగయేకాదు. ఆవరవర్ణినికొరకెవరైన వెదుకుచు వచ్చిరేని తన్నుఁ జూఱఁగొందురని కూడ నొక బెంగ వానికడుపులోఁ బరమాన్నమదిన్న కుక్కకువలె వేధించుచుండెను. ద్రోహియగువాని కగుచింత సరికమునకంటె బాధాకర మైనది. వాఁడు నివ్వలు తొక్కిన కొఁతివలె నలునిటు నడువెట్టి యక్కడ నున్నవారిని దీసికొనివచ్చి చూపించుచు నామెను వదల్చుకొన నెంచెను గాని యదియును సాగలేదు. ఇదియేమి విచారముని వాఁడు తలపోసెను; కాని ఆకారణమెవ్వ రతనిచెవిలోఁ జెప్పుదురు ? వానిబుద్ధి

యే యేమైనా గిక్కిరింపవలయును. పాపి కనుమానములు మెండు. వాడు తననీడకుఁ దానే భయపడుచుండును. ఇప్పుడు వాని మనస్సున నేమని యూహించుకొనుచుండెను ?

“నాయాయ్త్తాయమునఁ బెద్దభాగము బానిసవర్తకమునందే కడపితిని. ఎండఱినో బాలబాలికలను దెచ్చి దేశములం దన్ని ప్రాంతములయందును విక్రయించి వేలకొఁదిధనము సంపాదించితిని, నేఁడేమో యాయలనాఁగవీకరియింపబడకున్నది. ఈమీపై నేమైన శక్తి వాలియుండలేదుగదా ? ఆపనుభూతియు కొనుచారి నేమైన రానీయుకుండఁ బ్రతిబంధక మొనరించుచున్నదేమో. ఈరాత్రి, యేభూతవైద్యులైన దీసికొనివచ్చి వద్దము వేయించి చూపించవలయును; లేదా సోదీక్షనవెళ్ళి తెలిపికొనవలయును; ఇందుకొఱ కెంతవ్యయము చేయవలయునో.” అని జేబులోఁ జేయివేసెను. ఏమియు దొరకలేదు. ఎవరల ముఠా వెనకెరు. ఏమియు దాఁకలేదు. వానిబామలు ముడివడి యున్నాయని బ్రకటింపెను. ఇంకను జేబల్లలాడించుట మానలేదు. “ఏమీ ! ఇందులో నాలుగు మోహిరిలుంచితినిగదా ? అవి యంతలో నెక్కడమాయమైనవి ? ఎవ రవహరించి యుందురు ? నేనంతప్రమత్తుఁడనై యెన్నఁడును మెలఁగలేదే ? ఇదిచాల మాయగానున్నది. నాకింకఁగడిచుట యెట్లు ? సాయంకాలము గాక పూర్వమే గృహధికారి యిల్లరికై వచ్చి వీడించును. రాత్రిభోజనమునకైన నెట్లనియేగాని గానించుటలేదు. ఇది కేవలపరదేశము. నాకేతీతి నిచ్చట నప్పుపుట్టును ? నేనెప్పుడో వచ్చుననుకొన్న కష్టములిప్పుడే వచ్చినవి.” అనియక్కడనే చితికిలఁబడి మోగాళ్ళపైఁ దలనిడికొని పెద్దవగండగిలి చింలించుచుండెను. అందువానియూహ లనేక తెఱంగులఁబరువెత్తుచున్నవి. తనధనమపహరించినవాని నెట్లువట్టుకొనవలయునని రంధ్రాన్వేషణము చేయుచుండెను. అప్పుడు వానికిఁ గలిగిన పరాభవము దవానలమువలె హృదయగహ్వరమును మాడ్చివేయుచుండెను. వాని మానసము కత్తితో గీఁచినట్లుబీటలు వారుచుండెను. ఇప్పు

ఈ వానిమనస్సు పుంకునలిపినట్లు నలుపుచున్నది.

దొంగకుఁ గూడ దొంగయం దనూయపొడము చున్నది. కాని తానొకట సొత్తపహరించినప్పు డేల నట్లుహింపడో? పరాంగనలను గిరించువాఁడు తనవనితపై గన్నువేసినవారితోఁ గలహించును. ఇట్లే దుష్టునితో నైకమత్యముండదు. కావుననే దుర్వీరనము సహజదూష్య మగుచున్నది. అబానిన వర్తకన కేమరుగా నొకఁడు వచ్చి నిలువంబడి యెను వానిని చూచి నివ్వఱిపడి తన్నెవ్వరైనఁ బట్టుకొనుటకు వచ్చు చున్నారేమో యని యటునిటు పరికించి వానితో

“అర్యా! నీవెవ్వఁడవు?” అని యడిగెను. వాఁడు మాటలాడ కయే వెళ్ళిపోవుచుండెను. బానిసవర్తకుఁడు వానిలిలిచి నీవీకన్యను గొ నెదవా యని యడిగెను వాఁడు మగట వచ్చెదను” అని వెళ్ళిపోయెను. అప్పుడు బానిసవర్తకుఁడు తనలో ఈమిషెనున్న గృహము వదలినచో నొక్కక్షణమున విక్రయింపఁ బడిపోవును. “ఇట్టి సౌందర్యవతి నివ్వఱి గొనవందుడు? ఈడయ్యమును వదలఁగొట్టుటకు భూతవైద్యుఁడేల కా పలయును? ఇతమాలేము నేను నేనులేవా? అనిదిగ్గునలేచి యావ గుఱుచున్న కాంతెను లోనికిఁ బిలిచికొనిపోయి చీపురుగట్ట చేతితోఁ బట్టుకొని యెదురుగా వచ్చి నిలువంబడియెను. వాని నామెతల యెత్తి చూచి నిర్విణ్ణయై యిట్లనియెను.

“ఒరీ దుర్మార్గుడా! ఈచీపురేల తీసుకువచ్చితివి?”

“పిశాచమును వదలఁ గొట్టటకు.”

“ఎక్కడి పిశాచము.”

“నీపై వాలియున్నది.”

“ఏమి నీకనుల కావరము. నీకన్నఁ బెద్దపిశాచ మింకెక్కడ న్ను? నీవు పిశాచముయొక్క యవతారము గావా? పిశాచమును నే నెదురుగానే చూచుచున్నాను.”

“ఇంతవఱకు నిన్నెవ్వఁడు గొనుటకు రాకున్నాడు. వచ్చినను

దిరిగి వెళ్ళిపోవుచుండిరి. ఇది కేవలము పిశాచ ప్రేరేపణముగాని వేటగాదు. నాశేబులోనున్న మొహిరీలకు హరింపఁజేసినదియు నీపైనున్న పిశాచమే యని నాయుద్దేశము ”

“ ఏమి మొహిరీలు ? ”

“ నీకుఁ దెలియకుండ నుండునా ? ”

“ ఔరా ! పాపాత్ముడా ! న న్ని కష్టములకు లోబడియుచుంటివి ? కామాయవశ్రుధారివై యా క్షుణ్ణునివలెఁ వచ్చిన నీవు బ్రహ్మగ్యుడవని యోచించి యెంతమోసపోయితిని. నాచేతిలో ఖడ్గమున్నచో నిన్నిప్పుడే రెండుతునకలుగాఁ జేసి నీ దుష్టచాత్రీమను ముగించి యింకముందు నీవలన నపహరింపఁబడువారి యెడల నుపకారమును జేసిన పుణ్యమునకుఁ బోయియుండును. నీ వింతిమహాపాపివని తెలిసియున్నచోఁ చోరులచే నీవు చెట్టునకుఁ తెక్కిలు విడిచి కట్టఁబడినప్పుడు నిన్ను విప్పకున్న నన్నివిపత్తులయందు ముంపకపోయి యుండువు.

“ ఆనంగతి యిప్పుడు గరిజలసేతుబంధనము వంటిది. దెబ్బలాలముగిసిన వెరుకగుద్దు జ్ఞాపకము వచ్చినట్లు, ఇప్పుడు నీ వెన్ని తలపోసినను అంతమాత్రమున నేమియును బ్రయోజనములేదు. నిన్ను నేనీ యంగడి నంతకో కొంతకు విక్రయించి లేచిపోయెదను. నీవంటివాడు నాచేతియం దెందలు చెల్లిపోయిరి ? ”

“ నీవడకుండఁగనే నీ కెంతధనము కావలసిన నంతధన మిచ్చెదనని నేను బలుసారులు చెప్పియుంటినిగదా ? ఆధనముతో నీవొక్కసారి కుబేరుడవై పోయియుండువు. అది విడిచి నన్నీరీతిని విక్రయించిన నీకేమివచ్చును ? ఇట్టి పాపార్జితమైన ధన మెంతకాలము తినిజీవించెదవు ? ఎప్పుటికైన నీకుఁ జాపులేదా ? నీకు నరకాగ్నిహోత్రీమన్న భీతిలేదా ? ఇప్పుడైన నన్నుఁ జిక్కులువెట్టక వర్థమానపురమునకుఁ జేర్చుము. నీకు వలసినంత ధనమిచ్చెదను.”

“ ఈబెడరింపులకు నేను మోసపోవువాఁడనుగాను. నీవు నన్ను

నీకోటకుఁ దోడ్కొనిపోయి యేచెఱయందైనఁ బెట్టిన నప్పుడు నేనేమి చేయఁగలను ?”

“ ని న్నెట్టి యిక్కట్టలకుఁ బాల్సేయను నాత్రికరణశుద్ధియందు నీవు సంపూర్ణనమ్మక ముంచుము.”

“ ఇట్టి వేడుకమాటలయందు నేను లక్ష్యముంచినచో నింత కాల మీ బానిస వ్యాపారము నేయఁగలనా ? నాచేతఁ జిక్కిన పిళ్ళ మంది నీకన్న వెక్కుడలాలనము చేయుచుండిరి. వారియెడల నేనేమా త్రిము దయఁజూపినను నన్నప్పుడే మట్లముచేసి యుందురు. నేనొకరి యెడల నెట్టియవిశ్వాసినో నాయెడల రెండవవారి ను నెట్టి యవిశ్వాసులే యగుదురని నేను తెన్నగ నెఱుంగుచున్నా.”

“ బౌరా ! ఎంతదయానిగిన్నఁడవు ! నీవటి దుర్మార్గునిఁ గాంచి భారతమాతవిజముగా సిగ్గుపడుచున్నది. నీహృదయము నల్ల రాతికన్నఁ గఠినమైనది. నీవు కేవల రాక్షసుఁడవు. నీయసువులు దీయు టకిప్పు డేరాముఁడైన నవతరింపవలదా !” అని జొటజొట కన్నీరు రాల్చుచుఁ జెఱగుతోఁ పడుచుకొనుచుండెను.

“ నేనీదొంగ యేడ్పులకు బెదరువాఁడనుగాను. నాకుఁ గావల సినది ధనము. ధనమిచ్చి రెండవమాట మాటలాడుము.”

“ ఇక్కడ నే నెట్లు నీకుఁ గావలసినధన మీయఁగలను ?”

“ నీయంతట నీ వమ్ముడువడి నాకు ధనముఁగూర్చుము. నేను వెల్లిపోవుదును. లేకా నేనే విక్రయించెదను. ఈవలకు రమ్ము.”

“ అయ్యో ! అబలలకు విక్రయించుటకు నీచేతు లెట్లాడుచు న్నవిరా ? నీకు వారి బేలతనమునందైన విశ్వాసముదయింపదా ?”

“ నాకేమి విశ్వాసము ? కడుపారఁ గాంచిపెందిన ముద్దుబిడ్డలను ముక్కువచ్చలారకుండ మూఁడుకాళ్ళ ముదునలిపీనుఁగుల కర్థ వాంఛాపరత్వమునఁ గట్టెపట్టి కటికి గర్భాదానములు నేయుచు ననంత రము విధవలఁజేసి యింట వంటనేయుటకుఁ బెట్టకొను తలిదండ్రులకు

లేనివిశ్వాసము నాశేలముండవలయును ? వలయుండును ? నే నలవృద్ధ కన్వేషకునుగాను.”

“సావ మెవ్వరికిమాత్రము శ్రేయస్కరము ? నీపింతటితో బాపములజోలికీ బోవకము ”

“ధనముకొఱకై చేసినసాపము పాపముగాదు. ఎన్నిసాపములు చేసియైనను ధన మార్జించినవాని కవకీర్తిగాని నిండగాని లేదు. అనేక పుణ్యాత్ము లాతనిసేవకలై స్తోత్రపాఠములు సేయుచుఁ జ్ఞాని దీర్ఘు చుండురు. వాడుకులముగూడ మఱవవచ్చును. లేవ్వగడించినప్పు డది సహజమేకదా ! కొండఱిది యెల్లని పశ్చింపవచ్చును. చెడిబ్రతికిన వానికి జోడికొట్టి గోధుమకొట్టెగను ముతకవంచి దువ్వలువగను గాల్పడక వాహనముగను మాజినప్పుడు కలముగూడ దానితోడనే మాటిపోవును. ఎట్లనినఁ బరివ్రాజకుఁ డైనప్పుడు జన్మాంతరమునే పొందు చుండలేదా ? ఇదియు నశ్లే.”

“ఇన్నిధర్మములు నేర్చిన నీవు పాపములన్నిటికీ దట్లనే రనఁ దగిన యీబావినవర్తకమును మహాపాపము వీడవలదా ?”

“సాపములేని దేమున్నది ? జగ మంతయుఁ బాపమయమయి యే యున్నది. ఈలోక మొకరినిఁజూపి యొకరుతినుట కేర్పడినదిగాని మఱియొకటికాదు. అట్లు గాకున్నఁ జిన్నచేపలను పెద్దచేపలు తినఁ గలవా ? పులులను గద్దలను మూసాహారులుగాఁజేసిన పరమేశ్వరుని యుద్దేశమేమి ? వానిని బాప మాచరింపుమనియే కదా ? అది పాప ము కాదంటితేని నేను చేయునదికూడఁ బాపముచే దూషింపఁబడిన దుష్కార్యముగాదు.

“నీవు పాపవరివర్తనుడవు గావున నీహాసనమును నేదో విధ ముగ సమాధానవఱుచుకొనుచున్నాడవుగాని నీపాపము వండినప్పుడు రోగముచే నీదేహము పీడింపఁబడినప్పుడు వల్లించినపాపము స్ఫురణము నకు వచ్చినట్లు నీదుష్కృతఫలము లేస్సగా ననుభవించి తీతవచ్చు. దు

ర్కాదృశా ! పెడనీతులు చెప్పి యుత్తముఁ దనుపించుకొననెంచితివా ?

“ఇవి యన్నియు నీమీఁదనున్న విశాచములే నూటలాడించుచున్నవి. అవి వదలిపోయినచో నీవు నులువుగా నమ్ముడై పోవుదువు.” అని చీపురుఁగట్ట పైకెత్తెను.

“అఁ ! అఁ !” యని కన్నులెఱ్ఱజేసి గంభీరమైన స్వరముతోఁ బలికెను. అది మేఘగర్జనమువలె నలుగడల వ్యాపించి వానికర్ణపుటభేదము గావించినది. దానితో వాఁడు గడగడలాడిపోయెను. చీపురుఁగట్ట చేతిలోనుండి జాతిపోయినది. ఆకాశము విరిగి తననెత్తిమీఁదఁ బడుచున్నదా ! యనిగోడమీఁదఁ జిత్రించిన బొమ్మలతెలియవఁబడిపోయెను.

ఈమె మన కథానాయిక యగువద్దావతి యనియు వాఁడు వెంటనున్న యోగియనియు మా పాఠకమహాశయులు తెలిసికొనియే యుందురు.

తొమ్మిదవ ప్రకరణము

పద్మావతియు దంతము,

పద్మావతిని వర్ణమానపురమునకుఁ దోడ్కొనివెళ్ళెదనని యోగి వేషముతో వెంటాడించియున్న యీబానిసవర్తకుఁడు కల్లబొల్లుల్లి భామినీపురమునకుఁ దీసికొనివచ్చెను. అంతవర్యంతము పాపము ! పద్మావతి వర్ణమానపురమునకే పోవుచుంటి నని తలంచెను. ఈ బానిసవర్తకునియందుత్తమనన్యాసి యనునమ్మకము పోలేదు. ఆమె యుత్తమకులసంజాత గావున నొడులను దోషదృక్కులతోఁ జూడఁ జాలదు.

వాఁడు సంధ్యానుష్ఠానములు కఠిమముగా మూఁగివేసెను, ఒకకొనాఁడు రహస్యముగా మానభక్షణము నేయుచు షష్ఠావతీకటఁ బడియెను. అప్పుడతనిసర్వోత్కృష్టత్వమున కొకింత సంశయించెను, భుక్త

శ్రీమత్తమైన యుద్ధిష్ఠాన్న మొకచోట దాచిపెట్టి మఱునాఁ దది భక్తింపుచుండెను. అది వలలఖండమిశ్రితమైనకూడు. అవసరమునుబట్టి యెడమచేయికూడ సాయముచేసికొని తినుచుండెను.

అప్పుడు వీఁ డెవఁడో రాక్షసుఁడు కానోపు ననియు, వీరిహస్త వంజరమునఁ జిక్కిందిక్కమూలినపక్షి నై మహాస్త్రములకు గుఱికావలసి నదాన నైతిననియుఁ బద్మావతి లిలపోసికొనుటతోడనే యామె యెడలు జల్లున నీరువిడిచిపోయినది. అయినను జేయులది యేమున్నది? దైవముపై భారమువేసి ధైర్యలేకము మనస్సునం దవిలి వానితో “ఈదిన మేమి భుజించుచున్నాడవు ?” అని యడిగెను.

“అన్నము.”

“అగును. గడ్డి తినుచున్నానవని నేనడుగలేదు.”

“మఱి నీవడిగిన దేమి ?”

నిన్నింతపఱకు సుత్రమోత్రముఁడైన మహాయోగివన భ్రమపడి సంకులకు విచారించుచున్నాను.”

“ఇంకేటుపై విచారించకుము.”

సరే. నన్ను విడిచివేయుము వెళ్ళిపోయెదను.” అని రెండవగులు వేసినది.

“అచ్చటాఁగుము. ఎక్కడకుఁ బోవుచున్నావు ?”

“అనంగతులతో నీకేమిపనియున్నది? నీకేముల నెత్తజేసెను.”

“నిన్ను నేనీపురమున విక్రియించెదను. నీవు అమ్మకొడై పోయినాకు ధనమును గూర్పవలయును.”

పద్మావతి విసిపించుకొనక సూర్యోగము పెట్టుకొని వెళ్ళిపోవుచుండెను.

“బానిసవర్తకుఁడు వెనుకకు మెడతిప్పి, “పోవలదు. ఖడేరము” అని మిడిగుడ్డు త్రిప్పుచు భీకరముగాఁ బలికెను.”

“పద్మావతి నిలిచిపోయినది. పాపమామె యిప్పుడేమి చేయును?”

గలను ? ఒంటరికడై, నిరాయుధురాలు. తనయదృష్టమును నిండించుకొనుచు విచారముతో మొగము చిన్నజేసికొని యుండెను. తరువాత వాడు భోజనముచే సంతుప్తుడై కన్యావిక్రయాపణమునకు రమ్మలి బలవంతపెట్టెను. పద్మావతి యెన్నియో తెఱుగుల బతిమాలుకొనియెను. గాని విసలేదు; కటికివానికి మేకయందు దయాయుండునా ? నిర్దయుని మానస్థితి వానికేగాని యెరుల కగోచరము. మేము వర్ణించుటకు మాకల వట్టిదిగాదు. ఇదిసంతతార్ద్రభూతవిలసనమైనది అది దయాార్ద్రభూతరహితమైనది. ఇది మృదువదఘటనాచరణమైనది. అది కేవలము కఠినమైనది. వధ్యభూమిని బోలిననిర్జలస్థలమందుఁ దీవ్రాతపంబుచే దస్తమై బగుళ్ళుదీర్చిన నల్లరాతికంటె గఠినమై యభేద్యమై వివశ్రాయమై దవాగ్ని నతిశయించుచుఁ బరిభ్రమింపని శబ్దజాలమునకు నిముడుచుచు పాతకజెప్పితిమి. ఇందుపై మిత్రవంశము లేకుండ రెట్టించుకొనుచు వెళ్ళి వెళ్ళి యాకడపట వానినుపలక్షించినచో నొకబానిసవర్తకుడు గాన్పించును. లేక యొక కన్యాశుల్కమునకై చేయిచాచువాడు పొడనూపును. లేక యొకవడ్డి వర్తకుడు.

కఠినుడైన యా బానిసవర్తకుడు పద్మావతిని దుఃఖి పెట్టి అంగడినిఁ దెచ్చిపెట్టెను. ఇప్పుడుపద్మావతి అంగడియందే యున్నది. అమెను విక్రయించు తెఱుగు వెనుకప్రకరణమునఁ జదివియే యున్నారు తుదకాభామినీపురమున నొకనూరు బేరగాని కామి విక్రయింపబడియెను. మృగయుడు పులితోటియండి లేడినిఁ దప్పించి కోసికొని తినుటకు నింటికిఁ గొనివచ్చుచున్న లామెను దోడ్కొని నడిచెను.

వ ది య వ వ్ర క ర ము

పు స్త క భాండా గార ము

ప్రతిభాను కానాటికానాఁ డారోగ్యము వచ్చినది. వానికిప్పు డేమియు జ్వరముగాని అవస్థారముగాని లేదు. నడయాడుటకు సంపూర్ణ దార్యము గలిగినది. అది గుహాధిరము గావున సంచారయోగ్యమైన విశాలప్రదేశము బెక్కడను లేకు ఉన్నచో నొకవిశేషమునందు మనోహర సాధశిలాతలంబులచే నిండియున్నది. అతఁ డొకసాధమునుండి మఱియొక సాధమునకుఁబోయి యందందుఁ గలశిల్పికళానైపుణ్యములఁ దెలుపు చెక్కడపుఁ బరులను పొడవుగాలాదినయూర్పులపైఁ దీర్చివయం తస్తులను వింతగా విలోకించుచుండెను. వెలుతురును, గాలియును జాలి సంత వచ్చుటకు సారంగములు నానాముఖములఁ ద్రవ్యఁబడియున్నవి. ఆ మేడలగదులు విలుపుటద్దములచేసి, చిత్రవటములచేతను, నిండి సా బగులీనుచు రాజభవనములను దిరస్కరించుచుండెను.

అందొక విశాలమైన భవనమునందుఁ బెద్దపెద్దబీరువాలు వరుస గాఁ బేర్చియున్నవి. అనడిమి ప్రదేశమున మెత్తనితివాసియును దానిపైఁ దెల్లవి ఘోషుచేఁ గప్పఁబడిన గడ్డియునునలంకరింపఁబడి యున్నవి. ప్రతా పుడవి విలోకించి వెంటనున్న సన్యాసితో నిల్చియుండిగెను.

“ఈ బీరువాలయం దేమున్నది ?”

“పుస్తకములు.”

“ఈ నిలయము పుస్తకభాండాగారమునకై యేర్పడినదా?”

“అగును.”

“ఇవి సర్వదా యూయఁబడియే యుండుదా?”

“ఇవి సెలవుదినములు గావున.”

“ఎవరికి ?”

“మాసన్యాసి సంఘమునకు.”

“ఏల యొనంగబడినది?”

“నీకారోగ్యము గలిగినదను పంతునమునకు.”

“ఈగ్రంథముల సంపాదయమేమి? ఇవి యెట్లునొనాదింపబడినవి?”

ఇందు నానావిధశాస్త్రగ్రంథములున్నవి. వీరియందు విశేషభాగము నీవు కల్యాణానగరముననుండు గురువురందర భట్టారకునిచే నగ్ని నుండి వంరక్షింపఁ జేసినవియుఁ గొన్నినానాదేశములనుండి తెచ్చినవియు నై యున్నవి.

“ఇచ్చట కెట్లు వచ్చినవి?”

“గురుభట్టారకులే తీసికొని వచ్చిరి.”

“అతఁ డెందున్నవాఁడు?”

“తొలుత నిన్నీసన్యాసిగడమునకు. దీసికునివచ్చిన సన్యాసియే మాగురువు.”

“నిక్కమేనా? అని ప్రతాపః హర్షవృద్ధి నేను గ్రహించనే లేకపోయితిని. అతని చరిత్రము నీకేమైనఁ జెలియునా?”

“తొలుత ఉదయార్కుని ముత్రియని మార్తము తెలియును. వక్షకుఁ దండి యీతడే.”

“నిజముగా నాతఁడు మహానుభావుఁడు”, అని ప్రశ్నించుచు గడపఁ గూర్చుండెను. తరువాత “ఈపుస్తకము లెవరయినఁ జదువుచుందురా?” అని యడిగెను.

“ఇందు మహానుభావాపాధ్యాయులైన విద్వాంసులు పెక్కురు గలరు. వారు తర్కవ్యాకరణాది వివిధశాస్త్రకళాశాఖలు, నిరంతరము తత్వరసానునశారీరకార్థికదేశ చరిత్రవిషయిక తత్వములను వాద ప్రతిపాదములు చేసి పూర్వపక్షసిద్ధాంతములందుఁ దేలిన సారాంశము నూత్రప్రాయముగా నంకుచిలవటిచి వ్రాయుచు భాంజాగారమున నించుచున్నాడు.”

“వరమపూజ్యులైన నీరి యత్న ముభయలోకచరితార్థమైనది. ఈపుస్తకము లిప్పు డెవరైన జూపించగలరా?”

“నే నన్నియును జూపగలను.”

“నీయొద్ద బీగములున్నవా?”

“ఉన్నవి. నే నీభాండాగారమునకుఁ గార్యదర్శిని.” అని యొక గాటియాకు పుస్తకము నందిచ్చి యీదేవుర్తకము కొరెదవో చెప్పము. తెచ్చి సమర్పించెదను.” అని యెదురుగా నిలువబడియెను.

ప్రతాపుఁ డది విప్పి చూచెను. అందు అకారము మొదలు బొకారమువరకు మాత్రమును వచ్చుపుస్తకనామములు వానికెదురుగా వానిని రచించిన కవియొక్కనామములు అవి యెన్నిపుటలగ్రంథము లో అం దేయేవిషయములు క్రోడీకరించి గమనింపఁగల సంతయు విస్తృతముగా వ్రాయఁబడియున్నది. ఆపుస్తకమునందు దాదాపు పదు నైదువందలపుటలుండి యుండవచ్చును. ప్రతాపుఁడది చూచి వింతపడి,

“ఇట్టి పుస్తకముల వట్టికలఁ వ్రాయఁబడిన సంపుటము తెన్ని గలవు?”

“ఇప్పటికిఁ బదునొకటి యున్నది. కొన్నిశాస్త్రము లింకను సంపూర్ణముగా లేదు. వానిని తత్వములు శోధింపఁబడుతున్నవి.”

“నే నన్నియు నొక్కసారి చూచెదను. ఈబీరువాతాళము లన్నియుఁ దీసివేయుము.” అనిను. సన్యాసి యట్లుచేసెను. ప్రతాపుఁ డందున్నపుస్తకము లొక్కొక్కటిగాఁ దీసిచూచెను.

అవి భాషాగ్రంథములు, నిఘంటువులు, విజ్ఞానసర్వస్వములు, అర్థికరాజకీయధర్మశాస్త్రములు, చరిత్రగ్రంథములు, ఖగోళభూగోళ వివిధఖనిజశాస్త్రములు, నావికాయాన, ఆకాశయాననిర్మాణక్రమములు, శిల్పవదార్థ జీవవిజ్ఞానశాస్త్రములు, పురాణేతిహాసములు, తర్కవ్యాకరణములు, మనుయజ్ఞవల్క్యపారాశరస్మృతులు, న్యాయవైశేషిక వేదాంతసాంఖ్యశారీరక జ్యోతిషమంత్రశాస్త్రములు, మున్నగుశాస్త్ర

ప్రపంచ మంతయు బయలుదేరింది. ప్రతియుద్ధాంధమునందును ఒక్కొక్కమహావిమర్శనము వ్యాఖ్యాననహితముగా వ్రాయబడి యున్నది. అవి యన్నియుఁ బ్రతాపున కొకమహానముద్రమువలెఁ దోచిపోయి, అప్పు డాతని కెంత యానంద ముగయించినదో గాని తనజీవితపరమావధి యంతయు నందుండి యుగ్రాంధము లన్నియు శోధించవలయుననుకొనూహల ముదముఁబడి, భాండారమునుండి విజ్ఞానసర్వస్వమును దీపిచమవుట కుపక్రమించెను. వాని కకస్మాత్తుగాఁ గలిగిన యానీక్షను సన్యాసి గ్రహించి,

“మహారాజా ! మఱియొక భవనమానరాన్ని విశోధయించుచేదపుగాని రమ్మ” అని పిలిచెను.

“నే నీపుత్రకమునందు జగత్త తియుఁ జూడఁగలను. ఇంతకన్న మనోహరమును విచిత్రీవస్తువు లీభవనములం దెక్కడను గలిగియుండవు. అవశిష్టమైన సాయానజ్ఞప్తమును ఈగ్రంథపఠనా సముత్క్రంతమునందే కడపివేయును. ఇంతకన్న నాకు రాజ్యముగాని ప్రపంచక సౌఖ్యముగాని యధికమని తలంపను.

“నీవీదీక్షను బూనియున్నచో నింకను బ్రపంచమున నీవుచేయుఁ గలమార్పు లేమికావలయును ? నిన్న నమ్ముకొని యున్నవారందఱు భగ్నమనోరథులు గావలసినదేనా ? మహారాజులకు విద్యాదింతతోఁ బనియేమి ? లోకమున నీకెంత విధియున్నదో అది నెరవేర్చినపిమ్మట నీవు విరాగివైనను విద్యానిధివైనను బాధకము లేదు.”

“నీవన్నది వాస్తవమే గాని నాకన్నిటికన్న నీగ్రంథశోధనమే ముంచిగాఁ దోచినది. రాజ్యకాంక్షకై వేలకొలది మనుష్యులను సంహరించి వసుంధరసురక్తపాతముచేఁ దడిపి తల్లభ్యమైన నెత్తురుకూడు తిప్పటకన్న నొరు లెవ్వరిని గానరాకుండఁ బాతాళలోకమునుం జూలిన యీగుహగర్భంబునఁ గాలము గడపివేయుటయే శ్రేయముని నాయథి

“ప్రపంచమున మనుష్యుడై జన్మించుట కుండినప్రధానాశయము కేవల స్వార్థవశ్యమునకుఁ గాదు. ఇది పరమేశ్వరుని రాజ్యము అందు నీకు బలమును, బాహుల్యమును వీర్యమును, ధైర్యనాహుతాది నద్గుణాలాకారములను గూర్చి విశేషరాజ్యమును వైశ్యర్యమును నొసఁగి ధర్మసంస్థాపనార్థము తనకుఁ బ్రతినిధిగా నిచ్చుఁ బ్రాపించి యున్నాఁడు. అట్టియెడ నీవుసంపూర్ణవిధిని నీవు నెరవేర్చనేని అదియే నీగౌరవం బాపముగాఁ బరిగణింపఁబడును. నృప్తియందు నీవొక యవసరమైన యువకరణమై యున్నావు. ఎందుకో నీవలన బాధయునుండి తరింపఁచున్నారు. నీవు విద్య నభ్యసించు కాలము దాటిపోయెడిది. నీజనుయాత్మికై బయలుదేరితివి. అది యనంపూర్ణముగా నిలిపివేసి మధ్య నీశక్తి విఘ్నపాదివగుట యసంగతమని నేను దెలింది చెప్పినందులకు ఊహింపుము.

“నీప్రబోధనమునం దొకంత న్యాయలేశమున్నది నామానన మీకాశుకమునుండి మరలదని నేను దృఢముగా నెఱుఁగుచున్నది. నీమనన జీవ మస్థిరమైనది. అందు రాజ్యవైభవము ను సమృద్ధిపరచుకొని యుములు. అట్టివానికై యెండమావులకు బరువులేకు మృగమువలె భ్రాంతింకేసి యపేక్షించుట నామతిముగాదు. ఈధనమును ధరాతలమును వెంటవచ్చునా? రావు. నామానన మిచ్చుచు గంగానీలమువలె నిర్మలమై యున్నది. ఇచ్చు దేవాధాదూషితిమైన కల్మషమును విశ్రీతము గాలేదు. ఈమానందమును నన్ను కొన్నినాల్గునుభవంపనిమ్ము. నేను కొంతోకాలమున నాజన్మమధ్యంబున నిట్టి శాంతియు నుగవరిత్యాగమును గలుగునని యాహించియుండలేదు. నాశీతచరిత్రమునందని యొక గొప్పయనభ. దీనిని నీవునిఘ్నము నేరుటకొక జాతింపకుము.

“ఇంక ముగి దెప్పటికి రాజ్యముతోఁగూడ నీకుఁ బనిలేదు గాఁబోలును !”

“అది నేను చెప్పఁజాలను, అరణ్యమునుం బ్రవీణ యీగింధరాజములం దేమియున్ననో తెలిసికొనక కూపకూర్మములవలె బుట్టి

నచోటనే గిట్టిన నదిమాల్యము మానుషజన్మముయొక్క అవధిని యని యెవ్వరైనఁ జెప్పఁగలరా? నేనొకవేళ ముందెప్పుడైన విధివశమున రాజ్యము చేయవలసి వచ్చినను సంపూర్ణవివేకము లేక పరిపాలనము చేసి తినేని దానఁ గలుగుదోషమునకు నేనుఁ బాఘ్యుడనై యుండవలసివచ్చును. దోషరహితమైన వివేకము విద్యాసంపాదనమునఁ గాని గలుగదు. అట్టియుత్తమవిద్య కీగ్రంథములు రత్నాకరమువలె సున్నవి. ఇవి జనసామాన్యమున కలభ్యములు, పుట్టిమించినయముననే నివి చదువక చేతులార విడుచుకొంటినేని ఇంక నేనెన్నఁటికిని నిట్టి మహాభాగ్యమును బడయఁజాలను. ఇది నాకన్నులకు వసంతకాలమునఁ బుష్పించిన వనరమావైభవముకన్నను శరత్కాలములయందుఁ దెల్లవి నీరదశకలంబులయందుఁ ప్రకాశించు వెన్నెలరాయఁకన్నను సరసిలోపల ముద్దారవిక సించినవద్ద.....అని యూరుకొనియెను. అప్పుడు తనలో నిట్లునుకొని యుండవచ్చును. “అన్నియు నాపద్మావతి తరువాతనే. ఆమె జనకుని యింట వసించుచున్నంతవఱకు నేనీగుహగర్భంబున వసించెదను. ఆమె లేనిది నేనొకవేళ రాజ్యముచేయుచున్నను, సరణ్యమువలెనే యుండును. పద్మావతి నామోచ్చారణమున నాయొడ లెంతగాఁ బులకరించినది.”

“రాజా! నగము నగము చెప్పి యూరుకొంటివేల?”

“మఱియేమియును లేదు. సరోవరములోని తామిరపువ్వులకన్న నీభాండాగారమే నాకు మనోహరముగాఁ గానఁబడుచున్నది.”

వ దు నొ కొ ఁ డి వ ప్ర క ర ణ ము

దు : ఖ ము

అనుంగుగూతురు రిగువద్మావతి నన్యాసిగడమునఁ బ్రవేశించి మృగంబులకుఁ బూర్ణమధ్యమునందుఁ దన్నుదులచే బ్రాభంభింపఁబడిన

దో లేక చేపిడునాగర్భాండకోశమున మాయమైపోయినదోయనిదింతిం
చుచు నుదయాద్భుతం శుద్ధాంతమున నివృత్తిక సోపానైః జెక్కిటఁ
జేయఁ జేర్చుకొని తదేకదీప్తిగాఁ జూచుచుండెను. వాని కన్నులయెదుట
నేలఁ బొర్లుచు దుఃఖముచే స్మారకము తప్పిన యొకరమణీవిగ్రహము
గ్రాలుచున్నది అమె యెవరు ? దురదృష్టవంతురాలైన సరోజినీదేవి.
సంతతము నెయ్యముం గూర్చి పుత్రికకై విలపించుచున్నది. ఆమెను
జూచి యుదయాద్భుతనకు దుఃఖము పొర్లిపొర్లి వచ్చెను.

వారిగర్భము లెంతచుమ్మలు'చుట్టుకొని పోవుచున్నవో వారిహృ
దయములయం దేనుఁజూగి ప్రజ్వలితమై యెట్లు రాజ్యము చేయుచు
న్నదో వారిపైనది యెంతకఠిన్మైన యవస్థయో నిష్కలుప్తమైన బుద్ధిని
గాదిలి కూతురుపైఁ గల క్షమానుబంధము వారినెంతయొకయొక
కలిగించినదో అనడలవలెను హృత్తలవలెను సతీదీనావసరవదములై
ఘోరముగా విలపించు చుంకిరి. దీనినిజ్ఞప్తి ప్రపంచమున మానవకోటిని
బరమేశ్వరుఁ డొక్కటే యవసరము నిమిత్తము సృష్టించె నని తోచక
మానదు. ఇప్పుడు పెరువగం దగిలి కన్నీరు కాలువలు గట్టిపట్టుగాఁ
దననతీతిలకముతోఁబాటు నేర్చుచున్న యుదయాద్భుతం తనయాగ్ర
హానుగ్రహములే దేశమునకు స్థితిలయములని భావించుచుండెడివాడు
తన కెప్పటిని బరాధవకళంకము దాపరింప దని కృపానిశ్చయముడై యుం
డెడివాడు. మఱికొన్ని నాళ్ళాలీదన వానిమనోరథమును ఫలించియుం
డినచో నిరీక్షింపఁడై స్వయం బ్రహ్మత్వమును బ్రకటింపి యుండును.
అట్టిబలవంతుఁడు తనవ్రతములన్నియు విస్మయములై యెందులకు
గొఱుగాక పోవుటచేదుడకీరిలిని నవ్యతంత్రునివలె విలపింపవలంపదెట్లన్నను
అప్పుడు వానికెన్నియో యూహలు తిరంగములువలె వచ్చుచుఁ జోవు
చుండెను. దేహధారులగు సుఖదుఃఖములు శుక్లకృష్ణవర్ణమువలె నిజజె
గక వచ్చుననుపాతమే వల్లించుచుండెనో లేక యేజగన్నియాయనకుం డీ
సృష్టియం దిట్టి హాహవైదిత్యములు తెచ్చిపెట్టినో యని తలచుచు

చుండెనో కాని వానిజన్మమున కడే నైరాగ్యచింతనమునకుఁ గలిగిన పృథమావధి.

ఆ విచారపుగడియలు గడచిపోయినవి. హతశేషమైన చింతపై లోకమోహమును గాలివినరెను. అం దసురునులు నగలు మైకములు శోషలు పడలిపోయినవి. పుత్రికానురాగమునకు విరక్తి రాలేదుగాని యాశలకు జగి తగ్గిపోయినది. స్వీయదేశాభిమానము కృమముగా నన్నిటి నాకర్షించినది. అప్పుడొకరితో నొకరు మాటలాడుకొనుటకు సంకల్పములు పృజ్వలిత మయ్యెను.

ఉదయార్కుఁడు— డేవీ ! నీవగపు వీడవా? ఇది నీవంటి యోగ్యురాలికిం దగునా? ఇట్లెన్నినాళ్లు కురపిల్లైవవు? ఒక దినము రెండు దినములు మఱికొన్నిదినములు అంతేగాని నిరంతరాయముగా దుఃఖంబుల భావ్యమగునా? అని లేవఁడిసి కూర్చుండజెట్టెను.

సరోజిని—కన్నులు దుడిచికొని నాథా ! నిరంతరదుఃఖవివశమైన నేను మీకు సంతనమును గూర్పఁజాలను; గావున నన్నీదుఃఖాగ్ని కింధనముగా విడిచి మీరు మీరాజ్యవిస్తారమును హాయిగా బాలించుకొనుఁడు. నాప్రిసక్తి మఱి తలపెట్టఁబోకుఁడు ఇదే నాఁడసారి విన్నవము. అని కన్నీరు జొటజొట కార్చెను.

ఉద—సరోజిని ! యివి యేమిమాటలు ? అన్నియు నెఱింగి నీవిట్లనఁ జెల్లునా ఇంక ధైర్య మవలంబింపవా ?

సరో—ఇంక నేమిధైర్యము? నేనొక్కగడియయైనను నాకూర్మి పుత్రికను గాంచచిడే యుండఁజాలను. అంతకన్న నాజన్మమధ్యమునఁ గాంచి సంతసింపవలసిన మనోహరపదార్థ మింకొక టేదీయును లేదు.

ఉద—ఇప్పు డేమచేయఁగలము ? మరుష్యప్రతున్నమునకు దాటిపోయినది. ఆమె యతీతమైన డేవీగర్భమునఁ బ్రేకించి రాజ్యమేలుచున్నదట.

సరో—అయ్యో నిష్కారణముగా నాయనుంగుఁ బుత్రికను గొండచేవతపేర బలివిచ్చితి. ఆమెకు వెళ్ళుట కిష్టములేకున్నను గుడికి మేకపోతువలె దోలితిరి. తుదకట్ల జరిగినది. పైగానామెయెక్కడనో రాజ్యమేలుచున్నదని సంతసింపవలయుననుచున్నారు.

ప్రతీహరి రాజాజనుగొని గూఢచారిసోకని దెచ్చి నిలిపెను. సరోజిని లోనికి వెడలిపోయెను. అప్పుడు గూఢచారితో.

ఉద—ఏమివార్తఁ దెచ్చితివి ?

సన్యాసిగతిమంతయుఁ బరీక్షించివచ్చితిని. అం దరాజకులు ప్ర బలియున్నారు. తమచునోభీష్టములు సఫలీకృతములగుటకు రాజకుమారిని బలియిచ్చిగొండచేవతను సంతృప్తిపఱచినదినిజమని తెలియవచ్చినది.

ఉద—తుద కది నిజమేమైనదా ! ఆయరాజకు లెవ్వరో నీ వెఱుంగుదువా ?

గూఢ—వారలే సన్యాసులని పిలువఁబడుచున్నారు.

ఉద—ఏమి ! మాధనము దిని మామీఁదనే కత్తిఁగట్ట నెంచిరిగా ? వారిప్రయత్న మిప్పు డెదుకొఱతో నీకేమైనఁ దెలిసినదా ?

గూఢ—ఆకొండగుహయందు విశేషసైన్యము చేరియున్నది. వారు ప్రతాపుని సహాయుని జేసికొని మనపై దండవెడలి వచ్చి యీ చోళసింహాసనము కాకతీయుల కంకితము నేయుదురట,

అని వినుటతోడనే ఉదయార్కుఁడు తోఁకత్రొక్కిన త్రాచు వలె లేచెను; వానిమోము నెఱ్ఱగాఁ గాల్చిన యినుపపెసమువలె రూఝ రుణమై చూచువారిగుండెలు బద్ధలు చేయుచుండెను.

“ఏమీ ! చోళరాజ్యము కాకతీయగూఢముల కలవకునా ? అచ్చేయుట లిగ్నేత్రునికైన సాధ్యమగునా ?” అని గొంతు చిరుగును. అతని చెప్పెను. అప్పు డెదురుగా నున్న వాకందము కంపించిరి. మదిల గూఢచారితో, “నింక నేమినినేషము లార్జించితివి ?” అని యడిగెను.

కూడ—ఆ యరాజకులైన సన్యాసులు ప్రచ్ఛన్న వేషములతో నెల్లడదిరుగుచున్నారు.

ఉద—వరే! సన్యాసిహవధారుల నెల్లరనుబట్టి చెఱసాలయందు బంధించి వీచ మఱించెదనుగాక.

స దు రెం డ వ ప్ర క ర ము

వి ద్యా భూష ము ర దు

ఈవార్తవారాపత్రికలు లేని యాశాలమం దానోట నానోట దేశమంతయు వ్యాపించినది. సిన్యాసిగడమునందున్న కృత్రిమ సన్యాసులు తమప్రచ్ఛన్నవేషములు మాని గుహలోనికి జేరుకొని యాద్యాకములు తాలతో మూసికొనిరి, నిజముగా సన్యసించిన జోగులు విజ్ఞాన సామ్రాజ్య మేలుచు నిర్లిప్తులై జ్యేత్రయాత్రల కడుగుచు నందందుఁ బొడగట్టుచుండిరి. ఉదయార్కుని సైనికు లిట్టిబ్రహ్మణ్యులైన మునిశ్రేష్టులనే చెఱియందు బంధించుచుండిరి.

ఇప్పు డెన్నియో యాశ్రమములు నిరాశ్రయములైపడియున్నవి. ఋషికుమారు లెల్లరు పలాయనులైపోయిరి. మొక్కలకు నీళ్లుగాని లేళ్ళకు మేతలు గాని వేయువారు లేరు. జడదారులు బంధింపఁబడునప్పటి విలాపములు నేర్పి చిలుకలు గోరువంక లుడయాస్తమయములు రోదనము చేయుచుండుటచే నరణ్యలక్ష్మి యేడ్పుచున్నదో యనునట్లుండెను. లతాజనీరుహములు నీళ్లులేక జావ్వుములు రాల్చినట్లు పువ్వులను రాల్చి వేయుచుండెను. పులులు సాధుశ్మగములపైఁ బడి హాయిగా విందులారగించుచు విశ్చలవిడి తిరుగుచున్నవి.

ఈసంగతులు ప్రళాపున కేమియును దెలియవు. అతఁడు మొదట దేశమునం దీతిబాధలు తొలఁగింపవలయుననియు తుమ్మరిసాలకుల ముడమఱంచవలయు ననియు బయలుదేఱెను గాని దానికిమధ్య శంతరా

యము వచ్చినది. ఆగుహంతర్గత సాధరాజమునందలి యపూర్వపుస్తక భాండాగారమును వదలిపెట్టలేదు. చూచినపుస్తక మెల్లయు సంతము గల జదివి చదివిన సారాంశము గుర్తుకొని కందండు వాగ్ధ్యముచుండెను. రేబవల్సే విద్యాజిజ్ఞాసతప్ప వానికి మేలు చింతలేదు. జితేంద్రియుడైన యోగివలె నాతడు తడకడీక్షగా మనసము చేయుచుండెను. అదృష్టిని మరలించుట కెవ్వరును దలపెట్టరెరి.

అధ్వరదీక్షా పరతంత్రుడైన రాజును, సమాధివిస్తాగరిష్ఠుడైన సంయమిని, ప్రియావిరహంబున విసిగినమానసము గలవానిని ధనుస్సు నునిడిచినబాణమును మధ్యనుండి త్రిప్పివేయుట కెవ్వరితల చాలును ? ప్రతాపుఁ డప్పటికిఁ జాలవిద్య సంపాదించెను. ఒకనాటి యుదయకాల మున నక్కడి పండితులమధ్య నొక గొప్పయువన్యాసమును, వివిధకా శ్రుములంగల ముఖ్యాంశములపై న్యాఖ్యానమును, పండితులతో నా క్యాంధమును గావించెను. అది యెంతయు నమ్మతమైన వివేకమును బొం డిత్యమును బ్రకటించెను. అప్పుడు పండితులందఱుఁగూడి 'విద్యాభూ షణుఁడు' అను బిరుదునొసంగిరి. ప్రతాపున కప్పు డొకవిధమైన యా నంద ముదయించెను. ఆయానందమున నాశ్రితులకుఁ బాఠితోషకము లియ్యవలయు నన్న నాతనియొద్ద ధనముగాని స్వాతంత్ర్యముగాని లేదు.

బహుకాలము మహివలయమేలిన నృపాలునకీ లేమి సంతాపకర మని వేతె చెప్పనవసరములేదు. వానికి మరల పద్మావతీమూఖనందర్ప నానక్తియు రాజ్యకాంక్షయు నుదయించినవి. ఏనిమిత్తముకొఱకు మాన వ్రుఁడు ప్రయత్నించునో అది లభించినవెనుక దానికొఱకు మఱి తలపె ట్టఁజోడు. విద్యాసంపాదనమువలన బిరుదము వచ్చిన ప్రతాపున కటు తరువాత సంత యుత్కృష్టమగు నానక్తి లేకపోయినది. ఈగుహయును నచ్చటి దర్శనీయములైన మనోజ్ఞములగు కట్టడములును జరకాల నివా సము కతన నతిపరిచయమువలన ననాదరణపాత్రము లయ్యెను. ఈయవ ధానమందు నాంధ్రభాషను నీతిసారమును గ్రంథ మొకతానిని రచిం

చెను. అది దేశ మంతయు వ్యాపింపజేయవలయునను నూతనకోతుక ముగూడ నుదయించినది. జటచల్లదుర్గము—అనేన—తనవిజయ దండ యాత్ర మున్నగు గతచరిత్రము లన్నియు జ్ఞాపకమువచ్చి వానిని గుహ నుండి యెగిరించుకొని పోవలయునని ప్రేరేపించినది. అతనికి దేమియు దోచలేదు. వాని విరాగ మంతయు రాగముగా మార్చినది. విద్యాదీక్షియంతయు విజయకాంక్షగాఁ బరిణమించినది. శరీరధారులకు మార్పు వడనిదీక్ష ననుసరించుట దుర్లభము గదా ! తరువాత బ్రతాపుఁ డీగుహ గర్భంబున నిలుచుట. సంగతము కాదని కృతనిశ్చయుఁ డయ్యెను; కాని అది యెవరికిఁ దెలియును. మరల వానిపుస్తక భాండారమున కేతెంచెను. నన్యాసిగురువు లోకవృత్త మెఱుంగుటకు బయలుదేఱెను.

పది మూఁ డివ ప్రకరణము

—శ్లోకం—

బాటసారి,

మూసీనదికిఁ బ్రక్కగా ననేకయోజనముల పర్యంత మెట్టరాతిచే బలువఁబడిన విశాలమై మార్గ మొకటి వేయఁబడియున్నది. అది భామినీపురమున కంటిబహుదూరముపైఁకి వెళ్ళిపోయినది. దాని కిరుపార్వములందును మట్టివృక్షములు డట్టముగా వ్యాపించియుండెను. బాటసారుల కవి వేనవికాలమందును నిరాఘాటముగాఁ బ్రయాణము సాగించుటకు నాయవడునవిగా నున్నవి. ఒత్తుగా నల్లకొనియున్నయాకులనందులనుండి సూర్యకిరణములు చొఱుచుకొని వచ్చుచుండెను గాని అవి శేవలము తెలుతురునకే యుపయోగ పడుచుండెను.

అమార్గ మెంతదూరము నడిచినను వినుగుగాని యాయాసము గాని యనిపించదు. అది మనోహరమై దర్శనీయములగు లతావిసరములచేఁ జాట్టుకొని యున్నది. ఒకపార్శ్వమునందు శేనావృక్షమై నదియు

'రెండవవంక నెత్తెనవర్వతమును దానిపై వివిధజాతుసంతాపములు నేర్ప
 చ్చానిహారలాలనలై తిరుగాడును దృష్టివర్వము నేయుచుండెను. ప్రయా
 నీకుల నలయించు జంతువులను సర్వదా తఱిమివేయుటకుఁ దగినభటు
 లాకాలపు రాజశాసనములను బట్టి యేర్పడి యుండిరి. వారు చోరనిశా
 చరులనుగూడ నంది యెంచి యులుమాడుచుండిరి. కావున భయము
 ప్రకృతియందుఁ దప్పఁ దక్కిన ప్రదేశములందు బ్రాహ్మణ లేకు అం
 దందు విశ్రాంతిగృహములుగూడ నిర్మింపఁబడియున్నవి ఆనూర్ణమునం
 దుఁ బ్రయాణము చేయువారల కొందఱొడఁబడి వివిధ ప్రదేశములనుండి
 వచ్చువారు పరిచయు లగుచుండిరి. ఎవ్వ రెక్కడనుండి వచ్చుచున్నది
 యు వా రెవరైనదియు మనము వానివైఖరులనుండి పోల్చి చెప్పఁబడు
 వీలుగనుండెను. ఏమనిన నొకదేశముల వేషభాషలు రెండవదేశముల వే
 షభాషల కేమియు సంబంధము లేకుండ నుండెను. ఒకయూత్రమునునకు
 మఱియొకయూత్రమును భిన్నముగా నుండెను. ఒక కులమున కొకకులము
 న్నష్టముగాఁ బోలిక పట్టుటకు సుల్లభమగుచున్న వానివారి ముఖవర్చస్సు
 లేక నొసటకు మెత్తిన విభూతిపుండ్రములు తెలుపుచుండెను. మఱియు
 వారికూఁకటులును సిగలును అంత నాగరకముగ లేకున్నను నాకాల
 మున వాని కెంతయుఁ బూజనీయత యుండెను. ఒక్కొక్కడు తన
 సిగకుఁ బట్టుతాడను బంగారపుఁగుచ్చులును నమర్చి చింతసింగా
 రము నేయుచుండెను. మొలయందు బంగారు వెండిగోవత్రాళ్ళును
 జెవులయందు జుపులును, కంటె, చిప్పలమొలతాడె, దండకడియము,
 ములుకోల, తలపై నడ్డదిడ్డముగాఁ జాట్టింపగా, మొలయందుఁగోఁచి
 యిడుకొని యుండువారు కొందఱును సువర్ణాలంకారములం ద్రొందునేయు
 కారివలుచుం ధరించి విభూతిచే వెల్లనైన తనువల్లరితో రూపనామవ
 ర్ణాశ్రమములు దాచి పోవువారు కొందఱును నడచుచుండిరి. ధనవం
 తులు గుఱ్ఱములను సవారీలను నెక్కి సిబ్బందితో నైభవముగాఁ బ్ర
 యాణము చేయునుఁ బోవువారు కొందఱు గాన్పించుచుండిరి. సర్వా

నులకుఁ దప్పఁ బ్రతివాని చేతియందును విల్లును నమ్ములును గ్రాహ్యముండెను. కావున వారందఱు ధనుర్విద్యాపారంగతులనియేమనము చెప్పవచ్చును. వార లాపాదుషవ్యాపార ముగ్గుపాలదగ్గిరనుండి నేడ్చుకొనుచుండిరి. కావుననే యాగమహావీరులు దిగంతములు గెలిచి జయధ్వజములు పాతినచ్చిరి. ఆచరితార్థములైన పవిత్రచరిత్రములు మనలను బొత్తిగా విడిచిపోయినవి. ఆతెరువునం దొకనన్యాసిని దుండవీణ భుజముపై వేసికొని కక్షపాల వేల్చాడుచుండ సిగముడిచి విభూతివలఁదిన నొనలపైఁ దిలకము దిద్ది యతిరయమునఁ గాలు వాగింపుచుండెను. సూర్యుఁ డపరాధికి విచ్చేసెను. ఎండతో గాలియుఁ జల్లఁబడినట్లే యుండెను.

అప్పుడు బాటసారులు మఱియెంతయో ప్రోద్బలమైదు. సూర్యుఁ డస్తమించినచో దారి బొత్తిగా గుర్తించుటకు వలనుపడదు. చెల్లు దట్టముగాఁ గ్రమ్ముకొనిననుచుటచే నక్షత్రముల కాంతియు రానేరదు. త్వరలో చీకటి యైపోవునని చింతించి యూరేయి గడపుటకు బసలు వివదకుచుండిరి. అచ్చటి పక్షులకును సదే ప్రాయత్నము. నిద్రాహార కామ భయ శోకంబులకు ననుష్యులును బశువులును నొకేరితి ననువర్తనములై యుందురు. రూపములు భేదములైనను సృష్టిచైతన్య మొక్కటియేకదా!

కాని యీ సన్యాసిని కాదంతలేదు. ఆమె యాగకయే పోవుచుండెను. ఒకరిద్ద „తెం దేగదవు ?” అని యడిగినను వానికి సరియైన యుత్తరమియ్యలేదు. కార్యవరతంత్రులయందుండు లక్షణము అప్పుడా మెను జూచి నేర్చుకొనవచ్చును. కొంతసేపటికిఁ బ్రోద్బు గ్రహిపోయెను, నమయాంగవ నల్లచీరఁగట్టి భూనభోంతరాళమున నాట్యము సేయుచుండెను. బాటసారులనంచారసమాగమము కృమముగాఁ తగ్గిపోయినది.

అమహాగాఢాంధకారబంధురమైన యరణ్యమార్గమున నొంటరిగా నీయోగిని వెడలుట మానలేదు. కాలి కెన్నియో తాలు తగులుచుండెను. ఒక్కొక్కచోటఁ దూలినడి సర్దుకొని లేడుచు నాయాలసన్య

ము గమనవేగమున గలిసికొనుచుండెను. అట్లు బహుదూరము గడచిన తరువాత నడతెగని వృక్షవంతానములును గడచిపోయినవి. నక్షత్రముల వెలుతు రొకింత ప్రకాశమయ్యెను. చల్లనిగాలి యామె మేఘం పోడి పులకిత మొనరించినది. మార్గయానమాలు తెలియుచుండెను. దాని బట్టి పోనుపోను బ్రహ్మజిజ్ఞాసానంతరము తమోనిరహితమై బ్రహ్మసాక్షాత్కార మైనట్లు వేగుజక్క యనురవీధిని నమరయ్యెను. అమెయి వ్వురి కెంతగవ్యవచ్చినదో తెలియలేదు. తెలియజెప్పుట కాదానీకైలు రాప్పురు గలిసియుండలేదు. నడకయొక్క వేగముచు బట్టి బహుశః అ నవేళ గడిచులను లెక్కించి చూచిన నది యేఁబదిమైళ్ళభూమి అని దిద్ది న్నముగాఁ బ్రయాణము చేసినట్లు తెలిసినది. మఱికొంతదూరము నడిచిన తరువాతఁ గోడికూతలు వినిపించెను. అవి పురము సమీపించెనని తంతివార్తఁ బంపినట్లుగా నుండెను.

రాజమందిరమునుండి వెలునకు నుడువకాలమునభక్తకావ్యములు గాలిలోఁ గలిసి యేములనుండియో విసవచ్చుచు నాగ్రహము నంగు చున్నట్లుగా నుండెను. ఇవి యన్నియుఁ దన భావికార్యసాధనాచేములని హర్షించెను.

ఆవేళ బహుశత్రుయోదళి శనివారం చుడచి నకు నదియు నాటి నలవకవలెఁ దూర్పుకొండపై భాసిల్లెను. ఆతఁడొకసారియు మూసినదీజలశరంగములయందు బ్రతిబింబితములై మల్లెనానెమిలెను. ఆయల్పకాంతి నాధారము చేసికొని తిత్తిరివత్తులు చిన్నచిన్న నేలలకు జెంచువులతోఁ బోడిచి తినుచుండెను. సాంధ్యకల్యాణిని తనదానమున దించుకయు మాంద్యము రానియలేదు. అట్లెగిరి నగిరిదూరమున నది యిసుక పెట్టిన పోలేకమా గానవయ్యెను. అది యావృథాకీకారమున నె తయు నింపుసాంచాయుని నై రావతమునుఁ జోలి తెల్లగా ప్రకాశించుచుండెను. అం దక్కడక్కడ తాడిచెల్లు గానఁబడుచున్నవి. దానితోఁ గూడ తమరక బొడవైన సౌధాగ్రిములపై విలాసార్థ మెత్తుగాఁ గట్టుబడిక

స్తంభముల చాలువాటుచుండెను. అది గాంచినతోడనే నన్నాసిని తన శ్రమమంతయు మఱిచిపోయినది. రాత్రితోఁ బాలు దారియు గడిచిపోయిపండులకుఁ దనలోనిట్లు చాల నేవు వితర్కించుకొనియెను.

ఈచీకటి యుండెడిది నాల్గుజాములు. అదినంతోవముతోడనో కష్టముతోడనో గడచిపోవును. నక్షత్రములు తమతమ నియంత్రకార్యము లాచరించి అవియును గాంతి తఱిగిపోవును. ప్రభాతము కొలఁగులలోని సరసీరుహముల నవవికాసమునకుఁ దోడ్పెట్టి గిలిగింతలుసేయు సూర్యుని సువర్ణకళములకు వన్నెఁజెట్టి వెడలిపోవును. ప్రభాతవాతము సుగంధముల హరించి దొంగచాటునఁ జప్పుడుగాకుండ దూరముగా నెత్తుకొని పోవును. ఇట్లే వసములయందలి వనంతుఁడు లతానికుంజములకుఁ బువ్వులు దొడుగుచుఁ జిగురుఁగొమ్మలకు రక్తమము సంతరించును. అందుఁ గోకిల తన గానమాధుర్యమునందు రసమున్ను నింపఁజేసి యాహ్లాదతరంగము లుపపాదించి రసికలోకము నూపియూసి యెగిరిపోవును నీలాకాశమునఁ జీకటి నవ్వలకుఁద్రోసి నలుగడలఁ దీర్చి పుచ్చపూవువలె గాయు వెన్నెలతో జక్కివకవయును తలఁదాచికొనఁజూపును. దినావసానకాలంబునఁ బశ్చిమగిగన భాగమును రక్తపుఁబూత పూసి తన్నునుసరించి పోవుజీమూతంబులకు బంగారుకాంతుల నలుది సుందర గంధర్వ మందిరములకుఁ జందనపుఁ గాంతులచే శృంగారించి చెలువారు నస్తమిత సూర్యుఁడును గుఱింకిపోవును. వెన్నెల బయళ్ళయందుఁ బ్రసూనశయ్యలపై సూతనదంపతులు క్రీడావిలాసలాలమునై రేకెత్తిన ప్రణయకలహంబుల గొజ్జగిపూదండల మోదికొనుచు నల్లపవంబులాడు విలువైన మనోహరమగు కాలంబునుఁ బ్రయాణము కట్టుచుండుచువిశాలమగు భవనము వందలకొలఁది దీపపుఁగాంతులచే సముద్రలింపఁబడి ఆణిముత్యములచేఁ గూర్పబడిన మనలందుపై నిగనిగలాడు నజ్రియులచేఁ దుఱుమవడిన సువర్ణసాత్రములోఁ బొంగిపొరలు మధురరసము చెలులతో నారగించిన వినూతనామోదము కైపుగాఁ బరిణమించి యది

యును మఱుపొంది పోవును.

వీణ చేతినుందు గీలించి తంత్రులను బగడపుఁ గాంతులనీను నంగుళంబులచే మీటుముఁ జిగురాకు జొంపములనో వారిపూరిత నదీతీర ములనో విలాసార్థము మందమలయమారుతమున కెదురుగాఁ గూర్చుండి శంకరాభరణమునందు రాగపల్లవి నంకికొవి ప్రియావిరహారలంబునఁ దన్మమత్తైము నొందిన హృదయముతోఁ బ్రేమాదభావము లీచుష్టుగాఁ జాడుచు సహకారపున్నగంబుల సహకారులు గండని కోరుకొను నారీమఃకి పరిణామమును గడచిపోవును. ప్రతివిపత్తును గడచును గడవని పిలిచిపోవుండేవున నున్నదా! లేదు. కాలమునందే క్షణక్షణము గడిచు పరిభ్రావమున్నది. ప్రతిసృజనభావమునకును క్షణక్షణము మార్పు నొందు శక్తియున్నది. కాని ముప్పమాత్రము గడవదు. గడవదనిమాత్రే మెవరు వెక్కడో వెదకుదు? అది యద్వైతసంతతుల కచ్చివచ్చును. నేనద్వైతమును తుల్యముగానున్న నాముప్పెల్లాలు గడచును? గడవదని నిర్భరి నిరాశ నొందిన నేమిటఁ గార్యమున్నదా! లేదు, ఏది యెల్లుకాకున్నదో యట్లగును గాని ప్రాయత్నమునో భోవముండవలదు గదా? నే నింతిహారము తెల్లవాఱకముందే వచ్చితిని. పన్నాపగని తేవుగదా రాజనకు విక్రయించునని తెలిసినది నేడే యామెబాడ తీయుదును గాక! అని వితర్కించుకొని పురము సమీపించుటగాంచి మూసీనీ వంతియందు సున్నాతయై విభూతి నలఁదికొని కూలమునఁ గ్రాలుచున్న పెద్ద మత్తెవృక్షపువ్వువేళ్ళనైఁ గూర్చుండి వీణాతంత్రుల సవరించి శ్రుతి కలుపుటకై డగ్గుత్తికతో నకారమును త్రిస్థాయిగాఁ దీసిపాడెను.

రేయెల్లయు మేలుకొనినను గాత్రము మఱిగి పోవవందున మేల య్యెనని సంతసించెను. ఓవీణా! నామంత్రము పాటనప్పుడు నీవేగదా నాప్రాయత్నమును నజివేర్చుదానపు? ఏగీతమునకైన జగముమోహింపక పోవద్యును గాని నీగీతము జగన్మోహనమైనది, నీవు సరస్వతి కర్ణస్వరూపిణివి. నీయందు బ్రహ్మతేజమున్నది అమృతమున్నది. మృతము

లైన వ్యక్తులకు నీవు జీవమును బోయించున్నావు. నీతంబీనినాడమునఁ
గల శడవటిస్తాయి పరమేశ్వరుని సాయుజ్యబోసానమునకు మొదటిమెట్టు
అని యుక్తమిందు లేచి గ్రామాభిముఖముగా నున్న మార్గము నను
నరించి వెడలిపోయినది.

పదునాలవ ప్రకరణము

చా. ర.

యోగిని గ్రామమునుండి బ్రవేశించినతోడనే మొదట నొక
శ్రావ్యుని కృప. గోపరమయ్యయ. దానియట్లు మట్టిగోడ యున్నది. దాని
పైననున్న జోడోడ్డిదుబ్బులు దుబ్బులుగాఁ బెరిగి యెండచేఁ దెల్లబడి
నిగ్గులము శతశత్రుత్వచిత్రతో, దులదూఁగుచున్నది. దానికిప్పుడు నిశ్చయ
పోని. అది బచ్చబడదు. కాలము దడచిరప్పు డందఱవరిగామమును నిట్లే
యొందును.

దేవత వలకుఁబడిన యాగోడకును ద్వారమునకును నెల్లచుక్క
లు కేరీఁబడియున్నవి. వీధిగుమ్మము వెదురుతడకచే లాంఛనమునకు
మూలఁబడి యూఁగులాడుచున్నది. దానివైఖరి యంతయు కేవల
ము విశ్రాంతి యిల్లని ప్రకటించును. సన్యాసిని తడకయొద్ద కేగి నిలి
చినచో అదిగొట్టెముచేతఁ గాని త్రాటిచేతఁగాని బంధింపఁబడి యుండ
నీయ. ప్రాంతముదనే యొత్తిగల్గినది. ఆమె లోనికి వెళ్ళెను. నులక
మునకును నొకవృద్ధాంగన నిద్రించుచుండెను. దానికిందఁ గుంప
టాఁగియున్నది. అందుండి నన్నముగా తెలువడు పొగయొక్క మ
ర్యాదన నవాసారవువాయువుగాఁ బరిగణింపఁబడుచుండెను. అలవాటు
జీవనగాని యది యాఘాతించుట దుస్సహమే యగును. యోగిని వీ
ధింత నొకదానిని టింగున మ్రోగించెను. వృద్ధాంగన నిని లేచెను

అమెస్సె నటువదికిమించిననావత్సర్కమేదో యొకటి యధికారము చేయుచుండెను. అకడదిపోయిన యాయుధ్దాయముగోని పెద్దభాగము అమెస్సెయో మాగ్యలను గలిగించినది; ఆవధూటి వదనమునందును, అవయవములందును సుందరపాటవమును దొలగించి జిగిని నడలించి జవమును రూపడచి పుల్లవిజిగిన ముద్దిమూత్రమువలెను, గృష్ణవర్ణ శూపాకయనివలెను, దినదిన క్షీణావస్థకుఁ దెచ్చి విడిచెను. లేకున్న నామెయంతపోద్దెక్కువఱకును మంచముపై జీరామమండకపోవును. ఆమెయోగిని నవలోకించి యెదురుగా వచ్చి నమస్కరించి యర్ధాననవిచ్చి కూర్చుండబెట్టెను.

అకాలమున నన్యాసాశ్రమమున కత్సఃసాపూజనీయతయిండ్లను. ఎట్టివారై నను గామాయవస్త్రధారణులన్న బెగ్గిలుచుండిరి. కొందఱియందట్టికణనంపద్రాయములును గలిగియుండిను. ఇప్పటివలె గంజాయికి డబ్బు లేనివారెల్ల సన్యాసులగుటకు వెఱచుచుండిరి. కొన్నాళ్ళకు రాజతంత్రిజ్ఞులకును మోసగాండ్రుకును సన్యాసవేషధారణము వాంచిశార్ఙ్గ ఫలసిద్ధికి సోపానముగా నువయోగించెను. ఈరూపమున నంతలేసికార్యములైనఁ జేయుచుండిరి. నానాటికా గౌరవమంతయు క్షీణించినను వంచకుల కంతకన్న సులభమైన మార్గ మిప్పటికి లభించలేదు.

ఈసన్యాసినికూడ నట్టిమాయావంచకులలోనిదే యని మేము చెప్పలేముగాని కామకోధములను జయించి జితేంద్రియులైన మహాముషులవంటిది మాత్రము గాదు. ఆమె తన్నుఁ బూజించెడు వృద్ధవారినిజూచి తావశముఁ ద్రిప్పుచు నారాయణస్మరణము గావించుచుండెను.

వృద్ధాంగన యెదురుగాఁ జేతులుమోడ్చి నిలువంబడి సాదరవాక్యములతో „దేవీ! నీవు వచ్చుటచేత మాగృహము పావనమైనది. నీవు అన్నపూర్ణవో లేక వరాలలచ్చివో గాని యవతరించిన గింగాలమ్మవలె మమ్ముఁ గృతార్థులనుఁ జేసితివి. మేము నిన్ను, బూజించుట కశక్తులమైనను నీకు వలసిన పరిచర్యఁ జేసి మాపాపములనుండి తరించి

ధన్యుల మయ్యెదము.” అని యామె నిష్క్రవటమైనప్పడయముతోఁ బలుకుచుండెను. పూర్వనాగరికులు ముఖస్తోత్రముప్పొంగుటకును, నుప్పొంగించుటకును సంధానకారిగా నియమించిరి; గావున నానంపద్రాయము ననుసరించియే యీవృద్ధాంగన యోగిని సంతగా జ్ఞాపించెను. స్తోత్రపాఠముచేతఁ బరమేశ్వరుఁడు సంతసించి వరము లిచ్చునని యిప్పటికినిఁ బ్రజలనమ్మకము; అయ్యో! విషయలోలులైన మనుష్యులే భూవణదూషణములకు రాగద్వేషముల నొందరాదనియున్నప్పుడనాఛ్ఱా ససగోచరుఁడైన వానికా యీదురవస్థ.

యోగి—అవ్వ! నీహితాలాపములు మాకు సంతసమును గూర్చినవి

వృద్ధ—నీవెక్కడనుండి యిక్కడకు వచ్చితివి? ఇట్లు నేనడుగుట తప్పుకాదేని దయామఱిని పెలవిచ్చుటకుఁ బ్రార్థించెదను.

యోగి—యతుల కానియతి, యెక్కడిది? ఎక్కడనున్న మాకదే నికేతనము.

వృద్ధ—అంతవఱకు నే నెఱుంగుదును....గాని...

యోగి—మేము పూర్వాశ్రమము తలవరాదు.

వృద్ధ—అగునది సత్యమే.

యోగి—నుతి నీ సంశయ మేమి?

వృద్ధ—ఈయాక నెందఱో ధనవంతు లున్నారు. వారి కెన్నియో సుందరమందిరము లున్నవి. అం దెందైనఁ బోవక యీపర్ణకుటీరమునకు నిలువేడలమైన మాయింటి కెట్లు రాగలిగితివి? ఇక్కడకుఁ జామ్ముని యెవరుద్దేశించి ముఖిప్రాయ మిచ్చిరి?

యోగి—మాకొద్దులతో సంబంధము లేదు. మాకిచ్చువుట్టి యిట్లు వచ్చితిమి. మారాక నీకు భారముగాఁ దోచినయెడల నివృద్ధ పెళ్ళి పోయెదము.

వృద్ధ—ఎంతమాట! నాకేమిభారము. మేము కూద్రాంగవల

ము, మాయింటభిక్ష శాస్త్రదూష్యము. మఱియొకచోటఁ జెప్పటకు మామాట లెవరు విశ్వసించుదు ? వచ్చినయతిథి నేరీతిని నత్కరింపవలయును ? అని చింతింపుచుంటినే కాని మఱియొకటికాదు. నీవెన్నిదినము లుండినను మాకేమి యిబ్బందియున్నది ? నాయీట స్వయంపాకమున కవనరమైన బియ్యము, ఉప్పు, పప్పు మొదలగు నామగ్ని యంతయు సిద్ధముగా నున్నది; వంట చేసికొని భుజించివోఁ దక్కిన మాచే తనైన యూడిగము లన్నియుఁ జేయుచుము. అట్లునుగ్నిహింపుచుత్తలి! అని ప్రార్థించెను.

యోగి—నేను వంటచేసి యారగించెడు పిండివంట లేమున్నవి అట్టివేమియు నవనరములేదు. అంతగా తగువ్యాధి గలిగినేని పదియిండ్లకుఁ బోయి కరతలమున భిక్ష మెత్తుకొని కుట్టినింపుకొనియెదను. అట్లు కానియెడల నేనై శ్వేర్యవంతుల యిండ్లకే పోయియుండును. ధనమదాం భులకొలుపు మాకేమి నిమిత్తము ? నాకు నిలువీదలే యిష్టులు. నూదంటుతాయి యినుము నే లాగునుగాని ఘోషించెదని బంగారము నాకర్జింపదుగదా ? అట్లే నే నిచ్చిటకు వచ్చితిని; కావున నాభిక్షకొఱకు శ్రమపడక యొకచోఁ గూర్చుండుము; అని చెప్పెను. ఆవృద్ధాంగనవినయముతోఁ గూర్చుండెను.

యోగిని తనలో ఈవృద్ధస్త్రీ ప్రసంగమధ్యమున నేరని కొంత నేపు మేమని కొంతనేపు పలుకుచువచ్చెను. దీనిబట్టి యీమె కింకొకలోడుండవచ్చును అని తలపోసి యామెతో “నీయింట నెందఱు వసింపుచున్నారు ?” అని యడిగెను.

వృద్ధ—నా కూతురింకొకతె యున్నది.

“ ఆమె యిక్కడఁ గాన్పించదేమి ? ”

“ నేడవామల యింటఁ బరిచారిక, చీకటి యుండగానే పోతిదినము వెళ్ళిపోవుచుండును. ”

“మరల నెంతసేపటికి వచ్చును.”

“ వచ్చువేళయైనది, చూచి వచ్చెదను ” అని వీధిగుమ్మము లోనికి వెళ్లెను. రాధ వచ్చుచుండెను. వృద్ధాంగన ఆమెచేయ్యి పట్టుకొని నన్యాసినియొద్ద నిలువజెట్టి “ దేవీ ! ఈమెయే నాకుమార్తె రాధ ” యని చెప్పెను.

రాధ యోగినికి నమస్కరించెను. నన్యాసిని రాధ నాశ్చిదింది యిట్లనియెను.

“ రాధా ! ఈయూరు పేరేమి ? ”

“ భామినీనగరము. ”

“ ఇదియేనా ? భామినీనగరము ! ఇచ్చట బానిసవర్తకము విశేషముగా జరగుచుండునట నిజమేనా ? ”

“ నిజమే ! ఇక్కడ బానిసలు పశువులవలె వేనవేలు విక్రయించబడుచుండురు. ”

“ ఇక్కడి పరిచారక లండరట్లు వచ్చినవారేనా ? ”

“ విశేషభాగ మట్టి దీనత్వమునకు లోనై నవారలే యున్నారు. నేను మాత్ర మెవరిచేతను విక్రయించబడక స్వతంత్రజీవనమున బొట్ట పోసికొనుచున్నాను. ”

“ నీవు సావరముగా నెవరియింట నూడిగము చేయుచుండువు ? ”

“ నేనీయూరిలో నున్న ధనవంతు లండరయింట్లకును బోవుచుండును. ఎవరెక్కవ కూలి నిచ్చెదరో వారియింట నా దినమంతయుఁ గష్టపడి పనిచేయుచుండును. ఒక రాజదుర్గముతప్ప నేను జొరరాని శుద్ధాంతములు లేవినికూడఁ జెప్పగలను. ”

“ నీవెంట నెవరైన వచ్చినచోఁ గొనిపోవఁ గలవా ? ”

“ పురుషులందు జ్యోతిష్కులుకాని యువనులనుదప్పుఁ దక్కిన వారెవరినైనను గొనిపోవఁ గలను. స్త్రీల కడ్డమే లేదు. ”

“ శుద్ధాంతములందుఁ బొరుచుటకు జ్యోతిషమెఱింగినయువనులు

మనుష్యజాతికన్న భిన్నమైన యేదని తెగవారనియా యిక్కడివారి యుద్దేశము?"

“అదిగాదు. వారివారి పిల్లలకుండుండెడుప్రేమ, ముద్దుబిడ్డల జాతకమునందు భాగ్యయోగము లెరింగించుదు రని వారియొద్ద నుండి వారి కందఱకు మహాభక్తి.”

“నరే! ఇక్కడ గానవిద్యయొద్ద జెప్పిన వధిలాషమున్నదా?”

“విశేషముగా నున్నది. ప్రతియొకరైన వారకుగానవిద్యను లొకరిద్దఱు గలరు. పాతశాలయందును గానవిద్య గలవలెనునున్నది.”

“పాట, బాధు బానిసల నెవ్వరైన పిలుచుకొనియున్నారా?”

“వారికే విశేషధనము వచ్చును.”

“సాందర్యవంతులకన్న సధికముగా వచ్చునా?”

“వచ్చును.”

“మఱి యెవరికి వచ్చును?”

“చిత్రిలేఖనము జల్తాయని చేయువారికి గూడ వచ్చును.”

“అట్టివారిని విశేషముగాఁ గొనువారిచ్చట నెవ్వరో నెప్పుడొలనా?”

“దావూదను యూదుఁడు.”

“వాఁడు విశేషధనవంతుఁడా యేమి?”

“విశేషపుష్కలము గూడ నై యున్నాఁడు.”

“వానికి బానిస లెందుకొరకు?”

“ఎవ్వరైన సుందరనారీమణులు గాని, గాయనీమణులు గాని కొరికినప్పుడు రాజాంతఃపురమునకు నొప్పగించుచుండును.”

“ఈమధ్య వారి కట్టిసుందరి యెవ్వరైయున దొరికినదా?”

“అ! దొరికినది.”

“యోగిని హృదయ మామాటచే నాందోళము నొందినది.

అమె యిప్పు డెక్కడనున్నది? అని యాత్రముతో నడిగెను.

“వానియొద్దనే యున్నది.”

“వా! దామెను రాజాంతఃపురమున కొసంగడా?”

“తప్పక యిచ్చివేయును.”

“అమె వచ్చి యెన్ని నాశ్చయినది?”

“చాలఁగాల మైనది.”

“ఇన్ని నా శ్మేల యుపేక్ష చేసెను?”

“రాజున్నాళ్లనుండియు నన్యస్థుడై యుండెను. వానికి తేహార్ గ్యస్తానము. తేహే తేహోలగరిబున యూదుఁ డీకన్యకన్లుఁ దీసికొనివెళ్ళి కానుకగా నర్పించును.”

యోగిని అమె పద్మావతియే యైయుండవచ్చునని తలంచెను.

“రాధా! అమెను నీ వెప్పుడైనఁ జూచితివా?”

“చూచితిని.”

“అమెచరిత్రము నీ కేమైనఁ దెలియునా?”

“తెలియును. ఒక బానిసవర్తకుఁడు గంధర్వస్త్రీని బోలునామె నిచ్చటకు విక్రయించుటకుఁ దెచ్చెను. అమోహనవిగ్రహమును గొనుట యటుండఁగాఁ గన్నెత్తిచూచుట తప్పదును సాహసివత్తైరి. ఆ సౌందర్యము వర్ణనాతీతము. మనుష్యలోక దుర్లభము. ఆమెజట కృష్ణ నర్పమువలె నల్లనై పొడవునందు జానువులవఱకును వేల్చాడుచున్నది. అకచభారముచే నామె తలవంచుకొని యున్నది. ఆమెముఖచంద్రిమం డలము నక్షముపైఁ ప్రతిఫలించి మిక్కిలి జ్యోత్సవరిపూరితమై లావణ్యముచేత బ్రీకాశించుచున్నది. కలువరేకులవలె నాకర్ణాంతములై విశాలములైన కన్దవలు మనోహరముగు భాగ్యరాశులకు నీడువల్లయున్నవి. అవి దయాతజ్ఞాభరితములై హృదయనై ర్మల్యమును దెలుపుచుండును. ఆమె సామాన్యగాదు. ఏదో యొక మహారాజు కూతురును, ఒక మహారాజు కొడుకును నయి యుండునని నా నమ్మకము.

“అమె పేరేమిచఁ జెప్పితి?”

“లేదు.”

“మఱి యేమని పిలుచు చున్నాడు?”

“యూదుడు “బీబీ” యని పిలుచుచుండును.”

“వాని కామెయం దెట్టియద్దేశ మున్నది?”

“యూదుడు మహాకిర్కీటకుడు. దయాశూన్యుడు. ఎవరి మాపులయందు జలమువలెనే వానిహృదమునఁ గనికరము శూన్యమై బోయినది. వాని జన్మమధ్యమన నెన్నడు పుణ్యములజోలికఁ జూచు యుండలేకు కాని బీబీమాత్రము పుత్రికావాత్సల్యమున మిక్కిలి గౌరవించు చున్నాడు.”

“అది యెట్లు సంఘటించినది?”

“అది నేమింభవమని తెలంచను.”

“అగుఁక; వాడు శతవృద్ధుడు గదా!”

“నవ్వలెదను సచే ఆరిమణీమనోహర విగ్రహముఁజూచిన నెంతటి కూర్మిరచిష్టుడైనను గంపింపక పోడు. అసుకుమార సుందరవదనార విందము ఆస్త్రీయలక్షణ లక్ష్మితమైన వైఖరిని గాంచిన నవ్వరికిని గామ భ్రాంతి యుదయింపను. దోషదృష్టయును బొడమను. పృత్యక్షమైన దుర్గాదేవి యని యవనత శిరస్కులై పాదాకాంతులై పోవుదురు. అగ్నిపై నీగలును దీపముపై శలభములును ముసురనేరవు.”

“రాధా! నీవు చాల విద్యావంతురాలవలె నున్నావు. నీమధురవాణి స్వీయవరకీయాభేదములను గూడ నేర్చియున్నది.” అని మెచ్చుకొనియెను. మఱియును రాధ,

“సూర్యునినై నను జూడవచ్చును గాని శక్తికిమీఱిన సౌందర్యము, సతీవదనము నందలి తేజము, కామవృష్టులతో నేడురాత్ముడు చూడగలడు! బీబీ అట్టిది.”

“అమెను నాకొకసారి చూపించెదవా?”

“అది యంతకార్యము!”

ఈయోగిని “వకుళ” యే యని పాఠకు లూహింపవలయును.

పక్షాన వ్యవహారము

అన్యోన్య వర్తకము.

ఆభామినీపురమున నీశాన్యముగాఁ జెడ్డసాధ మొకటియున్నది. అది రాజవీధి కొకేంద్రదూరముగా నున్నను దాని కొకవంక మూసీనది వర్షహించుచున్నది. తక్కిన మూడువంకలును మనోహరముగ ను ద్యావనముచే బ్రదీప్తముగనుండెను. ఆననము ఇరువశలాకలచే నా దోఁకగాఁ గట్టబడిన యావరణముచే సొంపారుచున్నది. వీధినుండి సా ధమువహించు దిన్నగా స్త్రీక.కజచే నొకబాట మూడుమూరల పెడ ల్లున పేరు. బడియున్నది. దాని కిరువార్వములయందును గత్తిరిందిన గోరింటచెట్లచాలు నాటబడి యున్నది. దానివెనుక మఱుగఁదీర్చి గచ్చుచెసిన యాలవాలములయందు ఘల్లెమ్మల్లలొత్తుగా నల్లికొని పు వ్వులు చిరునుఁబూచి విలాస మొప్పుచుండెను. ఆవంకనుండి యెడతే గక నడిలోకి వచ్చుచుఁ జోవుచుండువారల కిది „తనలక్ష్మీ హవటఁ దీసి కొప్పుం నిరులు తుఱిమినదా? యసుభ్రాంతిని గలిగించును. వివి ధజాతులవెళ్ళలు కుండలయం దుంచి యలంకారయోగ్యముగాఁ జేర్చి యున్నవి. వానితోఁ బొడరిండ్లు గూడ నిర్మింపఁబడినవి. సహజలతా నికంజములకన్న నీకృత్రిమపు, బూదీవియలే సాగను గులుగుచున్నవి. ఏనువిన నృప్తి ముచుఘటయందుఁ గలిగించు విజ్ఞానశక్తియు మనుష్యు లు నృప్తియందు నేయునంస్కారములుచు గలిసినప్పు డవశ్యము మనో హరముగా నుండును.

విశ్రాంతివహారముల కందందు నెలతాలలిన్నెలు గట్టఁబడి యు న్నువి. వాని వచనరించి చిన్న చిన్నకొలఁకులు జలయంత్రములు నానా విధపక్షులపాజరములు నమగ్నఁబడియున్నవి. అవి యెట్టివారికిని నేత్రో త్పవము నేయక మానవు. అందొక తీగ యింట వకుళము రాధయును

వేళ్ళి కూర్చుండిరి. పొరిరువురును సాధమువంక దృష్టిమలపక చూచుచున్నారు.

సాధసమీపమునందున్న యరుగుపైఁ దెల్లగా మెటుగుడుఁ బువ్వువలె నరసిన తల ఆముద్దాయము పైకెత్తిన ధ్వజపటమువలెఁ బ్రకాశింప నొకసహస్రమాసజీవి వచ్చి కూర్చుండెను. వానిని జూచి యోగినివేషమునం దున్నవకుళతో రాధ „ఈతఁడే దావూదను యూదుఁడు” అని చెప్పి వ్రేలుపెట్టి చూపించెను. కొంతసేపటి కొకయువతి వెతుకటిప్రకరణమున రాధచే వర్ణింపఁబడిన లక్షణములకు లక్షితమై కాంచనకలశంబున జలములు నింపి తీసికొని పచ్చుచుండెను. వకుళకుఁ బట్టరాని దుఃఖము వచ్చినది. కాని కార్యభంగమునకుఁ జింతించి దుఃఖమును లోలోపల మ్రుంగి జరుగఁజూపు వృత్తము నవలోకించుచుండెను.

అకస్య పద్మావతియని వేత్ర చెప్పనవనరములేదు గదా !

యూదుఁడు ఆమె తెచ్చిన జలముచే ముఖప్రక్షాళనముఁజేసి యామె నొకతిన్నెపైఁ గూర్చుండ నియోగించి „బీబీ ! నీవెంతో చక్కనిచుక్కపు నిన్ను నేను కొనినప్పటినుండియు నాయిల్లు పాలుపొంగి నల్లు పొంగుచున్నది. ఎవ్వరికిని రోగములు లేవు. నాయింట జరకాలమునుండి వీడించుచున్న బ్రహ్మరాక్షసి వదలిపోయినది. నీవెక్కడనున్నను నక్కడ నిత్యకల్యాణము వచ్చుతోరణము పరఁగుచుండును. నీయడుగులయందు సువర్ణవృష్టియున్నది. నీమాటలు వరాలమాటలు. నీచూపులు భాగ్యములకుఁ దొలుదీవులు. నీవు నిజముగా మానుషస్త్రీవని నేను నమ్మను. మీభారతీయులు నిన్ను నరస్పతి యని పిలిచెదరేమో నేను „పరీ” యని తలంచెదను. నీవిన్నినాళ్ళనుండి మాయింట నున్నావు గాని ఈతెగ మాసినచీర విడువక జీరాడుచున్నావు. దీనినిఁబట్టి మీహిందువులు చాల శుచిహీనులని తెలియుచున్నది. పోనిమ్ము ఆనంగతితో మా కేమి పనియున్నది ? నీవెన్నినాళ్ళు వ్యయంపాకమున భుజించుచుండువు ? ఈనువర్ణకుసుమసన్నిభమైన దేహము కమలిపోవునను

సంశయమును గలిగించుకొనకన్నావు. నీవృత్త మేమో నాకుఁ దెలియదు. మేము యూదులము మాయాదువారు నిరంతరశుచులై యత్తరు పన్నీరున నోలలాడుచుందురు. ఇన్నినాళ్లునుండి అదియైన నేర్చుకొనకుంటివి. ఇంకిటుపై నిన్నుఁ గడ్డపెట్టవలయునని నాకు లేదు. తేవు రాజుగారి కారోగ్యస్థానమని నాకాహ్వానము వచ్చినది. అచ్చటకుఁ గొనిపోయి శుద్ధాంతమునందు నిన్నొప్పించెదను. అంతటితో నీబుణమును ననుఁ దీర్చివారడ నయ్యెదను. నీవును రాజాంతఃపురములందును ననివలసివదానదే కావున ఈమనిప్రాణము విడిచి పట్టునీతాంబ ములను గట్టి నీకు వలయు సగలను ధరించి తేవుడయుము నాతోఁ బోయితిమి నను సిద్ధముగా నుండుము.” అని తన సురియూనిభాషతోఁ జెప్పి పద్మావతి యాయుని కూతురగు ననీదనతోఁ జిత్రలేఖనము నేర్చుచు దానాభాష సిద్ధపించెను. కావున నామె యాయుని యుపన్యాసము న్యభాషవలెనే యర్థము చేసికొనుచుండెను. ఆమె యిప్పు డందులోనే మాటలాడును. పాశాన మాత్రము రాధ విప్పి చెప్పుచుండెను.

యూదునితోఁ బద్మావతి.

“జనకుడా ! నేను రాజాంతఃపురమునకు వెళ్ళుటకీప్తములేదు.”

“ననీరు అత్తనాంటికి వెళ్ళిపోయినది. నీవిటుపై నిక్కడనుండి యెవరి కింక నీచిత్రలేఖనము నేర్పెదవు? నేను వృద్ధుడను నెంకి నాయంట నెవరున్నాడు ?”

“నామెట నెవరినైన బంపుము. నాకొఱకు నీవు న్యయముచేసిన ధనమునిచ్చివేసి నేను నీదాన్యముచూడి విముక్తిని బొందెదను,”

“నీకొఱకు తెచ్చించినధనము మరల నేను బుచ్చుకొనఁదలఁచుకొనలేదు. నాపుత్రికకు నేర్పిన చిత్రలేఖనవిద్యకుఁ బ్రతికారముగా వదలివేసితిని. ఇప్పుడు నీకు నీయందు న్యతంత్రము గలదు. నీయిచ్చవచ్చినచోటకు వెళ్లగలవు; కాని నిన్నొంటిగా బంపుటకు నాకీప్తము లేదు. ధ

నముకంటే సౌందర్యమును నవహరించువాడు పెక్కుమంది యున్నారు. చిత్రపటములు చూచి మోహించువారు జీవనముపోషించి చిత్రపటము వలె నున్న నిన్నెవ్వరు విడుతురు ?

సృష్టియందు స్త్రీశ్రురుషులు సమానులైనను స్త్రీ యావనమారు మోహనవిగ్రహముగాఁ బరిగణింపబడుచున్నది. ఆవాసరాజదత్తము సృష్టియందున్న లోపమో లేక దృష్టియందున్న లోపమో నియమింప రాజున్నది. స్త్రీలకు సౌందర్యరూపములు రత్నములతోఁ జూల్పబడినవి. ధనవంతులు రాజచోరరూచకశత్రుమిత్రాదులఁ దెల్లు శంకింపుచుందురో సౌందర్యరత్నమును గావించుటకు మానవతులట్లే శంకింపుచుదురు. స్త్రీలకు సౌందర్యము శత్రువనుట వాస్తవము. సహజాలి రూపమైన దానిని బోనాడుటయు ససంగతమైనదే. ఇదియే నాకు గొప్ప సాదేహము పట్టుకొని బాధించుచున్నది.

“ నీతి యనునది యంతట నున్నయెడల నేది దేనికిని హాని నేరదు. అదియే సమస్తమునకుఁ దమతమవిధుల నుండు నమృతపూత్రము”.

రాజభటులు కొందఱు గుఱ్ఱములనెక్కి లోనికి వచ్చుచుండిరి.

వారిని జూచి పద్మావతి లోనికి వెళ్ళి తిలుపువాటుని దాఁగొనెను. రావులు యూదునకొక యుత్తరి మిచ్చి వెళ్ళిపోయిరి. యూదుఁడది విచ్చి చూచికొని యొకనిట్టూర్పు విడిచెను. తిలుపువాటుచున్న పద్మావతి విని వానికెదురుగా నచ్చి “ ఏమి నీవల్లు భేదపడుచున్నావు?” అని యడిగెను.

యూదుడు—అమ్మా ! రాజు నిన్ను బలవంతముగాఁ దీసికొని రమ్మని భగమానా పంపియున్నాఁడు. అవిలంఘ్యమైన యీహునిమును మీఱరాదు.

“ నాజీ యేమి చేయుచువు ?”

“ నిను, మోక్షము రాజునకుఁ జూపును. కేసోకవిల్లు గ్రామి రాజు గొడుగు జోడకు నున్నాఁడని ను నీయెడల నాయాసే ననీకును

నీవునుఁ బంచికొనుఁడు.”

“అట్లెంతమాత్రమును సాహసింపవలదు. నేను రాజాస్థానము నకు యథేచ్ఛముగా వచ్చెదను. నాకిప్పు డేమిబెంగ యున్నది!

చ. పితరుల వీడి వల్లభుని + ప్రేమను ముక్కలు చేసి వేసి ను
తతహిత మాచరించు చెలి + తా వక్షశన్ విడనాడి దైవ ప్రే
రితమున విక్రియింపఁబడి + తేజవలున్ విలపించుచుండు నా
బ్రతుకున కింక సౌఖ్యములు + రావని నేననుకొన్న మాటయే.”

“బీబీ! ఇట్లని నీవృత్తాంత మెన్నడును జెప్పవైతివి.”

“దానిగా విక్రియింపఁబడినదాని కేమి వృత్తాంత ముండును?”

“నీ వెవరో మహారాజు కూతురువలె నున్నావు.”

“ఇప్పుడు నాచరిత్రముతో నీ కేమినిర్మితము?”

యూదుడు వద్మావతితో నేమో చెప్పుచు లోనికిఁ జొరెను.

వద్మావతియు లోని కరిగెను. తరువాత రాధతో పకుళ

వకుళ—రాధా! తే పెంత దుర్దినమో చూదితివా ?

రాధ—తేపు నూర్చుఁ దుదయింపఁడా ?

వకుళ—ఏమోము పెట్టకొని యుదయించును ? పరమేశ్వరుఁడు నూర్చుని నినుఁజనియు లోకబాంధవుఁడనియు శృణించినప్పుడు ఒకమా నవతి యనహయినియై తనమానమును గోల్పోవుచున్నప్పుడు వారింప లేఁడని వాఁ దుదయించుటఁ గూడ మానివేయును.

రాధ—మన మడ్డుపెట్టఁ గలమా ?

వకుళ—అట్లని యూరకొనవచ్చునా ? పరవ్రతము మనయొద్దకు రానప్పుడు మనమైనఁ బరవ్రతమునొద్దకు వెళ్ళవలయును. కావున ప్రియ త్నలోపము చేయరాదు. ఆమెయువతి; మనమును సాక్షియువతులము. కిప్పుడు వచ్చినకష్టావస్థకు ఆమె మనము తోడ్పడవలయును.

రాధ—నావలన నేమైనఁ గావలసియున్నయెడల శిరసావహించి యూచరించుచున్నాను.

వశ—నరే! యని కక్షపాలనుండి గంటమును, దాశవత్రయును
దీసి యేమో వానిని రాధచేతికిచ్చి, ఈలేఖ బీబీ చేతికిచ్చి రమ్మ. నీ
నిచ్చటనే యుండెదను.” అని చెప్పిపంపెను.

రాధ లోనికి వెళ్ళి పద్మావతిచేతి కాలేఖనుండి పప్పును అందుకొని
“వశుభ” అను పేరు చూడగనే పద్మావతికి మిక్కిలి దుఃఖము కలుగెను.
వెంటనే తెక్కలు కట్టుకొని వచ్చిపల్లు వచ్చి వశుభమును పొందినది.

అప్పుడు పద్మావతికిఁ గలిగినయానందము పాతకముహూతములే
యాహింపవలయును.

అలేఖయందు వశుభపేరు చూత్రమేయున్నది.

పదునారవ ప్రకరణము

విదిదాసి.

అనుటనాఁడుదయము దాహాదుయూదుని సౌభాగ్యమునకు దాని
భవమునుండి సత రీపద్వివది. యూదు దీవలను వచ్చి బీబీని అని
పిలిచెను. మేలిమునుగు గలయొక మువతి వచ్చి వెనుకగా నుండి
బడియెను. యూదుఁ డామెనుజూచి “శోమాకావ్య” నేడు చాల గొప్ప
గరున్నావు. మునుగులేక స్త్రీ పెనువుతో నెవరూరాలు. ఎదుటివారి
కుద్రోకమునుగాని వికారమునుగాని గలిగించు స్త్రీయైత్రమును విష
ఘటికవతె జాగ్రత్తగా గోపామును మంచునాసే ప్రేమియు కాన్దము.
అని తనయానందమును వ్యక్తపరిచి సనాతనియొక్క అపరేతముయూ
పెను. ఆమెయు సనాతనియందగివినెనె. పాతకములు సనాతనియొకరి
కేకలువేయును నడిచిరి. బండియొక్క నెలక యూదుఁడును బడియిదే
తెను. సనాతనిరుపార్శ్వములయందును స్త్రీదళవాసీలు పరువెట్టునుండీరి.
అందొకతె రాధయని యుండఁబడి చెల్లినదే. తెండవది కొత్తయోమె;
రాధ నేనురాలు కానోవును.

నవారి దుర్గద్వారమునొద్దకు వచ్చినది. ప్రతిహారి నవారీని మాత్రము లోనికిఁ జూపిచ్చెను. దాసీలిరువురు వెనుకకు మరలిరి.

పేరొలగంబున యూదుఁడు రాజునుదర్శించి సెలవుగై కొనియెను. ఆరోగ్యమరయవచ్చిన సభ్యులు స్వాగతమునంగి వారును మరలిరి. కొలువుచాలించి వీటిని సందర్శించుటకు రాజులోని కేటెంచెను.

ఆరాణివాసము వలయాశ్రమిగా నిర్మింపఁబడియున్నది. ఆమధ్య ప్రదేశమునందుఁ బూపొదలు; పిల్లకాలువలు, దానియందుఁ జిన్నచిన్న పడవలు, గాలి నడుచుకొంటుములు మున్నగునవి యెన్నియో చిత్రములుగలవు. అందు రాజునిరంతరము స్వజనముతో విహరించుచుండెను. ఆమధ్య చిన్నగుడార మొకటియున్నది. అందొక పూలసెట్ట పంటయున్నది. దానిప్రక్క నొకటిరెండు స్త్రీంగుకుర్చీలును, ఒక మేజాబల్లయును, సోఫాయును గలవు. అంతకన్ననందేమియుఁ బట్టుటకు స్థలములేదు. వీటి నవారీయును దానిసమీపమునందే దిండిరి. రాజువచ్చి ఆనవారీతలుపులు రెండును దెఱచెను. ఒక మోహినీశిగ్రహము బయలుపడెను. ఆమె సిగ్గునఁ గుంగినదానివలె మోముపైనున్న పటము తీయులేదు. కొంతసేపుచూచి రాజే యొత్తించెను. ఆమె పకాలున నవ్వి లేచి నిలువఁబడెను. వక్రయొక్క సౌందర్యము మిశ్రప్రకప్పుడు చూచుచున్నాడుగదా ? అదే యిదియని చెప్పినతో నీమెను వేటుగ నభివర్ణింపవలసిన పని లేదు. ఆసౌందర్యమే యిప్పుడు రాజునకుఁ గనుపించుచున్నది. అది యేయవుదాపు సౌందర్యమునకైన నీదుఁదీయుచా ? లేదు. ఇదియును మహాద్భుతమైన లావణ్యమని కొనియాడవలసి యున్నది. ఏనువిన మొగముపై వేసినకోటా మణింతి దాదర్శనము దెచ్చెను. ఆమె రాజుపైఁ బఱచిన నవ్వువెన్నెలల కాలఁ జూచుకొనినను ముఖమునాని చేసినట్లానందించెను. వీటి మోహినివర్ణంకమునకుఁ బ్రక్కగా నున్న సోఫాపై వెళ్లి కూర్చుండెను. తనలావణ్యము రాజు మోహముతోఁ జూచుచున్నాడని గ్రహించి “మహారాజా ! మీకు స్వాగతము” అని అభి

పాదన మాచరించెను. వాడు కొంతవఱకు యుక్తసంభాషణము లోన రించిన వెనుక,

రాజు—నీవేరేమి ? అని యడిగెను.

వీచీ—విటదానికి నవరేమిపేరు పెట్టిన నదే.

రాజునకు విటదానీశబ్దశ్రవణముచేత శరీరము వులకరించెను. స్త్రీ చందనాది విషయలంపఱులకుఁ గామన్యావారములయం దేహ్యమనునది యుడదు; రాజామెతో మరల,

“నీవు విటదానీవా ? అటులైనఁ జాలరసికురాలవే.”

“నభవువారి నయాదృష్టి కట్టగుసించుచుంటినే కాని యనేక భృంగములనే నాఘాగ్నివంటివ నవశరీరమునుమమువలెను పల్లవితం త్రులచేఁ గామావకాచిం యంగుఘటవలెను మోలుచుజేతియున్న యీ యవయవములు రాజభోగ్యములు కానందులకు నవముచున్నాను. నన్ననిగ్రహించివో నిటుం నోచిరకాలమునఁ దీర్చికొనియెదను.”

“అది యేమి ?”

“నినియుందువుగదా ! ఉదయార్కచోళదేవుని పుత్రికావత్తిని.”

“అమహాసౌందర్యరాశిని సూర్పి నినివారెవరు?”

“నీవు నక్షిణవానుకుడ నైనవో—”

రాజు దిగ్విజయేచి మోహించేతులు పట్టుకొని నాకామము సూ ర్పెదవా ? అని లాలించి యడిగెను.

“తప్పక నమకూర్చెదను.”

“అది నే నెట్లు నమ్మగలను ?”

“నావృత్తాంతము వినినచో నమ్మగలవు ”

“అది నీవబద్ధమాడుచుంటివో నిజమాడుచుంటివో యెవరికిఁ జెలియును?”

“తెలియకేమి ? బంగారము గీటుతాయివలనఁ జెలియలేదా ? అని యొకయుత్తరము చేతికందిచ్చెను. అరిఁ దది చదువుకొని ఆశ్చర్య

ముతో, “అవలది పద్మావతియే నాపేర నీలేఖ లిఖించినదా? ఏమి నాయదృష్టము? నానీ కేళినలలమువలె సీరి తనంతటా దాను వచ్చుననుచుండునదియే కాబోలును.

“ఈసీరి దొంగవెలుగువంటిది గాదు.”

“రా జేదో యాలోచించుచుండెను”

“ఏమి! నంశయించుచున్నావు?”

“ఈయుగ్మరము గూత్రము సీవు కల్పించగూడదా?” అని.

“శ్రభవుల మానసులు నమ్మించుట యేతయు దుస్తరము. సందేశహానియై నచ్చి యబల నిన్నిప్రశ్నలవేసి యలయుంతురా?”

“నీవు సందేశహాని కాదును?”

“నీకొరకు సందేశము చెప్పుచు కగాఁ బాసనవర్తకుఁడు చెఱఁ జేసి నన్నచ్చట విక్రయించెను, “అదో! పద్మావతి చేతియొగరము” అని అనికమాటునుండి తీసియిచ్చెను. అది చూచి రాజు సంపూర్ణముగా నమ్మెను. “ఇంత నీవేరు దాదా చెప్పెము,” అని యడిగెను. అమె “నాపేరు వసుళ” అని ప్రత్యుక్తి విచ్చెను.

“నీవు కేవలము పరిచారికి వే కాక రాజకార్యదురంధరురాలవని నూతి వినియున్నాను.”

“ప్రస్తరము దూతకను.”

“దాన మామనోభీష్టములు ఫలించును గాక.”

వసుళ పద్మావతియొద్ద నుంగరముమాగ్రమే పుచ్చుకొని యామెను రాధయింటికిఁ బంపివేసెను. నవారీ వింటవచ్చిన రాధ గాక వివర్జయగుండ్ల రెండవయువతి పద్మావతియే యని పాఠకులు తెలిసికొనలయును. రాజుచేతి కిచ్చిన సందేశలేఖ వసుళ కల్పించినదే. తరువార నామె యక్కడనుండి తక్షణము తప్పించుకొని రాజిచ్చిన యమూల్యమైన పారితోషికములు రాధకిచ్చి పద్మావతినిఁ దీసికొని వెళ్లిపోయెను.

ప థ.

పర్థమానపురమున కనతిదూరమున నుదయార్కుఁడు పెద్దచెఱ
సాల యొకటి నిర్మించెను. అందులోఁ బ్రవేశించుటకు నాలుగు ప్రాకా
రములు దాటవలయును. ప్రతిదాని కొకద్వారము కలదు. అవి యి
నుపకమ్మలచే బిగింపఁబడి పోతపోసిన యిరువతిలుపులచే మూయఁబడి
యున్నవి. ఒకటిద్వఱచేఁ దెఱవఁబడుటకు సాధ్యముగాను. ఏనుఁగులచే
డీకొలిపినపుడుగాని గొల్లములువట్టి భటులచేత లొంగించినప్పుడుగాని వీడ
నేరవు. వానిగర్భమున నొక్కొక్కఁడు బ్రవేశించుచుండుట యెడముగల
ద్వార మొకటి యమర్పఁబడియున్నది. దానిగుండు యవసరమయినవారు
వచ్చుచు బోవుచుండుదు. ప్రతిద్వారబంధమునందును నుదయార్కుని
వలొక మెగురుచున్నది.

ఇచ్చు దాతలుపులన్నియు బారుగఁ దెఱవఁబడియున్నవి. ఒకల
సుండి తీసినకత్తులు తళతళ మెఱుముచుండ నందఱోభటు లిరుపార్శ్వ
ములందును గావలిఁ గాముచుండిరి. వారి కెవ్వరయినను గన్నెత్తి
చూచుటకు భయపడుచుండిరి. వారు పోతపోసిన లోహపుఁబ్రతిమల
వలెను, తాతిగుడ్లవలెను నల్లగాఁ జేయఁ జేటి మూర్తిభవించిన కూర
దేవతలవలెఁ జూపట్టుచుండిరి. అంతయుఁ జూచుచుండునూ వెగురుటకు
నోడుచుండెను. సూర్యుఁడు వారికో ఘోషమును విన్నవూనవదనమం
డల జ్వాలామాలికయం దొకలేళము నొక్కయొచి గీటురాయివలె మ
యూఖముల వెలార్చి చూచుచుండినట్లుండెను. అప్పటికి జామున్నరప్రా
క్షాంతియుండును. నీడలు క్రమముగాఁ గుటుచఁబడియెను. గాలియొక్క
వడి మల్లినది. అనుగంధపరిశ్రమును లేదు. ధూళిమాత్రము సుడిఁదిరిగి
పెళుగురుచున్నది.

ఉదయార్కుడు సవరివారముగా లోనికి, బ్రవేశించుచుండెను. హనిమోమున, గాలాగ్ని మూర్తి భవించినది. తప్తమైన యినుపపెనము వలె నెఱ్ఱనిరుచులు సంచలనమగుచుండెను. వానిరాక యెఱింగి యొక యాకర్షణదన భావనముదిక్కులు మార్మోయునట్లు కారాగారమునుండి బయలు వెడలినది. ఆయతిదీనమైనదుఃఖరావమున శైలటి తాతిసుండె యైన నీరై పోవుచుండెను. కాని యుదయార్కుఁ డట్లు కలఁగలేదు. వాని మోము చిఱునగవుతోఁ బ్రసన్నమైయుండెను. అంతటితో వానియా గ్రహము చల్లఁజేసదా ? లేదు. ముఖశిలుమాత్రమే వివర్ణమైనవిగాని వ్యాదయమునందాగ్రహము పూర్ణముగా రగుల్కొనుచునే యున్నది. మానుషప్రకృతిగూండు సామాన్యమైన రియాగుణము వానికేకేళియు నందును లేకు వానిహాసనము కేవలము సూరము కార్పించు గ్రహుఁ డీవచ్చి మై దేవీప్రకృతిసములగు నిలయమై పాపమునకు మహాకూక్షమువలె గంభీరమైయున్నది.

దానిని మణియేభిన్న స్వభావునితోఁ బోల్చి చూచినను అట్లెన్న టికి సరిపోలకు. అల్పగూండరు దోపుడుగాఁడైనను రాజ్యదాహమం ద సంతృప్తుడైనను దేశభక్తులయందుఁ బరిగణింపఁబడియెను; కావున వాని హృదయము దయకు సముద్రము కాకపోయినను, అటువంటిదని చెప్ప వచ్చును. అతని నెన్నఁడును సరకునితోఁగాని నాదర్శితోఁగాని మేము పోల్చుము. ఔరంగజేబునందును, టిప్పుసుల్తానునందును మతద్వేషము ముదయింపకున్న వారినిగూడ జయనముద్రులని చెప్పవలసినదే. ఈద య రాజకీయమైనది. బౌద్ధగురువుగు శాక్యముని దయమతాంతరమైనది. లోకోత్తరమైనశాంతిని బ్రతిపాదింపుచు జీవన్ముక్తిని నొసంగునట్టిది స్వాత్మ మైనది. అవిషయ విప్రదవసరములేదు. పరిపాలనా దురంధతుఁడును నిరం కుశాధికారియునైన జక్రివర్తియొక్క దయయే కావలయును. అదయ దేశమంతటికి నిరంతరనిరంతియనిజానందమును సంధింపఁజేయును. వేసవి తాపము తరమువలన నుపశాంతిని బడయునటులు జయవలన నీతిశా

ధలు దొలగి శాంతి ప్రతిష్ఠింపబడును. మతనదాచారములు ప్రమాదమునకు లోబడవు దయలేని రాజ తోడేలుతోడను, అగ్నితోడను బోల్పబడినయెడలఁ బ్రజలు మేకలతోను వనముతోను బోల్పబడుదురు. తోడేలు మేకలయెగాని యగ్ని వనముయెగాని గ్రహీంపఁజాలవు. అట్టి మహాకూర్మడే యీ ముదయూర్కఁడు. లేకున్న నార్తవాదము వీణాగానమువలె నెవరికైన హాయిని గూర్చునా ? ఆయూర్తులందఱు సన్యాసులు. వేలకొలఁదియున్నారు. వారందఱు రాజవోహులని యన్యాయముగాఁ బట్టుకొనఁబడినతావనులు. పేరు పద్మావతి మాయమై పోయినప్పటినుండియే కాదు; వసుభట్టుబడినప్పటినుండియే బట్టుకొన్న సన్యాసులు.

వారందఱను బాతులుగాఁ దీర్చి నిలువఁబెట్టెను. తలారులు విచ్చుకత్తులు దీసికొని వచ్చియుండిరి. వారికామాయగోవతులకాంక్షిభ్రములందుఁ బ్రతిబింబించి రక్తసిక్తములైన నాయుధములవలెఁ గోరుచున్నవి. ఆముఠులు గళముల పొడవుచేతను దెల్లవడిన మెఱుఁగలచేతను వయస్సు చెల్లినవారని చెప్పక చెప్పుచున్నవి. ఇంకను బట్టివిడువని దండకమండలములు విభూతిద్రాక్షలు కేవల మమాయకులగు నునకాకులని యుఁ బ్రకటించుచున్నవి. క్షిపావ మింకను వేదముత్రములు ఋషులు పసనలు చదువుట మానలేదు. అందెన్నియో శాసనములైననున్నవిగాని కఠినశాసనములు గఠినహృదయుఁడును నైనవాని కేసుదురు మెటన చేయలేకపోయిరి. వాని కిప్పుడు నిశాదిశిముఖముల్లేననిచేయవలయును; గాని సజ్జనసంభావము రిత్తవోవదు. తన్ను బాధించువారిఁ గూర్చి యేనిగోసి హృదయపూర్వకముగా నెలుగెల్ల మూకలదండము సేయునో యది భూతములందు రుక్మిణముగా భూకావభూతములు ద్రింపఁబడి యన్నట్లైన జివానన ఉచ్ఛ్వాసనిర్భాసములగుగాఁ గోవిడిఁ బ్రవేశించి వానినధావతితము సేయకమానదు. వానిని దేవునంతలగుంచకపోదు. జన్మజన్మాంతరములకైన వదలదు. ఇది మిథ్యావాదము

దురేని మీయకులు కాగలదానిని మాన్పజాలవు. శేవల మనస్సమా
భానమువకై యుండివ నుండుగాక !

ఉదయాత్ముడు సన్యాసులను వధించుట కనుజ్ఞ నిచ్చెను. అం
దోకసన్యాసి యెదుటకు వచ్చి రాజా ! నీవిత నిర్ణయించెనై మమ్మెల
నిష్కారముగ జంపించుచున్నావు ? నీకిది రాచపాడియగునా ? నీకు
గరుణ యనునది లేనేలేదా ! అయ్యో ! ఇట్టి మహాపాపమునకేల యొ
డంబడియెదవు ? ఇది నీకు దగవుకాదు. ఏదైన నాచరించవచ్చునుగాని
యీబ్రహ్మహత్య గూడగూ ? అదిగాక వీరందఱు నిర్దోషులు.

ఉద—ఇందుఁ బాపముగాని యవినితిగాని యేమున్నది ! రాజ
ద్రోహులకేమి ప్రాయశ్చిత్తము కావలయునో యదియే యగుచున్నది.

సన్యా—మే మరాజకులమచి నీవు ప్రమాణముగాఁ జెప్పఁగల
వా ? అని యడిగెను.

ఉద—కొంతసేపకునకుఁ బ్రతాపుని దోడ్కొని వచ్చినది
మీఁదొడ్డునకుఁ బూర్వమునకుఁ జేరి పరింతర మారాధనమునకుఁ
బాపునున్న భార్యగిరినిదగ్గఱుఁ జేయు మీకిందనే వ్యయమగుచు
న్నది. నారామ్ముఁ దిని నామీఁద మారందఱు కత్తిఁగట్టి తిరుగఁబడఁ
జూచుచున్నారట. నాయునుగుఁబుట్టిని హరించి జేవికి బలి యొసంగి
తత్ప్రసాదమున మత్పితామహులు బహువీర్యము వెచ్చించి గడించిన
చోళరాజ్య మహాసింహాసనముఁ గాకతీయప్రతాపున కంకితమఁజేసి
మూర్ఖాభిషిక్తుని గావించురట. ఇంతలేసి మహాయద్దేశము లీకాషాను
చేలములందే దాఁగియున్నప్పుడు ధరాచక్రము చేతితో గిరిగిరఁ ద్రెప్పు
మాకెన్నియూహ లుండును ? ఏమతిమాలినవాఁడా ! పైగా సన్నధి
జేపించె వచ్చితివా ?

సన్యా—నీసన్యాసిగడ మేమో ప్రతాపుఁ జెవరో మాకుఁ జెలి
యదు. యాత్రార్థము పోవునుమ్మిట్లు నిర్బంధింది న్యాయాన్యాయములఁ
బరిశీలించక వధించుట ధర్మముగాదు. ఈవధ నిలిపివేయుము.

ఉద—అందఱును దుదముట్టినవెనుక నిలిపివేయుదును.

సన్యాసిమానస మామాటతో మండిపోయినది. అప్పుడు గొం
తెత్తి ఓమరాత్ముడా! నీయరాజులను నీవు ఖండించినను దండించినను
జెల్లునుకాని ప్రేమచముచే కిరిగి భువనగర్భానామకమునకుఁ బ్రతిబంధకముని
సంహారములనంగితి తల పెట్టక సర్వసంగహాకారములయై యీశ్వరాస్థిత
బుద్ధినిఁ గానననాంతరముల మండిం గీరితరీయభములనుగిరి. వాఘముగ
మల గూడి తిరుగఁగాదు మోపై నీనకారణవోష మోరోపించి యీది
త్యేకభావ బాల్పకతేయుని యెంతయు ఘోరము. ఏ తయు ననంగతి
ము. ఈవిధోష్ణులయి చదివిన వావ యూతే పోదు. నివలత కూర
త్యేయక కొడవబడి యీశాస్త్రి నన్నిహాసపు చావక వారింజెడదగి నీవం
టివా దిగివల కి గట్టవోలవో యొక్కగారి నీంహాసవోలముచేసి
చూచును. ఎందు, ఈవధ నిలిపివేయుము.

పూర్వము కృష్ణవీర్యవంశేశులు నీయట్లే బ్యాప్తులయందుఁ దోర్క
వోష చూరోపి చి శ్రీకాలవృన్దులను నఱికించి తువన బ్రహ్మచర్య
నుండైర బేర్చుడను బాలకుని ముఖనాదర్యమున సంకులై పోయిరి.
కలనుడును బాలవధను గావించి శ్రీకృష్ణుని చేతియందు మడిసెను.
ఇంట్లెందఱో దురాత్ములు పాపభీలే నోరెఱుంగని యమాయకుల
హాసించి కలవను గడిపోవకై న మానక దుర్మహానక లను నెత్తిపై
కల దిగించి హాస సుపాయుని. చంద్రగోపురుని దివి నుంజుక గాలి
పెన్సి అను లోకోక్తి యైర వినలేదా? అని యేమో బ్రహ్మగోపురుం
డను. వెనుమండి యొకఁడారని చేతులు విడిచివట్టి తీరవోనిపోయెను.
సన్యాసులైన దివిస యావ్రాహమమున కెవ్వరును దోడ్పడరైరి. కంచి
చేరమణులు వట్టి తండ్రిలుని దివిసను లాట నీని విడిచి యవగ్రహణ
మున కొడిగట్టికొన్న నింక వారింజెడదా రెవ్వరు?

జగదీశ్వరుడైన పరమేశ్వరుఁ డీయన్యాయమును జూచి యొక్క
రకొనియెనందులేమో యావివాద మింకను జేలేదు. శ్రీకృష్ణ పుష్పం

చమునకు జీవుఁ జదివరియైనను దడంతర్గతజీవులకు బాధగలిగిన నది చూచుచు నెల్లువారింపఁ జాలఁడో యట్లే యీ యీశ్వరప్రపంచాతర్గతజీవులమైన మన సుఖదుఃఖముల నాతఁడెఱింగినను గర్వతంత్రుఁడై గాని కర్మతంత్రుఁడై గాని విధింతుటలేదు. మన కనాదిగా నొసంగఁబడిన స్వభావశక్తియే దానికుత్తకవాదియై యున్నది.

అందు మఱియొకసన్యాసి లేది ఓక్రూరచిత్తుఁడా ! నిర్దోషులమైన మమ్మేలవధింపుచుంటివి ? అని యనియెను.

ఉడ—మీరు చేసిన రాజదోహమునకు—

సన్యాసి—నేటితో నీపాపపూరిత కలశమునిండినది. నేనే నిజమైన సన్యాసి నైతి నేని నాగుడువు బ్రహ్మణ్యఁ దయ్యెనేని నేను బుణ్యవంశవంజాతుఁడనైతి నేని నీతల రెండుగాఁ బగిలిపోవుచు గాక. నీవు ద్విత్రవధకుఁ బాల్పడుదువు గాక. ఈమహాపాప మైహికముననే లెన్నిగ ననుభవించెదవు పాపపుణ్యములను బాలించు పరమేశ్వరుఁడు లేఁడనుకొంటివి గాఁబోలును. నీవ్యభావతాడము జేపు నీనత్తి చెక్కలై నప్పుడే తీర్మానము కాఁగలదు. సత్సరముగఁ గాకతీయులు నీవైభవమును గొల్లఁగొట్టుటకు వచ్చెదరు. ఈసత్యమును నేను నలుగతి ఘోషించుచున్నాను. అని యూర్ధ్వభిముఖుఁడై దిక్కులు మార్మోయినట్లటది చెప్పును. అప్పటి కస్తమయమైనది. సూర్యుఁ డీవిదిత్రవధాద్భుతచరిత్రము చూచిచూచి దుఃఖించి నీలిపటముతో ముగము మూసికొనినాడేమో యనునట్లు చీకటి యణాండము నలముకొనినది. అది యుదయార్కుని మహాపాపమున కీడగును గాని పక్షత్రముల లేత వెలుతురును బరమేశ్వరుని యాస్తికత్వమును మిశ్రితముగాకున్న నాయువమానము సమంజసమైనదే.

పూర్వగారలు

తాలచే బిగించిన సన్యాసిగడమహాద్వారము నేడు బాగుగా విప్పబడియున్నది. అందుండి కొండవలద మడుగులోఁ బ్రవేశించినట్లు ఒక పెద్దసైన్యము బయటకు వచ్చుచున్నది. కొంతసేపటికా మైదాన మంతయు నిండి యిసుక వేసినను రాలలేదు. వారందఱు శస్త్రాస్త్ర వివిధాయుధాలంకృతులై యవతరించిన శౌర్యదేవతలుగా నుండిరి. వారిని నడిపించుచున్న సేనాని సేనానివలెఁ బ్రకాశించుచుండెను. వానితో భట్టారకుడు వెన్నాడి వచ్చుచున్నాఁడు వారిరువురును సేనామధ్యరంగమునఁ బంచేశించిరి.

సేనాని సైనికులందఱిని నవలోకించెను. వారు ఏఁబదివేలకంటె నధికముగా నుండవచ్చును. సేనాని వారిని నంబోధించి,

“ఉదయాత్కుఁడు మహానుభావులైన ఋషులను నిష్కారణముగ బాధించి తన పాపపూరిత కుంభమును మఱితె పొంగిపారలు నట్లుగాఁ జేసియున్నాఁడు. అట్టిజగత్కంటకుడైన రాక్షసునిజూచి యీ ప్రతాపుడెప్పుడును జాలినదువాఁడుగాఁడు. విద్యాత్యానంగమున సేను గొన్నినాళ్ళు గడిపి మీకందఱకు నిరుత్సాహము గల్గించినను నావిశేష విధి దుష్టులను బరిమార్చుటకే యైయున్నది. ఈనంగ్రామమున జయమే సంధిల్లినఁ ద్రిలింగసామ్రాజ్య భవన నిర్మాణమునై యేర్పఱచిన పునాదులను ఋషస్పష్టి సేయఁగలము. ఉదయాత్కుఁడు చేసిన ఘోరకృత్యములును వానికి ఋషులిచ్చిన కాపవాక్యములును, మనకు జయ మమోఘముని చాటుచున్నవి. వాడుమనలను హతమార్చవలయునని ప్రయత్నించెను. గాని వానికేతుల మైనమన మంతటనుంకను మిగిలియు

స్వాము. కావున వాడిప్పుడు భగ్గుమనోరథుడై యుండవచ్చును. అని చెప్పెను.

గురుభట్టారకుఁ డెదురుగావచ్చి ధర్మము దేశమునం దెల్లడ స్థాపించినఁ జాలునని మాప్రధానాశయము. ఉదయార్కుని పాలనము మీ క్కీలిపాదుగా నున్నది. వీనిని దోచినై చి న్రబాక్షేమము గూర్చుటకై నీయందాభారములయు మోపియుండితిమి. మమ్ము బాలనో నీటనో మునుము. లేకున్న మమ్ములనందఱను వారఁడునన్యాయులనువలె వధించివేయును. ఇంతిక్కూకడె రాక్షసులకూదును బుట్టియుండలేదు. దానమునందుఁగడ్డుడు సత్యమునందు హరిశ్చంద్రుడు ప్రఖ్యాతివహించితే వీడు కూరకృత్యమునకు ప్రసిద్ధివహించినాడు. కల్యాణనగరము నందును బందిగమునందును వీనిచే సంహరింపబడినవారు బెబ్బదివేలకు, బైబడియుండురు. అందులో నవరు మనభార్యలు గారు? బందిగమున ప్ర్రీయ బుధులను నొక్కశృంఖలయందు బంధించుచున్నాడు. ఎడ వానలకు వారి కందాశ్రయము లేదు. కేవల మైదానమున కుష్మావ వానములు చేయుచుఁ గడపుచున్నారు. అని వానిరుత్నయ మంతయు సభివర్ణించి చెప్పెను. అనేక బస యాప్రదేశమునందే చేసిరి. తరువాత సంధ్యాసమయమునఁ బ్రతాపుడు తన్నొకసారి పర్వశాలయందు దాచి రాజభటులచే బట్టుకొనబడిన సన్యాసులును వసుధయు నేమిరి. అని గురుభట్టారకు నడిగెను. ఇతడే వద్దావలె ప్రకాశుని నదినుండి తీసినది. తరువాత సన్యాసిగడమున కభివతిగానుండి యొన్నియు నకుపుచున్న వాడు. ఈగురుభట్టారకుఁడన మనపురందర భట్టారకుఁడే.

భట్టా—వారునిడుదలైపోయిరి.

ప్రతా—అదియెట్లు?

భట్టా—వకుళ యవరాధనుకుగాను రాజనకుఁ గొంతధన మిచ్చుటకును దమ్మును విడుదలచేయుటకును దనబుద్ధికుశలత చే నేర్పాటు చేసి అధనమునకుఁ దానొక కరవత్రము వ్రాసి తక్షణ మానన్యాసుల

ను విడుదలజేయించి పద్మావతివారై చెప్పుటకు నీవద్దకు వచ్చినది.

ప్రతి—అటుగమునుండి యామై విమానమొందినదా!

భట్ట—ఈమధ్యనేయైనది.

ప్రతి—అమెకు ధనమెక్కడిది?

భట్ట—పద్మావతి సన్యాసిగడమునకుఁ జెచ్చుచున్న ధనమును అపహరించిన పరివారమునుఁ బట్టుకొని వారిని జరిపించి యందులోఁదన ఋణమునకుఁ గావలసినంత ధనము తీసికొని తీర్చివేసెను.

ప్రతి—అతస్కరులను రాజున కేల యొప్పగించలేదు?

భట్ట—ఉదయార్కుఁడంతటి పరిపాలనాదక్షుఁడుగాదు. అదొం గలనీమె వట్టి యిద్దినచో నీవును దొంగవే యని శిక్షించును.

నాఁడరణ్యమున నిన్నుఁబట్టి వచ్చిన గూఢచారి చేసిన నేరమును గొలు వులో నీవళ వన్న వింపగా వానిని నీమెను గూడ చెఱుచుండుఁ బెట్టించెను అని యాకథనంతయుఁ జెప్పెను.

..అగూఢచారియగు వజీర్ ఖానుఁ జేమయ్యెను?"

..వాఁడు చెఱుతప్పించుకొని పద్మావతిని నఱుకుటకు నాఁడాయత మునకుఁ సిద్ధమై యుండఁగా వానిని నీవు నఱుకీవేసితివి?"

ప్రతి—చెఱునుండి విడువబడిన సన్యాసులేమైపోయిరి?

భట్ట—తస్కరులు నీభుజము నఱుకీ పఱువేసినప్పుడు సన్యాసిగ డమునకుఁ దెచ్చినవారువారే.

ప్రతి—అయ్యో? వారికి నేను గృతజ్ఞతయైనఁ దెలుపలేదే! అవృద్ధయోగి యెందున్నవాడు?

భట్ట—పుస్తకభాండాగారమునకుఁ గార్యదర్శగా నింతకాలము ను నీ పజ్జయందే యుండియున్నాఁడు.

ప్రతి—పుండ్రుఁడంతయుఁ నాశ్చర్యపడి మహానుభావులైన మీకామి వర్ణనములు నే నించుకైన గ్రహింపలేకున్నాను. ఈలోకవృత్తమంతయు

మీ కరతలముననే యాడుచున్నది. మీ శ్రమంగరానియ్యర్థ మేదీయును లేదు. మీరు సర్వజ్ఞులును సర్వశక్తి మంతులును నై యున్నాడు. అని కొనియాడెను.

భట్టా—నీ పరిజనులను నీ వేమచుకొన్ననునంతోషమే.

ప్రతా—వకుళ యెందున్నది?

భట్టా—ఉన్నది. ఒక రాజకార్యమునందే యున్నది.

ప్రతా—ఆమె పద్మావతిని విడిచివేసినదా?

భట్టా—లేదు. ఆమె తనయుని విముక్తి కొరకు దొంగలను బట్టుకొనుటకై ప్రయత్నించుచు బహుకాలము పద్మావతి నెడబాసి యుండవలసివచ్చినది.

ప్రతా—ఇప్పుడైన గలిసికొనినదా?

భట్టా—తనంగతి నాకింకను తెలియలేదు. అని తనలోఁబద్ధావతిచరిత మిప్పుడితనితోఁ జెప్పితి నేని తప్పక కార్యభంగము రాకమానదు. ఏమనిన నామె పాల్పడిన మహావివత్తు తెలిసినేని ఆమెపై బద్ధానురాగుడై యున్ననీరఁ దీకదనవ్యాపారము మానివేసి ఆమెను వెడకుటకై పరువెట్టుచు; కావున దానిని సాధ్యమైనంతమట్టుకు మఱిపించి మఱి యొకఁ ధోరణియందుఁ బెట్టెదనుగాక. అని యాలోచించుకొనుచుండెను.

ప్రతా—ఏమి యాలోచించుచుంటివి?

భట్టా—తేపు నీకుఁ బఠ్యావలసమాగమ మగునని—

ప్రతా—మన మిప్పుడుకయ్యాడునిపై యుద్ధమునకు దొంగచాటుక బండ్లపోతుదొంగలవలె నేల పోవలయును! ఒకరాయబారినిఁ బంపి, రాజ్యము విడిచిపోవునో? లేక యుద్ధమునకే వచ్చునో? తెలిసికొనియెదము."

భట్టా—వానితో నమిరాయబారము! తేవుకేత్రముతో నన్నిభారములు తీచిపోవును. మనము చాడివెడలినప్పుచున్నామని వానివ్యతిరేకము.

లిదివఱకే యెరింగింది యందుకు, వాడును సిద్ధపడియే యుండును. లేకున్న నాచింతలు మనకేల? అని చెప్పెను.

వ్రతా—జటచల్లదుర్గమున నున్న సేన వచ్చికలిసికొనునట్లు మన వారై వెళ్ళినదా?

భట్టా—వెళ్ళినది.

పంపొమ్మిదవ ప్రకరణము

రము

వర్ధమానపురదుర్గమున కుత్తరముగా నొకమైదానము కొన్ని మైళ్ళవఱకు మిట్టవల్లములులేక సమమైన ప్రదేశముగాఁ గానఁబడుచున్నది. అందు గడ్డినహిత మంతయెత్తుగాఁ బెరుంగి సైకతసమాగ్లివై నిస్సారమై యెండకు మాడి వానచేఁ జడియుచున్నది. అందుఁ బూచిక లక్కడక్కడ దట్టముగా ములచియుండుటచేఁ జీపురుగట్ట లమ్మకొనువారు కొడవలితోఁ గోసికొనుట కప్పుడప్పుడు వచ్చుచుండురు. గాని యేమూలనుండి యేతోడే లెత్తుకొనిపోవునో యని భయవిహ్వలులై మూఝని చూడ్కు లటుగిటు దిగ్విప్పుచునే యుండురు. ఎవ్వరిను దానినడిమిభాగమునకు సామాన్యముగాఁ బోయి యెఱుంగరు. ఏమనిన గాలిచే నినుకరేగి యెప్పటికప్పు డామార్గము కప్పడిపోవుచుండును. అట్టివార లీదుర్గశిఖరము లానవాలుపట్టుకొని వచ్చుచుండురు. దానికి రణరంగునిపేరు. ఇది దిరకాలమునుండి యుద్ధభూమిగా వచ్చుచున్నది. చోళచాళుక్య లిక్కడనే యొకప్పుడు తలపడి పోరాడిరి.

కర్ణాటక చోళులను వర్ధమానపురచోళు లోడించిన దిచ్చోటనే. ఆయానవాళ్ళింకను మాయలేదు. రక్తముకాలువలుగట్టి పాటిననటియలింకను నేర్పాటుగాఁ గానఁబడుచునే యున్నవి. ఏమాత్రము చీకటిపడినను బ్రజ్జలాయెడారివై పుం జూచుటకుఁ గూడ భయపడుచుండురు.

అర్థనిశీధిని నేదోయొక భయానకమైన రోదనము వినిపించుచుండునని యాపురజనులు చెప్పుకొనుచుండురు. అది మనము వినలేదు. యుద్ధము లందు జచ్చినవా రేడ్చుచుండురని పాఠినమ్మగము.

ఆరణవసుంధర కింకను రక్తదాహము తీటలేదు. వ్రేతానాచు నూతనసేనానమేతుడై రణభేరి చెవులుచిల్లులుపడున్లు వాయించుచు వచ్చినిలిచెను. ఆరవము వైరికాంతల కన్నులనుండి నీళ్లును ఉదయా ఝుని కన్నులనుండి నిప్పులును రాల్చుచున్నది. ఉదయాఝుని సేనా వాహినీ లభ్యుదయహీనులై సమరాంగణమునందు నిండుచున్నది. రందటిడుస్తులును నాంధ్రదేశ మహాభాగ్యమును వేనోళ్ళబాగున్నది.

ఉభయపై న్యములవారును దమసేనల సంతర్భాగములను విడిచి దీసి యందుపై నొక్కొక్కయధికారిని నేమిందిరి. ఆయధికారిని నొక్కొక్కనాయకుని నలకొల్పిరి. సర్వసైన్యాధిపత్యము చొప్పుననే పోరిండుచుండిరి. హయహేమలు మత్తకరీంద్రాక్షింకారములు విచ్చున మాస్మోయుచుండెను. అఘోటకములు రింఖాఘట్టనముచే ధూళిలేని రోదనీకుహరము గప్పివేయుచున్నవి. రణదుందుభులు ఘంటికారివ యు శంఖముల పూత్యారము లత్యంతమనోహరనినాద ముజ్జినింపజేసెను. అందు వింతసాబకు టుల్పన్నమై నూతనామోదమును గలిగించుచుండెను. పదాతుల వీరశౌర్యరసోదితమైన గానములకు బ్రతిస్పందించి తక్తమును సమరోత్సాహమున నుచ్చొంగుచు వీచికలుగొట్టించు నూగుచుండెను. ఏలాటిభీతిఁదైనను ముక్కుంటినైన బయింపఁగల గుడునని కాతుగ పడుచుండెను. ఆరదనరంగ మెంతభీభత్సముగా నుండెనో యి వృధదియొక నాటకరంగమునఁగాని యొకచిత్రపటమునగాని వ్రాసి చూపఁజాలము. పాఠకమహాశయు లీదిత్రరచనాకాశల మెఱుంగఁ గోరెద రేని తమమాధవమునే యొకరణరంగము జేసికొని యందవిశేషమున సైన్యమును వారియం దాంధ్రదేశీయుల పొరుషప్రతాపము లావేశింపఁ జేసికొని మా యాకథ నాటకమాడి చూడవలయునేగాని లేఖనిమాత్ర

ము దిద్దించుటకు జంకుచున్నది. ఆవీరయోధుల కోరికగానల దండవ్యా
వీక్షణములనుండి జాతురక్తి నుమును, వారిబాణతూణీరంబులవడుపును,
తెస్త్రాస్త్రములు కరకమలంబులతో గంపింపనేడు మెలయు తళతళ
లును నొకయపుహసమగు నిలాసమును గలిగించుచున్నవి.

ఉభయసేనలును గ్రమముగా సమీపించినవి. పోరు ప్రారంభ
మైనది. ఇరుపార్శ్వములనుండియు బాణములు వచ్చుచుండెను. అవి
శరీరములనాటి మేళలుదించిన మోడుగవృక్షమువలెఁ దోచుచుం
డెను. రక్తములు భారలుకట్టి పాటుచున్నవి. అటునిటు కొందఁ జచ్చుడే
నుచువునికిఁ బ్రయాణము కలుచున్నది. బాణములు వుంభానుపుంభ
ములుగా నచ్చి పక్షము కురియుచున్నట్లు వచ్చుచున్నవి. ప్రయోగోప
సంఘాతశరణాకాశలము లోకమోక మహాయోధులకు విడిచి కాకతీయు
లు కృపాబాములు కీసి చొరుచుకొని నెల్లి వోళ్లువై గలియుబడిరి.
పోరుల బాణతూణీములు నిష్ప్రయోజనములై పోయినవి. వారలను
గత్తులుకీసి పోరవలసినవద్దినది. చాలవఱకు నఖంశరూకీమును రా
నడున్న ధనోరముగాఁ బో గాచుచుండిరి. మృత్యుదేవత మహాధ్వజా
యమానముగాఁ దాండవయోచుచుండెను. వధావిధానము లత్యంతతీవ్ర
ములై పోయినవి. సూర్యునికిరణము లాయుధములందుఁ బ్రతిబింబిత
ములై లగదగితముగాఁ దోచి కొంతవడికి రక్తమిర్జితము లగుటచే
నవి రక్తరేఖాముఖితములై నున్నిహితీయు వుండుచున్న దోచినవి.
తెగినతురుకలను మొండెములను గ్రొక్కొని యొకనినొకరు హుంకరిం
చుచుఁ తమతేస్త్రకళావిచారదర్శమును శాస్త్రసన్నతముగా రిపును సర్వ
ములపైఁ బ్రసరింపుచుండిరి. ముంఁజనున్న సేనలు తెగి కక్రిమముగా
నాహినులు పల్కబడిపోయెను. వెనుకనుండి నేగ వనేకవ్యూహముల
తో వడిపించు నాయకులు కూడ బయల్పడిరి. వారి నాకరించిన బల
మంతయు విశ్లేషముగాఁ జూచెను. అప్పు డొకచోళనాయకుఁ డని
రించి పోరి రెండుసేనలమధ్య ప్రదేశమునకు హుంకారముతో వచ్చి

అకాకతీయాధములారా ! మీయందు జేవగలదేని నాతో నమము
గా నిలిచి పోరాడుడు." అని రణభూమి కంపమెత్తున ట్లటచను తో
డనే కాకతీయు. దాగంభీర మేఘగర్జనవ సన్నిభ మున సాహసోక్తిని విని
యాగ్రహమహోదగ్రుండై నిప్పులు గ్రక్కచు వచ్చెను. చోళనాయకు
నిపై సకస్మాత్తుగాఁ గత్తివినరెను. వాఁ డతిమెలఁకువతో నది తస్మిన్చు
కొనియెను. (తేకున్న వానిచరిత్ర) మంతటితో ముగియవలసివడే వాఁ
డందులకుఁ గుపితుఁడై తనసామర్థ్యములఁబడి గుర్రదొడ్లలి రెండుచేతు
లతో నత్తి మోడెను. ఆదెబ్బు దాలును మాత్రము రెండతునియలు
గాఁ జేసినది. ఇట్లయపురుసు సింహములవలె హుళింపుచుఁ జాలనేత్ర
పోరాడిరి; కాని యిద్దఱి కిద్దఱీమనీయలేదు. ఈగడము చూచుచు
నిరువాగులనేనయు నిలిచిపోయినది. చోళనాయకుని భుజముపై గాక
తీయునికత్తి నాటెను. దానిని దీసికొనుటలో నాచ న్రహ్వము రెండు
తునియలై నది. అస్త్రవిహీనుడైన కాకతీయునకు గడజేర్వల యుచి
చోళనాయకుడు ఖడ్గము త్రొమ్మున గాడనేసెను. ఆతని దాలున
నానుకొని తూలించివేసెను. ఆదెబ్బు దాలుతునియలై నివసమును
గూడఁ ఛేదించెను. వెంటనే కాకతీయునకు గత్తియును దాలును నొక
వీరయోధుఁ డందిచ్చెను. ఆతఁ డెవరు ? ప్రశ్నాపుడు.

కాకతీయుఁ డాఖడ్గమునత్తి చోళునకుఁ బె నొక్కటల మన ప్రేమ
వేసెను. దానిచే వానితల సరిలిపోయినది. కాకతీయుని చక్షువులకుఁ
జోఁఁడు బద్ధముతోఁ బొడిచెను. అని రెండును నేకకాలమునకు జరి
గినవి. ఇద్దఱును నేలగులిరి. వారిప్రాణములు సరిగా నూహ్యుచి భేదిం
చుకొని స్వర్గము జేరినవి. రంభావమాగమమునకు ముప్పయ్యధము
వచ్చినేని దానితో యుద్ధలక్షణము లన్నియును బూర్తి కాగలవు.

ఇరువంకల గ్రొత్తనాయకు లేర్పడిరి. నేర సమకూర్చి రిక్తమై
దీగొలిగి పూనికతో ఘోరయుద్ధము సాగించఁ బురికొల్పుచుండిరి. ఎన్ని
యో తలలు బంతులవలె నెగురుచున్నవి. నాళములనుండి రక్తము చి

మొనగొట్టమునుండి వినురుగా వచ్చుచున్నట్లులుండెను. అది చూచిన కొలదిని సేక కుత్సాహము మొదగుచున్నది. ముందుముందునకుఁ బోయి ప్రాణము లర్పించుచుండిరి. ఇందెవ్వరయిన సాస్థిర్థ మభిలషించినవార లున్నారా ? లేరు. ప్రభువిశ్వాసమే యీమహాసాహసము నకుఁ గారణము.

అహా ! వారిహృదయములు ధైర్యయుతములైన నైనను నెంత కఠినములైనవి ? పాదుషవంతము లైనను యెంతకృపావిహీనములైనవి ! పరమేశ్వరుఁ డని తాత్పర్యం జేసియుండును. వానియందున్నరక్తము తెల్లనిదై యుండును. లేనిచో నిట్టికఱకుటమ్ముల నీటెమొసల రాపాడ మేటిమగ్గులై పోరాడి భారతవర్షపుణ్యభూమిని రక్తచాతముచే ముంచి వేయచున్నారు. అది యెవరికి శక్యము !

అవీరు లొకరినొకరు వెన్నుదీయక నిలిచియే పోరుచుండిరి. రణ మందుభివంతిలగు సంగతులతో మోగుచునే యున్నది. ఆమఘుర నినాదమున ముఱచిబాటుబంటునురధిఁదురధికునినాశ్వికును యాశ్వికు నిఁగలియఁబడి శంఖములు పూరించుచు సింహవాదములుసేయుచు బాహులతీట వడలువల్లు లెప్పగ నంగ్రామ ముచు నాటకరంగమున రథ తురంగమదేధంబులపై జలుమతీ సువర్ణమాయఁబగు సంబోధలను తెరలుగట్టి సేనలను పాత్రలు తమశస్త్రాస్త్రవిశ్వాసై పుణ్యమును బ్రదర్శింపుచుండిరి. వైరి క తలుతనకుఁవారకంబుల నెత్తిమెత్తి వగతుర శిరములపై వినరుచు నొకరినొకరు పొరిగొప్పుచుండిరి. ఈమహాసాహసము దిన మెల్లయుఁ జూచి సూర్యుఁడు గుఱింకిపోయెను. తేజ స్వంధకారముతోఁ బడిపోయినది. జయ మెప్పురికిని రాలేదు. ఉభయులకు వలసినంత సేన యున్నది. రాత్రి యను మహాయోధుఁడు మధ్యవర్తియై యిరువారు లవారిని పరస్పరము విడదీసి వేటు చోసెను. అప్పటి కందఱ కాయాసము వచ్చినది. ఉభయసేనానాయకులును రణ మాహాటికి నిలుపుచేసిరి.

ఇరువదవ ప్రకరణము

అలోచనము.

అరాత్రి వెన్నెల తీర్చి కాయచున్నది. పిండి యారఁబోసినట్లు లెడారి యంతయు మనోహరముగాఁ గానఁబడుచుండెను. నక్కలు మెండుగాఁ గూయుచు శ్రీవరాహీడన ముసరించుచున్నవి. వెన్నెలపులుఁ గులున్నతరువండములపై నుండి గూండ్లపై కెగసి కిచకిచ లాడుచు రొదలు నేయుచుండెను. చల్లని వవనములు వీచుచు నానందమును నెలాడుచున్నవి. తీతు వొకటి కూయుచు భూభ్రంతరాశమునఁ బరిభ్రమించుచున్నది.

చాలనుండి సైనికులు దేవాలయమునకుఁ జోయి జయసంపాదించి కైతె తిమిరమయిష్టదేవతలను బ్రాశించుచు నర్చింపుచుండిరి. కొందఱు గాగ్రిమదేవతల నారాధించుచుండిరి. కొందఱు భారతభీష్మకౌగిల పర్వతులు చదివి రణగీతియుఁ గదన శోభాదీపములును, అవిరుపాక్షన నిరర్థశాసనశ్రద్ధజబలవరాక్షమంబులఁ దిలకించుచు నానందమునఁ బాల్పించి వమతోడివారలకుఁ బ్రబోధింపుచుండిరి. కొన్నిచోట్ల భజనలు కొన్ని చోట్ల శౌర్య ధైర్యోద్బోధకములైన గానములు చెలఁగి ఘల్లున దీపము లతోఁ బ్రకాశించెను. దూరమునుండి చూచిన నాప్రదేశ మంతయు వేడుకలతో నిండిన పెండ్లిపందిరివలె సొంపారుచుండెను.

ఉదయార్కుఁ దప్పదు కోటలోపలనే యున్నాఁడు. సాధమున కెదురుగా నొకపెద్దగుడారము వేయఁబడియున్నది. దానిచుట్టు నెందఱో భటులు విచురకత్తులతోఁ గావలి కాయచున్నారు. అం దెన్నియో కుర్చీలు వేసియున్నవి. వానిమధ్య జల్లారుపనిచేసి మొఖములుగ లేపుతో విరాజిల్లుచున్న కుర్చీయొకటి యున్నది. అం దుదయార్కుడు కూర్చుండెను. వాని కభిముఖముగా యద్ధాంగమంత్రులు, మంత్రులు, నేనానాయకులు తీర్చి కూర్చుండిరి. దీపము లత్యంతస్ఫుటముగాఁ దెన్నెలను ముప్పించి విరాజిల్లుచున్నవి. ఉదయార్కుడు మంత్రము

సిద్ధార్థునితో నేటియధమున వెవరిసేన యెంత తెగినది? అని యడిగెను.

సిద్ధా—ఇరువురు సమానమైనవారు గదా ! ఎవరిసేన యెంత తెగిన నేమయ్యెను. వారును వీరును గొంత హెచ్చుతగ్గుగా మడిసిరి.

ఉద—ఇప్పటికి మనసేం నేంగ్రామరంగమునఁ గొంతవచ్చి యుద్ధము చేయుచున్నది ?

సిద్ధా—ఈవెళ నమరము పార్శరంభమగుననిఁ రెండులక్షల యిరువదివేలసైన్యము గలదు. ఇప్పు డేబదివేలసైన్యము వచ్చి కలిసినది. ఇంకను సరిహద్దులయందు వలసింంతసైన్యమున్నది. అది గాక దేశమంతయు మన సేనయే.

ఉద—అగును. కాకతీయు లెవఱున్నారు ?

సిద్ధా—డబ్బదివేలని తెలిసినది.

ఉద—అం దీవేళ సగము సంహార మెవోయి యుండును.

సిద్ధా—అయవస చోభులకే వట్టిది.

ఉద—(అశ్చేర్యమున ముడివడిన లలాటముతో భ్రాముగము పైకి జెట్టియేమీ ! కాకతీయాధము లెవ్వరును దెగ లేదా !

సిద్ధా—తెగ కేమి ? మనయేబదివేలసైన్యమునకును వారైదువేలు. అందులోఁ గొందఱు గాయములకుమాత్రమే లోబడినవారు. మన కట్టివా రొకరిద్దఱున్నారు.

ఉద—అది యెట్లు జరగినది ?

సిద్ధా—కాకతీయులు సమరవిద్య బహుకాలమునుండి యభ్యసించి యున్న వారికెప్పు డేతీరున పోరాడవలయునో తెలియును. వారు దళవిభాగము లెంతయుఁ బొందికగా సమకూర్చిరి. పూర్వానిర్మాణము గూడి విన్నాణముగనే యున్నది. మనసైన్యమును గొన్నిపూర్వాములు వన్నినది; గాని రణశారదుడైన సింహుడు పోయివచ్చితినుండియుఁ దగిన సేనాగాయకుఁడు మనకు దొరకలేదు. కాకతీయులు మంచి జననసత్వమున నున్నారు. ప్రతివాడును గవదధారులు. మనసైనికులలో నొక్క

నీ గవచములేదు. నాకు కొంతసేపు బాణములతోఁ బోరాడి కృపాణ వాస్తులై చొరఁబడి చాలమందిని చూఱఁగొనిరి. మనబలమున కంత పాండిత్యము లేకపోయినది.

ఉద—ఇప్పుడు విశేషనష్టము మనకే యున్నదా ?

సిద్ధా—తలవంది “అశును” అని చెప్పెను.

ఉద—సరే ! పోనిమ్ము. తఱుగుట పెరుగుటకొఱకే గావున నిప్పుడు మనకు నష్ట మా పొందినను జయముమాలేయు మనకే ననుకూదును పశ్చిమసూరత్య మెప్పరికి! బడిరాను

సిద్ధా—మన కింకను సేనకావలసి యు దునేమో

ఉద—ఉన్న సేనయంతయు వచ్చుట మిగిలవు చేయుము.

సిద్ధా—అట్లులైన సరిహద్దులయందెచ్చి పుండెనరు ?

ఉద—ఈనాఁగ్రామానంతర ముక్తి యనే భావము సంపాదించుచున్నా. ఇప్పుడు మనయొదులక్షల్పసైన్యమున నాచేసే కాకతీయులు బెడరి కైఁబాపు లర్పించెదరు. సుభయ్యుగా నీవారు నివారణము కాఁగలదు.

సిద్ధా—సరే !

ఉద—ప్రస్తుతియు బండిగములు దిట్టము చేయి పవలయును. ఏమైన మనచే జెఱఁబడెడుకాకతీయులఁ గెతినమైన వరకమునకుఁ బొలునేయవలయును. రిపులు దొఱికినప్పు డూరకొనరాదు.

సిద్ధా—అంతయోగము పట్టవలయును గదా ? అని యేమో చెప్పఁబోవుచుండెను. అందొకనాయకుఁడు లేది,

నాయ—మహారాజా ! ఇప్పుడు కాకతీయప్రతాపునితో వచ్చి నవారెల్లరు వానిస్వదేశ సైన్యముగాఁ దలపోయుచున్నారు గాఁబోలును. వానిసేన యిం దిరువదివేలకన్న నధికముగా లేదు.

ఉద—తక్కినవా రెవరు ?

నాయ—నన్యాసిగడమున బాఁగియున్న యరాజకులు.

ఉద—వారింబలు చెబయిండు సహరింపబడ లేదా ?

నాయ—వా రమాయకులైన ఋషులు, బహుమాయలు నేర్పిన వీరియం దొక్కఁడును మఱకు జిక్కిలేకు.

ఉద—చరే ? ఇప్పుడయిం బిక్కిరిగదా !

నాయ—జయము చేరూఁజవలదా ?

ఉద—దేనిని నమ్మియుండుదు. అన్ని జయము లామెమే నమకూర్చును.

ఇరు వ ది యొక కు వ ప్ర క ర ణ ము

దేవతా ప్రసన్నుతి.

ప్రతాపఁడు వానిస్థినినలను సూర్పి నున కేళియుఁ దలచుదు. యుద్ధ మారగిపోవుటతోడనే వారింబలు శివరంగులతోనికి వెల్లిపోయిరి. అందుండి చిన్నపాటమోత్రము పరిపించుచుఁజేసి, అది యెవరిదో యదియును మఱకు దెలియకు వాత్రి) గానినామమును కడచి పోయినది. దీపములు వెలవెలబోవుచుఁజేసి, పెద్దపెళ్ళకేళిలతో గుళ్ళటములుమఱకలకపములు నేయుచున్నది. అది హమేశ్వరుఁడు నిరునోమానునోగాని నిశామిమిదియుఁ జెప్పినవానిని నేలమీది నున్నది. చచ్చినవాయురలును నువయింజెడు కర్మకాండమును నుజుచెడు శాకులును సన్నముగా బడుచున్నయింజెడు లేచెడు ప్రసానికిని, బ్రసన్నమగుచుండును.

ఇరువంకల కేనానాయకులను సమకసన్నాహులు కావలసినదని సింగిలులు పూరించిరి. నేనలు క్రమముగా యుద్ధభూమి నాక్రమించుకొనుచున్నది. యగోచితరీతిని పూర్వాములు దళనాయకులు దమతమ స్థానములం దప్రమత్తుల నిలిచియుండిరి. కొంఁసేవటి కాప్రనేశమంతయు నేనచే నిండి క్రిక్కిరిసి పోయినది. నిన్నటికన్య కేడు ఏటికి వఱ

ద వచ్చిపట్టు బల మధిక మైనది. పెద్దపెట్టున వాద్యధోషములు విడం
 వించెను. సేనబెడరుదీటి నిలిచియున్నది. మేల్వేలుడను చోళనాయకుఁ
 డు భయసేనామధ్యరంగమునకు వచ్చి జ్యానాదము నేయుచు నాతోఁ
 బోరాడగలదాడి వీరుఁ డిందెవ్వఁడైన నున్నాఁడా ! యని యెలుగత్తి
 యార్చెను. అధ్వని రణభూమియుం దన్నివైపుల వినిపించింది. లోడనే
 కాకతీయులందొకఁ డశ్వారూఢుఁడై బాణ ముక్కువెట్టుకొని నచ్చెను.
 జ్యానాదములు వాగ్వివాదములు మూని శరసంధాన మోక్షణములకు
 మొదలిడిరి. ఎవరెవరి సమానులతోవారిట్టి యంతటఁ బోరుట కువ
 క్రమించిరి. శరములు వర్షములవలెఁ గురియుచున్నవి. ఎవరెన్ని వారా
 చము లెవరిపై విడుచుచున్నారో తెలియుట కనకాశములేకు. కొంత
 సేవటి కిరువురును గలియఁబడి ఖిన్నముచే నొకరినొకరు మోచుచునుం
 డిరి. మేల్వేలునితల కిటుక్కునఁ దగి నేలరాలిపోయెను. చోళులకాసేకము
 వచ్చినది, ఒక్కచారిగాఁ గిక్కులదూసి కాకతీయుల హతమార్పుటకై
 చొరుచుకొని వచ్చిరి. కాకతీయులును మెలకువ గలిగి వానిశస్త్రప్ర
 యోగము లాఁచికొని యెదురుఘోరిగి నంకుల సమరమునకుఁ గడంగిరి.
 ఉభయసేనలకును వెనుకనుండి యుత్సాహములు గల్పించుచు దండనా
 యతలు తిరుగుచుండిరి. సేనవిస్తారముగాఁ దెగి నేలఁగూలి పోవుచు
 డి. ఉదయ్యూడు వైభవోన్నతుఁడై యేనుఁగ నేక్కివచ్చెను. సైన్యా
 పుడశ్వారూఢుఁడై ప్రళయకాల మార్తాండుని తెఱంగున నేలెంచెను.
 ఒకింతసేపులో జయపజయములు జేలునని యనుకొనుచుండిరి. దిక్ప
 ము కాలువలుగట్టి పాటుచున్నది. పలలఖండములకై గద్దలు దెక్కులు
 విప్పి యెగుడుచున్నవి. అని యాకాశమును బ్రతిసేయుచు రాటఁబోయి
 దిలివలె నెనయుచున్నవి. సైనికలకు నూతనశక్తి యుదయించినది. ఏను
 గులతోనిండిన పూహములు వీనుఁగులై పోవుచుండెను. ప్రతాపిని
 సేన చోళసేన ను మూడుచు సగమువఱకుఁ జొరుచుకొని పోయిరి;
 గాని స్వల్పసంఖ్యాకులైన తాము క్రమముగా సన్నగిలుచున్నందునఁ

అగ్రతాపః డొకింత యధైర్యపడియెను; గాని మిగిలిన్న సైన్య టుల్పము గాఁ గనుపించుచున్న ను నిభయాధములు మడుగులోఁ జొచ్చి కలఁ చుచుః గల్లారములను బెకలించుస్లు వైరిగాత్రములనుండి మస్తకము లు వేవేలు తుగ్గి పుచుబోవుచుండెను. వానికింకను బారుపోతాహ మి నుమడించుకొనఁజాలక పుచ్చునాదము నేయుచుండె ' ఉదయార్కు- నియాశాలకాంతురముతుని గిపోయినది. వానివదనమురావలగ్నిస్తచంద్ర రేఖవలె వెలువెలఁబోయెను. కొంతసేపటి కాలదాగ్రహముండఁబట్టకక్రో ధాకృష్టహృదయుండై స్వయముగా యుద్ధమునకు డిగొనియెను. ప్రతా పుడును కౌంకవయర్థునునివలె విల్లెక్కుపెట్టి వచ్చి వానిని దాఁకెను. ఇరువురను శరములు సాగించి శరసాధానోష్ఠ సంహారములచేతఁ గను పిచుష్కలాపాండిత్యమును సాధును నతిక్రమించిరి. ఉదయార్కుఁ డొ కసింహనాదముచేసి 'మోఁ కారతీయఁడా ! దీనితో మడిపితిని చూ చుము.' అని యొక నారాచమాను బాపెను. ప్రతాపఁ డది గాచు కొని 'ఓరీ! పాపాత్ముడా ! చూచుమిడే సీశిరము ద్రోశునేయుచున్నా ను.' అని యొక వాడిశిలీముఖము ను బాపెను. ఉదయార్కుఁ డది య వలలఁగఁ దప్పించుకొని,

„పాటుఁబోతా ! నీమగఁటిమి తెలిసినది. నీవాయుద్ధాయము చెల్లియేనా మ్రొలఁ బడితివి. ఇంక నిన్నుఁ ద్రినేత్రుండైనను రక్షింపలేదు.

„ఓరీ ! మర్మార్థుడా ! సాధువులైన జడదారులను జూరకట్లను కొంటివి గాఁజోలునకి అపావళల మిప్పుడే యనుభవించుచున్నా ను. నీవు గాఁజూడెపుడునకుఁ దప్పి యెక్కడికిఁ బోయెదవో చూచెదగదా.”

„ధినుద్వ్యాగోణాంకములచేత మహాశౌర్యమును ప్రకటించు నాగో నీవు మంత్రకములాడుదుంటివి గాఁజోలును. లొందరవడియము. నిన్నిప్పు డే యమసదనమున కంపుచున్నాను.”

„దురాత్ముడా ! నీవెల్లన నేమగును ? భారతపుణ్యభూమికి నీవు మహాకళంకమును దెచ్చితివి. నీచేత మంతయు త్రోభించుచున్నది. చేశీయుల జీవితనరకవృక్షమును బలిమిని గ్రహించితివి. అనదలరక్తముచేత

స్నానమాడుచున్న నీమోము పెనమువలె మసిప్రాకి యున్నది. పావముచేత దూషింపబడిన నీవంధప్రాయుడవై యున్నావు. నీపావము నిన్నుఁగోగతికి దెచ్చినది. జ్వరితునకు నిద్రాశక్తివలె బాపాత్ముడైన నీకు బాపానక్తి దినదిన మభివృద్ధి యగుచున్నది. నీవిన్నా తేలిబ్రతికి యుంటివి ? నీచావును భూలోకవాసులు కోరుచున్నారు. దివియందు నీచే నిష్కారణము సంహరింపబడిన పారిరక్తము నీరక్తము నపేక్షించుచు ఘోషించుచున్నది. నీవీశ్వరరాజ్యమున నింతలు మహాపాపములు చేసి లప్పిపోయెదననుకొంటివా ? నీవు నాముందర పెరుభూతమువలె నున్నావు. పాపాత్ముడా ! కల్యాణపురవాసుల నేలచంపితివి ? ఆమృత్యువు నేడు నీతలపైకి వచ్చినది. సాధువు లిచ్చినశాపము లూరికేపోవు." అని పలుకు శిలీముఖుని భ్రమైన ప్రతాపినివాక్యము లాతనిహృదయము నేమియుఁ గరగింపలేదు. అది వజ్రముకంటఁ గఠినమైనదల్ల ప్రతాపఁడును నెఱుంగఁడు. అల్లెటింగినచో నీయుపదేశవాక్యము లేల పలుకును ? వీరి కాలఁడు లక్ష్మ్యప్పెన్నా ? అట్లు వినువారు వేఱు. ఈ తఁడు వేఱు. నిష్పవర్జితమునకైనఁ గరికరమున్నదిగాని యీతనియందామాట లేదు. ఇంతలో నుదయార్క్కునకు సమరముపలనఁ గలిగిన శ్రమ ముపశమించెను. కుబుసము విడిచి సర్పమువలె నెక్కి "ఈదీర్ఘ పనాసమువలన మిగుల డస్పితిని గాఁబోలును." అని పరిహాసింపుచు "దాహము కావలయువా ?" అని యడిగెను. ప్రతాపఁ డందుకుఁగ్రుడ్డ "కాంతించుము." అని నింటబాణము సంధించెను. ఉదయార్క్కునకు వాని నైఖరిచూడ గుండెలు కంపించినవి. అది యాతని కస్యభావమైన పరిణామము. అట్లదివఱ కెన్నఁ డెఱుంగడు. ఎంతకెంతదీర్ఘమైనననుబాపము వంచకపోదు. పాప మాచరించువానికి నిజమైన పొరుష ముండదు. త్రాగినవాని సాహసమువలె గృత్రిమమునది.

ఉదయార్క్కుఁ డాయుత్తరక్షణముననే వేఱుకొనియెను. ప్రతాపఁడు సంధించినబాణమును నువసంహరించుటకై తానును విల్లెత్తెను.

ప్రతాపుని బాణము వింటిని విడిది నిప్పులు గ్రక్కుచు వచ్చుచున్నది. ఉదయార్కుని గుటి యేనుగు కదలుటచే దప్పిపోయినది. మావటివానికి దగిలి వానిని నేలఁగూల్చెను. అస్త్రానము రెండవవాఁ డాక్రమించుకుండఁ బ్రతాపుని పునిసలు వచ్చినవాని నెల్లఁ జూచుచుండిరి. ప్రతాపుడు బాణముపై బాణము విసరుచుండెను. ఉదయార్కుఁ డన్నిటిని దప్పించుకొని యేనుగును స్వయముగా నడిపించవలసి వచ్చినది. ప్రతాపుని బాణముచూచి నేనుఁగుతోండము తెలిపియెను. అప్పుడు దయార్కునిపైఁ బ్రతాపుడొక ముఱ్ఱువది. పొయి మాచిఁను దవసేనానాయకులు తన్ను దెలిపితిలల కోఁ జూచుచున్నారు. ఇప్పుడెవ్వరును దోడు వచ్చునాచె లేరు తానాడినయాటకుఁ దాను పాడినపాటకుఁ దానము వేయువా రిప్పుడు ఏకశతము ములంకరించిరి. అంతట బాధకు సహింపలేక వాఁ డెక్కిన పేదనడిము కొండవలఁ బడిపోయెను. అనహాయుఁడైన వాఁడు తన్నిఁకఁ గొండవేవత తప్ప నొండెవ్వఁడును రక్షింపలేడని కృతసిద్ధియై యుండెను. ప్రతాపుఁ డెడతెలిపిలేకుండ నాశుగమ్ముల వానిని గ్రుమ్ముచుండెను. ఉదయార్కుఁ డెప్పటికప్పు డవి దునుమాడుచు నిట్లనియెను.

“ ప్రతాపుడా ! నీవు ధర్మయుద్ధ తత్పరుఁడవట గదా ? ”

“ ఇప్పుడేమి ? ”

“ నీవు గుట్టము నెక్కి యున్నావు. నేననహాయుఁడనై నేలను న్నాను. నీవును నానమానముగా నిలిచి పోరాడుట యుచితము. ”

“ ఈయదితపరిష్కాన మిదివఱ కేమైనది ? నీయొక లిప్పుడు నొచ్చినది గాఁబోలును. ఇప్పుడైన నీపాపముల నొక్కసారి తలపోసి పశ్చాత్తాపపడుము. ”

అమాటల కుదయార్కున కాగ్రహము వచ్చి “ నీ వప్పుడే నన్ను గెలిచితి ననుకొనుచుంటివి గాఁబోలును. అట్టి మిథ్యామనోభ్రాంతిని విడిదికొనుము. నాసైన్య మింతగాదు అంతయు నశించినను నాకోట

మిరాదు. నీకు జయమును రానేరదు.

ప్రతా—ఇప్పుడు నీవోడలేదా !

ఉద—లేదు. నాయుపాసించు కొండదేవత యున్నంతవఱకు నా కవజయము లేదు. ఇదిగో యామె వచ్చుచున్నది. నిన్ను నీపై న్యమును నొక్కకబళముగా మింగివేయును అమె మహాద్భుతమైన శక్తి కలది. నాయూపదాన్తియు రామకొఱకు భారవోసితిని. తుదకు నాప్రాణతుల్య మైన పుత్రకునుగూడ నామెయే యాచికోనినది నాకిట్టి దురవస్థ వచ్చి నప్పు డామె సహింపదు వచ్చివేయును. చూడుము. విారండలు నా! మహావీరులు లేకుండ సరించిపోవుదురు. అని తలపెట్టి ,, ఒడవి రమ్మ.” అని యొక పెద్దయతి పఠించెను.

ప్రతా—ఓరి ! మూర్ఖుడా ! మహాపాపాత్ముడవైన నీన్నే దేవి వచ్చి రక్షించునురా ?

ఉద—దేవిని మూర్ఖము నీవు తూలనాడవలదు. ఆమె నాకింక వేల్పు నేరమిచ్చేసినను నామె యిష్టమపై శేషించున్నాను.

ప్ర—ఈయద్ధ మెవరు చేయుమనిరి ?

ఉద—అమెయే.

ప్ర—నీకేరూపమున వచ్చి చెప్పినది.

ఉద—వశత యను పరిచారికపై వారి చెప్పినది.

ప్రతా—ఎప్పుడు ?

ఉద—గడచిన రాత్రి.

ప్రతా—వశతయే కల్పించి చెప్పగూడదా ?

ఉద—మనుష్యుల కాగతానాగతజ్ఞానముండదు. దేవతలకుమా ల్గిమేముడును. వశతాముఖమునఁ గొండదేత యెన్నియో భవిష్యద్విషయములు చెప్పుచున్నది. అందు నిన్నా మెతప్పక మింగివేయుదునని శపథముచేసినది. అది తప్పదు. అమోఘము. చూడుము. ఇప్పుడేవచ్చివేయును. అని భండితముగా, బలికి యిటునటు చూచుచుండను.

ఉదయార్కుడు విరోధియైన ప్రతాపనితో నింతసేపు శాంతప
చనములతో మాటలాడుచున్న దెందులకనినఁ గొండచేవత యింతలో
వచ్చివేయుననియు సంతపఱకు మాటలలో జడపవలయుననియు వాని
యాశయము. వాడిటువలు చూచున్నను నేజాడయుఁ గాన్పించలేడు.
అది చూచి ప్రతాపుడు,

‘‘ఏమి చూచుచున్నావు ? తెగి వడియన్న నీవంటి దుర్మార్గు
లైన నీనవాచరు లెవ్వైనఁ దోడువత్తురని నిరీక్షించుచుంటివా ? వారు
నీకు యమలోకమువఱకుఁ దోడువచ్చెదరు.’’ అని వానిని బంధించుటకు
సంజ్ఞ చేసెను. ఉదయార్కుడది గ్రహించి యొక దాటున దూరముగా
నిలవెంబడియెను. దేవి వచ్చుట కింకను నాలస్యమున్నదనియు నిం కిటు
పై నూర్చుకొన్నఁ దన్ను నిర్బందించెదరనియు వాని కొకింత జంకుగలిగి
నది. ప్రతాపుడు వానిపై మతియొక బాణము వదలెను. మరల
యుద్ధము ప్రారంభమైనది. ప్రతాపుడు గుఱ్ఱమును దిగి కలియబడెను.
ఇప్పుడ్చిల్లురు గదాయుద్ధమునకు దొరికిరి. ఉదయార్కుని గదా ఘా
తమునఁ బ్రతాపుని తలపైకెగిరిపోయినది. రణరంగమునఁ బెద్దఘోష
ముత్పన్నమైనది. రణమును ద్రుంచి వేసినట్లాగపోయినది. ఉదయార్కు
ని పైనికులు జయజయధ్వనులు నేయుచుఁ జెలరేగుచుండిరి. సూర్యుఁ
డప్పుడస్తగిరి శిఖరమునం దడుగు మోపెను. సంధ్యారాగము లీ కొ
న్నత్తుటితోఁ గలిసి మఱిత యెఱ్ఱగాఁ బ్రకాశించుచున్నవి. రణదండు
ధి యాఁగిపోయినది. ఉదయార్కుడు.

‘‘ఓ దేవి! గొండచేవతా! రక్షింపుము. రక్షింపుము. అని ఘనీ
ల్లున నఱచెను. ఆధ్వనికి భూనభోతరాశములు బ్రద్దలై పోయినవి, అది
యేమని యిరుతెగలవారును జూచుటకుఁ బరువెత్తి వచ్చిరి. వారప్పు
డేమి చూచుచున్నారు ? ప్రతాపుడుదయార్కుని తొమ్ముపైఁ గూ
ర్చుండి బాకుతోఁ బాడుచుటకుఁ జెయ్యి యెత్తియుండెను. ఆచర్దు
మున పైనికు లాశ్చర్యదృష్టి నవలోకింపుచున్నారు. ఇందాఁక నుద

యాడ్కుని దెబ్బ ప్రతాపుని శిరోవేష్టమును మాత్రమే తూలించినది. తెప్పపాలులో నుదయార్కుడు తన పాపఫలము ననుభవింప నరికలోక మునకు, బోవ నున్నాడు. అదీవము నార్పివేయుటకు గాలి దాని కొడివి నేలకు పంచివేసెను. దానియందు ధ్వన్యనుకరణ ముత్పన్నమై నది. అప్పుడే వాడు తన భ్రాంతి రూపకమైన కొండజేవతను గూర్చి కడసారియొక పాటచెను. ఇదివఱకెప్పుడూ కనుసించక పోయినను నేడు విధిగా వచ్చునని మనస్సును లగ్నముచేసి యున్నాడు. అంతట నొక దివ్యమంగళస్వరూపిణియైన దేవి మూర్తి ప్రసన్నమైనది. దీని కంతకు నొక నిమిషమైనను బట్టలేదు. ఆమెను జూచి ప్రతాపుడు బాగు పాటవేసి యుదయార్కునిపై నుండి లేచి నిలువబడెను. ఉదయార్కుడు సరుదుకొని లేచి చేతులు ముక్కలించి ఓ కొండజేవతా! నీ కదే బోవరా.

ఇరు వ ది రెం డ వ ప్ర క ర ము

దు ర్గ ప్ర వేశ ము

ఈరణరంగమున వచ్చి ప్రసన్నయైనది పద్మావతి. గడచిన రాత్రియే వకుళతోఁ బురము ప్రవేశించినది. ఉదయార్కున కగపడ కయే తల్లియొద్దకు వెళ్లెను. అనాఁ డుదయార్కుడు రణమునుండివచ్చి రాణివాసమునకు రాక దేవతాపూజయందు గడపివేసెను. వకుళ మాత్రము పూజామందిరమునఁ బ్రవేశించి తేప్పనీకు జయమునంగడనని

దేవి చెప్పినట్లు చెప్పి వానికి గొండంత సమ్మకము వుట్టించెను. తరువాత బ్రతావునియొద్దకుఁ జోయి హాయిగాఁ బాడుచుఁ గాలము గడిపెను. అదియే ప్రతావుని గుడారమునుండి రాత్రివచ్చిన సన్ననిపాట యొక్క స్వరము. పద్మావతి ఉదయార్కునిఁ పృతావుచు సహరించిన యెడలఁ దనను బ్రతావునకీచ్చి కన్యాదాతయై పెండ్లిచేసి తనవ్రతమును గాపాడువాఁ ఁడుడడని వారించుటకై వచ్చెను. పృతావున కిదివఱకు వశుళ యీనంగతి చెప్పియే యున్నది. ఉదయార్కుఁ జామెను బుత్రికా రూపధారిణియైన దేవతయని బహుభంగుల విరచించెను. ఏమనినఁ పద్మావతి గొండదేవత నర్పించఁజోయి యామెయందుఁ గలిసిపోయినదనుమాట యందు నాతనికిన్న సమ్మిక పోలేదు. గొండదేవత సేదానూపమున నవతరించినదని తనకింకఁ జావులేదని నిశ్చయించుకొనియెను. దేవి వాక్యములం దాతనివిశ్వాస మినుమడించినది. అప్పుడు పద్మావతి వాని మనోనిశ్చయమును గ్రహించి „ఉభయవక్షములవారును యుద్ధమాపివేసి సఖ్యమును బడయవలయును. వశుళ చెప్పినట్లు నడవవలయును. నానెంట నెవ్వరును రావలదు.” అని పద్మావతి యింటికి వెళ్ళిపోయెను. దేవి వెడలిన మార్గమవలోకింపరాదని యుదయార్కుఁడావంకఁ జూడలేదు. అమె యంతర్ధాన మైనదని వాఁడనుకొనియెను. అప్పుడు ప్రతావునితో

„దేవియం దిప్పుడైన నీకుసమ్మకము వచ్చినదా? అనియడిగెను.

„వచ్చినది.”

„అమె సర్వశక్తి మంతురాలనియునాగతానాగతా వేదియనియునీవు విశ్వసిం చెదవుగదా?”

„అగును.”

„అమె యుపదేశమును నీవు వింటివిగదా?”

„వింటిని.”

„మనలను సఖ్యపడవలసినదని యాజాపించినది. కావున నీవు నీదేశమునకుఁ మరలి పొమ్ము. నీజోలికి నేనురాను.”

“నీరాజ్యము నేను గలిచితిని. ఇదియేల విడిచి వెళ్ళెదను.

“అట్లు వెళ్ళక యతిక్రమించినచో నిన్ను నీనేనను దేవి మ్రంగి వేయును.”

నరే! దేవినాయెదుట వకుల చెప్పినట్లు వినుమనియెను. గాని నీవు చెప్పినట్లు వినుట కనున్ది నియ్యలేదు.”

“నరే. వకులయొద్ద నే మనము పరిష్కరించు కొనియెదము. నీవ రిచారమును నీవు వాపివేసి నాకోటలోనికి విచ్చేయుము.” అని తాన ముందు వెళ్ళిపోయెను.

ప్రతాపాదు తననేనను శిబిరములకుఁ బాపివేసి గురుబట్టారినని వెంటఁదీసికొని మఱునాఁడు బయలుదేలి యుదయార్థమున కొటలోనికి వెళ్ళెను. కొట పూర్వమున కంటె సభికరమణియనుగా నలంగరించఁబడి యున్నది. యుద్ధము జర్గుచున్నప్పుడుండవలసిన లక్షణములందేనియు నగువడుటలేదు. పెద్దపెద్దవందితులునందలొకరించిన మసలందులు యు ఖములు ఘరషులు దీపముల కాంతిని మిక్కిలి విరాజమానముగానున్నవి. ప్రతాపాదుఁడులోఁ బ్రవేశింపఁగనే వానికి గై వారములు సేయవారును లాజలు జల్లువార్లును తోలుక నడురైరి. వారివెనుక నుంకరనారీములు కర్పూరహారతులు పట్టి ప్రతాపాదుని కీర్తి ప్రతాపములు గానముసేయు చుండిరి. ప్రతాపాదున కప్పుడు పట్టలేని యానంద ముప్పటిల్లినది. ఒకప్పుడు నవానిని చీలిచి లోనికిఁ దీసుకొని వెళ్ళెను. ఇప్పుడు ప్రతాపాదు డాతఁడు రమున నొక గదియందు పోఁపైఁ గూర్చుండెను. వానికడ్డముగా నొక కాండవట మున్నది. ఇందులోనుండి యొక స్త్రీస్వరముతో “మహారాజానకు స్వాగతము.” అని వినవచ్చినది.

ప్రతాపాదు—పట్టమహిషికి నమస్కారము. అని వినయపూ ర్వకముగాఁ జెప్పెను. వారిద్దఁ జీకిరిందివిధమున మాట్లాడుకొనిరి.

పట్ట—పన్నావతికిఁ బాణిదానము చేసి మాకుఁ గన్యాదానఫల మొనంగనున్న నీమేలు మే మెన్నఁడును, మఱవఁజాలము.

ప్రతి—అర్జును రక్షించుట మనుష్యధర్మములందు బ్రహ్మ నమ్రుంది అదిగాక పద్మావతిని రక్షించింది వశశ.

పట్ట—వశశయొక్క ఋణము మే మెన్ని జన్మములకైన దీర్చి కొనజాలము. ఆమె నాన్న బాపుత్రాకయేకల సమరాగముగలదై చని త్నముద్రమునుండి దాటించింది.

ప్రతి—నాకును నామె చాల దోడ్పడినది.

పట్ట—నాదొక విన్నవము గలదు. ఈరాత్రి వశశ కేవలగం బనం గొండదేవత యావేకింది. దమగావలో మా పద్మావతిని నీకిచ్చి వివాహము చేయగలగి. నుచుగానో జెప్పుదు. నీవు జలదవక కరుణించి మాచేకర్తలను సన్నిహిత్యగా స్వీకరింపవలయును.

ప్రతి—అది యనుగిహమే గదా !

శ్రీమద్విష్ణుసాహాయ్యము

దేవతాసుహ

పద్మావతి చిరకాలము కొండదేవతయం దైక్యమైపోయినది. ఆమె యొక నిరూపవస్వరూపమున లేదు. అక్షయమైన దేవతాత్మతీ వచ్చింది. ఆమె భూస్వాములగుట నిప్పు చక్కలంబుతోవానిది యుండు. మున్న యుద్ధంబుగలుగు నామె దేవతాస్వరూపిణియై వనస్సు యొప్పుడు నను గన్నులారం జూచితిని. ఆమె యప్పుడే యుద్ధంబు యెప్పుడునో దేవతాత్మ నము మనుష్యులమయిన మన కగోచరము. అట్లెల్లరివా యైన నాపుత్రాని ప్రతిష్ఠాన కెట్టిచ్చి నివాహము చేయగలగు ? ఆమె యెల్లు నామె దొరకుం ! పరిభా ! కర్మజ్ఞులైన దేవత నన్ను తాకా ర్యమున కెట్లియ్యకొనుటకు నొడంబడుచున్నది ?' అని యుదయా ద్మం డమగ,

వశశ — దేవతాసుహము తెలింగియు వచ్చుట్లు ప్రక్షించిన నే

నేమి చెప్పగలను ! దేవతలవాఙ్మననగోచరులైనట్టి వారి యాదేశములును నరములుగాక భవితవ్యములై యుండును.

ఉద—ఇంక నెయ్యది కర్తవ్యము ?

వకుళ—ప్రతాపునకుఁ బద్మావతి నిచ్చి పెట్టిచేయునునని త్రికరణశుద్ధిగా నంగీకరింపుడు. దాని కాదేని యేమిమార్గ మేర్పడును ! వానిని బట్టి నడువవచ్చును.

ఉద—దేవియాజ్ఞ కేనేన్నడు నతికృమించును.

వకుళ—కావుననే ప్రమాణము చేయవలసినది.

ఉదయాత్ముఁ డాలోచనయందుఁ బడెను. ఏమని ? దేవత నామెడలఁ జేసిన యవకాశమేమి ? పిలువఁగనే వచ్చినది నచ్చి పోగములు కాపాడినది నరే ! విరోధినేల చంపలేను ? లేదు. పైగా వకుళ చెప్పినట్లు నడచునట్లు చెప్పిపోయినది. ఏమి ? నకు బ్రహ్మస్మలారా ? కాదు. దేవతాప్రీత్యర్థ మనామ నాకన్న నెక్కుడు పూజించియున్నది. లేకన్న నామెడలక యామెట్లు పలుమాటల యావేశించుచుండును ? నరే ! ఆమె యువతీనంస్థ మధికము యుండును ! ప్రతాపునకు నేను బుత్రికనిచ్చి సంధిచేసికొనుకడల నీర్హత్య మెలతెగును ? ఆతఁడు నాప్రాణములమీఁద కేలవచ్చును ? అని యెంతయుఁ

అనిగా నాకే సప్తముగానున్నది. గాని తిప్పుల కేసానియు రాతేను, విశేషధనమేగాని పుత్రికనుగూడఁ బ్రాప్తకొనుటకు, అయ్యో ! ఇట్టివశేషయు మవస్సులొక జ్యోతిసవచ్చునో అనో దేవి కాగ్రహము పట్టించునో నను రెంటికీని జేడిననాడ నగుచున్నది. అని సంశయమహానముద్రిమునందుఁ దుహనుపట్టిన యాధిపతి ముద్రిగుడు దేనియందును. వకుళ గ్రహించి,

“ వివిధములఁ బరీక్షించి ముక్తియు పట్టినట్లున్నది నీ కేసానియొకడు ముద్రిగుడునై యున్నాడు.”

“ వకుళా ! లేదు. లేదు. నామెన్నది యుక్తిగ్గుడునో ముగియ

ము. అది నీవు దేని నడిగి నీవారింపుము. అది యేమనిన:—పద్మావతి పూర్వమువలె సశరీరీకృష్ణు నాయుంట మెలంగుచు నాకంటికగపించునా?”

“అగపించును.”

“అటుల న దేవిచెప్పిన క్షణమేను బ్రతాపున కిచ్చుటకుఁ బ్రమాణము చేసితిని.”

“నీవే?” అని పుక్కిత దృష్టినిగడించి “దేవీ! ఏమనియెడవు?” అని గంభీరముగా అడిగెను. దేవి చెప్పిన క్షణమయింది “మహారాజా! నృష్టికిఁ బ్రత్యక్షముగఁగలదేమో పాటికార్య మొకమహాద్యులమై నదా (పద్మావతి) నుండు నీ కిచ్చి వేయుదునని చెప్పుచున్నది.”

“నది! పద్మావతి.” అని నాల్గువైపులఁ జూచుచున్నాడు.

“అట్లురాదు. నీవు దేవీభద్రనమందిరమున శిరము వంచి కొన్ని నిమిషములు ధ్యానించితో నామె వచ్చినెనును.”

“అట్లే యున్నదిరాదు.” అని దేవీమందిరము లెఱచి కుశాననఁబున ధ్యానించుచు నిమిషాంతములవంజి కూర్చుండెను. మఱి పద్మావతియున్న మఱియుకగదిలోనికి వెళ్ళి “నిరంతరము దేవీమందిరమునకు వచ్చుట నెఱచుచున్నాను.” అని చెప్పుచు పద్మావతి యాప్రిక్కగనిలిగి యదియార్కున కదురుగా నేమియుఁ దెలియనిదానివలె వెళ్ల నిలిచెను.

ఉడయార్కుడు కిన్నులు విప్పి చూచునరికిఁ బద్మావతి ప్రసన్నయైనది. అత్రముతో “అమ్మా! నీవు దేవతారూపిణి! లేక మనుష్యరూపిణివా!” అని యడిగెను. పద్మావతి “బ్రాహ్మత్రీకి నైన నను దేవతారూపిణి నల్లగురువు?” అని బదులు చెప్పెను.

ఉడ — తల్లీ! అవి కొనిలించుకొని నీవు మనుష్యరూపధారిణి వగుట దేవతయొక్క మహామహిమగాని వేఱుగాదు. నీవు దేవి నమ్మకపోవుటచే నీ కన్నియో కడగండ్లు పొరిందినవి, బిడ్డా! ఇప్పుడైన నీకు విశ్వాస మున్నదిగదా! యిది గ్రుచ్చిగ్రుచ్చి యడిగెను.

వచ్చా—నాయనా ! నా కవియేమో తెలియదు. మీ రేది చెప్పిన నది నడుచుకొనియెవను. అంతె యునగుండు.

ఉద—నీవు జీవితమునందొకకోతలును బ్రసేసించి వెండియు వెడలి వచ్చిన నీకోతను బూర్తిగాఁ బ్రపంచుకొను రా లేదు.

అంతట నచ్చలకు నకుళ వచ్చి “బహా ! వద్దావతి గాఁజూలును ?” అని చిటునవ్వు నవ్వెను.

వచ్చా—నరీ ! నన్నెటు నీవా? ఏంతగా నడుగుచున్నావు ? నీనేమి నీకొని వచ్చివున్నావా ?

నకుళ—కొంత పెండ్లికూతురు వింతగాదా ! నీజే పెండ్లి. మంగళహస్తము లాడెదమగాఁజూలును అని చెయ్యినట్లుకొని లాగుచు న్నది. వచ్చావతి వదనము సిగ్గుచే పెరిగియట్నది. ఉదయోద్భూతుడు నకుళుడు వచ్చిచి “అమ్మాయికొంట” అని పిల్చికొని యత్ననకోతల కీశుభవర్ణమనా ముజింగించితివా ?”

వకు—సరోజినీదేవీ కిదివఱకే తెలియును.

ఉద—అదియెట్లు ?

వకు—దేవతావాక్యములన్న మీకింకిను వంశయమున్నదిగానె పట్టమహిషి కంఠమూత్రమును లేదు. అమె యిప్పుడే వివాహనన్నా హములు నేయుచున్నది.

ఉద—అగును. స్త్రీలకున్నంత సమ్మకము పురుషులకుఁగదురుటకన్యము. వాడు సంతత నదాచారవదాయకులు. వానివ్యాధయమున కొక్కటే సూత్రము. పురుషులకు వేయసూత్రములు” అని మరల “వట్టమహిషి. కీహంజవ్యమిష్టమేవా?” అని యడిగెను.

నకుళ—స్త్రీలనొత్తంతలు. ఎక్కడినుండియో యకస్మాత్తుగావచ్చిన ప్రతాపున కిమ్మటకు సరోజినీదేవి యెటుంగునా? ప్రశ్నేకించి జనముని లాభముకొంటు దేవతా వ్రపంచమునుండి యవతరించినయీవదాళి

వలి యెఱుంగునా? ఈబంధుత్వమునకుఁ గారకులివలు, మొదట మహా
రాజు, తరువాతఁ గొండదేవత.

ఉద—ఇది దేవతానియోగము. ఇది మహాత్మ్య మేమున్నది?

మహా—నరే శుభము కానిండు.

ఇరువది నాలవ ప్రకరణము

—శుభము—

దుర్గదహనము.

ప్రహ్లాదవలీ దేవికిని వీరచిత్రాపునకును నేఁడత్యంత స్నేహవనమే
తిముగా వివాహము జరుగుచున్నది. మంగళశూర్యములు ఘోషప్రమా-
ణమండెను. ఒకవంక వేశ్యాంగనల సృత్యంబులును, నొకవైపున నలు-
ల హరికప్రదర్శనమును, విదూషకుల కరిహాసమును, గాయకుల పాట-
లును, వైణికుల నీడానిననంబులును, బాలికలచూపులు సప్రసలు వివిధ
విసోదములతో దుర్గము మనుష్యసంకలమై యుండెను. ఎక్కడఁజూచి
నను ఘ్రువులు కంఠము లాడలు నక్షత్రలు నొకరిపై నొకరుచల్లుకొనినవి
కాన్పించుచుండెను. అత్తరువు, వన్నీరు, లగరు, గంధము మున్నగు పరిమ-
ళద్రవ్యములను వానసలు గాలిలోఁ గలిసి నలుగడల వ్యాపించుచుండె-
ను. వానికి తోడుగా బంగారపుఁ బచ్చములయందు గొజ్జగిపూవులు, ఫల-
హారములు, కర్పూరపువిడెములు, పునుగు, జవాది న్నూగనాళి వలువ-
లు, తారహారములు, నగలు, నాణెములు నింపి సుందరముగా నలంక-
రించుకొనిన పరిచారికాగణములు లెక్కకుమించి త్రిరుగాడుచుండిరి. దిన-
మంతయు సంభావనములు, భోజనములు, సంతర్కణములు, నాశీర్వా-
దములు, సామగ్గానములతోఁ గడచిపోయినది. అంతఃపురము సొగసుగా
శృంగారింపఁబడినది. అందొక గదియందు జల్రవటములు, పంకాలు, సు-
వర్ణకళాశములతో జలములు, వెండిబంగారు పాత్రలయందుంచిన పిండి-
నంటకములు, మేజాబల్లలపై నిలుపుటద్దములు, వానియెదుట భూర్జపత్రము

లయించుంచఁబడిన పూదండలు, అత్తరువుపోసి వెలిగించిన దీపములు, ఆత్మముత్తైపునరులు, వేలాడఁదీసిన తోరణము, పట్టుతాళుతోఁ గట్టిన యుయ్యలలు, మెత్తలు, సోఘాలు నిండి యింపుసొంపార్చుచుండెను. మధ్యనొక దంతపుఁగోళ్ళపందిరిమంచము గలదు. అందుఁ బెద్దయ్యపథానములు, చీనీనాఁబరములచేఁ గప్పఁబడినపర్యంకము, దానికీరుపార్శ్వములందు హోటీరు వేచుచు నిల్చున కాంచనపాంచాలికలు నలరారుచుండెను. ఇగముగ నొక పుష్కరముగారవపును నందే యున్నది. నివాహవిధులన్నయు నూర్చున్నవి. వధూవసులు దెచ్చి యీగదియందుఁ బ్రసాదపెట్టి ఆదేయలంకా మునిగింజులు గొఱవడియున్నవో యనియను వారికోఁ బూర్తియైవి. ఇది నానది స్వర్ణమును విరస్కరించుటయన్న సామాన్యోపాయము

అప్పుడే రాత్రి మేమునామును గడచి నెవరిండ్లిను వారు వెళ్ళిపోయి నుండివచ్చి చూడఁగాఁ బడి నిద్రింపుచుండిరి.

బట్టఁబడి యును వకుళయు నిద్రగుమ్మమునందు గాచుకొనియుండిరి. వారి కారాత్రి నిద్రస్వప్నలేదో, లేక నిద్రను జయింపవలయునని శపథమును బూచినారో గాని యొక్క కునుకుఘాత్తున నొందలేదు. ఏ మైనమాటలచేతిఁ గాలము గడపుద మనుకొనినను ఆకలకలము వధూవరుల యానందమునకు భంగముగా నుండునని యూరకొని యుండవచ్చును.

వకుళ లేచి గ్రీంధకు మెట్లు దిగి వెళ్ళిపోయెను. అప్పుడు కాలిచప్పు డేమియుఁ గాలేదు. వకుళ చాలనేపటివఱకును రాకపోవుట చింతించి గురుభట్టారకుఁడును గ్రీంధకు దిగి యుద్యానవనమునకుఁబోయెను. అక్కడేమియు నెవరి సంచారమును లేదు. తనమధ్యమునందున్న జయస్తంభపుఁ దలుపుతీసి యున్నది. భట్టారకుఁడు దానివంక నవలోకించెను. అది పొడవునందు నూరుగజములకన్న నధికముగా నుండవచ్చును. దాని శిఖరము వెక్కి చూచినచోఁ గోటయం దేమూల నేమి జరగుచున్న

దీయ విస్వప్నముగాఁ దెలియును. ఇప్పు డాచివర గవాక్షమున యంత్ర దీపము మిక్కిలి ప్రకాశముగా నున్నది. భట్టారకునిదృష్టి దానినుండి మరలి రాలేదు. త్రవ్వవేయక కొన్నినిమిషము లావంకఁ జూచుచుండెను. ఆదీపపుఁగాంతి నొకవదనమందుఁ దిరుగుచున్నట్లు గనబడుచు అది యెవరు ? అని భట్టారకుఁడు చాలనేపు యోచించెను. కాని నిర్ధారణ చేయరకపోయెను. ఆవదనము చేతులెత్తి టవటవ నజేచెను. నిప్పుడు గ్రహించి భట్టారకుఁడు వకుళా ! యిది వినిచేయి అనియి సామెలు విని పించియే యుండును. ఏమనిన నొక్కింతనేపునో తనకథ భట్టారకుని మ్రోల నిలువఁబడి,

“ ఇక నేమి కర్తవ్యము ? ” అని యడిగెను.

“ అగ్ని యంటకొన్నదా ? ”

“ ఇప్పు డిప్పుడే ముట్టించుచున్నాఁడు. ”

“ అది యే ? ”

“ పెండ్లికూతురును పెండ్లికొడుకును వీటలపైఁ గూర్చుండి బెట్టి కాళ్ళుగడిగి కన్యాదానము చేయఁగానే వానివారి పది పది నే నతామందిరమునఁ గూర్చుండి యూఁగుచుండెను. నేను వెళ్ళి చూచి యేమి ? అని యడిగిన శివమొత్తము అని చెప్పెను. భూమియు నేలైనా ? యని నే నడుగ న్నాపై కన్నుమని తిరుగఁబడినది. కాలవనము లన్నియు వైశ్యలక్షణములవలఁ దోచినవి. నే నక్కడఁ బలుచుట నరికాదని నచ్చి వేసితిని. ”

“ చాలదొడ్డివనిఁ వేసితివి. ముఁకూలస్వయం నేయక తిరణము కోటదాటిఁచవలయును. లేకున్న నగ్నియంతటి మట్టబడినదో నప్పు డేమియును సాధ్యముగాదు. ”

“ అంతటిదేవియో ? ”

“ అమె భర్తను వీడివచ్చునా ? ”

“ సహగమనమునుఁ బొందకుం దెనెను. ”

.. ఏమో నవాగమనమునే పొందునో నవానిర్లమనమునే పొందునో యెవరికిఁ దెలియఁగలదు ? మనవృథపుల రక్షించుట మనకు విధి. అప్పుడే మంట లెగయుచున్నది. ఆకాశమున మేఘము లావరించుకొని వచ్చుచున్నట్లు పొగలు కొట్టయంతయుఁ గ్రమ్ముకొని పుండి వేయుచున్నవి. పగలంతయు నాయానము పడి పడి నిద్రించిన పోలన మెవ్వరింకను మేల్కొనలేదు. భూరకండును వకుళయు జెఱియొక వైపునకు నెల్లిపోయిరి. వకుళ కొటక్రిందఁ బల్కంటికాలయమునొద్దని నెల్లి బోయిలను రెండుడలచెను. వారలు త్రుళ్లపడి లేచి “ ఏవరు మమ్ము లేవినవారు ? ” అని యడిగిరి.

వకుళ అని వినుటతోడనే “ అమ్మా ! యేమి సెలవు ? ”

“ పెండ్లికి వచ్చిన పేరంటాండ్ర నెల్లరను వారివారి యిద్దకు దిగఁజెట్టి వచ్చినారా ? ”

“ అందఱను బేరుపేరుప నను విడిచివద్దితిమి. లేకున్న చేరి మమ్ముఁ జంపివేయదా ? ”

“ కూర్చుండ ! నగర్లుగోని యొకముత్తైదువకొటలో దిగనాడి పోయినది. తల్లిదండ్రులును భర్తయు నింతయాలస్యమైనందుల కేమని యెదరో యని కంటికి మంటికినేకిధారగా నేర్చుచున్నది. అయేద్యు నానిద్రోకుఁగూడ భంగము గలిగించినది. ఈసంగతి చేవినిన్నచో మీ శిరస్సులు తీయిందివేయును. మీకూడు పడఁగొట్టుట న్యాచుముగా దని నేను చేవితోఁ జెప్పకుండ మీయొద్దకు వచ్చితిని. ”

“ అమ్మా ! తల్లి ! నీవు మమ్ము కరుణింపకపోయిన మే మీ పాటికి నెక్కడ నుందుమో ! మాపాలిటికి నీవు దుర్గాదేవివలె వచ్చి రక్షించితిని. ”

“ ఇప్పుడు మాటలతోఁ గాలక్షేపము నేయక, వేగము నవా రీనిఁదెండు. ” బోయాలు పల్లకి నివలకుఁదీసి భుజములపై నెత్తికొనిరి. వారియెదుటఁ బొగ తెర తెరలుగా వచ్చుచున్నది, బోయా లదియేమి?

అని గుండెలు కొట్టుకొని నిలిచిపోయిరి. వారినిబాచివకుళశోపముతో

“ఓగార్భాగ్యులారా ! ఈవేళ రాజకుమారి పెండ్లియనియైన నలుంగుదురా లేదా ? బాగుండు కాల్పుచున్నాడు. దానిపొగయే యిట్లు క్రమస్థుకొనుచున్నది. అని మధ్యపెట్టి సచారీని పాపద్యారము నొల్లఁపఁ దీసికొనివెళ్ళెను. భట్టారకుండు, పద్మావతి, ప్రతాపుండు అ క్కిరకప్పజే వచ్చి నిలిచియుండిరి. పద్మావతీప్రతాపు లిరువురు సచారీ నక్కిరి. సచారీ నిర్ణయించుచున్నది. భట్టారకుండును వకుళయు నిరుపా ర్శ్యములగు బట్టకొని వెళ్ళుట కొటవాటిచోయిరి. అవేళ కొటలోని శివ్యరువచ్చిరను వెళ్ళినవ అర్జునగవలదని శాసించియుండుదు. పావుసనే నుడ్డము వేకపోయినది.

కొంతవేపులో దుర్గ మంతయు నిప్పులుకొనినది. మైని నిడిగి నుడువారంగులు వేయకొనిరి. అదినికొట్టెను మిక్కిలియున్నతమైన దాని నెవ్వరును గాడ్చుటకు సాహసింపలేదు. అదిగాక మనుష్యప్రయత్నమున కప్పుటికి నాటిపోయి మంట మిన్నగులుచున్నది. అనెలుతురు బురుజులు గాఢి నగరముపై కానుచున్నది. ఊరిలోని ప్రజలు వరువెత్తికొని వచ్చిరి. కొట లంకాపురమువలె, గాలికాలి కూలిపోవుచున్నది అదిగో! గాలిగోపురము, అదిగో ! లక్కమేక. అదిగో ! పట్టమహిషిసాధము. అదిగో ! పద్మావతీమందిరము. అదిగో ! వధూవరులు. అదిగో ! కొద్ది పెండ్లికూతురు, కొద్ది పెండ్లికొడుకు. మరుగుదొడ్డిలోనా లేదు. కాలిపోవుచున్నాడు పాపము ! అదిగో ! యువరాజుకడు, సర్వమును భస్మమిపోవుచున్నది అయ్యో ! ఏపాపాత్ముఁడంటి-చెనో ! ఈగొ లిసమైన మహాదుర్గము. లక్షలు, కొట్లు పోసి కట్టినమందిరములు, భవ ననకములు, నగ్గిరైచూర్యములు, ఎంతయైశ్వర్యము ! ఎన్నిప్రాణము లు ! పాప మా పెండ్లికొడు కొంతసుందరమైనవాడు ! పెండ్లికూతు రెంతసౌందర్యవతి ! లావణ్యవతి ! అట్టి పద్మావతి నయ్యో యీదుర్గి దేవుఁ డెంతనిర్ణయుండు ! అందఱిని నొక్కరితిగాఁ గాల్చి బూడిచినేయు

యన్నాడు. ఒక్కడురాత్తుని పాపకృత్య మింత నాశనము గోరుచున్నది ! ఎంతటివ్రమైన యగ్నిని బ్రహ్మలింపఁజేసినది ! అదుష్టుఁ డిందు వడిపోయిన బాగుగ నుండును. వాని కింక బుట్టగతు లుండవు ! నారాయణ ! నారాయణ ! ఈయకయాత్ముని మహాపాప మోరీతినిఁ దగులఁబఱచుచున్నది. అమాయకులరక్త మూరకేపోదు. వాఁ డెందఱినో హింసించిన మహాపాపి. ఈయగ్ని వానికొఱకే పరమేశ్వరుఁ డంపియుండవచ్చును. వానికొఱకే యీవ్రభయము దిగి యుండవచ్చును. వానినే కొట్టుకొనిపోక నిర్దోషులపై నేల పడియెనో ? అని యనేక తేజంగులఁ జూడనేలెందిన వ్రజలా దవాసలముదలె ముందుచున్న యగ్నిని జూచి భీతులై విలపించుచుండిరి.

కొందఁ జదియేటికి వచ్చెనో యని విచారింపుచుండిరి. ఒకనైపు నుండి పెద్దవెదురుగడకు గుడ్డలు చుట్టి అవి నూనెలో ముంచి వెలిగించి అంబువడని మందిరములు, సాధములు, అంతర్భాగములు, ఆకువచ్చని చెట్లు ఎగిరి యెగిరి ముట్టింపుచుఁ గాలుము కాలము ! ప్రళావుఁడా ! కాలుము. భట్టాకకా ! కాలుము ! వకుళా ! కాలుము ! అది పెద్ద కేకలు వేయుచు మిన్నుపొడవున నెగురుచు గంతులు వేయుచు నొకపురుషుఁడు పరుగునడుగున వచ్చుచుండెను. అందఱదృష్టియు నొక్కసారిగా వానిపైఁ బడినది. ఈదుర్మార్గుఁడే యీవని గావించినవాఁడు ! పట్టుకొనఁడు ! పట్టుకొనఁడు ! ఈయగ్నిలోపంనే వానిని ద్రోసివేయుదము. అని యందఱున నొక్కపెట్టునఁ గేకలు వేసిరి. వానిని గొందఱు కత్తులతోఁ గ్రుమ్మివేయవలయునని యెఱుఁగలనుండి యీవలకుఁ దీసిరి. కొందఱచే వాడవచ్చుడే పట్టువడియెను. అకాలెడు వెదురుగడతో "కాలు ! కాలు !" అని చుట్టును మూఁగియున్న వారిపై వివరుచు వారి బట్టల వంటించుచుండెను.

అక్కడొకఁడు వానిచేతిలోనిగడ లాగుకొని పాటవేసెను. ఈ

యుద్ధయాహ్వానము. అప్పుడు వాడు పెరిగిపోయిన వేయి ముగ్ధులు నాచేరిలోని కొరకలకు వెళ్ళిపోయిరి ? నన్నింటిను మిగిలియున్నవాడు మును గాల్చుముగ్ధులు! అట్లు నీవు నన్ను దుష్టపెట్టితివేని నీశరము తేపు తెగ గొట్టింది కొరకలమును గట్టించెదను. ఓదురాత్ములారా ! నన్ను విడుపుడు. విడుపుడు. పట్టుకొనవలదు. అట్లు నన్ను విడువరేని తేపు విభరతము పట్టెదను. మీరందఱు రాజద్రోహులు. ప్రతాపని యను చెరులు. నాసాము తిని వానిపాట పాడుచున్నారు. మీరందఱు కుల హీనుడైన పురందరభట్టారకుని దుర్బోధనములకు లోనై నాపైగత్తి గట్టిరి. ఈవేళ నీనగర మంతయు గాల్చివేయుదును. మిమ్మందఱు నాచేరి వేయుదును. మీరంతయు చూడనిదే నేను విడిచివను. నన్ను వదలుడు, వదలుడు. వకుళ నన్నంతయు మోసము చేసినది. కొండదేవత యను పేర నానర్పణము దోచి నారాజ్య మటలకు నొప్పగించి నావు త్రికను దుర్మార్గుడైన ప్రతాపనకు మిమపెట్టి నాచేరి బెండ్లిచేయుచు నది. నేనాచుర్యముల వండఱు గాల్చివేసితిని.” అని పట్టుకొనవారిని వదలించుకొనుటకు గించి నుచుండెను. తుద కాలనివ్రయత్నము లేమియు సాగలేదు. వాని నందఱును సాయముపట్టి ప్రాకారపుగోడయందు దొకగదియందు బిడ్డల తాళమువేసి బెండ్లిచేయిరి. అక్కడ కావలి వాడుగాని, కావలిసిన యువకణములుగాని లేవు. అన్నిటిని నగ్ని హోతుడే తనగర్భమున బదిలపఱిచెను. రాజును గోడగది వదిల పఱిచెను.

అహ ! కాలవైవరీత్యము ! ఒకజాముక్తిర మున్నస్వర్గమును దిర స్కరించుదుర్గము ఇప్పుడొకనరకమువలె ముడుచున్నది. తనయాగ్రహముగ్రహములే స్థితియములకు గారణములని యెంచుతేడు దిక్కు మాలినవాడై విలపించుచున్నాడు. పాపము పనికిరాదు. ప్రతిదాని నొకపాట్లు గలదు. అది యతిక్రమించినది బలము దుర్బలమైపోవును. ప్రతిదాని కొకనియూమక మైన యవధియున్నది. అంతవర్యంత ముగ

నచో దానికి వెంటనే పరితాపస్థ వద్దినేయును, నూర్వోడు నడునత్త
కప్పుడువచ్చునో క్రొంకుముగ మప్పుడే వచ్చును. దాని కెంతవల్పుకాల
మననరమో తాళముచెవి తిప్పటకును గడియ వచ్చుటకును సంతే
కాలము వచ్చును.

శ్రీ మద్విశ్వకర్మ సత్య సత్యము

శ్రీ మద్విశ్వకర్మ సత్యము

శ్రీ మద్విశ్వకర్మ సత్యము

మఱునాడు సరోజ కౌనాటికియు ముచ్చించుకీ | న చర్మ
కమ్మపై నుంటిని తేలికొని లేచి నలుగడల కలయగ జూచె | అది
విభా | గాదిని నిలుముగా దాని మీలుగొనియే కలకానల సమూ
ధానజలముకొని యిదిను కాలుమి | తిలకొనియే శివకాంక్షానినునో
బాగ్గమును మిక్కిలి యాశ్చర్యమునో గమతొప్పల స్వంధుని
జూమయిదెను అమి కేటయచ మి కేటయ. వద్దుమత స్థల
మగా వద్ది కన్నీన్ని భారొత్తును. అది శ్రీకృష్ణము పోవుచున్నదని
గాని, తలగాంచితిని గాని నలల లేకుల గాని, యామి మోక్షముడ
లేడు. తలకనువలకల నాది మోగ. వగచుచున్నది. అందేమి యూ
మెరు బొడిసూపుచున్నది | రాయంచరింపుల మనోహరసంచారము
లు. స్మృతుస్మృతాళములు, అడలకర్మములపై దేలియాడు నావికనిత
చిలాసముల నలిరిమపరిచుములు, భగ్గమరికడంతులు, తన్నాధురీ
ధురీణములగు గానములు, అత్యంతవిద్వజ్జలమైన నలిలములు. ఇవి యన్ని
యు, అద్భుతతనవికల, బాహువల్లరులు, మందరముఖరాకాశళాంక
లింబము, సోగతన కన్నుగవలు, బాకల గొలిచెను కుంతలములు,
శేషలకీటలైన మాటలు, జ్ఞప్తికి దెచ్చుచున్నవి. నిష్కవటమైనప్పూ
దయాంతరాళమున కెనయైనట్టి బంగారుప్రతిమ దగ్గయిపోయినది అను
మహాదుఃఖము శిలీముఖముగా మాటి సరోజినీదేవి హృదయమర్మ

మును భేదించుచు లోనిదినుకొని పోవుచుండెను. పాతాళగంగవదీన
యాటవలె గన్నీళ్ళు కాలువలు కట్టెను. అది ప్రతిమానుషప్రకృతి
కిని నై నస్థిరమేగదా !

అనరోజిని యెన్నియో తేటగులఁ దవడుఁఖములను వ్యక్త
రించి తుదకుఁ బ్రాయోపవిష్టయై యాముండుచున్న యామహాగ్నిని
సమీపించి „ ఓహవ్యవాహనా ! నీవు సుకుమారియు, నాకన్న నోము
లపంటయు, నాజీవితనవ్యవస్థమునకు ఫలమునునైన పద్మావతిని నీకడు
వునఁ జెప్పుకొంటివి. నన్ను శాశ్వతమైన దుఃఖాగ్ని కింధసముఁ జేసితివి.
నాకిప్పు డంతయు సంధకారముయిపోయినది. నేనింక నీప్రాణములను
మోయఁజాలను. నాపుత్రిక కేయత్తిమపథ మొనంగితివో యందుఁ
నేఁబోవుట కడ్డురాలపై తినేది నాప్రియత్నమునకు నోయగ్ని దేవుఁడా !
నాయవదుము. నాయాత్మహత్యాదోషమును వెడలించుము. నతులకు
నీకన్న కడుకుఁడురేడు.” అని వినుతింపుచు నగ్నిలో నుఱుకఁబోయెను.
అసెగవలన మొగము తిప్పి వెనుకకుఁబడి మూర్ఛవోయెను. కొంత
సేపటి కామెయే సదఁదేటి లేచి నేనగ్నిలోఁ బడి మృతినొందలేదా !
అని చింతించెను. నరే ! ఇంకను మృతినొందుట కీశ్వరసంకల్పము లేదు
కాఁబోలును. చావనున్నది నాచేతిలోనిపని. అని ప్రేలిరత్నపుటుంగరము
చూచుకొని ఈయగ్నియే యగత్యములేదు. ఇది చాలును. ఒకసారి
యీదుర్గమంతయు బ్రకక్షణము చేసి వచ్చడఁగాక, అని మరలఁ దా
ను లేచిన ముట్టిచెట్టుయొద్దకు వెళ్ళెను. అయ్యో ! నేను దుఃఖినివశేనై
దేనిని గూడఁ దలపోయలేకున్నాను. నేను రాత్రి యంతఃపురముననే
గదా నిద్రించితిని. నన్నిచ్చట వెవ్వరు దెచ్చి నిలిపిరి. ఆమహానుభావులే
పద్మావతిని దత్తతీయగు ప్రతాపుని, మహారాజుగారిని గాపాడియుండ
వచ్చును. నారెచ్చటనో దగ్ధదుర్గమునకై వగచుచుండురు. వెడకి పట్టు
కొనియెడుఁగాక యని యామె కొన్నియడుగులు వేసెను. నగరములోని
ప్రజలు చెల్లాచెల్లై పరువెట్టుచు నామె కెదురైరి. అందొకఁడు „ ఈ

మేయే పట్టమహిషి, ఈమేయే పట్టమహిషి" యని యాల్చెను. వారందఱు జేపి ! రక్షింపుము. రక్షింపుము. అని కాళ్ళపై వ్రాలిరి. ఆమె వారిని వీక్షించి,

“ఓపాఠమహాశయలారా ! మీకు వచ్చిన వివక్షమి ?”

పౌలు—ఈడుశము కాలివది రాకే. ఇప్పుడు మమ్ము నతి కుటకుఁ గత్తితీసికొని బయలుదేడలెను. చూచివారి నెల్ల నాకీవేయి చున్నాఁడు. అని రాత్రి జరిగినకథనాయు నెఱుఁగిందిరి.

నరోజు —హియ జడియనలదు. గోడగదియఁజి యీవల కేవల దీసిరి ?

న — అది జేతలువులు బ్రద్దలుకొట్టుకొని యివలలకు వచ్చెను.

నరో—ప్రమాదము. ప్రమాదము. ఈయవక్తర్తి మా నుదుట నున్నదిగాఁజాలును. ఓపాథుపాఠలారా ! నేను వారిం చెదను. మీరిండ్లకు నడుపుదు. ఇత బ్రతుకు బ్రతికి తుదకు మాకీగతి సుప్రాప్తమైనది. సాధుపితవ పాప్యటికిని వంతల ముంచకపోదు. ఇంతలో నుదయాదుఁడు వచ్చుచుండెను. పౌరులు పారిపోయిరి. అతఁడు చూచుటకు మిక్కిలి భయమును గొలుపుచు కష్టమొకటి చేతితోఁ బట్టుకొని అనవసానోన్మత్తునివలెఁ దలవిరియబోసికొని వరిధ్రమించుచు “కాలుము ! కాలుము” అని కేకలాడేయుచు వచ్చుచుండెను. వానిని గాంచి నరోజునికి దుఃఖమాఁగలేదు. “హా ! నాథా ! ఇదియేమి ?” అని కాళ్ళపైఁ జడియెను. వాఁడామెను గాళ్ళతోఁ దొక్కుకొని వెల్లిపోవుచుండెను. అమె లేచి వడివెత్తి వానిని బట్టుకొని “పోవలదు. నిలువుఁడు నిలువుఁడు.” అని విషయమున తేకెత్తునట్లు ప్రార్థించెను. జాలితోఁగూడిన యామె వదనము మిగుల దీనముగా నుండెను. తిదయాత్ముఁడై చూచి నిలిచిపోయెను. “ఏమి ! నీ వన్నిని దగ్ధముగారేదా ?” అని కన్ను లెఱ్ఱకేసి యడిగెను.

నరోజని “అయ్యో ! అయ్యో !” యని నోరు నెత్తి బాదు కొనుచు నొకసామాన్యమువలెవలె విలపించుచు “ఇదియేమి పాపము ! ఎంతటి బ్రతుకున కెంతముప్పు వచ్చినది ! విన్నవారును జూచినవారును నేడునుకొనియెడరు ? ఇది యంతయు మేముచేసిన యభాగ్యము. ఎ దై నఁ గడుపునఁబుట్టిన పుత్రికను జంపుకొందురా ! చేతులారచేసిన పూ మొక్కనుఁ గాల్చినేయుదురా ?” అని యేమేమో చెప్పి కన్నీరొ లుకఁబోయుచుండెను. ఆరఁ దీవి యేరుయు వినిపించుకొనిలేదు. వాని ధోరణియు మానలేదు. నరోజని యూటటవడి వానితో “ఇప్పుడైనను నావిన్నవ నూలించి యీవడ మాని శాంతిని బడయుఁడు ! రాజ్య మంతయు మనయల్లుఁడు వ్రతాపుఁడు జుయించెనుగాని పెరివార లెవ్వ రును రాలేదు. ఎట్లైన నీరాజ్యము పద్మావతికివెళ్ళవలసినదే. ఇప్పుడు మాత్రమేమైనది ! మీరు ప్రసన్నులై యుండుఁడు.” అని బ్రతి మాలెను.

ఉదయార్కుఁడు ప్రతాపుని పేరు వినగనే—“నాకొడలు మం డిపోయినది. కుర్మాద్గరాలా ! ఏమంటివి ? ప్రతాపుఁడల్లుఁడా ! వాఁ డప్పుడే కాలిపోయినాఁడు. వానిపేరు మరల నాయెదుట నేల యెత్తి తివి ? ఈమాయ యంతయు నీవే చేసితివి.” అని చేతిలోనున్నకఱ్ఱ తో నెత్తిపై మోడెను. అమె దిమ్మ తిరిగి వెనుకకు విఱచుకొని పడి పోయినది. తలనుండి రక్తము స్రవించుచున్నది. ఇంతలో వానియెదుట నొకయాయుధహస్తఁడు వచ్చి నిలువఁబడియెను. వానిని జూడఁగనే యుదయార్కుని కన్నులు చీకటులు గగ్గిమ్మివని.

ఉద—బరీ ! నీవింకను బ్రతికియున్నావా ? అఁ కఱతో నా నితలపైఁ గొట్టెను. తరవారితో దానిని కెడుతురులు చేసి అంత నాతఁడు,

“దురాత్ముడా ! ఇంక నీయాయువు మూడినది నీవు చేసిన పాపములకు ఫల మొక్కింత యిక్కడనుభవించి నీ యాపకమునకు

బ్రహ్మ ము కట్టుము." అని ఖడ్గములిసి యుదయార్కునిరల రెండు చెక్క లగునట్లు కొట్టివేసెను.

వాడు రెండుచేతులతోఁ దలవట్టుకొని „హా ! ప్రతాపుడా !" యని నేల కొరగెను. హఠియొకఁడు వచ్చి „సాధువురుమూల వాక్యము లమోఘము" అని చెప్పెను. అతఁడు భట్టారకుఁడు.

ఒక యువతి వచ్చి యుదయార్కుని శిరము నంకముపై నిడుకొని యను. ఆమె నొక పద్మావతి. ఆమెమాత్ర మెవరిరెండు శత్రువులు రాల్పుచుండెను.

ఉదయార్కుఁడు „హా ! ఏమి బాధగానున్నది. యమదండన యమదండన, నీవు, నీవు!" అని యడుచుచుండెను.

వానినోటితో నొకతె ద్రాక్షారసము కలిపిన నీళ్ళుపోయుచున్నది ఆమె యింకెవరు ? వకళ !

వకళ సరోజనియుద్ధకు వచ్చి „అమ్మా ! రాత్రి యగ్నినుండి గురుభట్టారకులు రక్షించినను నిన్ను మృత్యువు వెన్నాడి విడువలేదు." ఇచ్చట నిటులుండ నగరియందుఁ బ్రజలున్నందుతో „దుష్టవధ అయి పోయినది. వీరప్రతాపమహారాజునకు జయ." అని కేటలు వేయుచు గానము శ్రేయుచుండిరి.

స మ ము

13876